

MODERN
MAGYAR
KÖNYVTAR

BRÓDY SÁNDOR
DON QUIXOTE
KISASSZONY

MMK

MMK

BRÓDY SÁNDOR
DON QUIXOTE
KISASSZONY

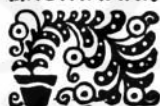
OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

MODERN
MAGYAR
KÖNYVTÁR

BRÓDY SÁNDOR
DON QUIXOTE KISASSZONY

MAGYART A
MAGYARNAK

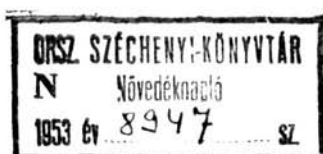

BUDAPEST
CINGER ÉS WOLFNER

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

256573

Egy kis vacsora.

— Nyomoruság! Hát sose fogom megkapni azt a vesepecsenyét?! ... Jó puhára, Lajkó, — paprika-salátával! ...

— Meg két deci bort, egrit; de a vizet majd csak magam akarom hozzátölteni!

A „Közművelődési kör“ vendéglőse idegesen vont egyet széles vállain és halk, édeskésen alázatos hangon mondá:

— Ne haragudj Franci, nem akarlak megsérteni, de az ember még se adhat olyan bort most, mint régenten. Az emberek nem isznak... nem tudom mi történt... amióta ez a deci feljött. És mintha káposztalé folya vér helyett az emberekben... Azelőtt! „Korcsmáros, öt itce bort a javából!“ — azok emberek voltak! Ütöttek, törtek, zúztak össze mindent; a palackokat, a tükröt, a székeket. Hogy a korcsmárosnak is volt valami haszna! Most? A Ritter fiuk ketten esznek egy tojást, meg mikor az egyik mulatság közben biztatja a másikat, hogy: „te, csapd a földhöz azt az üveget!“ hát a másik akkor fogja s nagy rikkann-

tással — szép csendesen leteszi a földre a palackot. — A világ egészen megváltozott, csúnyán megváltozott...!

— Nyomoruságos idöket élünk! szólt Palaczky Franci s oda kiáltott a pincérnek: Aztán valami hideg hust, végül egy kis tésztát! Van itthon gorgonzola?

— Nekem is egy kis sajtot! szólott Kis Edus rekedt hangon. Aztán a vendégek felé fordulva, idegesen hadonászott a villával: — és könyveket se vesznek! A kereskedésemben mindössze husz naptár fogyott el az idén. — Tormát hozattam Debrecenből — az fogy!

Szalma Pál, a takarékpénztári pénztárnok, drága tajtékpipáját szitta és a csutora mellől köpködté ki a saját panaszait:

— A paraszt se paraszt már! Ha kölcsönt eszközölök neki, a leghitványabb két csirkéjét hozza el ajándékba.

Lassan-lassan az egész vendégsereg panaszkodni kezdett. Eközben pedig csörömpöltek a poharak, csattogtak az evőeszközök; a bor kortyogott e kipróbált torkokban s az étkezők kéjes szuszogása közül kihangzott a Palaczky Ferenc becses harapásainak nesze, egészséges piros ajkának csamcsogása.

Az adótiszt lassan s a kipróbált gourmand pedanteriájával evett. Apróra szelte a hust, arányos mértékü savanyúságot vett hozzá s minden zsirosabb falat után ivott egy korty egrit. Hanem előbb megvizsgálta, hogy tiszta-e a pohár? A pohár ki-

vételeken tiszta volt s a bor oly sárgás-pirosan ragyogott benne, mint az adótiszt széles creol arca, s rövidre nyirt haja alól kitetsző fejbőre. Egyáltalán ez az egész ember szinte fénylett a tisztaságtól, husos, piros füleinek oly fénye volt, mint egy tengeri csigának, borotvált álla lazur-kéken ragyogott és husos kezei, mintha fehér keztyűbe lettek volna huzva. Ing-gallérja is egészen elütött a többi vendégtől, olyan volt, mintha a fővárosban tisztították volna.

Polonkay — a medvevadász — az egész estén alig vette le szemét e gallérról s végre is meg nem állhatta, hogy meg ne kérdeje :

— Hol mosatsz te Franci?

— A feleségem mos rám.

— Hát a vasalás?

— Ő vasal ; nincs a világon asszony, ki jobban vasalna ! Azért vettem el... megtetszett, amint...

— Hallottam, hogy ügyes asszony ; a Bonna ányok staffirungját — azt mondják — ő csinálja.

— No igen, barátságból, passzióból... ! válaszolá az adótiszt és el sem pirult. Pedig bizonyos volt abban, hogy mennyire nem passzióból dolgozik másoknak a felesége. És tudta, hogy most is, midőn ő a harmadik tál ételt költi el egy kis vacsoraképen : a város végén, kicsiny házban, alacsony szobában, tüdőkoptató varrógép mellett ott virraszt, kiveresedő szemhéjjait megerőltetve, ott dolgozik egy szegény asszony s a mellette álló bölcsőt — melyből a szopós baba gyakori sirása

hallszik fel — meg-megringatja félkezével, a régi altató nótát dudolva hozzá:

„Csucsulj baba
Elment apa
A malomba
Buzát őről . . .“

A gyermek elalszik s az asszony dolgozik tovább az éjben, kihült kályha mellett, kiveresedett ujjhegyekkel, a megerőltetéstől könnyező szemmel, melle nyilallik, feje zúg, lába kimerül, de azért mégis hajtja a gépet, egyre fűzi a szálát s egész gyenge kis testével neki adja magát a munkának, hogy vasárnapra elkészülhessen az egésszel — s hogy a verejtékes pénzt elegáns ruhában kártyázhassa el a „Közművelődési körben“ a férje — Palaczky Ferenc.

Az adótiszt egyetlen falatjának — az igaz, hogy csak egyetlen egynek — elvette az ízét az, hogy eszébe juttatták a feleségét — s vele az otthont. Azt az unalmas otthont, mindennapi melegével, mindennapos kényelmével, kétségbeejtő összhangjával. Rettenetes az, mikor semmit sem tagadnak meg az embertől, helybenhagynak mindent; irtózatossá válik az önérzetes emberre nézve: egy minden körülmények között szerető, odaadó feleség! És a gyermekek, kik ártatlan, tudatlan szeretettel kusznak fel borszagossá ajkához s piros kis ajkukkal gügyögik: „apa... apa...! Milyen unalom! főképp, ha az apa nem is kételkedik abban, hogy a gyermek igazat mond!

A már szagosodó gorgonzola azonban ismét

izlett az adótisztnek. Erjedt illatán elpárolgott a kellemetlen látománya s már a másik pillanatban a legnagyobb lelkesedéssel kiáltott fel:

— A gorgonzola a sajtok királya!

— Főkép ha egy kicsit erjedt! — jegyzé meg Edus, a könyvkereskedő.

— Ismertem egy közjegyzőt — szólt Polonkay, a „medvevadász” — ki a pondrós gorgonzolát ugy ette, mint a kenyeret; a kövér pondrókat csakugy ropogtatta fogai alatt.

— Izlés dolga! — mondá Palaczky. És beszélni kezdett nevezetes étkezőkről, sajátságos ételekről. Hogy a „snepsz”... és a többi. Ismert egy szerb jogászt, ki papmacska-hernyót kent kenyérré s ugy ette. Mindenféle étvágyellenes dolgokkal hozakodott elő a társaság, de azért ez nem változtatta meg jó appetitusukat; ettek és ittak tovább mohón, lázasan — s kivéve a művészileg étkező Palaczkyt — mintha napok óta nem ettek volna és mintha sohasem ehetnének, ihatnának többé.

Aztán az étkek helyes módjáról kezdtek vitázni. Elkeseredett és dühös módra. Különösen ama kérdésnél, hogy kell-e a kolbászba vaniliát tenni, vagy nem? — fejlődött ki nagy szóháboru. Ebbe a vitába a vendéglős is beleszólott. És látván, hogy a vendégek csak „deciz”-nek, érmelléki butellás borokat hozatott föl magának, kínálta, kellelte a vendégekkel, remélvén, hogy így fog megjönni ivásra való vágyuk. Öblös hangját pedig megeresztette és kiváló ismeretekkel, nagy lelkesedéssel beszélt a fontos kérdésről:

— Jó sok fokhagymát, jóféle borsot... ez a földolog! A vanília el is maradhat!

Palaczky — a vaniliás tábor vezére — olyan képpel nézett a vendéglősre, mintha csak azt akarná — de komolyan mondani:

— Et tu mi fili...

A vendéglős azonban nem ügyelt többé semmire: egész lélekkel exponálta magát a vanília nélkül való kolbászért. És hangja bizonyos meleg csengést nyert, erőteljes ércet, mely egészen betöltötte a „Közművelődési kör“ ebédlőjét, egy kicsit megrezegtette az ablakot s a három lábon bicegő könyvtárt.

A könyvtárt, mely a nagy ebédlő zugolyában volt elhelyezve és sántán, elhagyottan állt a homályos zugban. Tetejét vastag por lepte, zöld kötésű könyvei közül pedig penészszag áradt szét a teremben. A felső polcon tagadhatlan renddel és csinnal a könyvtáros pipái voltak elhelyezve: majdnem valamennyi nemzetiszínű bojttal...

Különben magukon a könyvek kötésein is meglátszott a „ballai kör“ nyilvánvaló hazafisága: zöld kötések váltakoztak a pirossal s csak úgy virított rajtuk az arany bötös felirat: „Szulejka. Regény. Brühl.“ „Házass. drámái. Reg. Montepin X.“ „Ördög fia. Féval.“ „Ponson du T. Rocambole.“ „Xaver de M. A vörös álarc“... Aztán ott feküdtek a Jókai művei is, esonkán, hiányosan, elrongyolva, mintha csak kis macskák játszódtak volna velük.

A szekrény alján, hol egy nagy Kemény Zsigmond-féle regény esonka, de még kivágatlan

kötete hányódott: kaligrafus írásu papírtáblák jeleztek a kör életének kiválóbb mozzanatait: „Janik János febr. 26-án 1893. 3-szor 9-et ütött a guglin...” „Ötször egymásután királyt ütött Uzon Gergely. Fizetett egy akó sört. Éljen!!

A könyvek utolsó lapjain legtöbbször ott volt olvasható: „éljen.” Egyáltalán e kifejezéstől volt szaturálva az egész Balla, veres krétával ez volt felírva a plébános és a többi urak házára, ettől volt vemhes a „kör” pipafüsttől telített levegője: „Éljen... éljen!” De ki? Hát mindnyájan! Tudni illik az urak, a hivatalnokok és ügyvédek, a kereskedők és vendéglősök, azok, kik eszükkel keresik a kenyeröket.

A hosszú Kohn meg a Finta Sanyi alig várták, hogy a kolbász iránti vita lecsendesülvén, beszélhessenek arról az árulásról, melyet a kormányelnök a nemzet ellenében a parlament tegnapi ülésén elkövetett. Finta Sanyi csak emelgette a poharát s kiabálva, sugva, nyögve, kérve szólott: „Urak...!”

— Éljen! zugták közbe a vacsorázók.

A kis hivatalnok szeme felcsillogott, majd tudakolólag az asztalfőnél ülő alakra nézett. A „lovag” ült ott, a jó Wrabély, aki egész életét át- és ellovagolta. Lovagolt a leány körül, akit szeretett és nem mondta meg neki, hogy: „szeretlek!” — ellovagolta. Ott lovagolt a vetői között és elnézte, ha a szemet a szántatlan földbe szórták, — hisz ő paripájával volt elfoglalva... Megdicsérték a lovát és váltót kezeltettek alá vele. Rajta vették meg. Az öröke pedig napról-napra fogyott a vén

lovagnak, a paripája is öregbedett; nem dicsérték olyan nagyon többé a délcegségét. Talán ki is gúnyolták volna, ha nem félnek az öreg rettenthetlen igazmondásától. Már be volt törve a feje, már nem rettegetett többé!

Finta Sanyi újra szólott:

— Urak...!

A lovag mérgesen nézett rája:

— Ez meg már meg-meg agyon akar bennünket beszélni... Se nem iszik, se nem eszik, de ott van, ahol négy ember összegyűl..... Mindjárt mindjárt beszéddel tartja az embert... Az „éljen“-re éhes... El lehet menni...!

A vacsorázók kacagtak. A hosszú Kohn is kacagott, de azért megjegyzé:

— De tud beszélni...!

Tulajdonképen így akarta mondani: „de tudunk...!“ Azonban tartott a „lovagtól“. Megpisztított széles orrával megszimatotha, hogy a lovag leskelődik rája, hát vigyázott. Egyáltalán nagyon ügyelt arra, hogy egy véleményen legyen az uri társasággal. Tudta, hogy zsidó létére csak úgy türik maguk között. S nem szeretett volna elmaradni e körtől. Boldog volt, ha az ügyéssel végigsétálhatott az utcán és rozsdásszinű rút arca szinte felmagasztosult, amint hitsorsosai tisztelettel tekintettek rája: „A hosszú Kohn mindig az ügyéssel sétál!...“

— Ezek a „csemecsőszök“ elrontják a mulatságunkat! — kiáltott fel a lovag. — Mi köze magának ahhoz, amit az országgyűlésen végeznek? Követ maga? — Beszélj Franci!

Palaczky szép lovakról szólott. A vacsorázók hallgatták egy darabig, aztán sügni-bügni kezdettek:

— Kártyázzunk!

Majd kiabálták:

— Hol a kártyú!

A vendéglős rohant a kártyákért. Meggyújtották a lámpákat a kártya-asztal felett. Az étkező asztalnál alig maradt valaki.

Már éjfél felé járt az idő s még mindig egyre szaporodott a társaság. Egy karcsu fiatal ember jött s egy pár pillanatig nézte, hogy kártyázik az aljegyző, az némi mutyit kért tőle... adott és eltűnt. — Gyorsan rohant végig a néptelen utcákon s egy ablak előtt megállt. Az ablakszárnyak csakhamar kinyíltak s egy leeresztett haju, sápadt női fej bukkant fel az utcai lámpák hitvány világánál...

— Nem látta a férjem?

— De igen, most ült le kártyázni!

— Ez így megy minden éjjel...

— Hja, a komám egy kissé belemerült!

Pedig ha nekem ilyen drága...

Szava a szenvedélytől benszakadt, — elhallgatott. Így hallgatva néztek szembe percekig. Az asszony a hideg, az elkeseredés, az emlékek s a felvillanó szenvedély összetorlott érzéseitől könnyezett.

— Mért sir? — kérdé a karcsu ifju. — Hisz nem vagyok-e még mindig mellette én, rabja, szolgálója, parancsait váró... Boldog, ha fölálodozhatom magam önért...!

A suttogva kiejtett válasz mint egy kijelentés

hangzott fel a néma utcán. Egy csók hangzott fel. Majd a nyitott ablakon át egy csecsemő sirása, de a „körből“ idehangzó vig zshivaj elnyomta ezt is. Csend lőn. A lámpások egy darabig pislákolnak az utcában, aztán kialudtak szépen. A karcsu fiatal ember átvette magát az ablaklán...

— Huzom, kunszt! — kiáltá a „kör“-ben kipirult arccal, vörösre vert kézzel, kártyáját a magasba emelve az aljegyző.

— Nono, te nagyon szerencsés vagy a kártyában...! — jegyzé meg Palaczký, ki még mindig az étkező-asztalnál adomázott.

— No én nem bánám, ha egy pettyet kevésbbé szeretne a feleségem és inkább nyernék! — mondá egy öreges ur...

— Bizony az se jó, ha az embert a felesége nagyon szereti! — szólt az adótiszt és általános-ságban az asszonyról, különösen pedig a feleségéről kezdett beszélni. Erre még a sipisek és mutyisták is elhagyták a kártyaasztalt s köréje gyülekeztek.

Mint a gőzfürdőben, olyan homályos s alig áttetsző volt a terem levegője. Ugyszólván az egész Balla itt volt s az egész Balla pipázott. Csak Karika Gyula — a vacsoravesztő — forgatott a szájában egy üres szipkát s olykor-olykor rettentően felköhögött. Az izzadság kiült beesett halántékain s a gégesorvadásos mohóságával borral öblögette bortól száradt torkát... Hangja már alig volt és erei kidagadtak fakó arcán, amint duhajkodva erőlködött: „Tyuhaj, igyunk...!“

— Hangosabban, Gyula! Tudsz te hangosabban is! — szóltak a cimborák.

A „vacsoravesztő“ még jobban erőlködött, de hangja nem volt többé, csak nagy, husos szája járt és kiszáradt kezei; már csak azzal jelezhette, hogy: „éljen“!

— Éljen! — nyöszörgé óriási erőfeszítéssel, s mint egy zsák a földre zuhant. Hideg borral locsolták fel és visszaültették helyére. Amint kinyitotta szemeit, dühösen kapott fáradt nyakához, mintha magamagát akarta volna megfojtani. Aztán kimerülve vánszorgott a divánhoz: ledőlt és behunyt szemeit.

— Egy kis szédülés az egész! Ugyan Gyula, ne hagyd magadat! — szólt a vendéglős.

És Palaczky — mintha mi sem történt volna, folytatá félbeszakított beszédét:

— Tizenegy éve élek a feleségemmel. Tizenegy év egy asszonnyal — nem gyerekjáték! Az ember úgy ismeri...

A társaság nevetett. És e majdnem állatias kacajra még jobban felbátorodott az adótiszt s részletezni kezdte a dolgot. S a nőtlen emberek úgy hallgatták, mint a messiást; kérdezték, körülvették, hogy egy szavát is el ne szalasszák. Még a pincér is odatelepedett közelébe s hallgatta egy darabon, aztán mégis csak elaludt.

Már kései hajnalra járt az idő. A járásbíró inasa is megérkezett. Kezében a lámpással — mint majdnem mindennap — most is lelkendezve szólott be a konyhába:

— A nagyságos urat tessék hazaküldeni, a nagysága nagyon beteg...

— Mindjárt! — szólott ki a nagyságos ur és izzadtan, arcából kikelve gusztált tovább.

Hanem voltak olyanok is, akik valósággal szedelközni kezdtek. Egy-két jó férj — egy-két szerencsés játékos... vagy ki még valami kávéházba is el akart látogatni. Csak az adótiszt közönsége s ő maga maradt rendületlenül. Egészen belemelegedett tárgyába. Vastag humora csak úgy ömlött, s még a „lovag“ gyakori közbeszólása, őszinte méltatlankodása sem zavarta meg. Megkapó közvetlenséggel, pörzsölő szemérmertlenséggel beszélt el egy legutóbbi kalandját:

... — És mikor úgy hajnal felé hazavetődtem, a feleségem még ébren volt. „Te vagy az, Franci?“ susogá s kitérta felém karjait... Én egészen petyhüdten —

Görcsös zokogás szakította félbe az adótiszt szavait. Csend lőn s minden szem arrafelé irányult, ahonnan a hangos, fuldokló sirás felhallszott.

Egy nagykendőbe burkolt, sovány kis aszszony állt az ajtóban. Kendőjét beeste a hó, ruhája pedig sártól volt csatakos. Egy nyolc-kilenc éves gyereket fogott kézen s annak a pityergése vegyült zokogásába.

Az urak felugráltak székeikről. Palaczký Franci elhalványult:

— A feleségem!

Majdnem egészen a füle tövéig előntötte az epe.

— Mit keres maga itt?! Hát gyerek vagyok én?! Mi?!

A gyenge kis asszony kidolgozott, bütykös kezével fődte el arcát. Nem is zokogott többé, gyermeke kezét is eleresztette s merően állott a megnémult tömeg közepette.

— Hogy jött be, mikor? Megint elaludtak a konyhában! Nem mondtam, senkit se kell beeresztetni! — dühösködött a vendéglős a bóbiskoló pincérrel.

Az adótiszt mérgesen kapott kalapja után s kézen fogta az asszonyt:

— Gyöjjön haza...

— *Nem!* — kiáltott fel Palaczkyné. És elszánt hangja, mint fagyos szél zugott keresztül a termen, megremegtetve az erős férfisziveket.

— *Nem!* — ismétlé még egyszer és kirántotta karját férje kezéből.

Az adótiszt ijedten lépett hátra s alig tudott valami csitító szót kinyögni.

— *Nem!* — ismétlé még egyszer az asszony. — Nem kellesz többé... mindent türtem... mindent, csak ezt nem! Ebed voltam, de nem akarok...

Szavai ujra zokogásba mentek át. Nem birta többé erővel. Kézen fogta gyermekét és elvászorgott.

A közművelődési kör tagjai tátott szájjal néztek utána. Majd az adótisztre tekintettek, ki e percben már majdnem közönyös arccal vonogatta vállát.

— Valaki biztosan azt mondta neki, hogy

kártyázom... tudja, hogy a város pénze van nálam... Azért jött utánam, — félt! — Asszonytempó!...

A függönyökön keresztül reggeli napsugár hatolt be az ebédlőbe. A tejes-asszony és a pék megzörgette az ablakot. A mészáros-legénnyel már veszekedett a vendéglősné a konyhában. Az ebédlőbe is behallatszott hangos pörölése:

— Megint nyaka-tarja?! Hát bolondnak néznek engem?!...

Palaczky is odaszólt a pincérnek:

— Nini, Lajkó, már reggel van! Adjál mosdóvizet; fogkefét is!

— Ma még Vass Tárriékhez kell mennem. Matinée van, tíz órakor kezdődik... Ki jön velem?

— szólt vidoran, a társaság maradékához fordulva.

II. Országos Szépi Könyvtár

Utcán.

A széles utcákon alig járt egynéhány ember. Az az egy pár is csak úgy topogott, mintha nem annyira a dolog, hanem a jó emésztés végett sétálgatna.

Hétfő reggel volt s a reggeli misére se harangoztak még. A koldusok azonban ott tolongtak, fagyoskodtak már a templom előtt. A „generálisnén“ fehér keztyű volt és everlaszting cipő. Ezelőtt vagy negyven évvel az egész megye uri lányai közül ő körötte tolongott a legtöbb gavallér, ma pedig nagy Balla összes koldusai között ő tolongott a legjobban,

hogy valahogy jó helyre kapjon s az ájtatos belépőnek ő kiálthassa leghamarabb :

„Dicsértessék a Jézus Krisztus!... Csókolom kezét lábát...”

Az adótiszt elhaladt a templom előtt, megmosolyogta a nyomoruan vig figurát, s dobott neki egy krajcárt. És mulatott rajta, amint a krajcár elgurult s a koldusasszonyok hajba kaptak fölötte. De csakhamar összevonta domboru homlokát. Hazaért.

Rátette kezét a kapu kalincsára s a zár nem nyílt ki. Felesége nevét kiabálta. Az udvarba zárt kutya örömteli vihogása volt rá a felelet. Kiabált a gyermekeknek ; nem válaszolt senki. Dörömbözött ; hiába. Végre szitkok közt nekifeszítette vállát a kapunak, majd rugott rajta egyet — s a kapu tárva volt előtte.

Minden ellentállás nélkül hatolhatott be lakásába. De szíve elszorult, amint a küszöbre lépett ; — a szoba üres volt. A padlón négy-szögletes por-alakzatok jelentették, hogy „itt volt a családi ágy, a gondozott ruhás szekrény, a pohárszék, a gyermekek fiókos ágya...” Most az egész lakás kongott az ürességtől s az a kevés férőhelyemű, uri ruha úgy feküdt ott a szoba közepén, mint egy könnyörtelen árverés törvénydiktálta maradványa.

A gyenge szívű adótisztnek könyvek gyűltek szemeibe. Aztán az éjjeli multság is összetörte egy kissé. Arra gondolt, hogy jó volna kiáltani a legnagyobb fiúnak, hogy huzza le a cipőjét. A

feleségétől pedig előkérni a papucsot. És aztán leheveredni az ágy szélére s azzal a biztos tudattal aludni el, hogy amikorra felébred, az elkészített tiszta fehérnemű várja, melybe még a gombot is bele rakta az asszony, sőt meg is melegíti — talán rája is adja...

Palaczky Franci kénytelen volt felesége hiányát érezni. Szomoruan járkált fel s alá a hidegre, üresre vált lakásban s egyre azt motyogta:

— Nem hittem volna... nem hittem volna... hogy oly *nyomorult*!...

A vérig sértett asszony, az igazán *nyomorulttá* kinzott kis madár, csakugyau elrepült. Magával vitte a kicsinyeket is, és összeroncsolta a fészek puhaságát. Emléket, azt hagyott maga után, egy porcellán szenteltviz-tartót. Az adótiszt belenyult a megszentelt vízbe s megmosta vele fájdalomtól majd szétpattanó homlokát. Egy kis reszelt tormát milyen jó lett volna most az orra alá tartania! menten vége volna minden fájdalomnak. De nincsen feleség, aki előadja.

Az elhagyott férj levelet keresgélt — de nem talált egy sor írást sem. Még csak egy érzékeny mondatra sem tartották érdemesnek. Mint mikor két idegen személy egymás mellett ül a színházban; az előadásnak vége van s azok, kik órákig érezték egymás testének melegét, köszöntés nélkül távoznak el.

Az adótiszt őszintén sajnálta, hogy az előadásnak vége van. Azonfelül haragudott arra, ki ily rögtönösen félbeszakította. És a megkinzott kis

madárnak nem lett volna tanácsos e percben visszarepülni. Talán örökre megbénították volna szárnyait. . .

Palaczky fölszárította könyeit, rendbehozta öltözékét s boszuságában vállát vonogatva kifelé indult. Mérgesen csapta be maga után üres lakásának ajtaját. Es a cselédet is majd bekapta szemeivel, midőn az szembejött véle az utcán s egy levelet adott át neki :

— A ténsasszony elutazott a vasuttal, küldi a tekintetes urnak.

Az adótiszt felszakította a levelet és ott mindjárt el is olvasta. Csak ez az egy pár szó volt benne : „Amint szerettelek, úgy utállak. Nem kacagsz többé rajtam. . . Most már majd el is veheted a „*Don Quixote kisasszony*“-odat ! Azt a. . . ! *Flóri.* — A gyerekek velem jönnek.“

Ferenc összetépte a levelet s a földre dobta darabjait. Aztán hirtelen vigassággal megcsipte a fiatal cseléd állát :

— Akarsz-e nekem főzni ?

— Mért ne ? — szólt a cseléd.

— Ma még nem, majd csak holnap. — Hagyott itthon az asszony valami ágyneműt ?

— A vasutnál maradt valami ; már nem volt idő a fölpakolásra. Majd elhozatom.

— Jó ! Majd küldök ágyat. — Viseld jól magad, s nem lesz semmi bajod nálam. . . Nyissad ki az ablakokat, hadd szellőzzön a szoba !. . .

Kiadván parancsait, szivarra gyújtott Palaczky és megindult a városnak.

Még csak reggeli kilenc óra volt. Némi élénkség verődött fel az utcákon. Hivatalnokok és ügyvédek lepték el a főutcát, különösen a cukrászda előtti teret. A nagyobbára jó, itt-ott prémés téli kabátok közé odavegyült a perlekedő paraszt rongyos szürkankója, vagy zsiros bekecse. És a szivarozó urakra, hátát valamely sarokkőhöz támasztva, szent áhitattal bámult a kurta szárból pőfékelő paraszt...

Az urak jól mulattak, nevetgéltek maguk között. A tárgyalásra váró ügyvédek teljes kollégialitással mosolyogták meg egymás ritka eseteit.

A paraszt butaságáról volt szó. Balla legújabb fiskálisa azt mondá, hogy: „többet ér egy paraszt kliens, mint ur vagy zsidó!” Egy tisztas öreg ur ugy nyilatkozott, hogy: „legjobb a bűnügy!” „Hát a csőd kutya?” vágta vissza a fiatal ügyvéd.

Mindnyájan ugy találták, hogy utóbbi időben igen kevés a csőd Ballán.

— Nincs forgalom, a város halott...! — szólott dr. Kempelen.

Valami nagyon uras külsejű prókátor pedig a kormány ellen kelt ki:

— A bagatell-törvény tette be nekünk az ajtót. Az adósnak nem kell perköltséget fizetnie! Es ha száz esztendeig is adós marad...! Maga az állam mondja: ne fizessetek!

Egyetlen ember sem volt az egész csoportban, ki a bagatell-törvényt ne kárhoztatta volna. Még az aljárásbíró is ellene szólt:

— Rettentő ostoba egy nép...! Annyi sok szóval él, hogy szerdán és pénteken, — a panasz-

napokon — még két órákor se lehet ebédre mennem! Ez a törvény csak a perlekedési viselkedésüket neveli...

— Minden paraszt kész fiskális!

— És minden fiskális elmehet — maholnap — parasztnak! — szólott a dr.

— Mondasz valamit! Nézzétek csak itt a házamat, milyen suta. Emeleteket kéne rá építeni, s nem megy; nem lehet. Nem adja az ügyvédi jövedelem!

Balla hirneves kriminálistájának háza így, emelet nélkül is mutatott. Valóságos kis kastély volt; nem nagyszabásu, de uras, mint a főutcai házak nagyrésze, mint a panaszkodó ügyvédeké mind egy szálig.

Jólét és bőség nézett ki a kitárt ablakokon. És tél lévén, alig volt egy csatorna, melyen ne lettek volna véres nyomai a télire megölt sertéseknek. Azonfelül a legtöbb ablakon át különféle hangu és fajú zongorák szólamai hallszottak ki az utcára.

És amig gyarapodtak a fő-utca uri házai, s amig nőtt a jólét a cseréptetők alatt: — addig mind jobban-jobban kapott lábra a nyomor a nagy magyar városban s kint az oláhrészen. Egyre szaporodtak a zsellérek és mindig fogytak, apadtak a gazdák. Vad torna verte fel a néma udvarokat nyáron; a száraz kocsánya megmaradt télire is, nem bántotta apró jószág; — nem volt.

Piszkos nyomor lett urrá a parasztfertályok felett. A legtöbb ól üresen, sok kamra tárva-nyitva.

Itt-ott be volt zárva ugyan, de úgy, hogy magának a gazdának sem lehetett kinyitnia : — a végrehajtó és az ügyvéd pecsétje volt rajta.

Balla ügyvédi kara különben is rajta hagyta a keze helyét az egész külvároson. Peres iratokból csináltak sárkányt a gyerekek ősszel, kék papirosokba takarták a szalonnát a napszámos emberek. A tulipános ládák sok helyütt irattárrá váltak. Egy-egy ügyvéd nevét jobban ismerték, — még az asszonyok is — mint akár a papjukét.

Husz ügyvéd vetette itt magát tizennégyezer emberre. Jó izlésű, élni vágyó, tudományos emberek, kik mindannyian élni, s mindenekfölött jól élni akartak — az igazság szent nevében. S a részint rosszakarattal eltelt, részint szerencsétlen, de mindennek fölött korlátolt nép kezébe szolgáltatta magát az uraknak. Erőszakoskodni akart s ő rajta vettek erőt. Ki akarta perelni a szomszédja, bátyja, barátja vagy éppen apja alól a derékaljat ; és ki is perelte, de saját maga alól is.

A nagy magyar város végében, a düledező házak fölött messzire látszott s magasan emelkedett ki a takarékpénztár palotája. Évről-évre nőtt, mintha ezekből a kis házakból táplálkoznék. (Akár a nagy hal a kicsinyekből.) Sőt egész telepet támasztott maga körül ; szép, parkos, uri házakat. A főbb hivatalnok urak mind ott építettek. Ott emelkedett a pénztáros goth izlésű házacskája is ; az a kedves kis kastély, melyet az ügyes takarékpénztárnok nyolcszáz forint évi fizetésének megtakarított filléreiből építtetett — tizennyolcezer forinton.

Nem, nem sikkasztott itt senki. Nem volt rá szükség. A paraszt és a kisiparos ellátta az embereket pénzzel. Az igazgatótól kezdve, le a legutolsó irnokig. Fizetnie kellett, mert különben nem kapott kölcsönt. Olcsó pénzt... takaréki pénzt...!

A törvényszéki végrehajtó — a jó kis Varr Domokos — mondá:

— Meg kék halnom, mind a nyolc gyerekemmel együtt, és éhen kék meghalnom, ha nem volna ez a takaréki...

A takaréki, meg az ügyvéd urak, az adó és a pálinka, a lustaság és a tudatlanság, ezek az elemek egybevéve olyan állapotot teremtettek meg az alföldi városban, hogy akármilyen metropolis büszke lehetett volna rája. A szegénység meztelen karokkal ölelte át a várost. Az urakat, a boltosokat, ezek között például egy bőrkereskedőt, ki majdnem az egész csizmadiacéhet tönkre tette. Bőr fejében: bőrt!

Ezt a rideg ölelést maguk a fő-utcai urak is kezdték érezni. De nem sokat törődtek vele, bár a megyei főorvos cikket is irt e tárgyban s négy hasábon szidta össze-vissza azt a négy ballai zsidó családot, ki életét csak gyakori bukásokkal tengethette. Élesen kikelt a korrupció ellen s kisütötte, hogy a városi nyilvántartó: zugirkász. A szegény ördögöt elcsapták s az a nagy tudományu orvosnak kétségbeesésében azt mondta — nyilvános helyen — hogy: „Ha én lettem volna sorozó főorvos s én gyűjtöttem volna magamnak hét év alatt nyolcvanezer forintot: úgy én se csinálnék

két hatosért keresetet, meg kontraktust a kofa-asszonyoknak. . . !“

A fiatal nem volt ballai: — rendeltetési helyére toloncolták.

Itt, mint minden tekintetben a „törvény“ uralkodott a város felett.

A törvény, a hatóság. A városi előljáróság, de legfőképpen a főkapitány. Ez a hatalmas vörösképű alak, szigorú pillantással és kiülő pocakkal. Összevont, pörsögéses homloka így szólt: „legyen igazság, vagy. . . !“ Rengő pocakja azonban ellentmondott a szigorú elvnek. Azt látszott vallani, hogy a legfőbb jó mégis csak a kellemes élet.

A főkapitány nagyon kellemesen élt. Szeretett rossz lányokat vallatni, — különösen ebéd után: amikor jól esik egy kis munka. Utálta a bünt, — hát adót vetett rája, hogy elejét vegye megszaporodásának.

Ott volt az ő háza is a fő-utcán. Mindjárt a főügyészé mellett. A kertajtón a két hivatalnok át is járhatott egymáshoz és együtt dudorászhattak, míg a börtönőrtől kikölcsonzött rabok fát fűrészeltek az udvarban. . . A főkapitány gyümölcsfái áthajoltak a főügyész kertjébe és viszont. — A főkapitány udvarolt a főügyésznek s a főügyész a főkapitánynak.

Teljes és szívélyes barátság uralkodott a főutcai urak, sőt a hölgyek között is.

Talán csak egy fiatal lány — Vass Tärri — nem volt megelégedve a várossal és e ragyogó téli reggelen, ablakából szemlélve a járókelőket:

összeráncolta alacsony homlokát és utánozhatlan megvetéssel szólott oda szobájába éppen belépő Palaczkynak :

— *Ó ez az utálatos város.*

III.

Matinée.

— A társadalom úgy ahogy — meg van alakulva... Ezen szavakkal kezdi felolvasását — „Egy leány eszményképéről“ — Palaczký Ferenc. És a családias matinée közönsége — jórészen egyszersmind szereplő személy — ünnepélyes arcot öltött. A hölgyek nyakkendőik csokrát igazgatták, a férfiak megtapogatták hajukat : vajon nem romlott-e el a frizura ?

Mély csend uralkodott a sajátságos szobában. A felolvasás irodalmi hangja, szokatlan szavai, a mindenfelőlről összehordott technikus terminusok, de legfőképp maga a felolvasás tárgya : komoly, majdnem áhitatos ünnepiességet keltett még a férfiakban is. Csak maga a házi-kisasszony, az irodalmi matinée rendezője s központja, a szülő-városát utáló Vass Tärri arcán ült szórakozott mosoly. Még mindig ott ült a fő-utcára nyíló ablakánál s olykor-olykor idegesen tekintgetett ki rajta. Ugy látszott, hogy azt akarja tudtára adni az adótiszt-nek, mikép nem sokat törődik vele és felolvasásával.

Palaczký, nagy nedves fényben égő szemeivel vizsga-tekinteteket vetett a lányra. És a leány néha viszonzta e tekintetet, de nyomban elpirult.

Ő róla volt szó a felolvasásban. S habár allegorizálva, egy kissé burkoltan, mindazonáltal minden kétségen kívül ő volt jellemezve abban. Palaczky az ő arcképét festette le, midőn „*Egy leány eszményképéről*” akart beszélni. Ő volt az, ki „gyengéd szépségekben bővelkedik.” „Ki egyszerű karton ruhájában üde és fenséges, mint a fehér ibolya, mely erdők mélyében a vörös fenyvek árnyában illatozik.” „Énekel — mint egy szyrén — s szelid, mint egy galamb.” „Imádja a művészetet s otthonos a konyhakertészetben.” „Nem barátja a délutáni hosszú uzsonnáknak ; alig látják enni . . .” A felolvasás eme szavainál egy még javakorbeli jól táplált asszonyság odafordul szomszédjához s meglehetősen hangosan sugta a fülébe :

— Az én lányom sem eszik . . . nem eszik ; egy kis levest lehetetlen bele diktálni. Csak a gyöngéd ételeket szereti . . .

A közönségből csodálkozó tekintetek fogták keresztüzzbe azt a lányt „aki nem igen eszik.” Az hideg büszkeséggel állta a tiszteletteljes pillantásokat, még csak szemhéjait sem hunyta le, csak kifejtett keble emelkedett valamivel gyorsabban, amint a felolvasó arról beszélt, hogy az ilyen leány „kincs !”

A „kincs” nem volt valami kitűnő szépség. Kicsiny s szürke szemei voltak ; s nagyon sajátosságosan, majdnem sunyian nézett velök. Hanem bőre szinte olyan volt mint a fehér plüss. Nem nagy alakja erősen kifejtett, dereka mégis karcsu. Tompora pedig oly széles, mintha nem is tizen-nyolc éves leány, hanem asszony volna . . .

A férfiak vágyakozó szemmel néztek rája, Palaczky — felolvasás közben is — keblének emelkedését figyelte, Atyimovics Coriolán pedig egyre kicsiny lábait csodálta. És amidőn ajkából a cigaretta-véget a hamutartóba veté vala: Májek — a hadnagy — nyomban utána nyult s nagy élvezetre valló arckifejezéssel szippantott belőle. A „kincs“ mosolygott s kövér kis kezével megfenyegette a boldog Májekot.

E némajáték alatt az érdekes felolvasás folyt tovább. Az adótiszt feltűzelte magát az ismert költeményekből vett idézeteken. A közönség is egészen belemelegedett, Atyimovics s a többi fiatalok irigykedve néztek a felolvasóra, egy-két idősebb asszonyság pedig valóságos imádatlalt. És midőn arról volt szó, hogy a „leányok eszményképét“ nem méltányolják eléggé, s „hogya város, melyben él, lelki sötétségében, — hogya ne mondjam — vakságában — nem látja meg a fényes csillagot...“ : ezen nyilatkozatra az egész közönség idegesen mozgott. — Palaczky lelkesült hangulatu jóslattal végzé felolvasását, hogya : „jönni fog még — talán nagyon is röviden — az az idő, amelyben egy egész országot — a fővárost s a vidékét — ott fogja látni lábainál a hölgyek ama eszményképe... és költők fogják szívének nagyságát megénekelni...“

Tapsvihar zúgott fel a felolvasás végén és az adótiszt nekivörösödött arccal hajlongott a közönség előtt. E pillanatban ő maga is meg volt győződve, hogya Vass Tärri a legtekélyesebb lány a világon s amit róla — ugy elvonva — mondott,

mind egy szóig igaz. — Ujvörös satine ruhájában a szokottnál is erősebben összefűzve leeresztett lenszöszke hajával, és arcán azzal a halvány rózsaszínű fénnel, melyet ruhája színe okozott: volt is e leányban valami ideális. De emellett kíváncsú teste melegséget árasztott szét maga körül s ő percre, pillanatra kénytelen volt behunyni szemeit a férfiak sajátságos tekintete elől. Csak az adótiszt volt oly szerencsés, hogy a „kincs“ bár zavart, de érzelmes pillantással rája nézett. Sőt a felolvasás végével odalépett hozzá s megszorítva mindkét kezét, az érzés és hamis páthosz elegyes hangján rebegé:

— Palaczky, köszönöm önnek!

És e jelenet hatása alatt egy könyv lopódzott az adótiszt szemeibe. Talán a túlszigázott érzékek, talán a költői elérzékenyülés, talán a túltelt férfi szív, avagy mindezek összevéve szülték ezt a könyvet? Az bizonyos, hogy Palaczky nagy szemének szögletében köncsepp jelent meg s egy másodpercig látható is volt. Tárri elfordult a gyenge férfiutól s visszaülve székébe, egy papírlapról fátyolozott hangon olvasá:

„Román dalok, Alexandri Vazultól. Prózában fordítá és felolvassa: Atyimovics Coriolán.“

Magas, szűkmellű fiatal ember lépett fel az emelvényre. Szabályos arca egészen eltorzult, lábai is felmondták a rendes szolgálatot, amint ott állott a tekintetek keresztútjében. Egész testét a „nyilvánosság láza“ fogta el, torka kiszáradt, és alig érthető hangon olvasá:

„Dalok prózában ; fordította Atyimovics Coriolán...“

Tovább azonban nem igen tudott haladni. A betük — a törvényszéki iktató szabályos betűi — olvashatlan karmolássá váltak tágra nyílt szemeiben. Percekig tartó kínos hallgatás állott be, míg végre az iktató sipoló hangon olvasni kezdett.

Palaczky meglökte szomszédját :

— Nézze csak a szegény Coriolánt ! Két alsó kabátot visel, hogy vállasabbnak lássék ; hanem a legalsót elfelejté felül elrejteni . . . Ha tudná, hogy kilátszik !

— Hiu bolond ! — szólt Májek — s nyomintá derékfűzőjének egy kiszögellő plancsettáját, mely gyomrába nyomult.

A leányok eszményképe csendet intett. De a legnagyobb csendben is alig lehetett hallani a prózában fordított dalokat. Miglen a közönség megunt a dolgot s szabadon beszélgetni kezdett ; Tärri mamája Palaczkyt fogta közre. Parasztos kacérsággal hajlott közel hozzája és faggatta :

— Igaz-e, hogy Palaczkyné asszonyság hazament az anyjához ? A cseléd hozta a hirt a reggeli piacról . . .

Palaczky felsóhajtott és nem felelt. Pár pillanat mulva meg a legbővebb magyarázattal szolgált :

— Az asszony megszökött . . . nem érdemes róla beszélni . . . az én tisztas szegénységem volt türehetlen neki ! Bizony kár csak egy szót is pocsékolni rája . . . Megszökött — azzal vége.

— De kivel állott odább?

— A gyerekekkel.

— Azt hittem, valami férfival!

— Nem, de magával vitt mindent... Tudja már a Tärri nagysám?

— A szolgáló neki is elmondta. „Tudja mama” — mondá azt nekem — éppen nem sajnálom Palaczky urat. Palaczkyné nem volt hozzá való; mélyen alatta állott. Ezen szavakkal mondá, hogy: „mélyen alatta állott!”... Mit mond maga Palaczky, ugy-e ez a lány valami nagyszerű ember feleségének született?!

— Kincs...

Az adótiszt nem adhatott teljes magyarázatot. A román dalok valahára elhangzottak és Coriolán lebotorkázott az emelvényről. Senki se tapsolt neki. Tärri nem szorított vele kezét, mint a felolvasókkal rendszeren. Nem törődött vele senki és aki szólt hozzá, az is keserítette. Kis-Kaptásy Samu, — aki négy évig járt a müncheni festőiskolába s most Ballán ipariskolai segédtanár — még Kis-Kaptásy is gúnyolta:

— Szerettelek volna lerajzolni, amint ott fenn ültél. A tested egészen ki volt csavarva, ahogy Michael Angelo csinálja... A vonalaid olyan érdekesek voltak, aztán az arcod színfoltjai...

Az elzüllött piktör görbe vonalakat rajzolt a levegőbe, sőt az Atyimovics testén is.

— Hagyjatok békén! — hörgé Coriolán — szeretném megölni magamat!... Mit mondott Tärri?

— Majd elsülyedt szégyenében. Egy szép

zsánert lehetett volna róla festeni: „Szégyenkező nő“. Akár „Salon-bildet“, de jól, vastagon, bőven kezelve a festéket...

Elsoványodott kezeivel a festő vonásokat vont, majd pepecselt a levegőben. Így, szóval, végtelen élvezet volt neki a festés, de tényleg nagyon félt ettől a matériától, melynek titkait nem tudta eltanulni. Valami dicsvágyó kanonok emelte ki a porból s akart belőle festőt csinálni, de hogy a parasztiuból nem vált Coreggio — : könyörtelenül visszadobta a porba — a sok ambícióval, nagy szeretettel, de nagyon kevés tehetséggel bíró félművészek közé.

Még Májek is csipkedni kezdte a szegény iktatót. Védni, csak a hosszú Kohn védte — aki szintén részt vett a matinéen és szigorú minával jegyzeteket tett. Megígérte, hogy esetleg referálni fog a helyi lapban. Csak ezen feltétel alatt hívták meg s bár az asszonyok sajnálták, hogy „zsidó“, mégis igen keveset beszéltek vele. A férfiak is mellőzték, de Atyimovics szívesen meghallgatta, sőt el is hitte merész és változatos hazugságait. Minduntalan történt vele valami. És furcsa véletlen! ez a történet majdnem mindig hasonlított egy-egy közkezen forgó regény valamelyik részletére. Néha azonban egészen önállólag süttött ki egyet-mást. Sőt egy stereotyp-története is volt, az, melyet minden lehető alkalommal elmondott és melyet így vezetett be: „tetszik egy dráma-tárgy...?!“

A közönség hangos társalgása csakhamar véget ért, Tarry lépett az emelvényre s kijelenté, hogy

a Tanday szavalata közbejött akadályok miatt elmarad. A közbejött akadályok abban állottak, hogy Tanday két napja holtrészezen fekszik odahaza.

Ezzel a matinée első részének vége volt. A közönség nagyrésze villásreggelihez ült, a férfiak pedig Tärri köré gyülekeztek az íróasztalhoz.

Az ódon asztal diszkötésű könyvei közül egy hatalmas fotográfia emelkedett ki: a Sand György férfias, markirt arca. Közvetlenül ez arckép mellett egy keretben két fénykép volt: Tärri, mint a „Notre damei torony-őr“ cigány leánya s egy kiélt arcú ur arcképe, melyet Musset arcképeként vett meg Tärri, holott legkevésbé volt az a Musseté, hanem inkább egy francia tenoristáé.

Az íróasztalon legdiszesebb tárgy volt egy stylszerű tintatartó; tolltartóján egy száraz kis virágbokorral.

Titkos búval mutatott Tärri ez ereklére: — Uraim ez egyetlen emlékem...

Atyimovics sohajtott, tudta biztosan, hogy nem ő adta e virágot. „Ki adhatta?“ — évődött magában, de nem tudott rájönni. A „kincs“ egy pesti íróra célzott, kivel Aradon ismerkedék meg, de az igazság az volt, hogy ő maga szedte, kötötte bokorra s tevé tintására e bokrétát, mely idővel elszáradt magától, elszáradt csakugy, mintha valam szerelmes adta volna...

Az urak helyet foglaltak s hallgatagon várták a megimádott lény szavait. Az egy nagy csomó levelet vett ki fiókjából s turkált közöttük.

— Urak, nézzék: már ma nagyon érdekes

leveleket kaptam, — eltekintve ama rövid soroktól, melyek a „Virághalom“ útján szellemi barátaim s barátnőimtől érkeztek. A szerkesztő írja, hogy szellemi barátaim ostromolják a szerkesztőséget, hogy megtudják kilétemet: „Noéminek“ igazi nevét... „Egy barna Sylén“ álnevű férfiúval állok levelezésben, kinek kénytelen valék arcképemet beküldeni, ő is beküldte az övét — a fővárosból, Koller tanár műterméből való, nézzék csak, mit mondanak e költői archoz, mennyi szellem, mily fenkölség a homlokon, mennyi akaraterő a szájszögleteken...

Az arckép egy ismert költő mása volt. A sima arcon sima mosoly, a hullámos, zseniális hajfodrok egy gyönyörűen kifejtett homlokra borultak: à là olasz fiu... kiváló szellem tekintett le e homlokról, míg az életben — azt mondják — az ürességtől s a gyönyörű rimektől kongott. A bajusz le volt borotválva, mint egy görög dalnokhoz illik, vagy nem nőtt rendesen szépen... ?!

Az arckép kézről-kézre járt. Atyimovics elhatározta, hogy ő is levéteti szép, szőke szakállát s bajuszát. Nagy — egy vékony jogászocska — homlokát babrálta s mellét kifeszítve, arra gondolt, hogy bár neki is oly domboru melle volna, mint ez arcképnek... „Ezek a szamar ballai szabók nem képesek jó állásu kabátokat csinálni. Majd Pesten... elől ki hagyja vattáztatni s majd ebben fog itthon vizittetni, ha egy félév múlva hazatér!“

Tärri felolvasott vendégeinek a szép költő egy leveléből. Az ismeretlenül, „blindre“ szerelmet

vallott neki, Miért is ne? Hát nem a szellem a fő-dolog?! „Oh a test, ez a haszontalan, cifrázkodó ládája szellemünknek, csak gyenge, közönséges lelek előtt nyomhat valamit...”

Tärrri nem tagadta, hogy ő is, más is élénk sympathiát érez e szellemi barátja iránt! Jövő évi Szent Istvánkor felutazik a fővárosba és akkor találkozhatnak...!

Nagy felhasználta ez alkalmat, hogy a fővárosról beszéljen. Ő már kétszer volt ott. Egy ízben kis gyermek korában, a koronázáskor s másodízben midőn az egyetemre iratta be magát. A csillogó utcákról, a színházakról s a színészekről beszélt egyetmást, nagyrészt, amit itt-ott olvasott; novellaírói stílusban adván elő szavait.

A lány szürkés szemei ragyogtak s kíváncsian figyelt. Arad volt a legnagyobb város, amit eddig látott s máris imádta a nagyvárosokat, különösen Pestet, irodalmi körei, művészvilágával, a szalonokkal, hol nők is tartanak felolvasásokat... Egyszer álmában egy fővárosi redakcióban volt. Csodás, kellemes álom. Még ébren is, azután is sokáig látta a gázlángok előtt dolgozó hirlapírókat, kiket oly magasztos lényeknek gondolt, kikkel oly kék csak beszélni is, mint olvasni egy jó regényt...

Nagy látva, hogy szívesen hallgatják: neki melegedett s nagyokat kezdett mondani, de mondhatott volna-e oly nagyokat, melyeket az átszellemült leány el ne hitt volna neki, melyet az elképzelni ne tudott volna?

A főváros, a főváros! Mintha mind a négy-

százhatvanezer lakos vonta, hívta volna Tärrit oda, — vágyott felé, szűk udvari palotáiba, tarka társaságába. A külváros piszok-szin levegője, örökké füstölő kürtői, undorító nyomora el se lebbent lelke előtt, míg a korzó derüs, csillogó ege egész világosan tükröződött lelkében, ott fürdött folytonosan, mint eredetileg a természetben: a szőke, de átláthatatlan Dunában fürdik tavaszi s őszi napokon...

Nem vágyott kevesebbre, mint e négyszázhatvanezer ember központja lenni, ismert, bámult, irigyelt központja. Valami feltűnő műről, valószínűleg valami költői műről gondolkodott, homályosan, határozatlanul, de csak addig, míg e mű által ismert s megimádott becéje lesz e kis Bábelnek. Oh, ezen a ponton képzelete, gondolkodása oly világos volt a legapróbb részletig, hogy szinte elvakította...

Nagy lelkesedve beszélt tovább... Benne volt a képzelgésben, mely ezt a sajátyszerű közöniséget elragadta.

— Meddig maradsz a fővárosban? kérde Atyimovics, hogy ő is beszéljen valamit.

— Az egyetemen maradok egy félévig, aztán hazajövök és vizitálni fogok...

— Kiknél, hol?! vágott közbe Tärri.

— Az uri házaknál.

Tärri erőltetve kacagott:

— Vannak is Ballán uri házak. Maga tud ilyeneket? Halljuk, hadd hallom? Kik azok, kinek nem volt az apja vagy a nagypapa suszter, kalapos,

efféle...; hol itt az ur? Az alispán leányainak apja kádár apától származott s eredetileg Kaltschernek hívták... Micsoda uri családapát tud maga itten, mióta apa meghalt...!?

Nagy szokatlanul merész lett, Atyimovics csodálta szabad beszédét:

— Ha családjok eredete nem is uri, ők magok ma már urak s leányaik uri lányok... A Vágási lányok francia könyveket olvasnak. Kérics Olga az anyjával németül beszél az utcán —

— Kisti Hand, kisti Hand! — vágott közbe ideges, gúnyos kacagással Tärri. — Ebből áll a maga uri leányainak összes tudománya, uriassága. Mindmegannyi különben a megtestesült nyárspolgárnő, nem is mű, hanem csak közönséges próza! Van fogalmok az eszményről? Nincs! Mi az ő mindennapi beszéd tárgyuk? Étel és ital, férjhezmenés és férjhezmenés, toilette és toilette! Fő dolguk, hogy a test jól érezze magát, a lélekre mit sem adnak. Sand Györgyről azt kérdik, hogy huszárkapitány volt-e? Az udvarlójukkal cicásdit s kutba estemet játszanak s ha elérik a husz évet, az a legfőbb gondjuk, hogy férjhez menjenek; legyenek anyák, mámik... „Mama adj levest...“ Hahhah „kisti Hand, kisti Hand!“

Tärri most már szívéből kacagott. Érezte, hogy gúnyolása sikerült s annak hatása környezete arcán — felvidámitá. Nagy meg volt győzve s az adótszít Atyimovics szent ihlettel tekintett a szónokra, ki kézzel-lábbal bizonyítá a kipirult szónok szavainak igazságát; Májek a beszélő izgékony

testét bámulta és élvezett. A mama meg mindig végiglen mosolygott s időközben igenlőleg intett, bár az idegenszerű kifejezések miatt csak homályosan értette meg leánya szavait.

Nagy lélekzetet vón, mintha beszélni akarna. Tärri megelőzte :

— Ön a fiatalemberekkel akar előhozakodni. Hagyja ezt a svihák népséget, mely két húst eszik vacsorára, elől kivattázott kabátot hord, kártyán, kutyán, lovon, pipán s könnyelmű asszonyokon kívül csak a politikáról tud beszélni, a szép irodalmat csak akkor pártolja, ha színmű s kifestett kokottok képviselik . . Napról-napra élnek, minden vezérelv, eszme, szent cél nélkül. a hősieks rajtok egyedül gyomruk, mely mindent . . Igen, a gyomruk!

Atyimovics gyomrára gondolt. Ugy tudta, hogy neki is igen jó gyomra van s ez bántotta őt egy kissé. Főképp, miután Tärri az is kijelentette, hogy ha ő rajta állana, szívesen megélné pusztá számócából. Mint iskolás gyermek, a tilalom dacára elszítt szivarokra, ugy emlékezett most vissza Coriolán a csak tegnapon élvezett disznó-karéj és cigánypecsenyére. És már-már félt, hogy a „kincs“ megfigyeli rajta ez állatiasságot, midőn a mama másfelé terelte a figyelmet. A kövér, de még mindig csinos asszony felemelkedett a székről s olyan lépésekkel, mint amilyennel a vidéki szintársulatok tragikus hősnői szoktak lépkedni a negyedik felvonásban, a konyha felé tartott.

— Lontika, készen-e a krém? — kérdé emelt hangon s csak fejét dugva ki az ajtón.

— Kevés volt a gelatine, a tejszín nem akar megaludni! — válaszolt a konyhából egy majdnem siró gyermek-hang.

A háziasszony engedelmet kért vendégeitől s benyitott a konyhába. Kevés vártatva veszekedés, majd sirás hallatszott be a matinézők közé.

— Megint elrontották a krémet! — mondta Tärri s a boszuságtól egészen elvörösödött.

A közönség hallgatag lőn ezen kinos esemény mián. A visszatérő mama azonban megnyugtatta őket.

— Minden rendben van. Az a leány nagyon ügyetlen! Majd szomszédnőjéhez fordulva, meg lehetősen hangos suttogással az egész közönségnek értésére adta:

— Nem, ebbe a Tärribe nem tudok egy kis húslevest bediktálni. Pedig csak a leves táplál. A finom húsleves. Még pecsenyét is annyit eszik, mint egy madár; utálja a húst...

— Hagyjad mama! te is olyan kezdesz, olyan pletyka kezdesz lenni, mint a ballaiak!

Tärri sok adalékot tudott a ballai pletyka-élethez. Amit tudott, mind elmondta. Nekikeseredett lélekkel, epés hanggal vetette magát erre a városra, egyenkint gyalázta le az ugynevezett intelligencia tagjait. Az öreg urakon kezdte s az apácákhoz járó kis lányokon végezte. A kis lányok — kiknek harisnyája még minduntalan leesik — már itt-ott viszonyt kötnek a szünidőre hazajáró gymnazistákkal és bizonyos leveleket közvetítenek az apácák és némely urak között. Az angol kis-

asszonyokat kár, hogy ki nem kergette második József. (Ezen alkalomból Tärri valami anekdotát beszélt el a nagy császárról, kit Mühlbach Lujza révén ismert.)

Egyáltalán senkin sem könyörült Sodoma lakói közül, kiknek minden hibáját az tette előtte nyilvánvalóvá, az tetőzte be, hogy még mindig nem ünnepelték őt. Sőt az uri leányok nem is barátkoztak vele, az uri fiatal emberek nem jártak az ablak alá, se házukhoz vizitelni. Elitebálban nem táncoltak vele, vagy meg se hívták. S ő kénytelen volt az utcán Atyimovicssal, avagy a hosszú Kohnnal sétálni. Meg Palaczkyval, aki ugyan ur volt, de már házas ember.

Nem csoda, ha a szegény leány elkeseredett. Érezte, hogy nagyon csinos, igen szellemes, rendkívüli és magasra termett teremtség és az uri fiatal emberek közül mégis csak kettő-három köszönt neki. Az egyik valami nagyon tisztességes, komoly mérnök-segéd, ki semmi szerepet nem játszott a társaságban, a másik pedig a hölgyek minden fájáért lán-goló alügyész, ki reggelente kiment a piacra s nyilvánosan beszélgetett a szobaleányokkal. Az, aki a szép Tärrit köszönései fejében egy este meg akarta ölelni...

Akik a leány epés előadását hallgatták, szintén nem voltak akceptálva az uri társaságokban. Meg is értették, ki is bővítették gyűlöletét, de mégis úgy átérezni, mint ő: nem tudta egyiké-jük sem.

... Vass Tärri olyan időben kezdett hosszú

ruhát hordani, midőn az emberek újra beleveszködtek a predikátumokba. Mindenféle águ koronák s monogrammok idejében. Akkor, midőn a symbolumok újra elkezdtek bolondítani az országot. *Ma*, amikor egy nagy osztály tetoválja magát s értelmevesztett cifraságokban gyönyörködik s akin nem látja a megkülönböztető cirádákat, azt kizárja magából, vagy megveti, tán lenézi, azonban lehet, hogy itt-ott türi is.

Ballán az öreg dioskeovv és jablonkai diossi Diossy Béni kijelentette, hogy az ő családi madara a sólyom. Sokan nagyon sajnálták, hogy nekik nem volt családi madaruk. Ellenben soknak volt nemesi levele. Ugyan a legtöbb az utolsó Habsburgoktól származott, de mégis meg volt címerestől, predikátumostul együtt. És a mezőkre osztott, felül koronával ellátott címerpajzs ott volt a számtalan vizitkártyán, az asztal- és zsebkendőkön.

Tärrí nem himezhetett — legalább joggal nem — ötágu koronát fehérenműire. Az ő atyja paraszt eredetű szappanfőző. Anyai ágon pedig csizmadia volt családjának majdnem minden férfitagja. Igaz, hogy egyik nagybátyja később végrehajtó lett. És édesapja — aki nagyon írástudó ember volt — egykor fiatal korában hivatalssolgai állásért folyamodott, de hiába! Ilyen családba született a szegény leány s bár ez a körülmény sokszor és nagyon bántotta őt, mégis lehetőleg elnyomta keserű panaszait. De ha ismerte volna kora gyermekkorát, ha emlékezett volna arra a

piszkos pólyára, kenyérsütésre szánt tekenőre, melyben mint csecsemő ringott! Ha látta volna, hogy ténfergett félmeztelenül a ház előtti pocsétában, hogy kötötte sovány kis testét kendővel keresztül apja inasa s mikép hordozta így utcahosszant hátán, ríkatva, rázva, megverve, bemaszatoltan. Ha a finyás kisasszony nyomoru gyermekkorára emlékeznék!

Nem emlékezett semmire, ami szülői házában négy éves koráig történt. Nem emlékezett a hóstyai kis házra, nagy udvarával, epreskertjével, ahol ősszel egész napon elüldögélt, majszolva a lágy s a földön megposhadt gyümölcs között. Mondták neki, hogy apja, ugy négy éves korában, ugy megverte, hogy már csenditettek érte, — de még erre sem tudott visszaemlékezni! Mindazonáltal oly sokszor gondolt erre az eseményre, hogy szinte látta magát vérben vergődni az állatias apa lábánál. Szédülettel gondolt arra, hogyha meghalt volna. Ez a gondolat gyűlöletté szította fel azt a hidegséget, amit apja iránt érzett.

Öt éves korára azonban már egészen jól emlékezett. Ekkor került el otthonról. Egy vasárnapon új ruháskát, sőt fehérneműt is ujat hoztak számára. Felöltöztették s édes anyja elvitte otthonról.

Uri házhoz került. Édes anyja testvérének házához. Ahhoz a nagynénihez, kire az egész család tiszteletteljes büszkeséggel nézett. Szébb volt, mint a család többi tagja s nem mesteremberhez ment nőül. A ballai idős járásbíró vette el törvényesen; miután nem tudta elcsábítani. Öreg

volt és kiélt; a csizmadia lánya fittyet hányt rája, míg célja csak csábítás volt; de miután az öreg ur birni akarta akár a törvényes házasság árán: ekkor már szívesen ment hozzá. Uri nő lett, családja s régi pajtásai, a mester lányok irigyelték, a kereskedésekben megnagyságolták, férje lábait csókolta, a rőfös-segédék kezét, a járásbíró-írnok elpirult, ha vele beszélt, (pedig csinos fiu volt!) leckéket vett a folyékony írás és olvasásban, egész délutánokon át fekvé regényeket olvasott, a saját házaiban tulajdon gyümölcsfáiról készített befőttet: — egészen boldognak érezte magát.

Férje szivbajos volt s harminc évvel idősebb nála. Betegsége miatt egy nagy karos-székben aludt ülve. Nem volt gyermekük. Pedig az asszony nagyon szeretett volna egy kis babát, kit úgy öltöztethessen, mint férje barátjainak családjában látta. Három évig várt a semmiségben szunnyadó kis angyalra — vagy ruhafogasra s miután az vonatkozott megjelenni: férjével együtt örökbe fogadta Tärrit. Így lett a szappanfőző negyedik gyermeke, a kócos kis Terka „kinccsé”...

Puha szőnyegen, fogadott atyja beteg lábainál nőtt fel a kis Terka, ki csakhamar levetette édes atyja oláhos nevét s Vass Tärrivé lett. (A vezetéknevét két „s”-el, de minden előnév nélkül.) Feltűnő szép volt és fogadott szülei nagyon szerették. Kezdetben jó is, de később elkényeztetett vén gyerek. Nem engedték iskolába járni, egy ki érdemült német nevelőnő tanította, ki husz éve volt Magyarországon, tudott minden európai nyel-

ven, magyarul is megtanult valami keveset a cseledektől. . . Tärri írni, olvasni s egy pár német szót tanult meg tőle. Tudott németül köszönni s vizet, süteményt kérni. A fogadott szülők majd megették, a mama magával hordta a nagy uzsonnákra. Egész nap felnőttek között forgott. (Testvéreit s a vele egykoru gyermekeket nem bocsátották hozzá, hogy el ne rontsák.)

Midőn tíz éves lőn és már folyékonyan tudott olvasni, fogadott anyja azt mondá, hogy romlik a szeme s a kis leánnyal olvastatá fel magának divatlapjait, a novellákat és a regényeket, leginkább franciából való fordításokat, majd Marlitt és Mühlbach sok kötetű munkáit, olykor-olykor Jósikát és Jókait is. És így tizenhárom éves korában a kis Tärri már kiolvasta volt a ballai kaszinó egész könyvtárát. Sőt tizennégy éves korában már kérdést intézett egy divatlap szerkesztőségéhez. A kérdés az volt, hogy mivel lehetne elmulasztani az ő kétségbeejtő elpirulásait. A szerkesztő azt felelte rá: „a fiatalkor üdesége az, majd elmul. . . !“ A fogadott szülők majd agyoncsókolták a kis huncutot eme első irodalmi kísérletért, melyet gyorsan egymásután sok hasonló követett.

A járásbíró a fővárosból hozatott kölcsönkönyveket. Egyszer-kétszer ujat is. És a kis család szédítő gyorsasággal és roppant számban fogyasztotta a fantázia e mindenhová behatoló termékeit. Nagyon szép, nagyon szellemes, nagyon bátor, roppant gazdag, vagy kezdetben roppant szegény regényhősök alakjaival álmodott a kis Tärri már

akkor, midőn a legtöbb leány egy nagy hajas báburól — mely talán sirni is tud — álmodozik. Egész éretlen volt még mint leány s már várta Lovelaceot. Fogadott anyja segített neki a várakozásban. Együtt könyeztek, ha a hős párbajban megsebesült. Együtt lelkesültek, ha az intrikus fekete lelkét kiadta; főképp ha ama részen adta ki, amelyet rút testén az Adonis szépségű hős szerelmes kardja — avagy vitorje — ütött. E regények majdnem mindegyikében volt egy fejezet, melyben a hős egy vagy más hölgyet, saját élete veszélyeztetése árán, mindazonáltal nagyon könnyedén, avagy roppant erőfeszítéssel a biztos haláltól megment. „Félkarjával, mint egy pelyhet. . .” Tärri estenden, mikor a tehéncsorda porfelhőt verve, végig bőgött a főutcán, gyakran gondolt arra, ha ő az utcán járna most, oszt' egy tehén rátörne gyilkos szarvával s ha a legvégzetesebb percben egy ismeretlen férfi erőteljes karja ragadná meg a nekibőszült állat szarvát és — „félkarjával, mint egy pelyhet dobja tova az állatot, aztán a lány reszkető hótagjait gyöngéden emeli fel a földről, kebléhez. . .” Egy ismeretlen, szép férfi.

Ballán nem igen fordultak meg ezek az ismeretlen szép férfiak. És Tärri — bár hogyan akarta is — nem találkozott regénye hőseivel. A tánciskolában nagyon ormótlanok voltak a fiatal emberek. A táncmester is nyáron nőszabó mesteriséget folytatott. Nagyon is alantas népség s a tizennégy éves leány rendkívül intenzív képzelő tehetsége sem tudott egyből is, — ha csak leg-

alább egy kis novella hőst is — csinálni. Mindazonáltal nem vesztette el bizalmát, erős hitét abban az alakban, kit nevelő anyja instrukciója révén: „ideáljának“ nevezett. Sőt ez ideál egy napon meg is jelent.

A törvényszéki elnök fia jött haza Bécsből. Nem is Budapestről, hanem magából a császárok városából. Onnan, ahol minden napon van vagy két öngyilkos, és öt-hat színházban játszanak naponta. Ha jogász lett volna, úgy is megjárja. De nem, a keleti akadémiába járt, diplomata iskolába. Diplomata lesz, Ponson du Terrailnak pedig sok dolga van a diplomatákkal, a párisi és londoni nagykövetekkel. Azonkívül a jövődöbeli diplomata csinos fiu volt és kétszer is táncolt Tärrirel a táncpróbán. A füzértáncban pedig azt mondta neki, hogy: „kisasszony, kegyed e füzér legszebb virága!“ Tärri másnap könnyezve vallotta meg anyjának, hogy szeret és hogy talán viszont is szerettetik... A fiatal ember elutazott és a kis képzelgő egy teljes évig mindig elpirult, ha reá és nevezetes nyilatkozatára gondolt. Egy teljes évig alig foglalkozott mással, mint a jövődöbeli diplomatával, ki egy napon betegen jött haza. Nedves lakást tartott az osztrák metropolisban, görvélyes lett, baját elhanyagolta, hazajött és meghalt. Ez volt a szegény fiatal regényhős utolsó évének története.

A regényhősöknél szokatlan halállal kimúlt ideált nem sókáig siratta a leány. Az igazat megvallva, a boldogult hősi állásához képest egy kissé

méltatlanul viselte magát: skrofulozus bajban halt meg! Tärri csupán hat hónapig akart véle „a halálban egyesülni“, aztán felszárította könnyeit s azzal a némileg büszke tudattal, hogy már halottja is van: más élő hős után nézett.

Tizenöt éves lőn s egészen kifejlődött. Meglepő csinosnak találták városszerte. Voltaképen olyan volt, amit a férfiak „kiváncosnak“ neveznek. Bár fehér volt, mégis olyan üde, mint az üvegházi kamélia. Hogy arca még fehérebb, halaványabb legyen, anyja utasításai szerint ecetet is ivott. Talán ettől az italtól, talán tizenöt éve mián egyszerre nagyon fáradtnak érezte magát. Heteken által nem ment ki a szobából, alig olvasott, kereste a magányt s egész napon elhevert a kereveten. Nagyon későn kelt fel ágyából s olyan kimerülten, mintha mitsem aludt volna. Ábrándozott. Így mondta ő.

— Kelj már fel lányom! — mondá fogadott atyja.

— Ó hagyj papa, olyan jó így ábrándozni! — felelé Tärri és újra behunyta pilláit.

Behunyott szemmel a közellévő tárgyak nem gátolták meg száguldó képzelgéseit. Lázás véralkata mellett olyan testi alkotással áldotta vagy verte meg a természet, mely csupa ideg volt: könnyű módon hagyhatta hát el az igazi életet, mely oly egyszerűen, zajtalanul morajlott körülte s még könnyebben csaphatott át a képzelt világba — a regények izgató világába — holott minduntalan új, meglepő, örömdetes, vagy tragikus, de

mindenek fölött idegizgató eseménnyel találkozott. Így lőn, hogy igazi életét gondolta átálmodni és képzelgéseit hitte lassanként valónak. Azokat a kéjes képzelgéseket, melyeket olvasmányai és saját fantáziájából gomolyított egybe.

Behunya szemeit s valamelyik kedvenc regényéből eltávolítván a hősnőt, beleült az üresen hagyott helybe. Az első pillanatban pl. nem tetszett a hősnek. A „Vörös Álarcos” — tegyük fel, hogy a „Vörös Álarcos” volt, de lehetett Fatia Negra is — épen legjobb barátnéját szerette. (Vagy valami hercegnőt, ami a dolog tragikumán nem sokat változtatott.) Hanem azután...! Az események villámszerű fordulattal változtak meg. A „Vörös Álarcos” vagy Fatia Negra véletlenül valami jótékonycélu előadásra tévedt be. Megpillantott egy hölgyet. Egy fiatal leányt. Halvány-rózsaszín ruhában, leeresztett hajjal... Pihegő keblén virágcsokor, habkönnyűségű besançoni csipkekerendő hófehér nyakán. Körülte pedig a roppant közönség lélekzetét visszafojtva figyel s várja szavait. A lány megszólal. Mintha egy nemtő beszélne: ezüst csengésű, zeneszerű hang hatol a „Vörös Álarc” vagy Fatia Negra, avagy Pampelone lovag füleihez. És meg van bűvölve...

A kis „kincs” midőn képzelgéseiben ideért, már annyira bele élte magát e hamis világba, hogy szíve hangosan kezdett dobogni, finom arcbőre kigyult, testén pedig kellemes forró borzongás futott végig.

— Mi bajod, talán lázad van kicsike? — kérde az öreg Vass.

— Hagyj békén papa, olyan jól érzem magam —: ábrándozom.

— Ábrándozik. Nem látod, hogy ábrándozik! — jegyzé meg örömmel és némi méltósággal Vassné.

— Ó te kis tündér...

A kis tündér fordított egyet álmodozásain. Ismét hősnő lett, de most már boldogtalan. Egy koros hölgy iszonytatóan intriguált ellene. Rágalmazta a hős előtt s majd-majd lopott ezüst kanalat tett volna az ékszer dobozába. Irtózatos kin! Érezni magasztos lelkületünket, tisztában lenni szívünk hőszerű ártatlanságával; és mégis megvetve, elítélve, elhagyva; még pedig elhagyatva attól, kit minden csepp vérünkkel szeretünk s ki minket lelkének összes erejével szeret! Ezeket a kinokat érezte át a tizenöt-tizenhat éves Tárri. Átérezte, mint azt csak egy fiatal, ideges, lázas véralkatu, kényelemben élő, az életet nem ismerő nőszemély érezheti. És ezalatt fehér arca még halványabbá lőn, piros ajkai elkékültek, ziháló keble alatt szive beteges gyorsasággal zakatolt: végül pedig könnyek jelentek meg szemeiben.

A gyenge elméjü nevelő apa újra megszólalt:

— Mi bajod kis lányom.

— Boldogtalan vagyok... — felelé a leány könnyezve.

— Boldogtalan. Nem látja apus, hogy ő boldogtalan! — egészíté ki a mama becéje szavait.

Mielőtt szenvedett volna: már boldogtalan is volt; mielőtt szeretett volna: már szerelmes is

volt. És ez ébren való csalódások ismétlődtek éjjel, álmában. Ugy hogy nem lehetett tudni, — tán maga se tudta, melyik a kezdet, melyik a folytatás. Csak az volt bizonyos, hogy a való élet mind kisebb-kisebb szerepet játszott; a valóság meg épen háttérbe szorult. Tärri nagyon csinos volt s ő azt hitte, hogy vetekedik a „Hat Uderszky“ leány legszebbikével. Tehát a valóság csak arra való volt neki, hogy felépítse rája sajátságos fellegrárait.

E merész és tarka építményekkel volt telve levegő-ége. Tizenhat éves korában olvasmányai, képzelgésai és tétlen élete máris határtalan dicsvágyával egyetemben megszülték azt, amit közönségesen létre szoktak hozni: egy verset. Csak hamar megszületett az első „rajz“ is. Vass és Vassné boldogok voltak: Tärri új könyveket és egy tizenkét forintos napernyőt kapott; eltekintve a számtalan csóktól és ilyesféle megjegyzésektől: „nagyszerű! milyen dallamos! olyan, mintha Petőfi, vagy Jókai írta volna! Milyen lány!“ Palacky is megjelent és azonnal felfogva a helyzetet, előszörre ejtette ki a leány — aztán állandósított — jelzőjét: „*kinsz*“.

A „rajz“ után a novella sem késhetett sokáig. A lány érezte, hogy költői ér buzgott fel lelkében. A felszivott költői táplálék utat és módott keresett, hogy ha bár más ablakban, de ismét felszínre kerülhessen. Tärrit a teremtés vágya és ihlete fogta el. Tizenhét éves lőn és úgy érezte: végtelen sok mondani valója van. Meg volt győződve, hogy tud olyanokat írni, amilyeneket olvasott.

„Csak meg kell egy kissé erőltetnie agyát. Arra azonban ráér!” Nem tudta, hol kezdődik s hol végződik tehetsége, nem tudta megmérni annak nagyságát, nem ismerte határát, de érezte, hogy határtalan. Csak mikor Hugo Viktort és az Arany Ember egyes munkáit olvasta, akkor hökkent meg egy kissé. Kétségbe ejtette a tudományos elem, mely e munkákban előtte megnyilatkozott. Az idegen szavak, a közbeszótt tudományos disszertációk — a vapentakeről, a comprahicosokról, a béka biológiája s a törökök stratagemájáról. Elolvasta e részeket is, de nem élvezte, mindazonáltal szépeknek és fontosaknak tartotta. Hugo sok helyét nem értette meg, mindazonáltal szerelmes volt Mariusba. (Gilliat csak tetszett: mért nem Deruchettevel együtt lett öngyilkossá?!) Quasimódot — ámbár sajnálta — mégis utálnia kellett. Gwimplainevel már inkább megbarátkozott, sőt meg is csókolta volna, mint azt az angol hercegnő megtette. Sőt helyeselte lady Isabella eljárását, ki fürdőszobájában fogadta az utálatosan eltorzított nevető embert. Szíve mégis teljesen a szép külsejű hősöké maradt s azért a franciák mellett kedvenc írója az Arany Ember lön.

Mit mindent is nem képzelt el erről a titán alakról! Arról, aki királyokkal van barátságban s kit a királyné is úgy kitüntet. Az író érdeméből és érdekességéből levont ugyan egyet-mást idős volta, de még mindig elég maradt az érte való rajongásból. Szerette volna élete apró körülményeit ismerni. Látni, beszélni vele, hallani hangját...

Egyáltalán legforróbb vágya volt személyesen ismerni kedvenc íróit. Azok — úgy gondolta — biztosan olyanok, mint hőseik. Ama fiatal urak, kiket ismert, nagyon távol álltak az ő „ideáljától” s ő már nagyon szeretett volna a nagy Ismeretlennel találkozni. Afölött nem is kételkedett, hogy találkozni fog, találkoznia kell; csak az alkalmat várta. Egy véletlent, mely az egymást nem ismerve is egymásért égőket találkoztatja. Egy fővárosi utazásra gondolt.

A járásbíró fizetéséből azonban nem igen telt valami nagyszabásu utazásra. Nagyon jól étkeztek s ez a fizetés jó részét felemésztette. Ámbár borokról nem igen kellett gondoskodni, azt küldött egyikét ügyvéd, szíves figyelemből, részint meg azért, hogy a költségjegyzéken ne sokat törüljön az öreg. Sőt némi apró marha is került ingyenben azoktól az asszonyságoktól főképp, kik a piacon vagy másutt „*le jóasszonyozták*” egymást s ezért biróság elé kerültek.

Täriék nem szenvedtek miben is szükségét, de nem is takarítottak. Egy kis ház volt összes vagyonuk az asszony nevére írva; — még sem féltek a jövőtől. Főképp nem Tärrí, ki csak jót, sőt csodálatos dolgokat várt. De Vassné sem, ki mindenben lánya hatása alatt állott.

A fő-utcai kis házban itt-ott megzavart, de azért boldog élet folyt. Az öreg Vass néhányszor elájult ugyan, meg is ijedtek, de hogy újra felocsudott: nemsokára elfeledték az egészet. A járásbíró minden kronikus baja dacára még mindig birta

a munkát, azonfelül a szivbetegeknél mindennapos kövérség egészséges külsejüvé tette. Kedélye meg éppen vig volt s akárhányszor elfigurázott a Tärri édes anyjával, ki, mióta brutális férjétől — a „kincs“ édes atyjától — elvált: mindennapos lett a házban, hová ennivalót szállított s a konyhát látta el finom érzékkel, kitünő falatokkal. „Léni mama téns-asszony“-nak nevezték és sompolyogva lépett be a konyhába; a szobába nem igen mert bemenni, Tärrit magázta s nagyon bátoritan volt vele szemben. Pedig mennyiszer szeretne volna összecsókolni! Édes leánya nem igen bátorította. Egészen elhidegült anyja iránt s nem igen jól érezte magát, ha arra gondolt, hogy ez a bekötött fejű, paraszti külsejű és pórias beszédű asszony az ő tulajdon édes anyja. Szerencsére sokkal jobban el volt foglalta képzelgéseivel, semhogy e körülménytől zavartassa magát.

Tizennyolc éves lőn és vére forni kezdett. Egy-két barátnője ment férjhez időközben s ezek beszéltek neki egyet-mást a házasi élet mysteriumairól. Új menyecskéket keresett fel s mohó kérdéseket intézett hozzájuk: „nos hát mi az?... boldog vagy-e?... Milyen az az élet?...“ A kéthetes asszonyok nagy része homályos titokzatossággal felelt. A legtöbb azonban úgy állította, hogy: „sokkal többet hisz róla az ember...!“

— Eh, közönséges emberek a férjeik! gondolta magában Tärri és újra képzelgéseiből táplálkozva, kigondolt magának egy mintaházasságot. Menyivél érdekesebb volt ez, mint a való, igaz!

Nagy és változatos küzdelmek után a Duna egy kicsiny, elrejtett szigetén állott kis háza. Körülötte rózsa-erdő, a szokatlan kényelemmel butorozott szobákban illatos párázat. Az ágy fölött bátor férj fékezhetlen fegyvere. Az ágy előtt álló ébenfasztalkán még azon hamvas, zamos gyümölcsök. Az ágyban pedig...

Tizennyolc évével számolnia kellett a lánynak. S ez egy kissé megzavarta a regények tiszta hatását. Már nemcsak olvasni, hanem át is szeretett volna élni valami érdekes — akár házassággal végződő regényt. Egyszer volt is rá alkalm: Celadonja akadt.

Palaczky hurcolkodott szomszédságukba. Kis lány korától folyvást s mind nagyobb figyelemmel tartotta szemmel Tärrit s szemet vetett rája. Az adótiszt legény korában olvasott egyet-mást s amit olvasott, azt nagy verve-vel tudta előadni. Tärri szívesen hallgatta beszédét s míg hallgatta, azt gondolta magában: „ah, egy gyöngy a szeméten!” Palaczky sokat beszélt neki arról a fényes jövőről, mely neki kínálkozva kínálkozik és bizton eljövend. Míg magában azt gondolta, hogy: „Ni, ez a „Don Quixote” kisasszony milyen szép lány... irigylem azt a vidéki színészt vagy zongoramestert, akivel ma-holnap meg fog szökni...!”

Napról-napra bensőbb viszony támadt köztük. Teljes délutánokat töltöttek együtt és a lány mind-mind jobban bámulta az alázatos, gyöngéd, de férfias s minduntalan lelkesülő adótisztet. Az meg mindegyre jobban sajnálta, hogy: „ez a szép lány

maholnap egy vidéki Davisonnal vagy tiszttel fog megszökni!" Lassan-lassan összes és hatalmas érzékeivel megszerette a leányt. Meleg hangja remegett, ha vele beszélt, ajka pedig forró volt, mint a tűz, ha a Tärri hideg kezére csókot nyomott. És minden alkalmat jónak talált e kézcsókra és minden alkalmat felhasznált arra, hogy a szegény leány fantáziáját még jobban tüzelje. Regényesebb lőn, mint az ifju Rocambole és epedőbb, mint Himfy. Átkozta a végzetet, hogy előbb nem találkozhatott Tärrirel és kinyilatkoztatta, mikép: ő már most örökre elveszett.

Tärri sajnálta a szellemes férfiut. Elveszni s ő miatta veszni el — : az mégis valami. Derék ember! Aztán, ha előbb találkoznak, mi minden lehetett volna ebből az emberből. Palaczky azt mondta:

— Az lettem volna, ami éppen akarok s amely állást Tärri nagysád kedvel...

Azonkívül az adótiszt alakjában volt sok férfias. A szellem sem hiányzott arcáról. Sőt lelkében fényes tehetségek csirája szunnyadoza. Hanem most már minden késő!

— El vagyok veszve, tönkre ment életem siratom! Szavalá Palaczky s a bizalmas tete a teteiben mind a hölgy, mind a férfi szemében egy tiszta könnycsepp jelent meg. Két egymáshoz olyan hasonló vízcsepp s egymástól mégis mennyire különböző jelentőségű!

Ez a sajátágos viszony veszélyes gyorsasággal érlelődött. Palaczky, hogy sikert érjen el, egy

elkoptatott, de még mindig hasznosnak látszó taktikát követett: Vassnénak udvarolt. Így folyton és feltűnés nélkül kívánatos „*Don Quixote*” *kis-asszonya* közelében lehetett. Amely játszmában Vassné nyert: amit várt, meglelte: egy igazi udvarlót.

Az éjjeli zenék idénye is eljött. Majdnem minden héten ott ült Tärri éjjeli otthonkában ablakánál és nagy gyönyörűséggel — nagyobbára holdfény mellett — hallgatta az érte és csak neki — egyedül neki — szóló ábrándos dalokat. A városban senki sem tudta, ki lehet a titokzatos és pénzes lovag. Maga Vass és Vassné is nevetséges módon találgattak. Tärri sem volt bizonyos: „... talán valami titkos imádó... valaki Aradról vagy éppen a fővárosból.” Már-már az Ismeretlen ifjura gondolt, midőn Palaczky kijelentette, hogy ő az. Ő, aki nem tud aludni, nem tud enni, se álma, se étvágya, — semmi nyugta nincsen.

— Miért? — kérde a leány.

— Azért, mert a sors akkor mutatta meg menyországom, mikor már előbb kizárt belőle!

— Nem értem...

— Minek is értse ön... Miért is ismerje az én lelkem nagy nyomorát. Kinjaimat, amit éjjel és szenvedéseimet, amit egész napon szenvedek. Oda vagyok kötve egy nőhöz, ki szivemből idegen, ki sokkal prózaibb, mintsem hogy meg tudna érteni, fel tudna emelkedni hozzám. S el vagyok, örökre el vagyok választva attól a lánytól, kit egyedül értek meg s ki egyedül ért meg. Felemelkedtem

lelke fenségeig, beletekintettem, megvakultam — :
végem!

— Nem lehet segíteni többé? — kérdé részt-
vevő hangon Tärri.

Palaczky hallgatott.

Kevés vártatva a szenvedélytől elfojtott hangon,
magából kikelt, eltorzult arccal suttogá:

— Meg kell örülnöm... Tärri, egy csókot,
selyem hajára... lábacska hegyére... Mentsen
meg, mentsen meg...!

Forró nyári napon történt mindez. Leeresztett
rollók és csukott zsalugáterek mellett az ablaknál
ültek. A szomszéd szobában a jól táplált Vassné
elmaradhatlan délutáni álmát aludta. Hangos lég-
zésen s a szomszéd ház gerléinek bűgásán kívül
nem hallatszott semmi hang. A cseléd ott künn a
konyhában elszenderedett a mosogatás közben.

Palaczky a lány fölé hajolt; az egész testében
megborzadt; a férfi forró lehelletét érezte fején.
Ösztönszerű félelmet, de egyszersmind gyávaságot
is érzett: nem tudta kimondani az elutasító szót;
karjait leeresztette, mint megázott madár a szárnyait.

— Hát utál? — suttogá Palaczky.

Tärrinek végig sem villant agyában az a
felelet, melyet az ő helyzetében majdnem minden
helyes érzésű lány válaszolt volna: „Igen, utálok,
önnek felesége van, gyermekei vannak, szeresse
azt...! Azt kell csókolnia!” Hanem ahelyett —
pillanatnyi izgatottságát legyőzve — eszébe jutott,
hogy: „Egy csókkal, amit fejemre lehel: meg-
mentem őt!” Tetszett neki ez a gondolat. Tetszett,

sőt majdnem boldoggá tette. „Egy embert mentek meg és milyen embert!” Palaczky nagyon nagynak tetszett most, amidőn úgy összegörnyedt előtte. Mint egy féreg — s mint egy hős! Aztán a kíváncsiság is kezdett erőt venni rajta: „milyen lehet egy csók, egy férfi csókja, az a lánynak, tiltott, üldözött s édesnek híresztelt valami, amiről annyi szépet olvasott kedvenc írói könyvében, ama írók könyvében, akik nagyrészt már nem tudnak csókolni, — foguk sincsen.

Tärrí jóakarattal vetette fel az adótisztre mosolygó szemeit s az e pillanatban forró csókot nyomott a lány nyakára. Aztán minden nesz nélkül kisurrant a szobából.

„Don Quixote” kisasszony maga maradt. Pillanatokig nem tudott szabadulni attól a szokatlanul meleg, zsibbasztó érzéstől, mely ez első csókra egész lényét elfogta. De ahogy visszanyerte teljes öntudatát, a zsalu egy nyílásán Palaczky után nézett. És amint látta annak férfias alakját a nap teljes fényében az utcán tovatünni: sajnálta, hogy maga maradt. Nem tudta ugyan miért, de mégis és igazán sajnálta, hogy az adótiszt ilyen hirtelen távozott. Valami félben szakadt.

Palaczky gondoskodott arról, hogy az a valami félben ne maradjon. Az első csóknak másodika és harmadika is akadt. A viszony pedig mind intenzívebb jelleget öltött. És egy napon maga Tärrí is kijelentette, hogy kár volt, mért nem találkoztak előbb. Hogy mi végre találkoztak volna? azt nem tudta maga sem, nem is kérdezte.

Immár nem sokáig késhegett az az idő, melyben Tärrinek okvetlen el kellett buknia. Nagyon is közel volt az a nap, midőn majd szerelem és vágy nélkül, csak szeszély, képzelgés és kíváncsiságból adja oda magát a legközönségesebb férfiak egyikeknek.

De egy éjjel — Palaczky legnagyobb boszúságára — az öreg Vass szívszélhűdésben meghalt.

A dolgok alaposan megváltoztak a fő-utcai kis házban. Még kiterítve feküdt az életében olyan hatalmas bíró, midőn már hitelezők raja lepte el a szalont, sőt Tärri szobáját is. Megjelent a vén Dondon, a görög uzsorás és egy a néhai által elfogadott váltót mutatott fel. (A szigorú járásbírónak életében említést se mert róla tenni, — pedig tíz év előtről kelt.) Megjelentek ügyvéd urak, kik kisebb-nagyobb összegeket kölcsönöztek volt az öregnek valami fontosabb per alkalmából. Jelentkezett a szabó is és ő volt ma a leglármásabb, pedig azelőtt csak két nappal is olyan édes volt, mint a méz s olyan olvatag, mint a vaj, hogy a tekintetes ur nála méltóztatott ruhát csináltatni. („A tekintetes urnak egy szalonkabátot fogok csinálni — mondá most egy hete — egy szalonkabátot, mely meg fogja mondani, mi az a magyar ipar, ha akar!“) A cseh munkás tényleg még dolgozott a finom pervienen. És amíg dolgozott, semminemű szomorú gondolatok nem fogták el. Nem gondolt arra, hogy ki fogja már most ezt elnyőni...?!

S mind e bajokhoz járult még az, mikép a

néhai nem szolgált elég időt arra, hogy özvegye nyugdíjat huzzasson az államtól. Mindössze két év hiányzott ugyan, de ez elég arra - biztatták vele a vigasztalhatlan özvegyet, — hogy az állam minden nyugdíjt megtagadjon.

Midőn az öreg Vass — egy kisse nehéz — holttestét kivitték a szobából, az özvegy és fogadott leánya agyrepesztő sikoltással, zokogással borult egymás vállára. Vége volt a dicsőségnek, a pünkösdi királyság elmúlt, a délig való ágyban fekvések, a citrom-befőttek és nagy uzsonnák ideje lejárt; letelt a kölcsönkönyvtári előfizetés, a „Bazár” és más szépirodalmi lapok is örökre elmaradnak. Karfiolnak télen, tizenkét forintos napernyőknek, mindenféle diszkötésű chrestomatiáknak, klavirmester és két cselédnek, általános tiszteletnek, elitebálba való meghívásoknak és tervezett pesti utaknak: vége... vége...

A temetésre az özvegy ezelőtt mellőzött szegény rokonai is megjelentek. Egyik-másik durva arcán a sunyi káröröm volt észlelhető. Mintha azt akarták volna mondani: „Mi soh'se hittük, hogy... azért vette el, mert tudta, hogy miharább meghal... Leszedte a tejfelt, jól van, de ki kívánczik az aludt-tejre?!“ Valamelyik Léni mama ténsasszonynak ki is jelentette, hogy nem lett volna-e jobb, ha az özvegy leánykorában magafajta mesterlegényhez megy nőül?

Özvegy és leánya nagyon egyedül maradtak. Tárrit a zord való beteggé tette s hetekig feküdt forró lázban. Midőn felgyógyult, már némi rend

volt a házban. A konyhában Léni mama sepert, forgolódt s biztosította az özvegyet, hogy évi háromszáz forintból — ennyi kegydíjt adnak neki nagy közbenjárásra, kunyorálásra mégis — két tagból álló családnak meg lehetne élnie. Aztán egy szobát ki is lehetne adni.

— Az urakra, meg uri asszonyokra ne adjatok. Ha elfordulnak, hogy észre ne vegyenek, — most, miután a tekintetes ur meghalt, — bocsássa meg a jó Isten az ő bűneit — s mikor már nem vagytok urak, nem adhattok falni nekik : — hát forduljanak fel. Uram bocsá...!

Aztán meg még mindig itt van Palaczky ur.

Palaczky volt az egyetlen ur, aki maradt. Elhatározta, hogy kitartó lesz. Ez elhatározásában nem zavarta őt meg, hogy a járásbíró halála után már Atyimovics, az iktató is mert a Tärri ablaka előtt sétálgatni. Májek hadnagy Léni nénit megkérdezte az utcán : Mit csinál kedves leánya ? nem méltóztatik már betegnek lenni a kedves hölgynek ? Kohn Palaczky által egy versezetet nyújtatott át neki, melynek címe ez volt : „Vigasztalás egy szenvedő, gyászbaborult angyalnak.“

És kevés vártatva új alakok jelentek meg Tärri kis szobájában. A fél és leendő urak. Sőt egy napon Lontika — a legidősebb testvére, akit életében alig látott négyszer-ötször — még ez a kis vad leány is bemerészkedett hozzá. Pattogatott kukoricát hozott neki a zsebében és kivette fényes fekete hajából a kis konty-fésűt.

— Terézke, kell-e magának... ? Oda adom.

— Hagyjon békén, olyan tökmagolaj szaga van... — szólott Tärri és kinyitotta az ablakot.

Szó nélkül sompolygott ki a megalázott testvér. A konyhában azonban nem tudta tovább türtőztetni magát és nagyon gyors, majdnem hadaró beszédével nyelvelni kezdett. Szerencsére csak a cseléd volt odabenn, a kipróbált vén Kati, kire egyesegyedül nem gyakorolhatott befolyást a „kincs.” Nem tudta felfogni, hogy mikép szabad egy lánynak folytonosan henyélnie. „Ojjé — duruzsolta maga magának — láttam már én nagyobb kis-asszonyokat is, mégis kezökbe vették a törlőrongyot, neki se törne le a gyémántos keze!” Sőt egyszer magának Léni néninek is megmondta e tekintetben táplált véleményét. Ki is kapott, de hogy! két hétig a hornistának nem volt szabad a házhoz járnia. Pedig batallions-hornista volt, káplár sarzsiban s már egészen otthonos a háznál; minden szöveget ő vert a falba, ha kellett, aprított fát is...

A nagy csapás dacára Tärri tovább folytatta előbbi életmódját. Kevesebb kényelem és mérsékeltabb jólétben ugyan, de tovább álmodozott. Legfeljebb vére hűlt le egy kevéssé s tartózkodóbb lón Palaczký iránt, ki egy ízben azt az ügyetlenséget követte el, hogy egy gyémántgyűrűt ajánlott fel neki. A dolgot az özvegy is meghallotta és Palaczký uram szorult. A jó asszony szenvedélyes jelenetet rögtönzött. Kérdőre vonta Palaczkýt:

— Mit akar ön, uram?

— Bámulom leányát, az, az egy „kincs!”... s szeretem önt, aki...

— Aljas hizelgő! — mondá mosolyogva az özvegy s kövér kezét Palaczky ajkára nyomta. Látszólag meg is nyugodott, de egyre ügyelt. Lemondott délutáni álmairól és az adótiszt majdnem beteg lőn szerelmi dühében.

Ezután mindig csak nagy társaságban beszélhetett Tárrival. Hizelgéseken kívül alig tudott neki egyebet mondani. S még e tekintetben is versenytársai támadtak.

Két hónapra az öreg Vass halála után, a főutcai kis ház hangosabb lőn, mint valaha. A Tárri testi bájainak bámulói, azonkívül versíró és ideál nélkül való fiatal emberek, azután elzüllött uri családok tagjai lepték el vasárnaponként Tárri sajátságos szobáját. Palaczky hozta Májek hadnagyot, ez bevezette Atyimovics Coriolánt, a hős oláh viszont Kiskaptásy Samut, a hirneves festőt hozta el egy izben a gyászba borult családhoz. Kohn Ignác maga vezette be magát. „Ugy jövök ide, mint kollegámhoz, kire büszke vagyok az irodalom szent nevében.“ Nagy Béla „több előkelő fővárosi lapban megjelent“ s aztán saját költségére kiadott összes költeményeit küldte el diszkötésben: „A kitünő társnőnek“ című ajánló verset csatolván hozzá. Ő meghívót kapott. Meg is jelent, sőt kitüntető figyelemben is részesült.

Tárri egy irodalmi társaság alakulására gondolt. Kohn előadta terveit egy új szépirodalmi lap alapítása tekintetében. „Ha én szerkesztem, úgy a fővárosból leveleket fogunk kapni egy előkelő írótól“ mondá.

Matinéeket kezdtek rendezni. Minden hónapban néha kettőt is. S ama különösen nagyszabásu ünnepély, melynek első része e szép téli reggelen folyt le, már a hatodik volt. De az első, amelyen a vendégek reggelit is kaptak.

— — — — —
A nem annyira gazdag, mint inkább változatos reggeli véget ért és Tärri újól a felolvasó asztalhoz ült:

— Hölgyeim, uraim! A felolvasások második része következik. Kohn Ignác ur két jelenetet fog felolvasni a fővárosi népszínházhoz benyújtott népszínműjéből.

A hosszú Kohn felemelkedett székéről s a felolvasó asztalhoz tartott:

— „Borura derü“ népszínmű, két felvonásban. Irta Kohn Ignác — olvasá rikácsoló hangon.

A felolvasásra nem igen figyeltek. Már unni kezdték a szépirodalmat. Aztán étkezés után jól esik egy kicsinyt fecsegni. Különösen az asszonyok vesztették el türelmüket s minduntalan helyüket cserélgették. Vassné Májek hadnagy mellé vette magát s meg volt győződve, hogy a jeles tiszt nem ügyetlenségből tapodott kétszer egymásután a lábára. Éppen ezért évődött, hogy mit kellene tennie? rendre utasítsa-e a vakmerőt, vagy tűrje titkos szerelmi nyilatkozatát? Utoljára is elhatározta, hogy a gyengéd lábtapodást viszonzni fogja. „Ki tudja, nem lehet tudni?“ — gondolá magában — „Májekről azt mondják, hogy jó módu fiu, talán a kauciót is leteheti... a honvédségnél azt

különben sem veszik oly szigoruan!" És oly olvadékonyan tekintett a vékony hadnagyra, hogy ez nyomban a szerelemre fordította a társalgást. Egy chrestomatiában sok jeles ember mondását olvasta a szerelemről; versben és prózában. Most azok jó része eszébe jutott és idézgetni kezdett. Ezek ellenében a nagyon is egészséges özvegy mindig csak egyet hangsúlyozott:

— A szerelemben fődolog a szív. A szív szerelme...

Tulajdonképen Májek is ezen nézet hive volt. Azonfelül pedig abban is megegyeztek, hogy kegyetlenül elítélték a „rossz asszonyokat." Májek a „társadalom fekélyének", özvegy Vassné pedig „utálatos pondróknak" nevezte őket s tulajdonképen nem is akart *ezekről* beszélni...

Épp ezért nem helyeselték Kohn eljárását, ki az egyformán kiabálva olvasott népszinműben egy Finom Rózsi-féle rossz nőt szerepeltetett.

— Miféle ember ez a zsidó? — kérde Májek, midőn már idézeteiből kifogyott.

— Ki fog keresztelkedni! — felelé az özvegy.

— És aztán?

— Nagyon ügyes ember. Összeköttetései vannak a fővárosban. Ezt a népszinművet biztosan elő fogják adni Pesten. A színházi ellenőrrel levelez. Ön nem is tudja, mily roppant összegeket lehet keresni egy jó szindarabbal...

Májek némi irigy csodálattal nézett a felolvasóra.

Ez a Kohn nagyon szerencsés embernek

volt elhíresztelve a városban. — Minduntalan érte egy-egy irodalmi kitüntetés, leveleket mutatott fővárosi nagy lapok szerkesztőitől, melyben felkérték, hogy tudósítsa őket...

— „Lekötelezett szolgálja“... „kiváló tisztelettel“ azt írják neki pesti szerkesztők, országgyűlési képviselők! Fene zsidó...! mondák a ballaiak s nem resteltek vele végig menni az utcán.

És a jó fiu hálás volt e kitüntetésekért. Minduntalan szolgált valami személyét illető irodalmi hírrel:

— Két hét mulván egy drámámat fogják előadni a nemzetiben. A dolog egész bizonyos. Pardavy Ida protegált...

— A jövő hónapban lesz a Teleki pályázat kihirdetése: jobb róla nem beszélni. Tudomásom van róla — Pardavy Idától tudom — hogy a bírálók többsége az én vigjátékomat találta jutalomra méltónak. De az egyik — ellenem szavazó tag — titkon felbontotta a jeligés levelet s abból még biztosabban meggyőződött, hogy a jutalomra méltó vigjáték szerzője nem az ő cotteriájokhoz tartozik. (Igen is, én nem tartozom semmiféle klikkhez...!) Fordítottak hát egyet a dolgon: ott volt épen valami Csiky-darab. „Adjuk ennek“ — mondák. És annak adták...

— A napokban becses ajándékot kaptam: Gyulai megküldte nekem legujabb munkáját, „Petőfi életrajzát“. Különben gyenge munka, nem olyan jó, mint amilyent fiatal korában Katona János életről írt. Hiába, ő is öregszik; épen úgy, mint

Jóka!... ön azt mondja, hogy ez a könyv még meg sem jelent, hogy évek óta hirdetik, de még nem látta senki!? Igaz, hogy a könyvpiacra még nem került, de nekem — s még egy pár embernek — már beküldték. Ön látni szeretné? Kérem, legyen szerencsém: könyvtáram rendelkezésére áll. Azt tetszik mondani, hogy én minduntalan nagy könyvtáramról beszélek, de azt voltaképpen még nem látta senki?! Hogy mindenkit invitálok házamhoz, de sohse vagyok otthon?! Ugyan legyen holnap szerencsém. Ejnye, holnap csakugyan fontos teendőim vannak...!

Igy beszélt a hosszú Kohn s voltak, akik szavait nem vették tiszta készpénznek. De eme csoportba nem tartozott Tärri. Ő bár feszélyezve érezte magát a jövő Diderotja vallásával szemben, mégis nagyon lekötelezően bánt vele: teljesen bizott a fiatal nagy jövőjében. És most is, hogy felolvasását végezte az: tüntetőleg nyújtotta feléje kezét:

— Köszönöm Kohn ur, ön nagy élvezetet szerzett nekem! Népszínműjének nagy sikert jósolok.

— Magam is bizom benne! — szólt lelkesült hangon a költő. Egész lelkemet öntöttem ki benne... Szabad az első előadásra egy páholyt előre is felajánlanom?

— Köszönöm, de lássa, mi oly szegények vagyunk!

-- Mint egy Krözus! Különben is a szükséges vasuti jegy —

— Mikor lesz az első előadás? — vágott közbe mohón Tärri.

— Még nem tudom bizton. De minden valószínűség szerint egy pénteki napon. Én úgy akartam...! különben minden percben várom a sürgönyt. Meghagytam otthon, hogy érkezése esetében ide hozzák utánam.

Pár pillanat múlva egy kis fiu csakugyan hozott ide valami levelet Kohn Ignác urnak.

— Ez az! — gondolá Tärri és szíve hangosabban kezdett dobogni.

A színműíró — egy pillanatra — maga is elhitte amit az imént hazudott, s nem tartotta lehetetlennék, hogy be sem nyujtott, sőt befejezetlen népszínművének elfogadásáról ad hirt a levélke.

Csillogó szemekkel futott végig a tartalmán, aztán hirtelen megváltozott sipító hangon olvasni kezdé:

„Kedves Kohn, — az öreg szappanfőző Abrudán István — a te ideáloznak, Vass Tärrinek édes apja — ma hajnalban meghalt. Végrendeletét tegnap éjjel én meg Uzon irtuk meg s kezeltük alá. — Egész vagyonát leányára, Vass Tärrire hagyta. Azt hittem — Uzon is — hogy a végrendelet írás-diját sem fogja tudni megfizetni a vén móc s egy ötvenezer forintos takaréki könyvet találtunk nála... A végrendelet nyílt. Végrehajtójául Palaczky Ferenc van kijelölve. Megyünk Franci után. Azt mondják, Tőkésre ment vadászni, ferbli-kompániájával. Értesítsd Tärrit s említsd meg neki nevemet. Garzó Benjámín árv. jegyző“.

Valamelyik asszonyság frizurájából egy hajtű esett a földre s egész zörejt okozott, oly néma csönd lön a szobában. Még egy „ah“ sem lebbent el a nyitva felejtett ajkokról. Annál jobban beszéltek a tekintetek: egy pillanat alatt mind oda szegződtek a halott-halványra vált Tärri arcára.

— Ah, hát itt van valahára Monte Christo kincse! Tudtam, hogy meg kell lennie...! ilyesformát gondolt magában „Don Quixote“ kisasszony és — mosolygott.

Özveggy Vassné vissza mosolygott rája. Aztán szívéhez kapott és elsikoltotta magát. — Léni néni ténsasszony is bejött az örvendetes hirre s ő, kit a vén szappanfőző husz éven át — amig csak el nem vált tőle — minden két hétben kékre vert, soványra éheztetett és betegre kinozott: ő a tudatlan mester-asszony még sem birta sűrűn pergő apró könnyeit elfojtani:

— Szegény Stefi! sohse volt rossz ember, csak mérges... s úgy kellett meghalnia, mint egy kutyának! Magára hagyatva, mint egy kutyának...! suttogá, majd kiabálta a szegény asszony s arca, orra rézvörös lön s felpuffadt a nagy sirástól.

— Jól olvasta kedves Kohn, csakugyan ötvenezer forintos takaréki könyvről van szó? szólott az özveggy felocsudva a nagy örömből.

Kohn ujra olvasta a levél illető passzusát.

— Ez egészen bizonyos, erre esküdni merek! tette hozzá nagy hangon.

— Szegény apa! sóhajtá Tärri.

Atyimovics Coriolán is sóhajtott volna, de

nem tartotta illendőnek: hát elnyomta. Szomorú gondolatait azonban nem lehetett többé elnyomni.

Hogyan, mért s mért nem? Nagyon élénken érezte e pillanatban, hogy ez örökség az ő életét teszi tönkre. — Tärri szegénysége még egy pár perccel előbb felbiztatta merész vágyaiban. A hősi külsejű, de nagyon gyenge szívű román — határozatlan céllal bár — de nagyon is intenzíven érzett Tärrirel szemben. A szegény leánynál még reménykedhetett, de ezentúl minden, bár homályos reménykedésnek vége. . s ezzel életének is vége!

Igy történt, hogy ő és Palaczky — ki a meglepetéstől alig tudott szólni — sajnálkoztak legjobban az öreg szappanfőző halála fölött. Lényegében talán nem is különböző okból. És jó, hogy nem hullajtottak könnyeket, midőn Léni néni őket választotta ki, hogy előttük meg újból elzokogja:

— Ha mérges ember volt is, nem volt romlott ember! S úgy kellett meghalnia, mint egy kutyának... Senki körülötte, aki fejét tartotta volna...!

— *Szegény apám!* suttogá még egyszer Tärri; őszinte hangon. Ugy látszott édes anyjának fájdalmából rá ragadt egy kevés s most midőn a fényes jövő kapuja feltárulni kezdett előtte: szívét rövid időre bánat facsarta össze. Meghalt apjának szánszalmas, kiaszott, a vergődésben elkinzott holt-teteme merült fel lelkében. A kép nagyon eleven volt s eszébe juttatta azt, hogy mint minden élőnek, neki is meg kell halnia egykor.

De egy pár pillanat múlva, midőn a vendégek

zürzavaros beszédéből két varázsteli szó vált ki hatalmasan: szíve ismét kiengesztelődött s teljesen átadta magát ama két szó varázshatásának:

— *Fel Pestre!*

IV.

Temetnek.

Lányoknak vidéken nem illik temetésre menni. Vass Tärri mégis elment édes apja temetésére. A dolog egészen bizonyos volt: Abrudán István egész vagyonát Vass Terézre hagyta. Mindössze hatvanezer forintnyi értéket, melyet, hogy honnan s hogyan szerzett össze az életében koldusnak látszó szappanfőző: nem tudta felfogni senki. De a pénz tényleg meg volt — és a boldog örökös nyitott hintóban hajtatott a parasztos temetési menet után.

Az egész menetben nem volt több hintó, csak az övé. (Palaczky kölcsönözte azt is a fő-orvostól.) A többi kocsi csak olyan bocfa szekér volt. Öreg oláh parasztok — a halott: parasztnak született — és ritkán kocsikázó mester-asszonyok ültek a daróccal leterített szalma-üléseken. A pap is csak oláh pópa volt s a kántorral meg az iskolás paraszt-gyerekekkel végig énekelt az utcán. A halottas kocsi után is zsiros ködmönű rongyos népség lépkedett a feneketlen sárban, az utca közepén. Egyik-másik meg is állt a lassan haladó menetben és összeszáradt fényezetlen csizmájáról rugta le a sarat...

Tärrinek majd kiégett a szeme, midőn végig nézett a kopott, parasztos menetben. A halottas kocsiba két rosz parasztló volt befogva, kenderszerszámmal. Nagyon szomorú volt minden... A járó kelők — a Tärr által megvetett intelligencia — megállt az utcán s úgy bámult. Palaczky — ki ismét az egyedüli ur volt közöttük — bricskájából köszönt ki nekik. Az adótiszt mellett a nagyon szomorúnak látszó Atyimovics ült. Mind a ketten szalon ruhában, ami némileg mégis vigasztalta Tärrit.

Ő maga is feketében volt. (Még a harisnyája is gyászos.) Özvegy Vassné pedig épen talpig gyászban vala. De annál fehérebb volt arca, mely a rosz qualitású és nagyon erősen alkalmazott rizspor miatt egészen márványszerűnek látszott. Tärr kis lányos módra anyjához simult a hintóban s a gyengédség e kifejezése közben észrevette, hogy fogadott anyja barna nyakát egy darabon elfeledte bepuderozni.

— Skandalum, mama, hogy nézel ki: a nyakadon egy nagy fekete stráf huzódik végig.

— A nyolcvan krajcáros rizsport nem lehet használni... Csak már otthon lennénk! — mondá az özvegy s kétségbeesve kapott nyakához.

A menet nagyon lassan haladt előre. Már egy órája voltak uton s még sem voltak a temetőben. A pópa csizmája minduntalan leragadt az agyagos sárba s az egyházfinak majdnem minden utcában meg kellett tisztitania. A halottas kocsik lovai is nagyon roszak voltak. Minduntalan szólongatni kellett őket.

— Flaure, Madár, gyua!...

Végre valahára ott voltak a nyitott sir előtt. Tärri Palaczkya támaszkodva lenézett mélyébe.

Viz fakadt fel a mély gödörben. Piszkos víz, melyből egy-egy álmában háborgatott béka varangyos háta kandikált ki. A sir falazatáról is víz szivárgott alá és sárral vegyesen loccsant alá a mélybe. Egyáltalán az egész temető egy nagy pocséta volt. A nedves enyhe téli napon rohamos rothadásnak indult minden. Elszáradt, pocsékká ázott koszorúk lehullottak a márványobeliszkekről s besározták a drága sirköveket. A sirok süppedtek, kopott fejfák félre dőltek, minden pusztult, veszett.

— Nagyon rosszul érzem magamat! — szólott oda Tärri Palaczkynak.

— Mindjárt vége lesz! — vigasztalá az adótiszt.

A fa-koporsót köteleken alá kezdék ereszteti a mélybe. De az egyik kötél feleuton kicsuszott s a koporsó hatalmas zuhanással hullott alá. A kinos csendben mintha valami tompa sóhaj hallatszott volna fel. A gyász-közönség keresztet vetett, Tärri szeméből könnycsepp hullott alá.

— Így kell az embernek elrothadnia! — szólott a zokogástól elfojtott hangon. („Szegény leány mégis csak szerette a tatáját!” — mondták az öreg asszonyok, vörösre dörzsölve szemeiket.)

Palaczkynak is kellemetlen érzései támadtak:

— Bizony így lesz mindennek vége... Azok a békák a koporsó alatt, azok is nehezen fognak többé fölébredni. Béka és ember: egyre megy.

— Hogy mondhat ilyet? — suttogá Tärri s méltatlankodva fordult el.

Palaczky tréfával vélte elütni a kellemetlen problémát.

— Csakhogy a békák nem hagynak hátra takaréki betéteket...

— Ne beszéljen most erről...

— Pedig kell — szólott komolyra vált hangon az adótiszt. — Kell, mert baj van.

— Mi baj?

— Ma reggel átnéztem a néhai végrendeletét. És úgy láttam, hogy baj van.

— Mi? kérdé halotthalványra válva a leány.

— Önnek előbb férjhez kell mennie, csak úgy kaphatja meg a hagyatékot.

Tärri fellélegzett:

— Hát ha muszáj...

— Nem, ez magában véve nem volna baj. De az öreg Abrudán meghatározta azt is, hogy kihez kell férjhez mennie.

— Hogyan?

— Román nemzetségű paraszt szülők gyermekéhez kell férjhez mennie, csak így ön az örökös. Különben a „Schola Romana“ kap minden krajcárt.

Tärri meg volt semmisülve.

— Nos, hát akkor vége mindennek... Azt nem fogom tenni. Inkább lemondok. Pedig —

— Eh, nem kell kétségbe esni. Minden jóra válhat. Gondolkodom én ön helyett s már találtam is kibuvót.

— Nos?

— Ha nem csalódom, önbe Atyimovics Coriolán halálosan szerelmes.

— Azt hiszem... tudom... szegény!

— És Atyimovics Coriolán úgy tudom, román és paraszt szülők gyermeke.

— Igen, de mit akar ezzel?

— El kell magát vétetnie Coriolánnal.

— Soha! — szólt Tärri.

— Csendesen, édes nagysád! Hanem most gyerünk innen; kezdik elföldelni a halottat s ez, meg az utána való szertartás kellemetlen látvány. Vassné ő nagysága jól tette, hogy a kápolnában maradt.

Még egy sort imádkoztak az új sir felett. Tärri Palaczky karjára támaszkodva, egy kissé távolabb huzódott s onnan nézte a temetkező tömeget. Nézte, de talán éppen nem látta, gondolatai egészen másfelé csapongtak.

— Soha, soha! — suttogá ismételten mintegy maga-magának.

Palaczky mosolygott.

— Mért, hát nem szép fiú-e ez a Coriolán? Csak a nyaka vékony egy kissé...!

Tärri az első gyűlöletteljes tekintetet vetette Palaczkyra. Azt nem zavarta meg még ez sem, sőt sokkal vigabb hangon folytató:

— Mindössze a nyaka ellen lehet kifogás! — de önnek édes nagysád ezzel sem lesz dolga. Bizzon bennem. Van egy eszmém, melyet bizony el fog ön fogadni s akkor minden bajnak vége.

Őn férjhez megy Coriolánhoz s az esküvő napján átveszi a hagyatékot. Az esküvő után pedig két nappal — vagy ahánnyal akarja — váló-keresetet fog indítani ugynevezett „férje“ ellen. Őn reformált vallású s három-négy hónap múlva véglegesen el lesz választva férjétől. Örökségét azonban többé el nem veheti senki. Tényleg eleget tett a végrendelet kívánalmainak: férjhez ment egy paraszt eredetű román fiuhoz. Hogy azután mi és mi ne történjék: afölött nem rendelkezik az örökhagyó. (Ki egyébként parasztos módra még jótéteményével is bosszantani akarta önt s megtörni jogos büszkeségét ama sajátságos feltétellel. — Ördögi gondolat, de nem ördögileg van keresztül vive!) Tehát Atyimovics Coriolán... ő túlboldog lesz, ha önnel az oltár elé állhat. Még ha tudtára adják neki azt is, hogy ezen alkalomból az ő összes hivatása ez. Azt hiszem, szívesen lesz a staffage, ha ön lesz az előtér. Persze, le kell előre mondanía minden jogáról. Meg kell neki magyarázni, mikép itt az ön jövőjéről van szó, melyért ő — ha csakugyan szereti önt — még nagyobb áldozatot is tehet. Csak a nevére van szükség és a *generáliáira*: román, parasztnak született. Egy szertartásban kell részt vennie: ez az egész. Meg fogja tenni: becsületes, ostoba fiu, s halálosan szerelmes önbe. .

Tärri megdöbbenve hallgatta Palaczkyt. Tényleg nem értette meg egészen s inkább sejtette szavainak értelmét. S ez értelem ellen alapjában véve nem rossz szíve undorral tiltakozott. De e pillanat-

ban képtelen volt szólni. Tekintetét ösztönszerűleg Atyimovicsra szegezte s most mély és igazi részvétet érzett a szegény fiu iránt.

Álmatlanul töltött éjjel nyomai látszottak Coriolán nemes arcán, magas alakján. Mintha nagyon fáradt, nagyon törődött volna, úgy áll ott az imádkozók között, meghajolva, szomoruan.

Ajkai mozogtak, — talán imádkozott is. De csakhamar — a szerelmesek csodaszerű s megfejthetlen ösztönével — megérezte, hogy imádjotta valahol közelében van és reá tekint. Megfordult, Tärri felé vetette tekintetét s midőn az biztatólag, jóakarattal mosolyogva nézett vissza rája, elhagyta helyét és hozzájuk közeledett

— Miért oly szomoru? — szólítá meg Tärri.

— Temetnek...! — válaszolt alig hallható hangon az iktató.

— Temetnek? De hisz önnek az én szegény apám nem volt senkije!

— Tudom. Nem is akarom a kisasszonyt — Tärri kisasszonyt — megsérteni. Mégis úgy érzem, hogy: temetnek...

— Kit?

— Mintha engemet. Úgy érzem, mintha minden munkának vége volna... Már most nekem semmi dolgom... a remény —

Apró szemü hideg téli eső kezdett szitálni. A pópa még imádkoztat. Olyan halottat, ki hatvan-ezer forint érőt hagyott hátra, nem lehet úgy rövidesen a másvilágra bocsátani. Ki kell neki adni a legnagyobb, legdiszesebb s leghosszabb ajánló-leve-

let az Urhoz... És a hosszú szertartás után a pópa — szokása ellenére — prédikációba is kezdett: „Gospodi pomilui...!” És ez éneklő szónoklathoz a mindegyre szítáló eső zizegése melodramatikus zenét rögtönzött.

— „Gospodi pomilui!” — jerünk innen! — mondá Palaczky. Hideg ez az eső, s az eső s a prédikáció — úgy látszik — soká fog tartani.

Közel hozzájuk diszes családi sirbolt emelkedett. Kiszögellő, diszes és fedett előcsarnoka alatt fa-padok; arra ültek.

— Hát amint mondtam, nem lesz semmi baj... bizzék bennem. Az alkalom és a személy kitűnő. Sokat gondolkodtam rajta s jobbat nem lehet lelni... Vagy ez, vagy a szegénység. Pest, a fényes Pest, ragyogó fővárosban csillogó dicsőség, avagy sáros kis városban unalom, ernyedés, megvettetés, talán nyomor... Tessék választani! — mondá különös nyomatékkal Palaczky, közel hajolván Tärri füléhez.

Coriolán felállott:

— Talán titok? Bocsánat, nem akarom önöket megsérteni.

— Maradjon. Nekem úgy is meg kell néznem, mit csinál ő nagysága a kápolnában, nem türelmetlenkedik-e? — mondá Palaczky. És jelentős tekintetet vetve Tärrire, köszönt és eltávozott.

„Don Quixote” kisasszony, — mert e pillanatban igazán az lett Tärri — vizsgáló szemmel nézett Coriolánra. S míg nézte, arra gondolt, hogy az ő olvasmányáiban melyik alaknak felel meg az

éppen nem rút fiu? Külsőleg ügyetlen, de lényegében legönfeláldozóbb regény-alakok egész csoportja merült fel emlékezetében. Azok a félig tragikomikus hősök, kiktől csak úgy hemzseg a nemrég mult egy pár évtized romantikája. Eszébe jutnak a lenézett ifjak, a félszeg református papnövendékek, a kopott ügyvédecskék, a történelem szegény hegedűsei, komikus írónépek, — kik a regény végén a legnagyobb hálára kötelezik a hősnőt, sőt itt-ott szerelmüket is megnyerik. És eszébe jutott a Gilliatok egy nagy tömege, azok a hugói alakok lebbentek el szeme előtt, kik látszólag olyanok, olyan gyengék s bátortalanok, mint egy gyermek; de tényleg: elsülyedt nagy hajókat képesek egymagok a tenger mélyéről felhozni — ha az elsülyedt hajó például imádjuk apjáié. És mindegy nekik, akár gőz, akár vitorlás hajó legyen az...

„Don Quixote“ kisasszony egyre nézte Atyimovicsot. Jól esett neki az a gondolat, hogy ez az ember halálosan szerelmes belé. Örült neki, főképp ha arra gondolt, hogy ez a jó fiu képes volna a kutba ugrani — az ő parancsára. Hanem férjhez menni hozzá — az mégis más dolog.

Tárri egészen más emberhez szándékozott férjhez menni. Maga se tudta tulajdonképen milyenhez, de azt kikötötte magában, hogy: szép és hírneves, az egész világgal szemben merész, bátor, csak ő vele szemben legyen megalázkodó. Azonfelül mindig barnának képzelte. Atyimovics szőke volt, a szakála pláne hirtelen szőke. Azonfelül iktató a

törvényszéknél, alárendelt állásban élt és uri társaságban soha még nem forgott. Az apja tönkre ment paraszt-szücs, az anyja tehenesné lánya. Az egyik bátyja levélhordó volt s a legkisebb testvére közönséges paraszt emberhez ment férjhez. Egy leánynénje volt még otthon, akiről azt beszélték, hogy vak, de csoda-szép s hogy mezteláb jár a házuk előtt! Ez egész elszegényedett familiát Atyimovics tartja ki... És ahhoz a fiatal emberhez menjen férjhez egy Vass Tärri, ahhoz a Coriolánhoz, kinek a nénje mezteláb jár az utcán!? Egy olyan emberével kösse össze sorsát, kinek egész hivatása számokat írni be egy nagy könyvbe s ki sohase lehet még csak aljegyző is!

És Tärri elhatározta, hogy férjhez megy Atyimovicshoz. A regényes terv, hogy férjhez megy és még sem lesz nő: egyszerre megtetszett neki. Ilyet még Georges Sand se írt meg. Olvasta valami Bazárban e férfi-nő életrajzát s ama momentum, midőn Mussetet szökteti meg az „Indiana“ szerzője: nagyon megtetszett neki. De mi ez a kaland az övéhez képest! Feleségévé lenni imádónknak s nem lenni az övé! Elhítni a világgal: asszony vagyok s megőrizni a szüzességet. Ugy állani az oltár elé, hogy zsebünkben legyen a váló-kereset! Nem, ilyen nem esett meg se a nagy Georges, se Flygare, akár Schwartz Mária, avagy Marlittal is. Ez új és eredeti. S ami fő, kész regénytárgy... Azonfelül Tärri kezdte belátni, hogy el kell tekintenie az ifju környezetétől. „A külszin csal“ — s ez az ember hogy szereti őt. Utóvégre is végtelen

szenvedéllyel szereti — : hát nem lehet közönséges ember. A világon mennyi lány van, mégis csak őt szereti. A mesében a táltosok görhes gebéknek látszanak, a regényben a hős gyakran nagyon igénytelen, sőt semmitmondó módra jelenik meg.

„Don Quixote“ kisasszony egy pár pillanatra hűtlen lett ideáljához. És apja temetésén, sirok között, vizenyős téli napon, általános rothadás közepette feltámadtak érzékei is. Ösztöne csinos fiúnak találta Atyimovicsot s ez a hirtelen fellépő homályos érzés egyidőre elnyomta benne második énjét: a nemes lamanchai lovag modern női pendantjának egyéniségét, képzelgéseit, kaland- és dicsvágyával egyetemben. Ő kicsiny volt s Atyimovics magas, ő leányosan gyengéd, Coriolánnak meg edzett s hosszú karjai voltak, selymes szakála és sűrű szemöldökei. — Tehát szilárdul elhatározta, hogy férjhez megy Atyimovicsához. Férjhez, de csak egy *rövid időre*. Aztán?

Mi lesz aztán? Új élet, gyönyörű élet!

Coriolán szivarra gyujtott. A másfél krajcáros szivarnak majdnem fele el volt vágva; így valami specialitásnak látszott. Mindazonáltal az iktató vigyázott s csak nagyon aprókat szippanta, hogy a kisasszony meg ne ismerje bűzéről a rossz szivart...

— Coriolán! — törte meg a csendet ünnepléses hangon Tärri.

Atyimovics összererezte. Arra gondolt, hogy Tärri most mindjárt arra fogja kérni: maradjon el, ne járjon hozzájuk. S ez a gondolat nyil képében

hasított át egész lényén. Kivette szájából a szivart s visszafojtotta lélekzetét.

— Coriolán! — szólalt meg újra Tärri. Nincs önnek hozzám valami mondani valója.

Coriolán hallgatott.

— Bizalom Atyimovics! Mi régi barátok vagyunk. Ki vele; ön úgy látszik, nagyon szomorú! Fájd valami?

— Talán... igen! Ugy érzem...

— De hát mit érez?

— Ugy érzem, mintha... Tudom, hogy rövideden mindennek vége. Kezdenek szakadni a szálak és majd mind szakad. Egy pár nap előtt — ha nem mindig is — hittem, hogy leszek boldog, boldog leszek.

— Tehát a jövő rettent el?

— Az, ami okvetlenül jönni fog. Ami volt: elmul, amit hittem: nem lesz.

— Mi volt, mit hitt s mi nem lesz.

Coriolán elveresedett:

— Egy pár nap előtt még jó volt, — nem mondom mért, nem akarom megsérteni — azt hittem, hogy tovább fog tartani. Nem gondoltam arra, hogy így elmulik, sőt...

Tärri türelmetlenkedő mozdulatot tőn, de azért mosolygott:

— Bizony ami volt: elmul.

Coriolán szívszorulva gondolta: „most fogja megmondani: Coriolán, maradjon el, a viszonyok megváltoztak!”

Tärri folytatá:

— Az én életemben nagy fordulat állott be. Szakítanom kell a régiekkel. A régi társasággal, új életbe, új körbe lépek.

Atyimovics felállt s alig hallható hangon motyogá:

— Engedelmet kérek, nem akarom sérteni, parancsolja, hogy...

— Üljön le! — mondá türelmetlenül Tärri. Coriolán visszaült helyére. A lány folytatá:

— El kell hagynom a régi barátokat. Talán anyámat is — : férjhez kell mennem.

Az iktató — bár mára se pénze, se szivarja nem volt többé — leejtette szivarját. Egész lényét kínos szorongás fogta el, amin csak úgy lehetett volna könnyíteni, ha hangosan felzokoghat. Kiabálni, sirni szeretett volna. A lány meg mosolygó arccal döfötte tovább a kést szívébe; beszélt tovább:

— Férjhez kell mennem. A néhai kívánsága. S az esküvőnek rövid idő alatt meg kell történnie. Csak még a vőlegénnyel nem vagyok tisztában. De mégis, én már választottam, csakhogy nem tudom, *az* engem választott-e? Kellek-e neki?

— Lehet-e az?! Önt, — és nem szeretni!

— Kérdezze meg!

— Kitől?

— Attól, akit választottam.

— Ki az?

— *Őn!*

A prédikációnak vége volt. A gyászmenet ki-felé indult a temetőből. Még mindig esett s esernyők libegtek a fejek fölött. Elfödtek az embereket és

fekete mivoltukkal messziről óriási varjak csapatának látszottak.

Tärrí Atyimovics remegő karjába kapaszkodva haladt a menet után. A férfi csak félig volt öntudatánál, egy szót sem tudott kiejteni s ez boldogsággal tölté el Tärrit.

„Egy szavammal milyen boldoggá tettem!” ez a gondolat — ámbár homályos alakban — büszkévé tette.

A kápolnához értek, hol Vassné és Palaczky már türelmetlenkedett egy kissé. Az adótiszt vizsgaszemet vetett az egy kissé bágyadtnak látszó párra s azonnal megsejtette mi történt és rögtön tisztában volt azzal, mit kell tennie: magukra akarta hagyni a fiatalokat, hogy gyorsan végezzenek, félt a Tärrí szeszélyétől s hogy már holnap mást gondol. Jónak látta hát karonfogni Vassnét:

— Most közel vagyunk a néhai tanyájához, ő nagysága úgy is kívánta látni: felülhetünk erre a bricskára s megnézhetjük együtt. — Coriolán pedig lesz szíves Tärrí nagyságot hazakisérni.

Az özvegy — ki a kápolnában elsimitotta nyakán a rizsport — szívesen vállalkozott e kis kirándulásra. S most eszébe jutott, hogy Palaczky több ízben mondá neki: „nagysád vigyázzon, én önt meg fogom szöktetni!” Ez az ember talán most...! Talán most akarja szavait beváltani. Az özvegy nem ijedt meg. Gondolkodott, hogy mit fog mondani a szöktetni akaró szerelmesnek. És elhatározta előre megcsinálni a választ: „Palaczky ur, semmi szöktetés! Én nem teszem be lábam az

ön paripájának kengyelébe. Önnek esküdt felesége van: váljon el előbb attól. Aztán jöhet ön hozzám. Akár meddig nyulják is ez az idő — mondhatnám, boldog idő — az én szívem üdén őrzi meg ön iránti szerelmét!“ — —

Tärriék a hintóba ültek. A kocsis lebocsátotta a ruganyos ernyőt és ez sötétté tette a hintó bel-sejét. Tärri és Coriolán szorosan egymás mellett ültek s mégis alig látták egymást. Az ernyőt künn téli zápor verte. A Tärri lábára is esett egy pár szem.

— Itt a pokróc! — kiabált be a kocsis — pójálja be az ifjur a ténskisasszony lábát, még felfázik.

Coriolán remegő kézzel borította be az imádott lány feszingő kis lábait. S valószínűleg az ő ügyetlensége folytán Tärri ruhája egy kissé feltüremlett s egy darabkán harisnyája lett látható. Atyimovicsnak agyához tolult minden csepp vére s önuralmát elveszítve, csókot nyomott a kilátszó harisnyára. Tärri kéjes szeméremérzettel hunyta be szemeit s nem szólt egy szót sem. Coriolán is hallgatott. A kocsi homályában gyors és hangos lélegzésük hallatszott csupán.

A lány ocsudott fel hamarább:

— Régen szeret ön engem, Coriolán?

— Nem szeretném megsérteni... de amióta először láttam. Rövid ruhában s én csak dijnok — azóta mindég!

— Örülne annak, ha én felesége lennék!

— Nem... ne! Ne tiporjon össze... nyögé

a szegény fiu s fejéhez kapott. Ugy érezte, mintha valami ér akarna ott megszakadni.

— Hát kín önnek az a gondolat.

— Nem gúnyt! kisasszony, nem gúnyt! Inkább kergessen el, üzzön tova... tudom milyen semmi vagyok önnek, játszik velem, mint a szegény bogárral... Pedig én úgy szeretem önt!

Coriolán ez utóbbi szavai felhangzó halk zokogásában fultak el. A büszke román könnyei versenyt hulltak az ott künn zizegő esővel.

— Ne legyen gyermek, mert megharagszom! szólalt meg résztvevőleg Tärri. Még sir!

— Ha ön, mint egy gyermekkel játszik velem... csak játszik.

— Nem játszom. De ön olyan nem férfi. Hát nekem kell kérni önt?

— Nem, azt nem akarom...

— Hát szóljon, mit akar? Tudna értem nagyot tenni? kitenni életét a veszélynek, feláldoznia miattam mindent? szenvedni, kinlódni, meghalni tudna értem? Fejem egy intésére, egy szavamra lemondani mindenről, ami önnek kedves?! Mint Napoleon... (Nem a nagy császárt, hanem a regényhőst értette).

— Mindent...! mindent önért!...

— — — — —

— A jegyesem! — Így mutatá be Tärri a temetes után a szobájában összegyűlt gyász-, részint diszközönségnek Atyimovics Coriolánt.

Májek, a hadnagy, idegesen kardja markolatához kapott: hát nem ő! hát hiába vett

tegnapelőtt egy új vállfűzőt! S ez a lompos oláh épen...

A többi fiatal is kellemetlenül volt meglepetve. Kiskaptássy Samu a festő egyes „nem dúsan kezelt vonásokat“ fedezett most fel abban a lányban, kit nem rég Jo-nak akart lefesteni egy tíz méter hosszúságú s négy méter szélességű „Jupiter és Jo“ című nagyszabású kompozícióban, melyhez már a vászon meg is volt s mely kép „biztosan le fogja pipálni Coreggio ily című képét, mely csinos, csinos, de édeskés; bár Coreggionak volt tehetsége! volt!“

Maga Palaczky is, — ki az özvegygel hamarabb visszaérkezett, mint Tärriék — meg volt lepette, de azért nagyon örült: „Ördögadta lánya, ugyan hamar csinálta!“ gondolta magában és nagy örömmel gondolt arra, amit e gőzerővel kötendő házasság magában rejt okozatul.

„Enyém fog lenni... előbb-utóbb“ mormolá magában az adótiszt, s míg kezeit dörzsölte, hangosan egy pár értelmetlen szót ejtett el:

— Biztos a kocsi... biztos a kocsi...!

Aztán özvegy Vassnéhoz fordult, s annak magyarázta meg bővebben a dolog mibenállását s hogy nincs mitől félnie: Coriolán talpára mindjárt az esküvő után reá kötik az utilaput...

A nevelőanya gondos szíve még sem tudott megnyugodni:

— Mit fognak gondolni a városban? Mit fognak mondani? Ez a messaliance!

— Gondoskodni fogok róla, hogy illő alkalommal a közvélemény tájékozva legyen.

— Csak az igazat! — mondá Vassné.

És az igazságot nagyon is hamar kezdték rebesgetni a városban. Az eljegyzés még ki sem volt hirdetve, máris gratulálták Atyimovicsot.

Milyen gratulációk! Csak Nádudvari — a bűnügyi iktató, ki öt éve — amióta egy szobában dolgozott Coriolánnal — nem szólt hozzá ötven szót sem, de azért a legjobb barátja volt: nem akart mit sem tudni a dologról. S hiába beszélt neki Atyimovics szerelemről, boldogságról, szerencséről, uraságról: ő csak „ümmögött“ s irt tovább. De egy napon — akkor hirdették ki a jegyeseket legelsőbb — midőn kitörő boldogságában Atyimovics szilvóriumot és pogácsát hozatott az irodába s azzal füt-fát és különösen öreg kollegáját is megkínálta: a vén Nádudvari haragosan kelt fel székéből és hegyeset köpködve pipaszára mögül, reszelős hangján többször ismétlé:

— Szamár... szamár!

— Szamár! mondá még egyszer az öreg s dühösen járkálni kezdett.

— Mit, mit...?! hebegé Atyimovics.

Az öreg azonban nem szólt többé egy szót sem. Leült helyére és irt tovább. Hanem pont tizenkettőkor *délben* abban hagyva a munkát: „*szerencsés jó éjszakát*“-tal bucsuzott el Coriolántól.

— Szegény öreg, ez sem soká viszi józanon; mormogá magában Atyimovics és szánalomra méltó lelki betegéről kezdett gondolkodni.

Nem sokáig gondolkodhatott; az elnök hivatta. Szokott feszességével ült karosszékében a

nagyságos elnök, midőn Coriolán belépett. És ismeretes szokása szerint sokáig nem is vette tudomásul, hogy élő lény áll előtte. Csak miután az iktató az izgatottságtól feszelegni kezdett, vetette rá kék szemüvegén keresztül megvető tekintetét:

— Atyimovics Coriolán — szólalt meg végre — ön erkölcstelen ember.

Az iktató elhalványult:

— Nem akarattal teszem... — suttogá alázatos hangon.

— Ne feleseljen velem! tört ki az elnök leghalkabb hangján, fagyosan mosolyogva, mint egy halálfő.

— Nem, az nincs szándékomban! hebegé Coriolán és hideg borzongás futott végig egész testén.

— Az még szép öntől, hogy nincs szándékában! Szándék! Hogy mer ön szándékozni?!

— Bocsánatot kérek...

— Semmi bocsánat! Tudja ön kivel beszél, Atyimovics Coriolán, tudja ön kivel beszél?

— A nagyságos elnök urral!

— Nos, jó hogy tudja, de az nem változtat a dolgon. Ismétlem: Atyimovics Coriolán, ön vétett az erkölcs ellen.

— Részemről mindig tiszteltem, becsültem.

— Ne hazudjék!

Atyimovics összeszorította ajkait. Nem felelt, hanem bűnbánólag hajtotta le fejét a fájós szemű vézna elnök előtt; voltaképen pedig nem tudta, miről van szó. Az ideges Jupiter, Balla legnagyobb

tekintélye — ki állítólag francia könyveket olvas mindig s munkatársa egy büntetőjogi szaklapnak — a mindenható csépp ember megmagyarázta neki :

— Iktató ur, vegye tudomásul, hogy értesülésem van, mikép ön eljegyezte Vass Tárri kisasszonyt. Igaz ?

— Igaz.

— Azonfelül biztos tudomásom van arról, hogy ön reversalist adott magáról arája családjának, amelyben kötelezi magát — becsületszóra — a házasság megkötése után Vass Tárri kisasszony által kijelölendő bármely időben, e házasság végleges felbontásába beleegyezni. — Igaz ?

— Nem, — engedelmet kérek — ellenkezik a valósággal. Semmiféle reversalist nem kértek, nem adtam. Mindazonáltal kötelességemnek, — lovagias kötelességemnek — fogom tartani, — hogy úgy mondjam... hogy ellépjek a Vass Tárri kisasszony útjából, ha azt az ő *jövőjének* érdeke úgy kívánja majd.

Az elnöknek nevetni lett volna kedve, tehát elnyomta azt a gúnyos mosolyt is, mely mindig ott vibrált falfehér ajkai körül. Szemüvegét fel-tolta egy kissé orrán s az iktató feje fölött el-nézve, lassu tempóban, jéghideg hangon beszélni kezdett :

— Atyimovics, én sajnálom önt. Ön jó írásu ember... Ön sohasem vitt haza papirost. Gyertyát és spanyolviaszt egyszer, — de azt megbocsátot-tam. Ezuttal nem tudok önnek megbocsátani. Ön bepiszkolja a vezetésem alatt álló törvényszéket,

az egész ország köztörvénykezési hivatalnokait, az igazságügyet, magát a nagyméltóságu miniszter urat. Tudja mit jelent ez?

— Tudom...

— Ne beszéljen, ön nem tudja, ön nem ért ahhoz... Ön rá hagyta magát szedetni, fel hagyja magát használtatni egy... egy... közönséges — mondhatnám társadalmon kívüli lény által!

— Kit méltóztatik érteni? — kérdi Atyimovics s füle hegyéig elpirult.

— Aki ön által akar jutni örökségéhez. Az ön aráját értem, Atyimovics. A Vass kisasszonyt...

Az iktató elhalványult. Majd szemei kidagadtak üregükből, arca eltorzult, karjai remegtek.

A nagyságos urtól való eredendő félelme s egy más, ujonnan fellépő hatalmas érzés viaskodott benne. A megsértett lány iránti szerelme s az ebből támadt lovagias érzés győzött. A gyáva kis hivatalnok közelebb lépett ura és parancsolójához:

— *Hazugság!* — hörgé elcsukló hangon és olyan lépésekkel, mint egy részeg, kitámolygott a szobából, ki a törvényszék palotájából.

Az utcán megállt és szétnézett. Ismerősök integettek feléje és mosolyogtak rája. Majd megpillantotta Palaczkyt, ki esernyőjével integetett, hogy várjon rája. Amint elérte, nyomban karonfogta:

— Jer, beszélgessünk a menyasszonyodról...

V.

Fel Pestre!

— Tudna értem nagyot tenni? kitenni életét a veszélynek, feláldozni miattam mindent? szenvedni, kinlódni, meghalni tudna értem?

— Mindent! . . .

A fiatal pár egyedül ült a kupében. Még kora reggel volt s a lámpás is égett felettük. Mintha estve volna, pedig az izzadó ablakon át be-be tűz a felkelő téli nap.

— Nyissa ki az ablakot! — szólal meg az asszonyka.

Üde levegő tolul be.

— Ugy látszik, ma egészen tavaszi idő lesz. Tavaszodik. . . Felettébb jól esik azt nekem tudnom, Coriolán, hogy ön *mindent* képes értem tenni. Jól esik tudnom, hogy van egy emberem.

— Egy önfeláldozó *férje*!

— Igaz, ön férjem is; ma reggeltől fogva...

Az új menyecske összehuzta magán bundáját s gondolkodni kezdett. Hangos gondolatait — minden gène nélkül — férjéhez intézte:

— Az egész nagyon furcsa! — ön az én férjem. S nem hívnak többé Vass Tárrinek. Atyimovics Coriolánné a nevem. Ma reggel óta ön az én uram, megesküdtem, hogy szeretem önt, hogy hű leszek önhöz. . . ! Coriolán, nincs önnek nevetni való kedve!

A férj mosolyra erőltette magát. Az asszonyka pedig teljes szívből nevetni kezdett.

— Nagyszerű... nagyszerű! — ismétlé hahotázás közben.

— Nagyszerű! — viszhangozá Atyimovics s a kacagó asszony kezeit csókolta.

— De ha meggondolom — folytatá megváltozott hangon Tärri — ha meggondolom: az egész olyan nekem, mintha egy regényben olvastam volna. Mintha nem én volnék az, ki férjhez ment önhöz. Hanem valami könyvben...

— Én is mintha álmodnám! S mintha ez álomból föl kéne ébrednem! Félek: nagyon boldog vagyok! — szólt Coriolán egészen érzékenyülten.

Tärri engedte kezét csókoltatni, sőt örült is neki. Még minden idegesség nélkül élvezte a nők legkiválóbb gyönyörét —: élvezte, hogy imádják.

— Hát boldog ön? kérdé mosolyogva és kacérul Coriolán ajkához nyomta kezét.

— Hisz ön az enyém... tuttogá Atyimovics.

Tärri ijedt mozdulatot tőn; kivonta kezét Coriolán kezéből.

— Hogy érti...? Mit akar? Igaz, neje vagyok! — hebegé elfogultan s egészen betemetkezett bundájába, úgy, hogy csak orrocskája, szürke szemei és érc simaságu homloka látszott ki.

— Fázik? kérdé Atyimovics, míg az ő fogai vacogtak a belső láztól, mely a magányos kupében az első perctől elfogta.

— Fázom! tuttogá Tärri. Beszéljen valamit, még elalszom. — Igaz, hogy eladták a ballai házuakat és az egész családja feljön utána Pestre s ott fognak ők is lakni?

— Igen eladták; kétszáz forintért. Még e héten valamennyien feljönnek. De én előbb állomást keresek...

— Állomást? Minek?

— Ballán — hiszen tudja — az elnök fel-függesztett. Nem tétethettem át magamat hivatalnoknak Pestre. Ujat kell keresni, Kohn azt mondja: kapok, amennyi kell; ajánló levelet is adott...

— Menjen a miniszteriumba! — szólt közbe Tärri egész komolysággal.

— Talán oda megyek.

— Vagy ne menjen. Jöjjön hozzám, legyen az én másod-titkárom.

— Hogy ön tartson el! Hisz én akarok keresni, küzdeni önért, önnek!

Tärri mosolygott.

— Hisz nekem vagyonom van. Egész bánya, szórhatom, még sem fogy el.

— Mindegy, de a férjnek kötelessége!

Ez a szó „férj“, ismét jó kedvre hangolta Tärrit.

— Igaz, ön a ma reggeli esküvő óta férjem! Egyedül megyek önnel. Akár egy regényben. Asszony vagyok.

Coriolánnak két szó volt ajkán, de nem merte, nem tudta kimondani. Csak imádattal nézett a feszelő asszonykára.

— Igen, asszony vagyok!

— Még nem! — mondá ki végre, kipersegett ajkakkal Coriolán s ölelésre tárta ki karjait az „asszony“ felé.

Tärri ijedve ugrott fel.

— Hagyjon el... hagyjon el...

Coriolán alázatosan huzódott vissza; Tärri a kupé másik szélébe huzódott.

— Mondtam anyámnak, hogy nem utazom magával. De ígérte, hogy udvarias lesz.

— Bocsásson meg! — hebegé a szegény fiu s letérdelt Tärri elé.

— Keljen fel. Mit gondolnak, ha jön valaki.

A konduktor lépett be. Mosolygott és elkérte a jegyeiket, hogy baj ne legyen vele, hogy ne háborgassák őket.

— Az ablakot be lehet függönyözni nagyságáék, Pest még messze van, addig aludni lehet...

Atyimovics befüggönyözte az ablakokat.

— Ha talán aludni akar?

— Ki?

Coriolán hebegett. Nem tudta, hogy nevezze a feleségét. Édes angyalának, gyönyörűségének szerette volna szólítani, de utóvégre is csak azt merte neki mondani:

— Ön!

Tärri behunyta szemeit, kezeit kebelére kulcsolta: igyekezett Coriolánnal elhíttetni, hogy alszik. Maga akart maradni gondolataival, melyek sokasága még sohasem bódította úgy el, mint most.

„Tehát a fővárosba megyek!” ebből a gondolatból indult ki s ebből a gondolatból gomolyodott ki a többi.

Sajátságos gondolatok!

Tärri visszaeszmélt a multra, rendre elszám-

lálta magának, mi történt vele a legutóbbi eseményteljes esztendő alatt. Megdöbbenve emlékezett vissza nevelő atyja halálára, ismét sajnálkozott magán, midőn az azutáni napok szegényes napjaira gondolt. Ujra hallotta, amint értesítették, hogy édes apja — kire ma már némi melegséggel gondolt — reá hagyta minden vagyonát. A szegényes oláh temetés és rothadó élete a temetőnek: miként a tájak kupéja ablakán, — feltűntek és elrohantak. Atyimovicssal való első nevezetes beszélgetésének részletei jöttek azután s egy percre visszacsengtek fülébe, sőt a jelenre is emlékeztették, úgy, hogy ösztönszerűleg nyitotta ki szemeit s Coriolánra nézett; Coriolánra, ki a láztól elnyügözve egyre reá nézett. Tekintetük egy pillanatra egymásba fogódzott, de Tärri csakhamar lehunyta pilláit és tovább emlékezett.

Atyimovicssal való eljegyzése, a szóbeszédék, az iktató vak leánytestvére, ki eljött „megnézni“ az ő szerelmes öccsének jegyesét, aztán a suttyomban — kora hajnalban s csak két tanu jelenlétében — megejtett esküvő tarka képei, zavaros hangjai merültek fel emlékezetében.

Végre a mához, a *mosthoz* jutott és nem a legjobban érezte magát, ha arra gondolt — s ezt a gondolatot lehetetlen volt elkerülnie — hogy férjével együtt utazik ábrándjai Mekkája: a főváros felé.

Atyimovics valóban itt volt s számolni kellett vele. Szabadulni tőle egyszerűen, szívtelenség volna! Szegény fiu, talán megőrülne bele. Neje lenni: nem lehet; hiszen nem szerette, nem szereti, akárhogy

is akarná és fázik a gondolattól, hogy igazság szerint most át kellene magát adnia... Aztán nem barna, nagyon jelentéktelen, még se hasonlít a regényhősökhöz. Egy senki, egy semmi! Egy elcsúszott hivatalnok, tehetetlen koldus, kit neki kell majd kitartania!

Coriolán a lecsuszott kendőt feligazította Tärri lábaira.

— Ugyan hagyjon békén! — tört ki az ingerülten s mérges tekintetet vetett a szegény fiúra.

— Félttem, hogy megfázik! hebegé Coriolán.

— Olyan jól aludtam, hagyjon aludni.

Tärri újra behunyta szemeit s tovább gondolkodott; — újra visszatért a kiinduló ponthoz:

„Tehát Pestre mén!”

Ez a gondolat, melyet sokszor ismételt magában, boldoggá tette. S egy időre — félelmét, aggályait, mindent elfeledve — teljes erejével szitta a gondolat mézét.

A gyorsvonat robogott vele az ismeretlen világ felé, nem elég gyorsan robogott. Tärri úgy érezte, lassan mén. Repülni! Repülni szeretett volna. Milyen lomhaság, talán elfogyott a szén, soha se fogják tán elérni? Mintha pattant volna valami. Ó ha most itt rekednének!

Sikoltva, fűtyülve egy másik vonat robogott el mellettük. Tärri felugrott s görcsösen kapaszkodott Coriolán karjába. — Egy gondolat villant át agyán: meghalni *most!* összezúzva, az összeütköző vonat romjai alatt, holtan! Nem látni vágyai teljesülését még sem!...

Irtózat.

Egy fél másodpercig — amíg a vonat elrobogott mellettük — Coriolán egy forró arcot, lázas testet érzett szorosan testéhez simulni; egy szép testet, melyet ketten imádtak e pillanatban: Coriolán, kinek joga volt hozzá Isten és ember előtt és maga az asszony, maga a test: imádó és imádott egy személyben.

A vonat elrobogott végre s Tärri visszanyerte önuralmát:

— Lássá, milyen ideges vagyok! De hát nem szeretnék meghalni most... Még álmos vagyok. Nem aludtunk az éjszaka. Jól esik egy kicsit szunyókálni.

Tärri újra behunyta szemeit s tovább gondolkodott.

Minden gondolatát a fővárosra akarta koncentrálni, de nem lehetett, akárhogyan is erőltette meg magát, nem tudta elképzelni Budapestet. Gyermek korában — valami kis fül-baj miatt — volt egyszer egy napig benne, de az egészből csak a végtelen hosszú utcákra, a temérdek sok népre s egy gesztenyesütő arcára emlékezett.

A gyermek az ő kis lépteihez mér mindent: egy utca széles neki, mert amit az ember egynehány lépéssel átszel: azt ő száz apró lépéssel tipegi által. — Tärri roppant nagynak képzelte a fővárost.

Palaczký, a „titkár“ — kit lakást s berendezést vállalni már előzőleg felküldött a fővárosba — írta neki tegnap Budapestről: „...lakása berendezésén buzgólkodom. Néha-néha az ablakhoz lépek és kitekintek az utcára. Mintha mindenféle színű,

tarka hangyák nyüzsgőnének a fekete aszfalton, a járó-kelők úgy ellepik a trottoiret..."

„Mint a színes hangyák! A járó-kelők tarka hangyáknak látszanak ablakából...!"

Tärrri nagyon szerette volna már látni e tarka hangyákat. Belépni közéjük. Legutóbbi időben rendelt egy ruhát Pestről: crème-szín loden, csipke betéttel, magas derék, fantaisie tunika... ebben a ruhában lépni be a hangyák közé, fején „pamela“ kalap. Vagy mégis jobb volna a „Rembrandt“. (Kalapot mindenki olyat visel, amilyen jól áll neki.)

Milyen nyüzsgés! Mindenki rá néz. „Ki ez? ki ez?“ kérdik mindenfelől egymást. „Valami comtesse!“ mondják itt. „Irónő!“ tudják ott. A szalonokban nem beszélnek másról. Egymásután kapja a meghívásokat. A főváros szellemi s részben születési arisztokráciája tölti meg váci-utcai termeit. Beszélnek irodalomról, költők verseiket olvassák, színészek szavalnak, operaénekes áriázik, zeneszerző zongoráz, ő meg — udvarlók seregétől körülrajongva: szellemi fényét mint a padmalyról lefüggő százágú luszter, szétárasztja az egész teremben...

A vonat megállt. A gép fütytyentése, az állomás zaja megrázkeltotta Tärri:

— Soká áll itt a vonat?

— Nem, hanem Szolnokon majd egy félóráig

— felelé Atyimovics buzgó bőbeszédűvel, örülve, hogy valahára szólhat hozzá.

Tärrri ásitott.

— Ez rettentő! Hát sohse jutunk Pestre?

— Nyolcadfél órakor estve megérkezünk.

— Otthon azt mondták, hogy hamarább.

— Néha öt perccel előbb érkezik meg.

— Hány óra lehet most?

— Déli egy. Talán itt ebédelhetnénk.

Tärri undorral biggyeszté fel ajkait:

— Nem eszem. Majd Pesten. Palaczky a Vadászkürtben rendelt vacsorát. Öt teríték: három író, én és Palaczky. — Maga hová száll?

Coriolán e percben kezdett sajátságos *helyzetének* öntudatára jutni. Megházasodott és nincs felesége. Megdöbbsent. Hát igaz volna a szóbeszéd, hogy Tärri csak azért ment hozzá nőül, hogy megkaphassa örökségét. Szerелеmtől elhomályosított gondolkodásával is meglátott egy-két okot, körülményt, mely e vélemény mellett vallott. De már a másik pillanatban homályba borítá ez okok- és körülményeket a lány iránti vak imádata, önön hiúsága és jó szíve. „Nem, nem lehet, hogy ő ilyen aljas legyen!“ Aztán Palaczky — legbensőbb embere Tärrinek — mért mondogatta volna neki az esküvő előtt egyre:

— Barátom, az a lány szeret téged...! Mi az ördögöt csináltál véle, bolondul utánad. Barátom Coriolán: irigyellek, kutyaházi!

— Eh, nem olyan közönséges lány, mint a többi, meg vannak a maga uri szokásai, de utóvégre is szeret engem és enyém lesz! — vigasztalá magát Atyimovics s e gondolattól bátorságra kapva, újra Tärri keze után nyult:

— Tärri...! — suttogá olyan hangon, mint ahogy fészekrakás előtt bűg a vadgalamb. Egy

okos asszonynak szívéig hatolt volna ez esdeklő hang: „Don Quixote” kisasszonyt azonban undorral tölté el:

— Eressze el a kezemet a nedves kezével; bocsássa el, mert...

— Haragszik?

— Haragszom; mit akar tőlem? Nem elég, hogy neje lettem!

— Igaz, bocsásson meg. De lássa, én úgy, olyan nagyon szeretem... szívem imádattal van tele... a lábait szeretném összecsókolni!

Tárri vont egyet szép széles vállán.

— Tehát fél nyolckor érkezünk meg. Csofalom, hogy Palaczky ur nem sürgönyözött. Biztosan várni fog a pályaudvarban. — Fel van magánál írva lakásom címe?

— Tudom: Váci-utca 11.

— Kíváncsi vagyok rája. Öt szoba, talán kevés is lesz? Egy szalon, egy budoir, egy ebédlő, egy mama szobája, az én dolgozó szobám...

Micsoda tervei vannak magának Coriolán? Maga sohasem beszél terveiről, talán nincsenek is. Lássa, a férfinak csak akarnia kell s nagy emberré válhat. Legyen nagy ember...

— Megpróbálom — önért!

— Értem. Én utálom a közönséges embereket. Emelkedjék ki a porból, teremtsen magának nevet, nem nehéz az. Nem próbált még soha verset írni?

— Fájdalom, én nem tanultam a verstant. A negyedik gymnasiumból maradtam ki. Ha a verstant tudnám...

— Nem nehéz az, tanulja meg!

Elhomályosított kupében, kettecskén, egyedül, az esküvő után, nászutazás alkalmával: a prosodiából magyarázgatott férjének az asszony:

— Jambus: rövid hosszú; trocheus — más-kép: lejt — : hosszú rövid; dactylus...

Coriolán jámborul hallgatott s nem sokat értett az egészből.

— Az egész nagyon könnyű: tanulja meg. Különben lehet, hogy ön inkább politikai szónoknak született.

A kicsapott kishivatalnok elismerte, hogy csakugyan:

— Néha érzem, a szívem lelkesedéssel van tele. Zászlószentelések alkalmával... Szabadság, egyenlőség, testvériség!...

A nászutazókkal tovább indult a vonat.

— Végre...! Hány óra?

— Egy negyed egy.

— Nem késik az órája?

— Nem. Az idő roppant gyorsan halad.

— Mászik inkább! — Vajjon Palaczky egyedül vár-e rám? Talán valami meglepetést rendez... Lássa, Coriolán, ebből a Palaczkyból lesz valami. Okosan tette, hogy lemondott állásáról azon az utálatos Ballán.

— Az mondják, a nagysád titkára s vagyoni igazgatója lett?

— Választhattam volna-e különb embert?

— Nem.

— És csak kétezeret fizetek neki évenként.

Ezt is erőszakkal kellett rákötnöm: ingyen akart szolgálni. Önzetlen ember.

— Tudományos férfiú.

— Egyik lapomat ő fogja szerkeszteni.

— Milyent?

— Azt még nem tudom... De terveim már is vannak. Új eszméket akarok hirdetni. Boldogságot árasztani szét, amerre csak járok, hogy megemlegessék a nevemet!

— Én is sajnálom a szegényeket.

— Azokat a nyomorultakat fogom felkeresni, kiket mardos a vad végzet.

— A vad végzet... szép lesz...!

— Szürke utazó-ruhában, egyszerűen, a szoknyán sima volantok; vagy egy sor plissée.

— Leeresztett hajjal...

— Nem, férfi-kalapban. Nem tudom, ne vágassam-e rövidre a hajamat?

— Ne, ne! — szólt esdeklőleg Coriolán.

— De egy kissé közönséges.

— Elragadó... mint a napsugár a tavaszon.

— Gondolja?

Tärrí len-szürke, fényes, szép haja kontyra volt feltűzve, kalapja alá. Fogta és kiszedve a hajtűket, levette kalapját s leeresztette sűrű és hosszú fürteit prémes bundája, válla fölé.

Coriolán tágra nyitotta szemeit:

— Milyen illatos, milyen ragyogó, oh mi szép!

— Gondolja?

— Ha volna egy világom, odaadnám egyszerű érintéseért.

— Jöjjön ide, megengedem, hogy ajkához értesse, — vigyázzon.

Hosszu, forró csókot nyomott Coriolán az illatos fürtökre s az érzéketlen, hideg szőrszálakból szerelmi kéjt, mámort szivott.

— Milyen gyönyör! Még egyszer...!

Még egyszer, még kétszer, még százszor. Coriolán mámorában elfelejtkezett a köteles tiszteletről, amellyel *neje* iránt tartozik és heves csókok záporával borítá el a hullámos haját; fent, alant s a tarkónál az aranyos pihéket, melyek megcsiklandozák ajkát, szemeit.

Csakugyan örültté lett: alig tudva lélekzeni, tűzvörös s forró arcát Tärri hideg fejéhez nyomta; Tärri arcába kapott:

— Takarodjék, — kicsikarom a szemét.

S tényleg a férj arcába vágta körmeit; úgy, hogy a vér megindult ujjának nyoma alatt.

Coriolán nem érzett, nem látott többé semmit: magához ölelve a lányt, hosszú és kéjes csókokat nyomott szemére, ajkára, nyakára. Vérző arca bepirosítá a lány arcát, forró szája véresre szivta ajkait.

Tärri elkeseredett dühvel védte magát:

— Örült, nyomorult...!

Coriolán mitsem hallott, csak vérenek zúgását. Csókjai már tiltott helyekre tévedtek, midőn a nő minden erejét összeszedve, hangos sikollyal bontakozott ki karjából:

— Segítség! Segítség! — kiáltá bevért arccal, szétkuszált hajjal, összegyűrt ruhában az ablakhoz futott.

Midőn a vonatvezető megjelent, Atyimovics már magához tért. Kifáradva, összetörődve, mint egy megvert kutya, lesütött szemmel, bűnbánó, halovány arcával ott kuporgott a sarokban. Tärri gyűlöletes szemeket vetve felé, oda mutatott rája:

— Vonatvezető, ezt az urat...

A vonatvezető a Tärri bevérzett arcára tekintve, mindent megértett; odalépett a szegény fiúhoz:

— Uram, igazolja magát.

Coriolán zsebében motoszkált, míg végre megtalálta a házasságról szóló bizonylatot:

— Atyimovics Coriolán...!

— Az én nevem Vass Tärri! — mondá „Don Quixote” kisasszony izgatottan.

A vonatvezető az esketési bizonylat olvasásába merült; ott látta, hogy: Atyimovics Coriolán házasságra lépett Vass Tärrirel.

— Tehát férj és feleség?

Tärri nem felelt. Coriolán fejével igent bólintott.

A vonatvezető mosolyogva köszönt:

— Bocsánatot kérek! — s mély hajlongások között hagyta el a kupét. Amint távozott, Tärri heves zokogásban tört ki. „Mit tett!” — gondola magában, — „egy brutális férfira bizta magát!”

Utálattal s félelemmel vonta magát meg egy sarokban. Pedig többé nem volt mitől félni.

Coriolán bűne-bánva, megszégyenülten, ki-mondhatatlanul alázatosan vetett reá egy-egy lopott, esdeklő tekintetet. Ugy szeretett volna bocsánatot

kérni, leborulni lábaihoz s könyörögni, hogy tartsa el, mint egy férget. De vakkantani se mert.

S a nászutasokkal robogott a vonat a főváros felé. A kerekek kattogása, az egyhangu dübörgés Coriolánnak szomoru nótát juttatott eszébe. Tárít meg elálmosította az egyhangu zaj s bár teljes erejéből protestált ellene: elszenderedett.

Mikor felébredt, már estve volt. Odaszaladt az ablakhoz s kitekintett.

Sajátságos világosságtól kápráztak meg szemei.

— Pest! Pest! — kiáltá izgatottan s szíve oly hangosan kezdett dobogni, hogy ösztönszerűleg keblére nyomta kezét.

A sajátságos fény mind közelebb-közelebb látszott. Majd lassanként a téli ködben s a villamos fény tündéries világításában uszva, kibontakozott a központi pályaudvar házai és palotáival egyetemben. Magából a városból azonban nem látszott még semmi, de ereinek lüktetése már hallható volt: a lázas, hangos zsongás.

— Milyen gyönyörű...! — suttogá, míg téli légáramlat fujta szembe égő arcát.

A téli köd titkos félhomályában csakugyan nagyon gyönyörűnek látszott minden. A főváros is mindjobban közeledett, a fák s a lapos tájak egyre elmaradtak s égbe nyuló kémények füstölögtek fantasztikusan. A sötét láthatáron még sötétebb massákkal ház-óriások tűnnek fel, ezer égő szemmel, — kivilágított ablakaikkal a gyarak.

A vonat hatványozott sebességgel rohan előre. Mintha maga a vén lokomotív is a fővárosba

vágynék, tüszkölve, fujva, füttyülve siet. Lázás izgalom fog el mindent: a sinek mentén mindig siető vasutasok tesznek-vesznek, rekedt hangjuk és színes lámpáikkal ismeretlen dolgokat jelezve egymásnak. A villamos csengettyű is megszólal, éles hangja olyan izgatott, mint a hirtelen öröme. S a város érverése a zsongásból siketítő zajra válik, miként ha ünnepet ülnének benne, avagy utcai harc dugna egész területén.

Tärri elkábulva néz előre. Itthon vannak. A pályaudvar csengettyűje megkondul, a szabad ég eltűnik a vonat megett: az üvegcsarnokba érnek s a gép egy végsőt füttyentve, kényeskedve riszálja magát egy pillanatig s megáll.

— Az ajtót... nyissa ki! — szól oda elfogult hangon Tärri Atyimovicsnak.

Leugrik az aszfaltra. Szédítő fejjel néz szét az óriási csarnokban s káprázó szeme végig siklik a tömegen. Elegáns fővárosi alakok lepik el a perront. A szolgák kiabálása, a hordárok ajánlkozása közben csókok csattannak el. Ott egy zsebtolvajt csipnek nyakon, itt anya ölelkezik rég nem látott fiával. Szerelmes párok karonfogvást s munkások csoportosan, kiabálva, káromkodva; a csapszék nyelve és választékos konversatio vegyül egybe, vásári zshivajba.

— Kezét csókolom, kezét csókolom! hallszik Tärri felé egy ismerős hang. S alig veszi észre, Palaczky áll előtte, mélyen meghajolva, kézcsókra csucsorítva száját.

Tärri szólni sem tud. Palaczky karonfogja az elkábultat. A férj pedig kullog utánuk...

— Ön is itt Coriolán? Hogy leszünk a pakkokkal? Ő nagysága is megérkezik holnap?

— Igen. Ő hozza a holmit...

Végre kilépnek az utcára.

— Fiakker! — kiabálja Palaczky.

A kocsi elő áll; helyet foglalnak benne s Coriolán is beül szerényen a kis ülésre.

— Váci-utca 11! — kiabálja Palaczky.

A kerepesi-uton robognak előre, nyitott hintóban. A titkár tele van szóval, de az urnő képtelen megérteni. A város, melyet óriásinak, titokzatosnak s kitanulhatatlannak lát az est ködében: megfekszi egész lelkét.

A kerepesi-utat járó-kelők özöne árasztja el. Fél nyolcra s ilyenkor az utcai élet tetőpontján van a fővárosban. A vasutról jönnek, a vasuthoz mennek, lóvasutak dübörögnek, equipageok robognak, csörtetnek az omnibuszok, előre, össze-vissza. S most kezdődik az esteli kereskedés, mely sokkal érdekesebb, mint a nappali... Az élvező fővárost tünteti elő ez az ut. Az élvező fővárost s az Új Magyarországot; — patriarchális földszintes csárda mellett pálinkából épített paloták tükör-üveges „likőr rak-táraiban“ ott szorong a mob s véres verejtéke — veres krajcárjaiért — feledést, bénulást, nyomort, vadságot s delirium tremenst vásárol magának. — Modern színházak, a kéz ujmódi leányai s a rozzant régi Rókus, a szegények s a szerencsétlenek roskatag hotelje szépen megfér egymás mellett. S szűz Mária, Jézusnak szent anyja az ut közepén magas oszlopán nyugodtan áll napról-napra, estvéről-estvére. — Kőből van.

A kerepesi-ut gázszalagja végén egyet türemlik s összeolvad a hatvani-utca sűrű lámpasorával. A főváros legvidámabb, legmagyarabb, legtarkább része ez. Olyan vidám, olyan tarka s olyan magyar, mint ez az egész ország...

Tärrí ilyennek képzelte a fővárost. Álmodni sem álmodhatott szebbet, titokzatosabbat. Csak a sok szép nő, a számtalan karonfogvást haladó szerelmes pár aggasztotta egy kissé. Kéjelmetlen érzés fogta el annak tudatában, hogy nem csak maga van... „Don Quixote” kisasszonynak fájt az a gondolat, hogy ez a város nem tudja, hogy egyik utcáján most robog be — Ó! Jól esett volna neki, ha a járó-kelők megállnak az utcán s feléje néznek. Ah, de annyi fiakker robogott előre ugyanazon időben.

Tärrí tisztában volt e pillanatban életcéljával: ur lenni e titokzatos óriás fölött. Meg akarta ismerni s lábainál látni az egészet, ünnepileg öltözött cylinderes, halványarcu, puderozott állu, fekete barkós fiatalai s elegáns hölgyvilágával egyetemben. S szorosán mellette, a fényes, feszesen ülő ex-adótiszt is kitűzte életcélját: karjaiba keríteni e kíváncsú leányt, — e fantasztá gyereket.

Hiába próbált mindent a fővárosban. Itt, hol annyira uralkodik a vér s joga mindennél előbbre való, legyőzi — de mennyiszor! — a házassági hűséget, s kipörköli — ó de hányszor! — a szűzi szemérmet; itt, hol a nyomoruság a legnagyobb kerítő s tucatszámra árulják a szerelmet: Palaczký az ölelő karok százai között se talált enyhülést. Vágya ragaszkodott ez *egyhez* s ő ragaszkodott vágyaihoz.

Atyimovics kinos tompultságban ült helyén.

A fiakker végig robogott a Váci-utcán s megállt. Palaczky kisegíté Tärrit. Coriolán is kiszállott. A házmeister levett kalappal ott állott az ajtóban.

A kapuban Palaczky karon fogta Coriolánt s nagy jó akarattal sugva, tanácsot adott neki:

— Légy kimélettel iránta ma még. Hiszen te tudod, amit tudsz... Szeszélyes, de van rá joga: de majd megpuhul a menyecske! Szállj valami barátodhoz...

— Értem! — szólt Coriolán s köszönt:

— Holnap teszem tiszteletem...! — hebegé.

— Délben! — válaszolá a feleség s Palaczky karján bement a házba.

Coriolán merően állott az utcán s egy darabig felesége után nézett. Aztán gépszerűen fel és alá járkált. Nem tudta hova menjen, mit csináljon. Idegen emberek ezrei között, ismeretlen városban, tudatlan-tanulatlan, mint egy siketnéma, úgy állt ott. Átment az utca másik oldalára s megállva a hullámzó tömeg közepette, felnézett a házra, melynek ajtaján — felesége, istene, mindene eltűnt. Egy egész sor első emeleti, kivilágított ablak nézett vele szemben. S ez ablakok egyikénél egy pillanatra megpillantá az imádott lány kecses silhouette-jét. Majd a Palaczky hatalmas alakja is megjelent s a nyitott ablakon keresztül, mintha csengő kacajuk hangzott volna feléje...

— Coriolanu, hej! — hangzott fel e pillanatban háta mögött egy ismeretlen hang.

Coriolán visszafordult.

— Te vagy az Szever? — kérde Coriolán magyarul, megfogván az eléje tartott kezét.

— Beszélj hozzám románul! Talán már elfeledted? A gimnásiumban Balázsfalván... — szólt egy bozontos kis fekete oláh; rossz, de folyékony román nyelven.

— Mellettem ültél... az apád cukrász.

— Tizenkét éve... Azt hittem, hogy megbarnul a hajad. Egy jó román inkább fekete... Hova mész?

— Nem tudom...

— Jere velem.

— Hová?

— *A románokhoz.*

Megindultak.

— Mi vagy? — kérde Szever.

— Iktató! — hazudott Coriolán.

— Én cukrász vagyok. Az egyetem előtt. Magam csinálom a cukrokat. Sok baj van a festékekkel... A magyar mindenre azt mondja: mérges! Píha, — ölik a románt!

Szucsu Szever krárogott s egyet köpött. Miután ezen hazafias kötelességének eleget tett — folytatá:

— Mi bajod? Ugy látom ur vagy?

Coriolán nem felelt. Láta, amint az utca másik oldalán felesége esti toilletében, uj prémes dókában karonfogvást haladt Palaczkyval. Soha se volt még ilyen szép.

— Siessünk! — szól izgatottan s kézen fogva Szevert, Tärriék után törtetett. Nem soká közelükbe ért s meglassítá lépteit.

— Ez az Szever, ez az.

— Ki?

— A feleségem.

— Mikor keltél vele egybe?

— Ma! — — — — —

A „Vadászkürt“-nél Coriolán elvesztette őket szemei elől. Tärri lélegzetét visszafojtva, ünépélyesen hangolva lépett be a diszes étterembe.

— Tudja-e kit talál itt, kit invitáltam meg?

— sugá fülébe a küszöbön Palaczký, diadalmas arccal.

— Kit?

— Azt, kivel két évig állott szellemi levelezésben: Ardó Kornélt, a híres író.

Egy szöglet-asztalnál állva, amint rájuk várt, Tärri csakugyan megpillantá a költőt. Azt, ki neki megküldé arcképét. S az arckép nem hazudott, a költő olyan volt, amint elképzelte: magas, halavány és barna. Karcsu alakja olyan arányos és csinos volt, mint számtalanszor megfésült s mégis egy kissé geniálisan hanyag versei...

Tärri, amint nézte, szíve megdobbant:

— Ez az *igazi!* — gondolá magában.

VI.

Uj Magyarorszá.

Kiléptek a friss téli éjbe. Tizenkét óra felé járhatott s az utcák nem voltak többé élénkek.

Ardó Kornél szólott:

— Egyedül! Olyan egyedül vagyok. Ebben a nagy városban nincs egy, akit szeretnék. A társaság és az utcája szép lányok özönével hoz egybe. S én köszönök, talán udvarlok is, sőt egy-egy csókot is lopok, de az egész oly unott, oly hazug, oly érdektelen, olyan semmi: — a szívem, az csak nem akar kijönni a sodrából, egyhanguan dobog tovább...

— S az ok? — kérde Tärri, erősen belekapaszkodva a költő karjába.

— Az ok! Keresem s nem tudom. Csak azt tudom, hogy végleg kiábrándultam mindabból, amit illúzióknak neveznek s melynek leghatalmasabb válfaja a szerelem. Ön azt mondja, milyen korán s én ismétlem az ön szavait: milyen korán! S meg gondolom, hogy mindennek a világos látás az oka, szeretném ismét visszanyerni husz évem vakságát. Azt az időt, amikor nem tudtam, hogy a szép, tiszta arc bőr titka: nem mosdani reggel, csak este, meg esetleg mindenféle mixturák. Vágyom vissza a kort, midőn úgy képzeltem, hogy hölgyem lefekvés előtt szendén borul imazsámolyára s utálom a jelent, melyben látni vélem, mikép keni be estvére glycerinnel kezét az isteni Ida, Margit, Leonora... oh, mind egyre megy...

— Talán még sem...? — kockáztatá meg némi zavarral Tärri.

A költő folytatá:

— Kétségkívül... Egynek kell lenni mégis. Egyetlen egynek. De hol, de merre?! Ha fellelhetném! ha találkozhatnék véle, ha keblemre zárhat-

nám! Amilyen komor most minden, úgy ragyogna akkor; a fény is sötét most, a sár is fény lenne. Uj világ s az uj világban más ember én! S most minden olyan vigasztalan...

— Hát a költészet... a dicsőség?!

— Szép. De mikor nincs, akinek lábaihoz tehessem a koszorút, amit fejemre tesznek. S amikor nincs, akinek elmondhassam: tapsol a világ, ünnepel a nép s én téged ünnepelek. Bibor s bársony — métlóság, gazdagság — hajlik meg előttem s én a port csókolom, mit kicsiny lábad nyomaival jegyzett. Szép hölgyek epednek egy mosolyomért s a te egyetlen vidám tekintetedért: mind e mosolyt s ráadásul egész életemet adom!...

De nincs, de nincs senki! Egyedül...!

Elmerülve, nem is vették észre a beszélgetők, hogy messze maguk mögött hagyták társaikat. Egy nagy s fényes helyiség elé értek, melyből zeneszó hangzott ki hozzájuk.

— Mi ez? — kérde Tärri.

— A „Velence!“

— Café chantant?

— Nem, egyszerű kávéház, de legnagyobb s legfényesebb a fővárosban. Itt lakik „Uj Magyarország!“

— Mi az?

— Az uj nemzedék. A jövő intelligenciája: fiatal írók, művészek, jogászok, a gentry...

— Szoktak ide hölgyek is járni?

— Néha... Itt vannak a legszebb férfiak. Bemennünk?

— Jerünk.

Bementek. A szokatlan látvány, az arcába csapódó meleg gőz megrészegette a leányt: megállt az ajtóban, szeme elhomályosult s nem látta, csak érezte, hogy vágyakozó és kíváncsi, de mindenekfelett hizelgő tekintetek nyaldossák végig egész testét.

— Bátorság! — szólt a költő. Lássá, az egész Uj Magyarország köszön nekünk.

Tárri felocsudva, örömmel vevé észre, hogy ugyszólván az egész kávéház köszön lovagjának. A pincérek futottak elébe:

— Parancsol?

— Egy szögletasztalt.

Leültek.

— Nézzen szét! — mondá a költő.

Tárri az első pillanatban csak egy nagy chaoszt látott. De a kaleidoszkopban lassanként alakot öltöttek az össze-vissza színek.

Majdnem minden zugában meg volt telve a fényes, majdnem pazar kávéház. S a terem közepén levő szökőkut vizsugara minden nesz nélkül hullott vissza a medencébe.

— Mintha ünnepelnének itt... valami nagy bankett...! — szólott Tárri.

— Ez minden este így van színház után télben, kora tavasszal. Uj Magyarország mindig ünnepel, mindig mulat, örül.

Csakugyan lázas öröm volt ur az aranyos padmaly alatt. Kipirult arcu hölgyek, gyerek-leányok s nagyanyányi matrónák kacajától s vidám nevetésétől alig lehetett hallani a zenét.

— Nagyon tetszik nekem ez az elegancia, —
mondá Tärri.

— A ruha, igen! — szólt gúnyos mosollyal
vértelen arcán a költő. Majd hozzá tette lassan,
nyomatékkal:

— Itt lakik a nyomor.

— A nyomor?

— Az, melyet fény övez s így annál jobban
látható rettenetessége... Nézze csak!

Közel hozzájuk egy kiválóan szép s elegáns
férfit faggatott a pincér:

— Mit parancsol?

— Hozzon... nem; *majd később!* — felelé
a vendég palástolhatlan zavarral. Ardó Kornél pedig
ismét azzal a fanyar mosollyal színesedő arcán,
odafordult Tärrihez.

— Tudja mit jelent ez a: később?

— Mit?

— Azt, hogy: „ne hozzon, nincs pénzem...
ma ismét vacsora nélkül fekszem le, legalább egy
kis kávé ihatnék, de ön nem hitelez nekem többé!”
Az ügyvéd és doktor juris urnak nincs tizenhét
krajcárja, hogy egy kávé ihasson s azzal a szép
lánnyal — ott a sarokban — kokettirozva, arra
gondol, hogy mit fog mondani, ha haza megy, az
ajtót nyitó házmesternek? „Nincs apró pénzem,
majd holnap, majd holnap!”

Valami induló végső és hangos akkordjai
halkították meg a költő szavait. A zene elnyomta
s az általános öröm meghazudtolta amit mon-
dott.

Az élvezés apotheozisa játszódtott le a gázlángok fényében, a márvány-asztalok mellett.

Csinos hölgyecskék, amint kényes arccal fagyaltotztak, piros nyelveik hegyével kacérul köszörülték meg fényes s számóca-piros ajkaikat. S míg látszólag szerényen társalogtak udvarlóik avagy férjeikkel: egyetlenegy tekintetükkel, már husz férfi-arcon siklottak végig: keresni a hatást, vagy keresni azt, kivel helyettesíthetik majd azt, ki most birni véli őket s talán forró kezeiket is szorongathatja az asztal alatt.

— Tisztességes hölgyek ezek? — kérde Tärri, de amint megkérdezte, máris szerette volna kérdését visszavonni.

— Nagy része... Azok is. Tényleg, majdnem mind. De elvben — ejh, hogy elvben is azok legyenek, nem is lehet kívánni tőlük. Hiszen itt laknak a fővárosban és aztán...

— Aztán?

— Az „aztánt” majd akkor mondom meg, ha asszony lesz.

„Hiszen asszony vagyok!” — gondolá magában Tärri s e gondolatot majd hogy ki is fejezte. De mégis hallgatott. Ha Palaczky nem említette meg, biztosan oka volt rá.

— Ha ön asszony lesz! — mondá mintegy önmagának a költő. — Szeretném tudni, kit fog ön szeretni?

Tärri hallgatott.

— Az boldog lesz! — folytatá sajátosságosan rezgő hangon Ardó Kornél, mely őt magát is meglepte.

— Ki tudja?

— Én tudom.

Az érdekes beszélgetést, mely kellemes lázat kezdett bennök ébresztetni, vitatkozás zaja zavarta meg.

— Semmi baj! Csak egy szegény zsidófiut zargatnak.

— Kik?

— Az a négy csinos fiu — gentryk. Most tanulnak vivni s annak a boldogtalan fiunak — orvos-növendék valószínűleg — rettenetes semita orra van. Azonfelül most divat ütni a jebit... Ártatlan dolog!

Tárri nem tudta, mosolyogjon-e, avagy szánja-e azt a szeplős, rossz szemű fiut, ki a tehetetlen dühtől pukkadozva a négy fiatal gúnyhahotája között szedelkőzött föl s megtaposott lábát maga után vonszolva, kibotorkázott.

— Ezzel is tisztább az ajer! Borzasztó levegő van itt benn! — mondá a költő s erőltetve köhögött. Igazi rekedt köhögés felelt neki vissza.

Nem messzi hozzájuk, a kályha mellett, hét-nyolc fiatal ember szorongott egy kis asztalnál. Kávét párologtattak előttük, csak egy kis fonnyadt alak szörpölgetett tejet. Az köhögött.

— No — velem együtt — ez a szegény fiu se soká táncol a sárban.

— Miért?

— Elviszi a főváros. S a főváros: eleszi magát. Az álmatlan éjek s a szerelmi álmok: meggyullasztják a szívet s a szív elégeti maga körül a tüdőt. Megölnek minket a vágyak — a nő.

— Ez érdekes!

Érdekes lehetett, de nem volt egészen igaz. Sőt ellenkezőleg: életerő és életvidorság nyilatkozott a fiatalokon. Azonban lehet, hogy az életerőt: a kiváltázott váll s az életvidorságot a szesz és a felizgatott idegek varázsolták elő egy éjre, két éjre, tiz, husz éjszakára. De aztán, de nappal?

— Aztán nézze ezeket!...

Új alakok léptek be a kávéházba. S a nyitva hagyott ajtón egy kis nyakövnélküli eb szaladt be. A sovány rattler szimatolt, szimatolt egy darabig, aztán odaszökött a költőhöz. Csóválta a farkát s az öröm igazi kifejezésével vihogott.

— Az én lump kis kutyám... Nappal még sohasem láttam, nem tudom, hol tartózkodik, kié, de éjjel feltalál s velem tart, akárhova megyek... Ó te kis lump!

A rattler vihogott még egy darabig, aztán az asztal alatt seregve, leült a költő lábai elé s szerencsésen elszundikált.

— Hoztuk a kutyádat, mindenütt keresett, feljött érted a redakcióba is! — Szólt egy ujonnan érkezett s a költő felé nyujtá nedves kezét; leült asztaljukhoz, alig billentve meg kalapját Tärri előtt. Mindene csupa izzadság volt. Őszülő haja összecsapzott pattanásos homlokán. Csak épp a torka volt száraz; egyre-másra öntögette le a jeges vizet rajta.

— Meggyulok, — szólt — az az ostoba gép — a rotációs — ott fülrik az éjjeli redakció alatt. A gázóra meg éppen az íróasztalom alatt van,

ahol én korrigálok. Felettünk szedik a lapot. Meg kell gyulni, meg kell siketülni! — Vízet, pincér, vizet! *s a bécsi lapokat.*

A journalisza mohó szemmel rohant végig a hirlapok hasábjain. Mintha valami láz hajtaná:

Ezek a hirlapok... Egyetlenegy helyes című lapocska volt csak, az is zug-ujság: a „Cyankáli“. Igen, cyankáli! méreg valamennyi, öl!

— Hány ezer előfizetőük van már? — vágott közbe a költő, figyelmessé téve Tärri a „medvé“-re.

— Tízezer! — hazudott lelkesülten a hirlapíró s olvasott tovább.

Az új vendégek nagyobb része oda jött egy pillanatra, vagy üdvözölte a költőt.

Hirlapírók voltak s most jöttek a redakcióból. Éjjeli két óra felé járhatott az idő. S valahára Palaczky is idetalált:

— Ah! önök így elszöknek az ember elől! Lumpolunk, Tärri nagysám, mindjárt az első éjszaka?! Megmondom majd a mamának! Szólt a „titkár“, látszólag jó kedvvel, de tényleg gyana kodó s dühös pillantást vetve a költőre. Megmondom a mamának...!

— Anyja van még nagysádnak? — kérde lehangolva a költő.

— A nevelő anyám.

— S azonfelül az édes anyja! — egészíti ki Palaczky.

— Feljöttek azok is?

— Csak holnap fog megérkezni a nevelőanyám.

— Holnap! — ismétlé a költő és sajátosságos tekintetet vetett a lányra.

— Tehát ma még egészen egyedül.

(„Ohó!” gondolá magában Palaczky.) Aztán hangosan hozzátette:

— Nem mennénk?

— Kár volna, most kezd ez a hely igazán érdekes lenni.

Még mindegyre szállingóztak a vendégek. Kettesével, hármásával érkeztek az éjj-madarak — a hirlapírók. A toll phisikus külsejű, álmos, mégis ragyogó szemű lovagjai. Egyik-másik karján valami Café chantant-beli énekesnő, kifestett szemszőrökkel, drága prémes costume-okban, míg a kísérőröl csak úgy lógott le a ruha, leritt a megkopott nadrág.

— Lássá, jó, hogy itt maradtunk! — szolt a költő — „Pain Olivér” valami nagy hirt hoz! látom az arcáról.

Ragyogó arcával közeledett feléjük a kicsiny, zömök, jóképű reporter.

— Gyalogay egy órával ezelőtt meghalt... a guta... épp onnan jövök. Én vagyok az első, ki haláláról tudok! — hadará izgatottan s tovább és végig görgött a vendégek közé, győzelmesen hangoztatva:

— Meghalt... Gyalogay... egy óra előtt.

Öt perc alatt az egész kávéház tudta, hogy a híres szobrász meghalt. Istenem, pedig csak tegnap volt itt köztük, szokása szerint két széket foglalva el a tükör melletti asztalnál, melynek

márványán még ott voltak tegnap rajzolt vázlatai. Hatalmas tervek csirái, amelyek soh'se kelnek ki többé.

— Meghalt! — visszhangzott és újra hangzott, a hang mindenféle változatain a hir.

— Szép temetése lesz! — szólt egy asszony.

— A virágkereskedők jó g'seftet csinálnak holnap! — mondá a kávé.

S mintha egy nagy delej vonzotta volna őket össze: művészek csoportja verődött össze csakhamar.

— Sokat ivott! — szólt az egyik.

— De mortuis... mondja a közmondás! Ejh, az egész dolog mégis igaztalanság volt. Gyalogay közönséges kézműves volt, a jól fűtött reklám emelte magasra.

A művész-társak kiosztották egymás között félbenszakadt munkáit. Geniálitásuk hevében már is dolgozni akartak. Szétszedni a műtermet, porrá zúzni munkáit, ledönteni agyag-modelljeit, melyeken még a nedvesítő ruha sem száradt meg. S ha kiszárad, újra meg lehet nedvesíteni a *rongyot*, de a művész, kiből egy pillanat alatt száradt ki az életnedv, ott fekszik maga-faragta menyezetes ágyán, tehetetlenebbül, mint egy kiszáradt cafat. Haszontalanabbul, mint egy kimult állat, melynek olykor még jó a bőre valamire.

Egy pillanatra kihozta az élvező tömeget hangulatából e váratlan eset. De csakhamar visszatért régi kerékvágásába minden.

Dobbant a dákó — a billiárdozók mozdulataiban

gyönyörködött az asszony: szólt a zene — a tej-ivó beteg köhögve vitázott a sarokban: gentry-gyerekek szidták a zsidót, — a hirlapíró megigérte az énekesnőnek, hogy elveszi: az „éjj-madarak“ ásitva várták a hajnalt: mulatott, élvezett, élt kiki a maga módja szerint.

— Nem mennénk-e már? — kérdé Palaczky.

— Hiszen most jön a java! Akarja-e ismerni nagysád az új nemzedéket, a fiatal írókat s hazánk egy-két koszos költőjét?

— Akarom, szeretném, s kérem! — sürgeté Tárri.

A kávéház végében néhány asztal jellege egészen elütött a többitől. Egy kis gömbölyűnél martialis, de dult arcú öreg ur szundikált. Mellette egy éber fiatal ember leste arcának kifejezését. — Ardó Kornél gúnyosan szólt:

— A költő és aesthetikusa. Az öreg Horváth, ki gyűlöli az egész világot s utálja hazáját, mert még mindig késnek őt megimádni: egy boldogtalan bölcsészt fogott magának, ki minduntalan fülébe zúgja, hogy a világ legnagyobb lyrikusa ő. Így ülnek ők itt éjszakáról-éjszakára s nem fáradnak bele. A költő alszik, s ha felébred, maga-magáról egy-egy adatot beszél el.

Újra egy sarok-asztalhoz ültek.

— Ki ez? — kérdé Tárri, egy nagy asztalnál magánosan ülő ideális szőke fürtű férfiura mutatva.

— Valaha divatos ember. Ma kerülük a társaságát. Szerkesztők csak álnév alatt adják ki dolgozatait. Ő azt mondja, hogy „valami van a levegőben.

Alávaló rágalmak ellenem. Hanem remegjenek: kiadom életíratomat öt kötetben... ők lenn a sárban s én fenn magasban!..." Szegény ördög: a magáé helyett más neveket talált írni egy-két váltóra. Ily kis tévedésért ilyen bűnhődés!

— Hát ez ki?

Összetörött, csámpás öreg ült le a szundikáló költő asztalához.

— Ez a gróf! — nevetett Ardó. A gróf, aki tán nem is gróf. Az bizonyos róla csak, hogy erdélyiesen beszél, hogy irt valaha négy-öt novellát, melyet azóta husz cím alatt adtak ki a haza lapok. „Ez csak ötször volt közölve, becsületemre, csak ötször!” fogadkozik a szerkesztők előtt, előre kérvén az ötször közlött beszélyért a honoráriumot. Olykor meg is kapja: a demokratikus Magyarországon — hál'Istenek — még mindig van súlya a „grófi” címnek.

Hanem ott van a góc, annál a nagy asztalnál: az új nemzedék az.

— Szeretnék velök megismerkedni... Megindítandó lapjaimhoz kinézni egyet-kettőt.

— Jól van, hanem hallgassuk egy kissé távolról őket.

Ha a trente-quarente közben valami kártya-barlangban összevesznek, nem támad olyan zaj, amilyen itt volt, ahol a költészetről vitatkoztak.

Koncsorgó-rongyos, vagy divatosan elegáns, de egyaránt sovány s nagyrészt beteges alakok. Az új magyar irodalom, mely gyalázza s megveti a régít, fantasztának jelentve ki Jókait s fontoskodó-

nak Keményt; mosolygva Kazinczyn s Kölcseyn, gúnyolva az Aurórá, de nevetve a most divatos neveken is: napról-napra, éjszakáról-éjszakára ki nem fárad egy és ugyanazon tárgyról beszélni; egy tárgyról, melynek minden oldala a nyomtatott betű körül forog. — Pályavesztett exisztenciák, fél-tehetségek némi tudással, tehetségek minden tudás nélkül, de nagyrészt lusták és önzők, hiuk és szenvedélyesek; át meg átjárva a nagy emberek rettenetes hibáitól, s azok nagy erényei nélkül.

— Ez a magyar „Bohème“. Én is voltam tagja! — mondá a költő.

Tárri mohó figyelemmel tekintett feléjük. Tetszett neki ez a díbdáb-csoport; bár egy kissé kellemetlenül is érinté szabad beszédjük.

A költészetről volt szó, mely egy és szent: — a való. Ők nagyon különféleképpen fogták fel. Egy okos arcu, magas szöszeke ifju fogta kezében a beszélgetés fonalát.

— A költészet, az valami sejtelmes, nem tudni mi! Olyan, mint a végtelenség. A való átszűrődik az egyéniségen s amit ebből felvesz az a poesis.

Mások máskép magyarázták. Valami skrofulozusos, nyomorult, de mégis élénk arcu fiatal ember egyáltalán nem volt barátja a magyarázatgatásoknak: ő azonnal a lényegre tért át. Egy bejáró vendéghez intézte szavait, nagy hangosan:

— Mit tart urasága Aranyról?

— Nagy költő!

— S mit gondol, mit tartok én?

— Mit?

— Azt, hogy: mulya...!

— Megint Aranyt bántod, Karesi? Ne bántsd szegényt: meghalt! — szólt közbe egy veres zsidó fiú.

Karesi új kérdéseket intézett „uraságához”.

— S mit tart ön Petőfiről?

— No... no...

— Egy elkoptatott lángész, mely addig lángolt, míg kiégett. Most csak pislog, el van homályosítva...

Senki se volt semmi, csak ők. De még ők is egyenként nagyobbnak tartották magukat egymásnál. Szemben dicsérték egymást, de hátmegett s szívében: nem adtak egy fabatkát sem egymás tehetségeért. S így egyik nagyobb volt, mint a másik, de egyszersmind kisebb is. Érdeemes, hogy új Newton születésük e megfejthetlen mértani problema megoldására.

Különben ők is legszívesebben foglalkoztak megfejthetlen problémákkal. Amióta egy nagy poéta — ki „üdülni” el-eljárt közibük — verset írt a végtelenségről: divatos beszéd tárgyuk lőn a végtelenség. Aztán a különféle filosofemák. A magas szösze vitte itt az előadó szerepét:

— A dolog igen szomorú. Ez a világ egy óriási börtön s az Isten a porkoláb benne! Rettentő kegyetlenség... Aztán a nagy Minden, mely szí bennünket...

— Hogy-hogy? vágott közbe az ifju, ki Petőfiről nem sokat tartott.

— Nem tudom — folytató a filosof —

nem tudom, csak érzem: a mindenség szívja az extraktumainkat. Szi...

(„Micsoda magasztos gondolat!” gondolá magában Tärri.)

A filosofálás nem sokáig tartott. Ismét visszatértek az irodalomra: ama szereplő személyekre — kiket a közönség kedvel — került a sor.

Afölött nem is vitatkoztak, hogy az akadémia „egy ostobák és gazokból álló intézet”. „Hülyék számára!” hangsúlyozá a fiatal költő, ki magán és Heinén kívül még csak szegény megboldogult Darmay Győzöt ismerte el költőnek. No, azonfelül még az öreg Horváthot, ki őt nagy tehetségnek tartotta.

Tärri kénytelen volt hallgatni, hogyan tiporják le kedves íróit. „Kis zsáner, nincs világ-nézlete, sablon-munkás... semmi, semmi!” Ezek voltak a jelszavak.

Magyarországon nincsen irodalom. Ez volt a zavaros beszélgetés végeredménye.

Aztán köpték a markaikat, hogy ők teremtenek. Nagyszabásu tervekkel hozakodtak elő. Drámákat írtak, regényeket készítettek. Csak úgy repültek a címek. S e tekintetben legtalálékonyabb volt a kis Szenes.

— Szándékom egy új műfajt teremteni. Specialitás. Az elsőt most írom: „Kirda”...

Két gyürődött kutya-nyelvet vett ki zsebéből s felmutatta:

— Itt van! (Egy év óta mindig e két oldalt mutatta.)

Egy másik „Photogen” címmel szociális regényt szándékozott írni. Egy regényt, melyben az összes társadalmi problémák meg legyenek oldva.

De a kis Szenes ezt a tervet is túllicitálta, olyanokat, melyek jellemmé alkotják egytől-egyig a jövő fiatalságát.

Ábrahám Béla — a szerkesztők réme — mindenek fölött egy közlöny alapítását ajánlotta.

— Ha volna egy közlönyünk... ha egy közlönyünk volna! — kiáltá siralmas hangon.

Palaczký felállott s megfogta Ardó Kornél kezét:

— Egy eszmém van, vigy hozzájuk!

Oda mentek. A büszke ifjak hizelgéssel övezték körül a költőt, pedig csak elébb gyalázták. De most hozzájuk jött az s így egészen más...

A bemutatások megtörténtek. Palaczký felállt:

— Uraim, hallottam, hogy önök egy közlönt szeretnének alapítani!

— Igen! — felelt mindnyájok helyett s mindannyiok szívéből Ábrahám Béla.

— Nos, én megalapítom önöknek a közlönt — — — — —

Ismét künn voltak az utcán.

Hajnalodott. Az újra ébredő élet tompa zsongása vette őket körül.

Egész testében elbágyadva s az izgalmaktól zsibbadtan nehezkedett a költő karjaira Tárri. Hátuk megett Palaczký vitázott egy-két fiatal óriással — kik „lelkesülten” csatlakoztak hozzá. Az irodalomról s folyton csak az irodalomról, a könyvekről, a

nyomtatásról, a betűről folytatott lázas beszélgetésüket még hallotta, de már nem értette Tárri.

Gondolkodott.

Körülötte ébredezett a város. Jelentkezett a hajnal, de nem az égen: a pékek megverték a kávéházak ablakait, egy-egy tejes-kocsi robogott végig az utcán, aztán jöttek a mészárosok széles szekereiken a még gőzölgő hussal, s ahogy végig robogtak az utcán, a levágott barmok fejei lelógtak a szekérről s apró vércseppekkel jelölték meg utjokat. És megjelentek a kofák, bepójálva, kezükben a tüzes fazékkal: a munkások egy-egy csoportja is felbukkant, amint lakásukról bandukoltak a Lipótvárosba, Angyalföldre s a budai részekre; utközben meg-megállva egy-egy pálinkás bolt előtt... De a nap felkölte, az nem látszott sehol: világos szürke színek az égen — mintha esőre állna az idő — ez volt minden. Nedves hideg borzongatta végig a várost. Mint valami átmulatott éjszaka után, ásítva, nyöszörögve, borzongatva a hidegtől, még veckelődött egy kissé ez az ifju óriás, ez a beteg Budapest: aztán hirtelen talpra állt.

A képes napilapok első számai nyomdafestéktől még azon nedves-bűzösen megjelentek egy-egy serény szatócs ablakjában. Reggel volt.

— Hová megyek most én? — fordult hosszú hallgatás után a költő Tárrihez. S amint szavait ismétlé, hangja mindinkább gyöngébb lön.

— Hová megyek? Álom nem jó szemeimre. Otthonom kényelme gúnyol: milyen jól aludtál valaha a hónapos ágy vackán, míg most...

Hangja bennszakadt, elhallgatott. Tärri nem mert neki szólni, hogy folytassa. A költő szomorúsága mélyen hatott rá, megrezegtette az álmatlan éjtől és az eseményektől úgy is túlizgatott szívét.

A költő bágyadt, de fényes szemeivel a lányra tekintett s jól látta, amint annak vékony ajkai idegesen vonaglottak. Hirtelen maga elé tekintve folytatá:

— Évek óta ezen az egyetlen éjjelen felejtettem el a rettenetes egyedül-létet. Hogy miért? magam sem tudom. Mintha enyhült volna a fagy...

Ismét elhallgatott. És Tärri alig tudta tűrtőztetni magát, hogy így ne szóljon hozzá: folytassa... folytassa...

A szürke, hideg reggel, a tompa moraj közegette diadallal kelt fel lelkében az aranyos hajnal. Rózsaszínű aetherben ragyogó nap — : a szerelem.

A költő szólt:

— Mintha melegség áradna szét, ismeretlen meleg a lelkemben, amig önnel... amig ön van mellettem...!

A diadalmas nap! Tehát a költő, ezrek bálványa, hölgyek ideálja, ki gúnyal fordul az egész világ ellen, s fagyosan nézi a legszebb hölgyeket: mellette felolvad! S ő az, ki egyszerű megjelenésével eloszlatta azt az irtózatosságot!

Tärri nedves tekintetével reá tapadt a merengő költőre. Milyen szép volt az nagy, de máris megengesztelt szomorúsága s — hajlékony, karcsu, magas alakjával; sötét szemeivel, piros ajkával!

— Én is sajnálom, — szólt elfogódva Tärri,

— sajnálom, hogy máris el kell hagynom az ön társaságát.

— Igen, ön azonnal otthon lesz — elhagy.

— Nem hagyom el, szeretném, ha gyakran együtt lennénk... Ha még már ma —

— Nem tudom. Nem tudom, fogok-e merni közeledni önhöz. A nyugalom talán mégis jobb mindennél...

A költő vizsga tekintete kivette a hallgató Tárriból az elnyomott feleletet: „nem... nem jobb!” S merően ránézve, hanyagon, minden nyomaték nélkül kérdé:

— Ön egyedül lakik, nem fél?

— Mitől? Aztán nem lakom egészen egyedül, egy hugom már előbb feljött mint én. Palaczkyval még, rendezni a lakást.

— Huga?

— Igen. Leonának hívják. Leona, szegény, nem velem nevelődött, el van hanyagolva a lelke, jelentéktelen.

A váci-utcához értek. Palaczky végre valahára lerázva magáról új munkatársait, sietett utánuk. Már alig egy pár ház választá el őket.

Ardó Kornél bucsuzóra ajkához emelé Tárri kezét s halkán szólott:

— Szeretném, ha egy fél óráig bizalmasan beszélhetnék önnel.

— Délután...

— Ó addig! Milyen hosszú idő. Ha most...

— Tehát mindjárt. Jőjjön...

— De mit gondol titkárja?

— Szabad vagyok.

— De mégis! elmegyek s visszatérek egy pár perc múlva. Ön egy piros kötésű könyvet tesz ablakába, ha felmehetek, ha nem zavarom.

Én kopogtatok...

Palaczky elérte őket. S karvaly szemével sok mindent meglátott rajtuk. Felkísérte Tärri a lépcsőn, s amikor lejött, még egy pár percig végigsétált az utcán.

De amidőn a költőt eltűnni látta az utca szögletén, valamennyire megnyugodott mégis. S miután még egyszer feltekintett Tärri ablakára, ő is hazafelé sietett. Azonban utjából még egyszer visszatekintett ez ablakokra s látta, amint azok egyikében valami vereslő tűnt fel.

VII. A lányi Könyvtár

Az idegek.

A piros könyv ott volt az ablakban. A komoly Nisard egy magyar kötete volt a jelvény e sajátos találkozásnál. S egy pár perc múlván megjelent a költő is. Kopogtatott s az ajtóban álló Tärri halkán nyitotta ki neki az ajtót.

Alig köszöntek egymásnak. Kornél besuhant s a lány zavarodottan nézett szét a diszes kis szobában.

Hat óra felé ját az idő; a szobában még lámpa égett; a szomszédból egy alvó szabályos lélekzése hallszott át.

— A testvérem... még alszik, — szól Tärri.

— Milyen szép ön! — ez volt a költő válasza.

Igazat mondott. Kék hálóköntösében, a csipkebetétten valamennyire átlátszódó rózsaszín keblével, hevült arcát körülvevő len-szöszke hajával: szebb volt ez az asszony-lány, mint Rubens második feleségének arcképe. De mégis hasonló ahhoz.

— Az ajtót talán jó volna be... Ha valaki véletlenül bejő... még gondolhat, pedig...!

Tärri gépiesen engedelmeskedett.

— Kegyed talán ki van merülve...

— Egy kissé fáradt vagyok.

— Nézze, hogy hívja a pamlag! Mintha itt se volnék, heveredjen le rája. Én meg a széken, közelében huzom meg magam és beszélek önnek a világról, az életről, a főváros társadalmáról.

— És?

— És magamról is.

— Kezdje azzal!

— Jól van. Hanem hunyja be szemeit, ne nézzon reám.

— Miért ne? — kérdi Tärri s egy bókra várt.

Nem kapta meg.

— Csukja be szemeit, hogy ne lásson: gondolja azt, hogy testvére, vagy barátja áll itt aranyos fejénél.

— Azt gondolom: meleg bizalom kel bennem ön iránt. Rég szunnyadt bennem, emlékszik a levelekre?

Kornél elmerülve, zavartan tekintett szét a szobában. Kedvező választ olvasott ebből ki a lány.

— Nekem még mind meg van; széles, kék szalaggal kötve keresztül. Ugy fáj, midőn ön egyszerre csak abban hagyá...

— Szívfájdalmak...! (A tréfa megünása.)

— De élt bennem a vigasz.

— Én is vártam.

Felforralt friss vérük, ruganyos idegeik, igen, különösen az idegek, de a szoba nedves, illatos melege is, és az álmatlanul töltött éjjel összevéve okozták azt, hogy csillogó tekintetük egymásba fogódzott s melegen, némán mondá:

„És most feltaláltuk egymást!”

Ajuk azonban néma maradt. A lány nem szeretett még senkit, s a férfi már nagyon sokszor szeretett? — összekerültek.

— Én nem vagyok szerelmes önbe! — szólt a férfi.

— Én meg úgy érzem, mintha testvérem volna! — hazudott a lány.

— Ne féljen tőlem, én nem akarom önt megcsókolni is! — rebegé a költő s alig tudott a vágytól lélekzeni.

— Testvérem ön! Az első igaz ember! Ó mily jól esik nekem ez a tisztelet! — mondá lelkesülten Tärri s bensejében egy pillanatra levertséget érzett.

— Lássá, bolondság az, hogy férfi s nő nem lehet igaz barátja egymásnak, ha fiatal. Majd meg-lássá, mi mégis bolyongunk együtt. Megismertetem önnel a várost! csavarogni fogunk. Gyalog, vasuti kocsik tetején, rozzant omnibuszokban. Ön sült

gesztenyét hoz a mufljában... Végére járunk a titkoknak, tanulmányozunk. Együtt írunk. Ön a nők, én a férfiak jellemrajzát adom: tökéleteset fogunk teremteni... S bezárt szobában, szabadon, egyedül meg fogjuk mutatni a világnak, hogy mégis van platonikus szerelem.

— Mi az?

— Ha én megfogom az ön kezét. (Megfogta és a lány nem vonta el.) És a kezemben tartom, s talán meg is csókolom... (A lány engedte megcsókolni.) És ebben az egyszerű érintkezésben lelkeink összeömlenek gyönyörteljes nyugodtsággal, kéjesen, elégedetten.

A lány hevülő arca, remegő ajka, vállai azt felelték:

„Én máris érzem!”

A költő értett e néma beszédre. Ott ült egy karos-széken, a lány feje mögött. Oly közel volt hozzá, hogy forró arca rája sugárzott. Sugárzott, mint egy uj delej, s vonzotta magához. De a férfi még mindig tudott uralkodni magán és beérte azzal, hogy arcához vonta a lány forró, nedves kezét s imádattal nyomta szeméhez, hajához, ajkához. S a kéz — mintha máris az övé lett volna — nem állott ellent. Bágyadtan, elgyengülten feküdt Tárri, mint valami teljes székfü, melyre juliusi nap heve tűz le.

Mindketten behunyták szemeiket. Csend volt. A kandallóban némán emésztette magát a rostélyon kipirosló parázs. A lámpa rózsaszín tej-üvege elvette a világosság életét. A kellemes csend s a rózsaszín homály összeolvadtak puha, kéjes lomhaságba.

Tärrí kinyitá szemeit — félig — és ernyős pilláin keresztül Kornélra mosolygott. Ebben a pillanatban forró csókot nyomott szemére a költő. Némi fájdalom és sok kéjtől telt el.

Ez volt az első igazi csók. Hatása alatt elveszté öntudatát. (Épen mint a költők jelzik.) Nem jelentették be, lecsapott, mint a villám; s mégis találkozott titkos akaratával. (Egészen úgy, mint kedvenc színművében.)

De a hatás végre is eloszlott lelkében s bágyadt szemrehányással szólott:

— Lássa, ön azt mondta, hogy nem... nem akar megcsókolni. Haragszom!

Felelet helyett még egy csók csattant el. Bűnbánó, alázatos hangon szólt a költő:

— Hazudtam... bocsásson meg... nem tudtam ellentállni. Midőn ide jöttem, elhatároztam, hogy megfékezem érzelmeimet... Akkor még nem sejtettem, hogy ehhez egy Isten akaratereje volna szükséges! Nem bírom... bocsásson meg... elmegyek...

Felállt a költő s kalapja után nyult. A leány felszökött kerevetéről, s eléje állott:

— Igérje meg, hogy jól viseli magát... aztán itt maradhat.

— Nem tudom. Egy csók... hiszen úgy szeretem önt...!

És fuldokló hangon ismételve a szavakat: „hiszen úgy szeretem önt”! támoalgó lépésekkel az ajtó felé tartott a költő. Ott még egyszer ajkához vonta a lány kezét s amint megcsókolta,

szinte kiszitta belőle a vért. Aztán hosszan reá tekintett.

Maga elé nézve, meghajoltan, elbágyadva állott előtte a lány. Ajkai vonaglása jelezte, hogy szólni akar, de nem tud. Végre mégis erőt vett magán:

— Ön azt mondta, hogy valamit akar nekem...

— Semmit. Semmit többé. Isten önnel! — susogá Kornél, s hirtelen egy bucsucsókot lopott a lány meztelen nyakára...

És ekkor érezte, hogy két forró kar — nem, egy egész szerelmes lány omlik hirtelen vállaira! selymes, illatos, puha haj, könnyektől elárasztott, neki hevült arc furódik arcához; mohó ajkak keresik ajkát forró vágyakozással...

Mindama regényeknek — melyeket valaha olvasott — egybe olvasztott szerelmei fakadtak fel e pillanatban Tärri lelkében. A dolgot úgy sem lehetett volna halasztani, csak alkalomra várt: — kitört.

A költő egy kissé meg volt lepetve. Kiszámitotta és várta is e jelenetet, de csak később. S ő is úgy érzé e pillanatban, hogy reves szive szikrát fogott.

Hogy örült e szokatlan lángnak! Ennek az érzésnek, mely reményt keltett benne, hogy újra írhat költeményeket. Ujra lesznek érzései, újra fog féltetni, őrvöngeni, uszni poetikus mámorban.

Magához ölelte a leányt. S amint az szerelmes hangon búgott karjai között: elfogta újra az a láz, melyet már-már egészen kiveszettnek hitt szívéből. — De már észlelte, de már megfigyelte e lázat. Öntudatos láz! mégis több mint semmilyen.

— Hát szeret?! Szeretsz te is, édes?! —
susogá a lány fülébe.

— Nagyon...

— Ne sirjon, akar az enyém lenni, az én kis feleségem?

Tärrí nedves arcával beletemetkezett a költő nyakába. Az meg egyre szoritotta magához, úgy, hogy kéjes-fájdalmas bűgása egyre hallszott a lánynak...

Ragyogó teli reggel volt odakünn. Rákezdett újra az utcai élet. A kis Lonta is felébredt a szomszéd szobában. Hallatszott, amint mosakodás közben pocsol a lavoírban. Majd egészen jól lehetett kivenni paraszti imádságát:

„Mi atyánk Isten...”

A szerelmesek még mindig az ajtóban állottak. Kornél perzselő szemérmertlenséggel olyan dolgokat susogott a lány fülébe, melyek miatt az mást megutált volna. Most pedig majdnem elvesztette öntudatát.

Nem csoda: a költő oly melegen, oly gazdagon színezte ki képeit. Annyi rakoncátlan s mégis poétikus szenvedély volt szavaiban. Csak szavaiban, nem vérében is.

Fáradni kezdett.

A sok nélkülözés, a sok szerelem, az élet élvezése nem engedték kellően kifejlődni testét, fejlődésükben meggyengíték idegeit.

Lehanyatlott egy karosszékre s ölébe vonta Tärri is. És kifáradt mellé, egész testében csuron viz: pihegte tovább vallomásait. A lány vállára

hajtotta szép fejét s félig nyitott szemmel andalgott el rajta.

Mintha évek óta ismerték s szerették volna egymást, oly bizalmasokká lettek mindjárt az első találkozáson. Nem pusztán a szomju vágy, de egyszerűs mind a hiu büszkeség, — győzni egy csapásra! — hajtotta a férfit. A lányt immár csak érzések — vagy érzékek vezették, s nyomták a lanyhuló karokba.

Még egy csókzápor. Majd egy, egyetlen egy, de hosszú, kéjes, kéjenc, vérkiszívó csók, egy — szinte durva, olyan erős — ölelés, és — Ardó Kornél arca újra vértelen lett s ő maga ismét nyugodt.

Nem érezte többé vérének zugását s abban a lányban, ki még mindig ölében ült s nyitott ajkaival a csókok folytatására várt: nem látott többé egyebet, mint amit az első pillanatban: egy „Don Quixote” kisasszonyt, fantaszt és talán kéjvágyó lányt, akivel másképp kellett volna bánnia... sajnálta, hogy nem bánt másképp.

A szobában reggeli imája végére ért a leány. A költő hallgatózni kezdett.

— A testvére ébren van s az egész ház... Talán jönnek is!

A lány felszökött a férfi öléből. Szemei kioltatlan érzelemtől csillogtak! megszorította Kornél kezét.

— Még kora regg van.

— Az idő késő délelőttre jár. Ha bennünket így pillantanának meg!

— Ki parancsol nekem?

— Talán az ajtó...

Tärri gépiesen nyitotta ki az ajtót.

A költő bucsuzni kezdett; rövidesen csókolta meg a lány kezét:

— Isten önnel! — sutfogá rekedten.

Valaki jött. Kopogtak az ajtón. A költő hirtelen helyet foglalt, kezében kalapjával, — mintha most jött volna. Palaczky alakja bukkant fel:

— Kezét csókolom...! Ah, ön is itt: megelőzött. Hogy aludt nagysád? — szólt s gyanakvólag tekintett ide-oda, míg a kimerült költőn akadt meg tekintete.

Hideg, majdnem bosszus főhajtással vizonozta köszönését a lány. Palaczky nem veszté el kedvét.

— A lépcsőn találkoztam Coriolánékkal. Megérkezett a családja is: hirtelen, váratlan. Jönnek fel, de a vak lány csak lassan haladhat.

— Ki az a Coriolán? — kérde a költő, a sajátságos név hatása alatt.

Tärri kétségbeesett tekintetet lövelt titkárja felé. Nem igen vették észre; Palaczky szólott:

— Ö nagysága férje, Atyimovics Coriolán...

A férj kopogtatott és megjelent. Egyik karján a szerencsétlen nővér, a kezét meg testes anyja fogta. Hátralát a vén timár csoszogott.

A költőnek kedve lett volna kacagni az érthetetlenül bolondos histórián, ezen a furcsa népen, a sajátságos férjen. De jobbnak látta bemutatni magát a vidéki szabásu, félszeg urnak:

— Ardó Kornél...

— Atyimovics Coriolán!

— Önagysága férje?

— Igen!

— Szép! — mondá Kornél hideg udvarias-
sággal, s újra meghajolva az egész közönség előtt,
nem minden guny nélkül szólott:

— Szeretnék önök között maradni, de sürgős
teendők... Fogadják üdvözlétemet... Ajánlom
magamat.

Amint betette maga után az ajtót, Tárri is,
de minden szó nélkül hagyta ott a férjét, rokonait,
Palaczkyt s a másik szobában az ágyra dőlve,
keservesen, dühösen zokogott.

VIII.

«Szerkesztőség balra — kiadóhivatal ugyanott.»

Emlékszik-e még a tekintetes ur?! „Antal,
édes Antal!” — így szólt ön hozzám — „Antal-
kám, mutassa csak azt a sajtót? Isten engem, maga
pompás sajtót tud vásárlani; az „Angol királyné-
ban” se kapok olyat...!”

— Csitt! — csitítá a vezércikkíró a szerkesz-
tőségi szolgát s az csakugyan halkabban folytatá
tovább:

— Aztán emlékszik-e még a tekintetes ur?!
„Antikám! — mondá ama estén — pompásan néz
ki az a párisi! vacsorára hozta? Igen? Én részemről
sohse tudtam volna az ilyen étket élvezni, de most,

hogy látom önnél, valóban... Hogy volt? Csak tizenöt krajcár! Enyje, nem volna szives nekem átadni? Szivesen adok érte huszat. De — csak holnap...!”

— Csitt!

— Nem hallja meg senki, nincs itt senki! Aztán ha itt volnának is, ismerik az öreg Antalt s tudják, hogy szivesen megosztja legapróbb réz-krajcárját is a tekintetes urakkal...

A vezércikkiró mellényzsebéből egy ötforintost vőn elő s hanyagul Antal felé dobta:

— Fogja...!

A szolga elkapta a bankjegyet, mint a lepét s nevetett neki, mind vergődő zsákmányának a lepkefogó gyerek.

— Aztán mikor az egész szerkesztőség ott hált az irodában, a tekintetes urnak a diványra vettem a köpenyegemet, magam meg a csupasz földön aludtam... Amikor csak a kis Szenesnek volt lakása. Reggelit meg a kávémérésből hoztam hitelbe... „Hat krajcárost” vagy „nyolc krajcárost?” kérde a mámi. „Nyolc krajcárost” mondtam büszkén — és sapkámat hagytam ott zálogba az edényekért...

Többé a vezércikkiró sem álhatta meg nevetés nélkül.

A jólét oly szemmel láthatólag vette őket körül, hogy szinte jól esett a nyomoruságos napokra visszagondolniuk. Még csak délutáni két óra van, még alig jön valaki — lehet beszélni szabadon. Átengedhetik magukat visszaemlékezéseiknek.

— Hova lett a híres sapka? — kérde a vezércikkíró.

— Utoljára is a szatócsnál maradt. Tetszik emlékezni, mikor szalámiért küldtek. „Fel se veszem a kalapom, nincs nálam apró pénz... itt hagyom a pudlin, mindjárt visszajövök érte!” Azóta mindig: jövök. Különben is nagyon rossz volt már.

— Hát a legutolsó bélyeghistóriánál ott volt maga?

— Ott. Tetszik tudni, mikor a tekintetes ur elment. Éjjeli egy óra felé lehetett s még nem volt hirlap-bélyegünk. Az ördögnek is elírtuk volna magunkat, még se lehetett szerezni. Amiye a szerkesztő urnak volt, azt én hordtam a zálogházba, de már az elmúlt héten. Tőlem kértek tanácsot. Mondok: elmegyek a „Budapester Neuigkeiten”-be, ott még nem vagyunk adósok bélyegért. Én mentem el s nem adtak. (Pedig az ottani közigazgatással már dolgoztam együtt.) Szaladtam fűhöz-fához. A szerkesztő ur sorra járta a kávéházakat s a „Napoleon”, meg a „Nemzetinek” egy egész lap hirdetést ajánlott fel tizenöt forintért. „Az ön olvasói babszemre kártyáznak, nem hoznak a mi konyhánkra semmit!” saját fülem hallatára ezt válaszolták a gazemberek. — „Tehát nem jelenünk meg holnap!” mondá komoran a szerkesztő. „Holnap *ismét* nem jelenhetünk meg a vidéknek!” szólt szomoruan a kis Szegeő Izidor. „Pedig milyen két gyilkosságunk van! Baltával négyfelé hasított asszony — biztosan kétezer szám fogyna el a vidéken!”

Hiába volt minden sopánkodás. Három óra felé járt az idő. Az urak az én rövidvágatu dohanyomból cigarettáztak...

— És ekkor jött a szabadító. Sajnálom, hogy nem voltam ott. Beszélje el Antal, ezek a fiuk mind mást hazudnak!

— Akkor bejött a vidéki ur. A gazdagság csak úgy fénylett ki a bőre alól is. És nyomban megvette a „*Hazát*“. A szerkesztő ur az előfizetők könyvét akarta mutatni. „Sohse bántsa!“ mondá a vidéki ur, a lap iránya tetszik nekem és vannak fiatal erőim, fiatal barátaim, majd vonzanak közönséget. Aztán ha a jelenlegi szerkesztőség egy részével ön lesz szíves vezetni ezután is a lapot... És nyomban leszúrta a lap vételárát. „Kit nyomtassunk kiadónak a lap fölé?“ hebegi a redactor. „Engem“, — szólta a vidéki ur — „engem, *Palaczký Ferencet*.“

— A neve is szerencsés! — mondá a vezércikkíró, kit csak Grácián Lukácsnak hívtak, s ezokon nem igen hathatott a közönségre.

Antal magát az egyént is nagyon szerencsésnek találta. Meséket tudott gazdagságáról. Elmondotta élettörténetét is, mely éppen nem hasonlított az igazihoz. Szóval nagyon tisztelte, becsülte — de azt mégse tudta neki megbocsátani, hogy éhenkórászokat hozott be a lap szerkesztőségébe.

Az éhenkórászok a „*Velence*“ fiatal költői s a „*Haza*“ — képes politikai napilap — a nekik ígért „saját“ közlöny volt. A „*Szerkesztőség balra — kiadóhivatal ugyanott*“ feliratos ajtó pedig c

közlöny szerkesztőségébe vezetett... Mindazonáltal, így ebéd után, némi akadályokkal — be lévén csukva. Különösen utóbbi időben, amióta a vezércikkíró a rendes életmód miatt nyárspolgáriasmokkra kapott s ebéd után versenyt aludt benn a szolgálával. Egész négy óráig, amikor rendesen felzavartatott jóízű álmából. — A munkatársak szállingóztak felfelé.

Ott voltak mindannyian, de mintha nem is a régiek lettek volna: egyik elegánsabb, mint a másik. A gennyvérű költő, — ki rajta, Heinen, Horváthon kívül csak a megboldogult Darmay Viktort tartotta lyrikusnak: nem restelte kigombolni új téli kabátját, csakhogy arany óralánca is látható legyen. A szívéből gyűlölte azt, aki divatosan öltözködik s közepén választja el a haját: divatosan volt öltözködve, sőt haja a borbély fésűjének viselte nyomait. Azok kik tökélyre vitték a cinizmust s magasan hordták Diogenes zászlaját, mihelyt egy kis uraságra kaptak: uracsokká lőnek.

Különben sem haragudtak többé olyan nagyon. Fenntartották ugyan eszméiket — különösen a költészetet illetően — de ez nem akadályozta őket meg abban, hogy rémregényeket írjanak, sorját két krajcárért. (A többi néplapoknál csak egyet fizettek.)

Szenes, a jó kis Szenes se mondott le népnevelési eszméiről, de addig, míg tervét a kormány elfogadja a „jellemképző” ifjúsági iratokra vonatkozólag — addig: vezette a törvényszéki rovatot, színezvén, mint egy Makart, s komponálván merészen,

miként Zichy Mihály. A legkisebb csirkefogási eset nagy jelentőségüvé vált az ő kezében s egy igazi gyilkosság olyan esemény, melyet négyszer kell megillusztrálni: „A borzasztó gyilkosság.” „A gyilkosság után.” „A gyilkos és szeretője arcképe.” (Ha a rémtett hősének arcképét nem lehetett megszerezni, a kis Szenesnek mindig volt egy-egy rosszképű, avult arcú, amit kiadhatott bátran. Ámbár az eset egyszer a torkára forrott.) Aztán ha jött a nap, a nagy nap, az emberi igazságszolgáltatást megelőző diadamas regg, megjelent a képek utolsóelöttje: „*A siralomházban*”. És a kivégzés borzalmas hajnalán csakugy kapkodták a „*Hazát*”. Egy órával előbb, mint ahogy megtörtént, már lehetett látni címlapján az akasztás jelenetét ékesen megrajzolva. („Ó, ha az utolsó percben megkegyelmeznék a gazembernek...!” szurkolt a szerkesztőség ilyenkor. Nos, mi fentartjuk párt- és kormánytól független véleményünket: akasztófát a gaznak! In effligie... allegorice!” — biztatá őket a kiadó, Palaczky Ferenc.)

Csak az öreg Horváth esztetikusa — a szegény bölcsész — kit szintén bevettek a redakcióba, az intelmek dacára se akart simulni a lap keretéhez. Nem tudott, vagy nem akart másról írni, mint az öreg Horváthról. Akármibe kezdett, mindig az sült ki belőle, hogy Horváth minden idők legnagyobb lírykusa. Egyszer a kiadó felszólítására Vass Tárri két költeményéhez kellett írnia magyarázatot. S ebből a magyarázatból az sült ki, hogy: „Horváth József életében s műveiben nagy szerepet játszanak

a nők...” A jó fiut végre is el kellett csapni. Aesztetikusnak az ő helyébe Recski Ádámot szerződtették. Ezt az óriási tehetséget, kinek nevén egy porcika sem volt pizsok nélkül való. Azt, kit a legelvetemültebb embernek s a legnagyobb írói tehetségnek ismer az egész főváros. Ismerősei a régi jó világból — ha már ki nem kerülhették — meginterpellálták mindig: „Hogy tudsz így élni — ebben a megvettetésben?” Ádám mosolygott: „Hat gyermekem van, — mondá — hat gyermekem s egy feleségem, aki csak nekem hisz. Család, amely apának nevez, meg is csókol. Nem lehet őket itt-hagyni... még nem hagyhatom itt; még nem vagyok elég gazember!”

Ez a sajátságos ember, ki rászedte legközelebbi barátját s a koldusnak odaadta utolsó krajcárját is: mephistói szellemével, roppant tudásával imponált a munkatársaknak. Ő adta meg a lap irányát, irt mindent, dolgozott a többi helyett s leginkább az ő befolyásának köszönhette Palaczky, hogy egy rövid hónap alatt a lap előfizetői megötszöröződtek.

Vig élet kerekedett a „*Szerkesztőség balra — kiadóhivatal ugyanott*”-ban.

Palaczky — a friss vidéki ész — kijelentette, hogy minden munkatársat részvényesnek tart, s a tiszta jövedelemből arányos módon részesít. És a fiuk — a tőke elkeseredett gyűlölői — most, hogy ilyen vaktába ingyen-tőkéhez jutottak, teljes erejükkel azon voltak, hogy minél nagyobb kamatot hajtson az. Kifogyhatatlanok voltak a közönségnek állított előfizetőcsalogató lépek kitervelése és felállításában.

Ama szőke ur, ki a „Velencé”-ben a költészet sejtelmességét vitatta, behozta a rendszert: adassék hely a lapban az előfizetőknek. Ilyen módon Magyarország hetvenezer titkos író-költőjéből, kik a vidéken laknak s szabad perceikben: kántorok, tanítók, segédjegyzők, postamesterek, kispapok, jogászok, diákok és némi részben távirásznók, postai kiadó- és gyermek-kertésznők — köréjük csoportosult vagy ötszáz. És ezek — bár akadt köztük olyan neveletlen is, ki honoráriumot kért — nemcsak hogy ingyen dolgoztak, hanem elő is fizettek a lapra. Meg egy-két olyan eset is volt, mint a Kükefőy Ágost Boldizsáré (Makóról), aki megkérdezte a szerkesztőséget: „mennyit kell fizetnem egy hatstrófás vers közléseért? részemről szívesen adok öt forintot!” Ki is adták a nyílt-térben, de csak négy forintot számítottak fel. Egy forintot „jótékony célra” irtak.

Nagyszerűen ment a sor. Palaczky külön beneficiumképpen Gráczán Lukácsot s még egy másik urat egész kosztra abonnált valami elsőrangú vendéglőben. (Gráczán arról volt híres, hogy akár-mennyi pénze volt is, már a hó harmadikán nem volt ebédre valója. S ha éhezett, nem tudott írni, ruhástól befeküdt ágyába s két-három napig se lehetett onnan kiverni.)

Pedig a régi — az igazi — költők legjobb munkáikat nyomoruság, sőt szükség közepette irták. És ő tudta ezt, sőt azt is látta, hogy mint győzi le kartársai eredendő lomhaságát az éhség. De ő megmaradt — Gráczán Lukácsnak.

Ismerte azt a sajátságos életet, melyet a fővárosban kartársai — részint „el nem ismert”, részint elzüllött írók — élnek. Azt a napról-napra való tengést, máról-holnapra való életet. Az az ötven-száz főre menő különös csapat nagyrészt per-tu pajtása volt.

Nappal hónapos szoba — ha nem hónapos ágy — vetetlen pelyhes párnái közt lázas álomban, éjjel a kávéházak és mulatóhelyek asztalai mellett találhatók fel ők, kiknek nyomoruságos életéről csak annak lehet fogalma, ki már élt köztük. Mikor dolgoznak: azt alig lehet kitudni, nevök mégis megjelenik egy-egy — néha nem is rossz — vers alatt, elbeszélés fölött. Meg-megjelennek egy-egy redakcióban, átadják a kéziratot, s a szerkesztő még meg se fogta a teleírott kutyanylevet — nem igen irnak közönséges papirosra — már kéri a honoráriumot.

— Nagyon kérem... véletlenül egészen kifogytam.

Vagy egy másik — ki már némi névre tett szert az irodalomban — kategórikusan kijelenti:

— Akar-e uram ezért a versért öt forintot adni, vagy nem?

S ha a szerkesztő szintén kategorice kijelenti, hogy: „nem!” — akkor biztos lehet benne, mikép a legközelebbi órában egy kis kedélyes társaság a kávéház márvány-asztalánál széttöri fölötté a pálcát:

— Hülye... érdemes volna, hogy kerékbe törjék...!

De ha a nyilvánosan megjelenő lapok nem

nyitják meg hasábjait eme tárcáknak, melyek az üres tárca szüleményei: még mindig megmaradnak az inkognitóban megjelenő lapok. Ott is akad néha egy pár forint, de egy kissé nehezen lehet hozzájutni. Gyakran ócska könyvekkel kell megelégedni honorárium fejében, s ezekkel a művekkel antikvártól antikvárig járkálni, szivar nélkül, éhesen. Ami még nem volna olyan baj, ha a főváros élvező külseje, élvezettel szivarozó uracsok és függönytelen ablak mellett étkező öreg urak nem keltenének irigységet s nem növelnék irigységgel a vágyat. Aztán azok az ódon-könyvkereskedők s ódon-könyvkereskedőnek, kik megkívánják, hogy a könyv minden lapja meg legyen, s gyakran már ki is fizetik az összeget, midőn kaján szemök hiányt fedez fel a műben: „Kérem csak vissza...!” És egy hiányzó lap miatt ebéd nélkül kell szűkölködni egy egész költőnek. Gyakran egy egész költő hadnak.

Mert van már egész költő-hadunk, ki még mindig éhezik — költők gyógyíthatlan szokása — amellet a nem nagy csoport mellett, amelyik már meg is él. S az utóbbi olykor kiegészíti magát az előbbiből, de viszont a nyomorgók között is egyszerre ott terem egy-egy jó név.

Gráciaán akárhányszor találkozott az öreg Gáspárral s az ifju Kismezeyvel, amint becsipve bandukoltak végig a hatvani-utcán, s kértek tőle költsön öt, majd egy forintot, végre ötven krajcárt, s látta is őket eltűnni egy kis koreszmában... Pedig néhány év előtt az „Angol királynő”-ben

lehetett őket látni minden este. De egyszerre „Uj Magyarország” írói, költői azon vették észre magukat, hogy két nagyhirű ember ült le asztalukhoz, fogyatékos kenyerük mellé, s még jobban szidják az „uralkodó férfiakat”, mint ők. Különösen Kismezey mindenkit túllícitált a gyűlöletben. Folyton veszekedett a zsidó vallásu magyarokra:

— Miért nem irnak zsidóul... irjanak zsidóul, azt nem bánom!

Minden bajáért a zsidóra vetett s ha mámoros volt, órákig nem fáradt bele fogvicsoritva dörögni:

— Zsidó, kutya zsidó...

S valójában nem lehetett tudni, nem voltak-e egy kissé hibásak a zsidók is! „Uj Magyarország” költői és művészei közül nagyon sok volt ezen a valláson. De majdnem mindent levetkőztek faji sajátágaikból. — Csak olyan könnyelműek, csak olyan lomhák s éppen olyan világgyűlölők s élvezethajhászok voltak, mint a más valláson levők. Legfeljebb a pénzhajhászásban voltak egy kissé ügyesebbek: fogtak olykor-olykor egy titokban megjelenő lapocskát, amelynek ambiciózus kiadója volt. De nem voltak hálátlanok, a többit is rávezették a nyomra. S ezenkívül vallásukkal is édeskeveset törődtek, nem ismerték, nem gyakorolták azt többé, s szívök csak akkor dobbant faji érzelmre, ha egy-egy híres hitsorsosuk — aki porból emelkedett fel — „nagy” parthiet csinált... Más-különben itt-ott a faji egyenlőtlenségek elvével is

megbarátkozának, szidták a véletlent, mely őket — nem egri érseknek szülte. Belátták azonkívül, hogy csak vallásuk miatt nem haladhatnak és sokan elhatározták, hogy kikeresztelkednek — ha *alkalom* akad.

A gyógyulás, az assimilatio útján valának. . .

Sőt abban az időben, midőn Palaczký vette át a „*Hazát*“, s jónak látta egy kis antiszemita ízzel felélénkíteni, szívesen felkeresték a szerkesztőséget egy kis barátságos beszélgetésre.

Rövid idő alatt ezeknek a gyülekező helye lett a „*Szerkesztőség balra — kiadóhivatal ugyanott.*“

Félreismert, még el nem ismert s a divatból már kiment írók adtak itt egymásnak találkát.

Most is, hogy Grácián Lukácsot a belmunkatársak oly korán verték fel délutáni álmából, egész csapat vendég érkezett nyomukban.

Még nem volt egyben a lap anyaga, a két reporter még nem jött meg, a bécsi lapokért is csak most indult Antal, így szabadon engedhették át magukat a beszélgetés élvezetének. Itt is egyre a szépirodalomról s az írókról volt szó.

Recski Ádámot untatni kezdte a dolog.

— Hagyjatok már békét az írásnak, nem elég hogy írni kell! Milyen unalom, betűket rakni egymás mellé, bolond a világ! Az egész csak vanitatum vanitas. . .

Meghökkenetek. De vajjon lehet-e nem írni? merült fel lelkükben a kérdés. Írni, mindenkifelett írni! Ez az egyedüli foglalkozás, ami még nem lélek-nyügző. (Főkép, ha az írás nem járna

phisikai munkával is. Ha, amint elgondolja az ember a regényt, azonnal leíródnék és ami fő — ki is fizetődne az.) Hivatalba járni, betegeket gyógyítani, számokkal s mértékkel dolgozni, várni, mint nő a buta buza: iszonytató nyárspolgárias!

Ádám kikapta a magáét s folyt tovább a beszéd. Örültek, hogy írókká lettek, de azért kárhoztatták a sorsot, hogy nem franciának szülte őket:

— Ha Párisban születtem volna, azóta már palotám van a boulevard Hausmannon! — mondá egy elegáns színű, de rongyos ruhában feszelőgő alak.

— Ott sem lehet kétszer egyszerre becsipni! — jegyzé meg válaszul Kismezey, kitől nem lehetett a hazafias irányzatot megtagadni.

Ámbátor a hazafiságot divatból kiment dolognak deklarálta emez urak nagy része. Nem voltak meglegedve, hogy ily kis nemzet tagjai, holott alig kel egy-egy könyv ötszáz példányban s a legjobb drámával is csak kis nyári lakot, — holmi csecsebecsét a párisi paloták helyett — lehet csak szerezni.

Idézték az Arany embert, ki kénytelen dolgozni, hogy megélhessen. Rettenetes.

Szóba kerültek a nagy franciák, azok az igazi írók, kik bankigazgatói kényelemben élnek. (Azt nem emtitették meg, vagy nem is tudták, miképpen dolgoznak ezek. Akkor is dolgozva, amikor csak élnek s amikor dolgoznak: nem is élve; bezárkózva, eloszolva munkájukba hónapokig.)

És ezek után nyomon következett: a naturalizmus.

Ugy fogták fel, hogy ami naturalisztikus: az pikáns, vagy sötét és vigasztalan legyen.

— Ez még új nálunk, ezzel még lehet valamit csinálni! — jegyzé meg valaki.

Recski Ádám közbeszólt:

— Nem gyerekeknek való! — aztán irt tovább.

Sötétedni kezdett. Megjöttek a bécsi ujságok: lihegve törtetett be a reporter s egyenesen oda-szaladt a kályhához, melengetni hidegvette tagjait. (Nem akadt szabó a fővárosban, ki részletfizetésre egy téli kabátot csinált volna neki. Egész tragédia ez a meg nem csinált téli kabát: épp akkor határozták el a fővárosi szabók: „sajnáljuk, de mától fogva nem készítünk semmit részletfizetésre!” Épp amikor szükség lett volna rá, sőt jótálló is akadt.)

Antal meggyújtotta a gázt, a vendégek elszállingóztak, s a munkatársak munkára biztatták magukat.

Egy kissé nehezen fogták kezükbe a tollat. Ujra elkezdődtek a mindennapos panaszok a „rettenetes taposó malom” — a hirlapírás — vérivó, sorvasztó munkája fölött. De lasssankint mégis csak percegni kezdtek a tollak és vége szakadt a társalgásnak. Bár olykor hol egyik, hol másik félbeszakítá, odafordulván Recskihez.

— Két „k”-val írják „akkort”?

— Ázsiához vagy Amerikához tartozik Borneo?...

— Ki tud valamit Georges Elliotról?...

— Mi az a „Kopt” keresztény?...

Ádám megfelelt mindenre s még beszédközből is irt tovább; verset a tárcába, majd közigazgatási rovatot, mindent.

A „színház előtt” megjött Palaczky is, udvariasan köszönté szellemi munkásait, egy pár szót váltott a szerkesztővel s visszavonult hivatalos helyiségébe.

A munka serényül folyt tovább. Megjött a másik reporter is. (A télikabátos. Az, ki csak „soronként” dolgozott, de a sorok között reklámmot is tudott ütni.) Tele volt újdonsággal, de azért az előszobában a szolgát, itt a szerkesztőségben mindenkit megkérdezett:

— Mi ujság? Semmi ujság, semmi?!...

Előhozakodott hát a magáéval. Kettőt olyat sikerült hoznia, ami semmi napilapban nem lesz meg a „*Hazán*” kívül, s így kénytelenek lesznek átvenni.

— Éppen ott voltam — mondá diadalmasan, — az ablakot tisztítá a fő-uton. Harmadik emeleti ablakot. Egyszerre csak ijedt mozdulatot tesz a kezével, s abban a pillanatban látom megvillanni testes alakját a levegőben, amint zuhan le, s a másik pillanatban már szétloccsant fejjel, holtan feküdt a kövezeten... A nép összecsiszódul körülete, nézi szétmállott testét... Kenéz Juliánna szobalány...

— Képet lehet hozzá vágatni, érdemes, — szólott a törvényszéki rovat vezetője.

— Jobb, mint semmi! — szólott Recski

Ádám ilegmaticce. Majd némi érdeklődéssel kérdezősködött az esetről, s a szobaleányt „szegény szerencsétlen“-nek nevezte.

A költő szaladt az illusztrátorért.

A többi munkatárs indulófélben volt vacsorázni. Vége volt a színelőadásnak, egy ambiciózus színész jött hirt hozni sikeréről és hirtelen, váratlan megjelent a redakcióban — Vass Tärri.

Már két hónapja szívta a főváros levegőjét, vett részt izgalmaiban; már két hónapja tette éjeleit nappallá az „érdekes“ után való elkeseredett harcában s ez egy kissé meglátszott rajta. Halvány volt, szemei köré kék gyűrűk rajzolódtak s mintha egy kissé meg is nyult volna. Nevelőanyja karján jött ide, s lekötelező bölintással üdvözlőlvén a kartársakat, kopogtatott Palaczkynál.

Alig köszönve, fáradtan dőlt egy karszékbe s egy pár percig hallgatott. Majd elkeseredés és boszuságtól elfojtott hangon susogá:

— Mentsen meg... mentsen meg?

— Kitől? — kérdé megdöbbenve Palaczký.

— Attól az embertől...! Üldöz, mindenütt ott van, ahol én vagyok, úgy néz rám...

— Csakugyan úgy néz rá, mintha fel akarná falni! — erősíté Vassné.

— Coriolán?

— Ő! Most is ott várt reám a foyerban és köszönt, hozzám is szólt, de a mama... szólt Tärri s hangja majdnem fuldoklóvá vált.

— Be kell adni a valókeresetet ellene! — szólt Palaczký egyszerűen.

- Adassa be, ma mindjárt.
- Ma nem lehet többé.
- Hát holnap, azonnal; rettenetes, itt azt hiszik, hogy férjem... beszélük, mentsen meg.
- Mentse meg!
- Mindenütt kérdezősködtek... Azt hiszik, hogy... nem tudom megmagyarázni. Válni, válni...!
- Ha Coriolán is akar, mi sem könnyebb.
- Akar, kell. Kényszeritse.
- Az lehetetlen, de ő szavát adta már a házasság előtt. Ha szavát tartja.
- Meg fogja tartani...
- Az nem bizonyos. Hátha pénzt akar?
- Hisz szeret...
- De ha ön kiutasítja...
- Mégis szeret.
- De szegény ördög!
- Hát adjon neki pénzt!
- Mennyit?
- Amennyit kér! Szabad akarok lenni...!
- Akkor meg lesz.
- De rögtön.
- Minél hamarább. Hogy minél gyorsabban haladjon az igazság szekere, jó lesz tán megkenni.
- Kenje.
- Tehát holnap. Fel fogom keresni. Beszélni fogok vele...

A „Szerkesztőség balra, — kiadóhivatal ugyanott”-ban újra percegtek a tollak, amint Tárri végigment a helyiségen. Alig vették észre, midőn

könnyü léptekkel elsuhant közöttük. De a kellemes illat, amit fényes estélyi toiletteje hátrahagyott, kellemesen zavarta meg őket munkájokban. Abban a munkában, melyet egyes-egyedül a művelődés, a haza, egy „Uj Magyarország” érdekében végeztek. Amint a lap programjában is meg volt írva.

Maga Tárri is a Palaczky kíséretében kilépve az utcára, megdicsérte őket:

— Érdekesekek! — mondá és szórakozottan kapaszkodott nevelő-anyja karjába.

— Érdekesekek! — ismétlé, de alig tudta, hogy mit beszél.

Tavaszkodott s a főváros áprilisi hangulata e szűk utcában is nyilatkozott: bizalmasan egymásba fogódzó párok suhantak el mellette. Egy darabig hallgatagon nézte az élet-vidám alakokat, aztán csak félig elfojtott sóhajjal szólott:

— Egyedül...

Majd Palaczkyhoz fordulva, közömbösképp adott, de izgatott hangon kérdé:

— Igaz, hogy Ardó valami színésznővel még a múlt hónapban Velencébe utazott?

— Igaz.

— De már visszajött.

— Lehet.

— Bizonyos, láttam ma este a színésznők páholyában, az uj tragikával.

— Akkor ő volt.

— Rövidlátó Ardó?

— Sasszemei vannak. Tán nem vette észre nagysádot?

— Nem köszönt! — kottyantotta ki a mama, panaszló hangon.

— Igazán nem? — kérde Palaczky, a lovagias ember méltatlankodásának határozott hangján.

— Nem! — mondá röviden Tärri s beleharapott ajkába, úgy, hogy talán a vér kiserkedt utána.

Sötét volt, csak Palaczky vette észre.

IX.

„Gyülölöm!” — „Szeretem!”

— Coriolán, a Tekintetes. ur van itt ...!

A jó fiu felszökött az ágyból és Palaczky elé sietett.

— Szervusz, kis komám, szervusz! — kiáltá vigan Palaczky és jóízű melegséggel fogott kezét Atyimoviccsal s az egész családdal. Aztán kéretlen, kínálatlan leült, kezét pártfogólag a Coriolán vállára tette s kérde:

— Hogy vagy?

— Jól, köszönöm, a körülményekhez képest jól.

Palaczky elmosolyogta magát. Szétnézett a lakásban. Azaz ama egy szobában, melyben a négy tagból álló család lakott, főzött, aludt.

A búzról, mely az utcáról beverődött az udvarba, onnan a szűk négy fal közé, s itt megszorulva, fojtogatni kezdé, megérezte, hogy hol van.

Az Erzsébetváros egy zsákutcájában találták fel Atyimoviccsék az alkalmas lakást. Ebben a

városrészben, hol a vidék egész kis telepet alkotott már. Az a vidék, melyet kivert otthonából a szükség s ide kergetett a fővárosba, hol „nagyobb a tér”, s nem kell szégyelni ismerősöktől a dolgot, s itt, hol a munka után meg lehet élni! Egy kicsiny Amerika varázsával vonja már ez a mi Budapestünk a pusztuló megyét, az elkallódó kis-várost, a városiasodó falut.

— Ez jó lesz! — mondá Atyimovicsné, midőn lakásukhoz értek. — Itt mégis van egy kis udvar, lehet apró-marhát is tenyészteni és közel van a piac.

Kis földszintes ház volt, s kovácműhely, meg spanyolviasz-gyár volt lenn a pincéjében, hát az öreg Atyimovicsnak is tetszett a dolog: szerette elnézni, amint serényen munkálkodnak.

A lakók is nagyobbára magyarok és vidéki eredetűek voltak, hamar megbarátkoztak hát egymással és Coriolán anyja másnap már ismerte a lakók összes históriáit.

Mellettük valami mosóné lakott, s az nyomban eibeszelte egész élettörténetét. Szomorú igazság volt minden, amit mondott, de olyan affektálva beszélte el sorsát, mintha nem is érezte volna keservét. S talán már annyira megszokta, hogy csakugyan nem is érezte. Régi uraságáról szavainál hangosabban beszélt kékre puderozott arca, megkopott, de selyem-bársony hajdisze, mely a folyton gőzös, vizes levegőben, mintha harmatos lett volna... S a mosó-konyhában — egyszersmind lakásuk is volt az — ott ült karos-székében már eladó lánya, mozdulatlanul, mereven nézve maga elé.

— Egyszerre csak leesett a lábáról... mikor éppen tizenkét éves lett, s azóta nem tud járni, nem tud csinálni semmit...! Pedig milyen kövér, a gyomra egészen jó, maga megeszik annyit, mint én s az uram. Nagyon szereti a tésztát. Ugy-e Kati?

— Igen! — felelé a lány, s érdeklődéssel nézett a kályhára, melyről sült-tészta illata verődött feléje. Aztán megtapogatta az öreg Atyimovicsné ruháját:

— Szép ruha: karton vagy satine?

— Csak meghalna, csak elvenné az Isten szegényt! — sugta a mosóné vendége fülébe.

A lány azonban — úgy látszott — nem igen érzett kedvet a meghalásra. Nem érezhette szerencsétlenségét.

— De nem hal meg: volt egy másik, éppen ilyen, a Juli; negyvenöt évig vitte. Tavaly halt meg, beleszeretett a szenes-legénybe, aki idejárt, s elsorvasztá a titkos ház...! — sugta tovább, nem is egészen halkan a mosóné.

És a ruhamosás zaja, locsogása, gőze közepette az ablaknál egy öreg ember irt. Instanciákat ahhoz a grófhoz, akinél kasznárkodott, míg rendetlen számadások miatt el nem csapták.

— Csendesen, a férjem irt! — intett az öreg asszony, a ruhát öblögető napszámosleánynak.

A férje irt, egyre irt.

A hátsó udvarban valami filágoria-féle falalkotmányban a fiskális lakott. Valami vén, részeges fráter, ki ujjat akart huzni a megyebeli urakkal:

— felszorították ide, hol már öt éve kergetett helyet, de öreg volt s nem lehetett mindenhova szalajtani — már csak tiszteletből sem — mint a fiatalabb ügyvédsegédek; aztán nagyon is olcsón ajánlkozott: nem fogadták meg. Mig végre beállt joggyakornoknak; kezdetben ingyért, majd huszonöt forintot is kapott. S na jól viseli magát továbbatra is, tiz év múlva lehet aljegyző. Épp akkor lesz hatvanhét éves.

Legnagyobb számmal laktak a házban özvegy-asszonyok, fiatal, öreg; mindössze: négyen. Egy özvegy papné, kinek sok ismerőse volt a városban, boldogult köztük: kovártélyt adott helynélküli cselédlányoknak, s bár kezdetben hevesen protestált minden erkölcstelenség ellen, később — később nem látta meg, ha ketten ébredtek is fel egy ágyban...

Az általános panaszokkal szemben, Atyimovicsék hangosan hirdették boldogságukat.

— A fiam, a fiam! — mondogatta az öreg asszony. — Jó fej, kitünő fej. Nagy állást ígérnek neki.

Az öreg Atyimovics rettenetesekeket hazudott:

— Mindentüvé hívják ezt a Coriolánt... Hires és gazdag ember lehetne — ha akarna. Különösen az asszonyok, hehehe... de ő nagyon is szereti a feleségét, gazdag lány, művelt lány, uri; nincs nála külön Pesten...! — mondogatta a kovács-legényeknek.

— Hát hol az a hires feleség?! — kérde egy-egy skeptikus.

Az öreg Atyimovics megvakarta a füle tövét s elszelett.

Csakugyan, hát hol is az a hires feleség? kérdezte az öreg, meg a felesége maga-maga, aztán egymástól. Miért nem laknak együtt? Még most se találkozott volna kellő lakás? Aztán lehet, sőt kell is, hogy egy fiatal pár életében ne csak a lakás legyen a fő kérdés!

Legalább is furcsának találták a dolgot, s sügni-bügni kezdtek, de nem mertek szólni Coriolánnak. Az pedig nem igen volt bőbeszédű; ritkán volt otthon s nagyon kifáradva jött haza.

— Mit csinál a feleséged? — kérde néha zavartan édes anyja, midőn valahonnan hazatért.

— Köszönöm, jól van, tisztelteti a mamát ...!

Ez és hasonló válaszok valamennyire megnyugtatták az öregeket. Tisztelteti a mamát! Ez mégis valami ilyen uri lánytól.

— Hát engem nem? — kérde az öreg Atyimovics.

— Téged is...! — hebegé Coriolán.

Pedig amióta Pesten voltak, mindössze kétszer beszélhetett a „kinccsel”. Akkor is röviden végeztek vele:

— Engedjen meg, de várnak rám...

Sokszor ellátogatott még a fényes váci-utcai lakásba, hogy elmondja, ami szíven fekszik, megtudja: mi sors vár rá. Mikor törik meg a „kincs” leányos szemérme, mikor szól: „már most megyek veled!” Tiszta inget s uj nyakravalót is vett, egy álló óráig kefélt a cipőjét, — de hiába.

Tárri már eltagadtatta magát előle. Csak a nevelő-anyával beszélhetett, ki szintén nagyon

megváltozott, mióta idejöttek a fővárosba. Haját rövidre vágatta és nagyon is férfias ruhát viselt. Coriolán nem tudott vele beszélni.

Néha azonban Lontikát találta az előszobában s ezzel a beszédes kis lánnyal kibeszélhette magát.

— Lássá, én sem szeretek itt — mondá a kis lány — nagyon unom magamat. Mintha idegenben volnék. Aztán minden olyan messzi van. Nincs mit dolgozni. A szakácsné nem tűr meg maga mellett a konyhában és Tärriék nem érnek rá, hogy velem beszéljenek. A nagynéni mindig vendégeket fogad, Tärri sokat ír, mindig ír... Mire való az a sok írás? Regényt csinál, azt mondják. Pedig az a férfiaknak való... Aztán annyi udvarló, kérő is... nem tudják, hogy férje van. De milyen férj is maga?!...

Később aztán Lontika se igen állott vele szóba. Ugy lehet, megtiltották neki.

— Nincsenek itthon, Coriolán... s a jövő héten el is utaznak. Hogy van? Jól? Mit irnak Balláról? Igaz, hogy cirkusz van? Szeretnék otthon lenni, de az anyám azt írja: becsüljem meg magam s örüljek a szerencsének, hogy szegény lány létemre itt fenn lehetek... Ugyan!? Menjen, kikapok! Isten áldja.

Csak egyetlen egyszer szeretett volna még vele beszélni, megtudni: élet-e vagy — vagy halál, de ha nem akart durva lenni — s hiába akart volna az lenni: nem tudott — lehetetlen volt a „kinccsel“ beszélnie.

Kárpótolta hát magát, ahogy tudta: ott volt mindenütt, ahol Tärri megfordult. Tüzeltte magát: „Coriolán, jogaid vannak, lépj fel!” El is határozta az erélyes fellépést, de a kivitel előtt gyerekes félénkség szállta meg. Magában, otthon a legapróbb részletekig kidolgozta, amint a feleségéhez lép s karon fogja: „Enyém vagy, jere velem!” De elég volt Tärri elegáns alakját megpillantania s minden a régiben maradt. Mégis egyszer, midőn anyjával egyedül látta kijönni a színházból, hozzálépett zavartan szólott:

— Tärri, számomra nincs egy szava sem?!

— Majd később... Legyen valamivé! — szólott az elfogódott hangon s beülve fiakkerjába, elrobogott.

Valamivé lenni! Sokkal nehezebb az itt a fővárosban, mint Coriolán gondolta. Annyi ember s ez mind élni és boldogulni akar. S az a szűk ut, mely az uraság, a kiválóság felé vezet, jobban el van lepve emberektől, mint cukordarab nyáron a légytől. S e szűk síkátoron, erős vagy ügyes, gyenge, de ambiciózus emberek törnek előre; taszigálják, öklözik egymást. Olykor le is tiporják, hogy jobban és gyorsabban haladhassanak. S az eltiprott testeken által nyomul fölfelé a tömeg, s minél fennebb, annál jobban hullatja számát.

Valamivé lenni! Coriolán azt sem tudta, hogy merre van ennek a szűk utnak a szája. Kereste, csak kereste, s amit talált: egy kis irtókság, javító-irtókság, holmi ilyes volt.

Nem fogadta el: mit mondana Tärri?! A férje irtók! És egyre kereste a boldogulás útját.

Pedig az a 2—300 forint, amit a vidékről felhoztak, rohamosan kezdett fogyni. Csalták is őket. A házmesterné eladott nekik egy szobasüroló kefét, aztán visszalopatta a fiával s újra eladta az öreg urnak... Az asszony meg szeretett jól főzni, de kellett is:

— A fiam finom koszthoz van szokva... A Coriolán, jeles fej, kitünő fej! — mondogatá.

— Az az egész, hogy jól fogja fel! — jegyzé meg a kovácsné.

A ház szegény népe látván, hogy ezeknek még van egy kis pénzük, hizelegni kezdtek nekik.

Az öreg Atyimovics dohánnyal tartotta a férfi-népet és nézte, hogy dolgoznak, vagy kiment az utcára és vizsgálta, napról-napra szemmel tartotta, mennyit haladnak a szomszéd ház építésében. Délutánonként pedig eljárt a Széchenyi-térre és ismeretséget kötött, mindenkinek elbeszélve a fia nagy sorját.

Csak a vak testvér, az sehogy sem akarta magát jól érezni:

— Szűk, nagyon szűk itt minden...!

Nem ismerte az udvart, s nem is akarta megismerni, órahosszant ül dacosan magában és mindent kritizált; — egyre veszekedett, de Coriolánnal gyöngéd volt. Oda hitta magához és meg-simogatta a fejét:

— Van sok szép ruhája a feleségednek?

— Van.

— Miért nem jön sohasem ide?

— Majd eljön...

Az öregek kezdtek türelmetlenkedni. Majd sirtak egy-egy rövideset, midőn az utolsó ötven forintot váltották fel. Noszogatták egymást.

Nem mertek szólni. Bár aggódtak, mert Coriolán azt se akarta, hogy vagy egyszer meglátogassák a feleségét.

— Majd máskor, rövidesen, várjatok...

Az utolsó ötven forint tartott a legtovább, bár nem féltek, hogyha ez elfogy: pénz nélkül maradnak.

„Coriolán kitünően fogja fel, s ez a fő!”

És Coriolán kitünően fogta fel csakugyan. Felfogta, hogy mivel tartozik feleségének s nem fogadott el semmi alantas hivatalt.

Véres verejtékkal igyekezett, hogy „valamivé legyen”. Akkor oszt...

Tegnap azonban az utolsó forintot is felváltották. Ez a körülmény felbiztatta az öreg asszonyt. Félrehívta Coriolánt s alázatosan kérde:

— Coriolán, mikor fogod elfoglalni azt a hivatalt: Talán mégis jó volna...

— Ráérek. Jobbat kell kapnom.

— De az utolsó forintost váltottam fel.

Coriolán meghökkent s hallgatott.

— Talán addig kérhetnél a feleségedtől...

— Az nem lehet! — susogá elpirulva Coriolán.

— Miért?

Coriolán hallgatott.

— Nem vagy jóban vele?

A jó fiu felsóhajtott. Az öreg asszony szemébe könnyek gyűltek, s kimondta, ami már hetek óta nyomta anyai és női szívét:

— A te házasságod, nekem úgy tetszik... különös... De talán nem is igaz?!

Coriolán hebegett valamit, hogy: „nem... jó lesz minden...!” s elsurrant hazulról s kávéházakban töltötte az éjt.

Csak ma hajnalban jött haza és alig aludt valamit. Palaczky szavára ébredt fel.

Megijedt, s egyszerre meg is örült ezen látogatásnak.

Palaczky megértette Coriolánnal, hogy egyedül szeretne vele maradni.

Az öregek s a vak testvér kimentek az udvarba, s nagy hangosan magyarázták:

— Ott benn... a fiuknál... egy ur...!

Palaczky közelebb huzta székét Coriolánhoz, s olyan édesen nézett reá, mint mikor a hajcsár a meghízott áru lapockáját tapogatja:

„Éppen megfelel... pompás...!”

Majd ünnepélyes arcot öltött, sőt szertartás-szerűleg köhögött is, aztán szólott:

— Atyimovics, Tärri nevében jövök hozzád!

Egy másodpercig gyönyörködött a jó fiu arcában, melyen hirtelen öröm, s villámszerű kin villant fel és el ugyanegy pillanatban.

— Ismét áldozatot kérni jöttem. Bizva jöttem, bizalommal küldtek ahhoz, aki az áldozatkészség maga...

— Ő azt akarja, hogy főbe lőjjem magam?! Szívesen, amint parancsolja! — tört ki a hónapok óta visszafojtott keserűség Coriolán meggyőtrött szívéből. De csak egy pernyi hevülékeny állapot

volt ez, a tisztánlátásnak egy véletlen pillanata, melyet nyomon követett az állandó homály.

Palaczký megszeppent.

— Ó nem, itt nincs főbelövésről szó. Tárri még mindig szimpathiál veled, s ha valamivé lesz...

Az ex-adótisztnek sikerült újra belopni a már-már meggyengült bizalmat a jó fiu szívébe s azonnal a régi lett az:

— Hát még mindig bizhatom? — suttogá örömittasan.

— Bizhatol! — mondá komolyan Palaczký s nyomban hozzátette:

— Előbb azonban újra próbáját kell adnod áldozatkészségednek. Azért jöttem. Teljes bizalommal. Tárri tudja, hogy ki vagy. „Egy középkori hős a kedves lovagkorból”, — mondá rólad tegnap. „És mégis — tette hozzá — az élet nem engedi, hogy egymáséi legyünk egy darabig —

— Ó, én várok...

— Az élet nem engedi, jövőm s terveim nem engedik meg. Egy kis időre szakítanom kell vele. Ujra igénybe kell vennem nagylelkűségét. Értesse meg ön vele — üdvözlöm őt — mondja meg neki, terveim vannak, s reménylem, hogy e tervek segélyével ismertté teszem nevemet, ismertté és imádottá a Kárpátoktól Adriáig (s a fordítók által Németországban is), hanem —

Coriolán mosolyogva szorította meg Palaczký husos kezét a sovány, mindinkább átlátszó kezével:

— Tűnjek el utjából, várjak! Ezt akarja, s én várok és igyekszem valamivé lenni!

— Nagyon helyesen, hanem előbb —

— Előbb?

— *El kell válnotok.*

Coriolán elhalványodott:

— Elválni!

— Az egész csak egy kis szertartás, egy kis törvénykezés, tempó, — semmi. Hisz olvastad a „Szerelem bolondjait”; elváltak s újra egymásba szeretnek. Aztán de hány, de mennyi eset az életben... A külső körülmények...

— Különben is megigérted!

— Igaz! — sóhajtá Atyimovics.

— A dolog különben is nevetségesen egyszerű. Tárri azt *hazudja*, hogy az esküvő után azonnal meggyűlölt, s te szintén azt füllented. Az egész röviden fog menni. Igaz, hogy — csak pusztá formalitásból — előbb valamelyik reformált vallásra kell térned.

— Kitérni, — Istenem!

— Ugyan hagyd el! Hit, — mi van abban! Aztán ezzel is közelebb léssz hozzá. Érted: egy valláson leszte. Megvallom, egy kis akadály a valláskülönbség... A dolog hosszan tartana. Aztán mit törödsz vele: nem te választottad a hitedet.

— Benne születtem!

— Ő kér!

Coriolán hallgatagon hajtotta le fejét. A titkár hirtelen folytató:

— Könyörög neked, szerelmedre kér, elvárja tőled.

— Azt teszem, amit akar... Mondá halkan

a jó fiu, s egy könyvet morzsolt szét szemeiben, szelíd, szőke pillái alatt.

— Derék ember vagy! — szólt Palaczky s megveregette a „derék ember“ vállát. Szomoruan mosolygott az.

A titkár papírt, tintát s tollat vett ki zsebéből.

— Még egy szivességre kérek: ird, amit diktálok.

Meg sem gondolva a szavak tartalmát, gépiesen írta le Coriolán, amit tollába mondtak:

„Asszonyom, az esküvő megtörtént. Ő, hogy meg kellett történnie. Két óra előtt még meg lehetett volna előzni azt a kegyetlen tréfát, hogy mi ketten örök hűséget esküdjünk egymásnak. Mi ketten, akik már ama percben gyűlöl-tük egymást, amelyben kimondtuk a „holtomiglan-holtodiglant“.

Ön asszonyom, két órával az esküvő után azt írja nekem, hogy: gyűlöl. S az én szívem visszazúgja rá: én is! És nekünk mégis örök hűséget kellett esküdnünk. A körülmények mindent összegyuró kényszere alatt nyögünk. Önnek szüksége volt rám, nekem önre.

De vajjon szükséges-e továbbra is teljesen átengednünk magunkat e kényszer következményeinek? Én azt hiszem, hogy nem.

Még csak két órája, hogy hamisan esküdtünk a pap előtt. Mi akadályozhat meg tovább abban, hogy megtagadjuk ez esküvést. (Maga magától hazudtolódnék meg az amugy is röviden.)

Ön mondta: gyűlöl engem, az én szívem pedig örül, mert visszazúghatja rá: én is!

Menjen ön Északra, én Délre megyek. Minél távolabb egymástól. Két, egymástól legmesszebb fekvő ut legyen a mienk, hogy ne találkozzunk sohasem.

Isten önnel! — *Atyimovics Coriolán!*“

Coriolán életében talán csak ezuttal nem csinált „cugot“ a neve alá. Át sem olvasta, meg sem nézte, hogy van irva, rendesen-e? bágyadtan nyujtotta át Palaczkynak. Palaczkynak, ki alig tudta visszafojtani kacagását, s mégis oly komolyan, majdnem melancholikusan fogott vele kezét:

— Isten veled! Tehát ne feledd el: valamivé lenni — az a fő...

Még a konyhából is visszakiabálta:

— El ne feledd... az a fő...

S ugyyszólván szaladt ki kocsijához, kezében szorongatva a becses írást.

A fiakkerben ülve, szabadon eresztette vad, vihogó kacagását. S már Tärri előtt állt, még akkor is elő-előtört ajkán egy-egy kacaj-töredék. Majd levágta magát a kerevetre s újból kezdte.

„*Don Quixote*“ kisasszony alatt parázs tűz volt a puha szőnyeg. A végletekig izgatott volt, s kezdetben ideges kíváncsisággal, majd erőszakos követelő hangon tudakolá:

— Nos?

A titkár nagynehezen kijózanodott nevetés mámorából.

-- Meg van.

És olvasni kezdé Coriolán levelét.

— Nagyszerű! — tört ki Tárriból az elragadtatás, minden bekezdés előtt. A levél végén pedig lelkesedve kiáltott fel:

— Pompás. Mégis derék fiu ez a...

— És olcsón adta! — jegyzé meg némi éllel a titkár.

— Pénzt kért érte?

— Két ezerbe került, — hazudta merészen Palaczky.

— Ó, a nyomorult!

— Mondja inkább: szegény ördög!

— Megvetem —

— De tartsa titokban megvetését, mert ha Atyimovics vonakodni talál. Ő utoljára is az ön törvényes férje.

(Vólnál csak az én feleségem, majd másképp beszélnék én véled! — gondolta magában a titkár. Külseje és szavaiból azonban feltétlen bámulat sugárzott „Don Quixote“ kisasszony felé.)

— Most pedig sietek az ügyvédjéhez. De kérem vissza Coriolán levelét, ez egészen megkönnyíti a dolgunkat.

— Ezt csak holnap adhatom oda! — szólt habozva Tárri. — Talán szükségem lesz rá! — tette hozzá határozottan.

S ez irással kezében, dobogó szívvvel vonult vissza dolgozó-szobájába. Ama szobába, melynek legkisebb butordarabja is Ardó Kornélról beszélt neki.

Hónapok óta élt már a főváros izgalma

közepette, része volt a legváltozatosabb ünnepeztetésben, sőt a tömjénezést is kezdte megszokni: versei jelentek meg politikai és szépirodalmi nagy lapok tárcáiban, egy „rajz“-át nyilvánosan is felolvasták! megtette az előmunkálatokat egy „*Magyar Nouvelle Revue*“ megalapítására és tízezer forintot szórt az írók és művészek közé ez alkalomból; látta, hogy keresik kegyét „jövendő munkatársai“, híres férfiak, kiknek neveit százszor is olvasta a lapokban. És egy napon arra ébredt, hogy máris neve van a főváros társadalmában, neve ott áll a személyi hírek rovatában, arcképe a kirakatokban. Masamód: kalapot, zeneszerző: waltzert s ábrándot nevez el nevéről. Szalonja asztalán halomként hevernek a meghívók; estélyeit a főváros szellemi arisztokráciája, — némi gentry vegyüléssel egyetemben — ugyszólván elárasztja. Eladósodott fiatal képviselők, s ambiciózus kiadók, könyv- és másfajta kereskedők — köztük csinosak is — lebzselnek körülötte s könyörögnek bizalmas meghallgattatásért. Lap nélküli szerkesztők, „laptulajdonosság“-ra vágyó elgyötört munkatársak tudakolódnak melegen: „ugy-e, nem igaz az a pletyka, hogy Tárri nagysám már asszony s férje...!“ Sőt egy jónevű lyra-költőnk, kit művészete sovány kosztra kényszerített és aki csak a múlt héten esküdött meg — valami napilapban — megjelent versében:

„Emlékednek fogok élni
Szép kis barna lány,
Élni fogok, hogy emlékednek éljek
Ma, holnap, — *azután!*“

Ennek a feltűnést keltett versnek a szerzője hirtelen mást gondolt, elfeledte tegnap írott versét, s igaz szerelemre lobbant az „új meteor“ iránt. Melyet sietett (egy öt forinttal honorált) versben (daktilusokban) nyilvánosságra hozni a nagy közönségnek, s a kis Tärriinek.

Tärri felelé:

— Szivem nem szabad többé!

Szive nem volt szabad többé. Szive, melyről nem tudta, hol fekszik, melyről semmit se tudott. Az a sajátosan összealkotott valami, melyet szivének nevezett: egyre hevült, sajgott s mindegyre a költőért.

A költő ama nevezetes találkozásuk óta feltűnően kerülte. Ha látta, igyekezett, hogy ne láttassék. De a lány egyszer mégis érezte, hogy titokban mereven függeszté rá égő tekintetét. Az ő arca égett, hát azt hitte, hogy a férfitekintet volt lángoló. Azonban lehet, hogy nem csalódott.

A költőről sajátságos híreket hallott. Véletlenül értesítették — feltűnő részletességgel — hogy micsoda örült mulatozásnak, tombolásnak, orgiának árjába dobta magát Kornél egy idő óta. Ma valamelyik éjjeli kávéházban csinált társaival óriási vigasságot, holnap már egy ujdonsült primadonnával Velencébe utazott.

— Megöli magát, ugylátszik öntudatosan öli meg magát! Valami lányról beszél néha mámoros állapotában, töredezetten. Egy leányról, akit nagyon szeret, — de... Ilyen híreket hoztak Tärriinek.

Olaj a tüzre.

Tärrí, a szép, gyengéd s szenvedélyes, szellemes és nagyhirű barna férfi iránt kezdetben csak szokatosan szenvedélyt, de lassan-lassan olyasfélét kezdett érezni, amit közönségesen szerelemnek neveznek a lányok.

Igazi szerelem! Lányoknak öntudatlanul is önző és hiu szerelme. Érzés, mely olyan felséges, mikor lángol, mint egy tüzet fogott hatalmas barak. S olyan hamar is ég el.

„Don Quixote” kisasszony leült ékes íróasztalához, s kemény kartonon egy levél írásába fogott.

Levelet irt a költőnek.

„Szenvedek!” — ezzel kezdé levelét a lány. Erről irt egy egész lapon; itt érdekesen és megkapóan, ott unalmasan és negélyezve, és hazugan.

Teli volt forró érzéssel, és sorról-sorra jobban-jobban belekergette magát a szenvedélybe: a levél mégis művészi volt, — vagy az akart lenni, — s kompozíciójában, de részleteiben is nagyon hasonlított ahhoz a világhírű levélhez, melyet Puskin Anyeginjában Tatjana ír Eugénnek.

Érzelmeinek forrása dacára visszaemlékezett „Don Quixote” kisasszony ez örökké szép levélre és igaz — legalább e percben igaz — érzelmei dacára jónak látta Tatjana szerepét elfoglalni.

„En irok önnek...”

Tärrí az ünnepelt, az irigyelt, gazdag és szép leány keserves szenvedéséről panaszkodott a férfinak, aki elhanyagolta és talán el is feledte már.

„Szenvedek!” tért vissza folyton e gondolatra.

„Szenvedek és nem lelek vigaszt abban, ami egyedül is boldogítana mást: — a dicsőség és ünnepeztetésben, midőn már elértem, nincs többé örömem. Teszek, veszek, járok, kelek; úgy tetszik másoknak, mintha élnék, midőn velök, közöttük vagyok, pedig csak álmodom. Miről? kérdi ön. Egy reggel jut eszembe .. Az életben mindössze egy néhány rövid óra, s én mégis azt hiszem, hogy e néhány óráért születtem, s talán e rövid percek emlékezete egyedül az, mi számomra megmarad..."

Én irok önnek, mert hátha ön is szenved? Ha a kin, melyet távollétével nekem okoz, felfakadt az ön szívében is? Miért hagyott ön el, miért kerül, miért nem vagyunk mi együtt, kik egyek valánk már születésünk előtt!? Végzetes tévedésnek, kegyetlen félreértésnek kell itt közrejátsszania. S én úgy vélem, ismerem e félreértést; azért irok önnek..."

Azt hitte: a költő azért kerüli őt, mert megtudta, hogy már a másé, hogy — feleség. És megbántva, mintegy megcsalatra érzi magát, mert az, kit ő szerelmével tüntet ki, aki neki kellett hogy szülessen, másnak adta magát s nem várt rá. A lány méltányolta ez indokot, s igyekezett magát kimenteni. Megírta sajátos házasságának történetét hiven és minden teketória nélkül megértette vele, hogy: „vártam én, mindegyre vártam önt, de nagyon messze estünk egymástól. Szegény leány voltam, az élettől elszigetelten élve, éltetve halvány remények által. Ekkor halt meg apám, ki minden vagyonát rám hagyta, de azon feltétel

alatt. . .” És itt leírta Tárri az ismeretes feltételt, melyet édes atyja végrendeletében kikötött. Elbeszélte a küzdelmet, mely benne vitt: „szegényül, közön-séges leány módjára meghalni, vagy egy kis szertartás árán eljutni oda, ahol önt keresnem kellett. . . Nem sokáig habozhattam: a szinleges esküvő megtörtént, s én repültem a főváros felé. A jó fiu, kit a véletlen férjemmé tett, nem részesült *szivem* egy dobbanásában is — elhagytuk egymást azonnal. Szükségünk volt egymásra, de csak mint egyszerű eszközre. Ő nekem arra szolgált, hogy az ön közelébe juthassak, én csak arra való voltam neki: — hogy egy pár forintot szerezzen. . . Ön talán megvet, mert nem haboztam az eszközt használni, de meg fog bocsátani akkor, ha *meg-tudja*, hogy önért tettem. . .”

Igy folyt tovább a levél több-kevesebb affektáció-val, reminiscenciával. A végén azonban — ott, ahol hívja magához — igazán megható volt. Könyörgött a költőnek, hogy ne ölje meg készakarva magát. Jöjjön vissza hozzá, hisz midőn őt kinozza, maga is martaléka a kinnak. Tudomására hozta, hogy „férje“ ellen — kit „ama embernek“ nevezett — már megindította a válópert, s egy pár hónap múlva egészen szabad lesz. Szabad és önálló. Ujra lány.

„Jöjjön el, ha még szeret, jöjjön, én várom. Itt leszek, hol oly boldogok voltunk, nem megyek ki e szobából, s várok, egyre várok önre. . . Várlak, visszavárlak. Ide hozattam át fekhelyemet, hogy egész napon itt maradhassak; itt, ahol szent minden butor-darab, s ahová nem szabad

belépni idegen férfinak. Nappal és este, s ha jó a hajnal: — várlak, visszavárlak? Midőn az egész város mély álomba merült, én álmatlanul virrasztok és magamba susogom: jönnöd kell, várlak, visszavárlak!

...Jőjj!”

Arany porzóval porozta be a hosszú levelet Tärri, aztán chinai boritékba tette s elküldte vele a cselédet.

Aztán: — várt.

Életén át nem szenvedett még annyit, mint e napon. A cseléd visszajött, nem találta otthon a költőt, a levelet otthagya.

Vajjon megkapta-e a levelet, vajjon nem égette-e el olvasatlanul, s ha elolvasta, nem veti-e meg miatta, bár előbb még szerette? Szereti-e még? Eljön-e? Mikor? Meddig kell várnia? Ezek a kérdések, s e kérdések különféle, egymástól egészen ellütő megválaszolása kinozta folyton.

Egyenként majd rohamosan ragadták meg, s lázra rajzották idegeit. Vacogó foggal, rázkódó tagokkal feküdt hanyatt kerevetén és várt; izgatottsága fájdalommal növekedett, s a fájdalom apránként: kinná.

Ugy érezte, hogy állapota elviselhetlenné lesz, midőn teste kifáradt, s bágyadtságában visszatért és megerősödött bizalma: jönni fog.

És meg is jött — levele.

Tärri ajkához szorította a levelet, magára zárta az ajtót, aztán remegő, de mégis gyöngéd kezekkel kibontotta és olvasni kezdé:

„Nagysád! — Még mielőtt örökre befejezők az egymásközt való bizalmas érintkezést, lelkiismeretbeli dolognak tartom kegyedhez egy pár szót, — ha úgy tetszik, kedves levelének megválaszolásaul — bucsuzásképp is intézni.

Az el van már végezve, hogy mi csak oly idegenek leszünk egymásra nézve, mint voltunk azelőtt, míg a kóros láz — megbocsát e materialisztikus kitételért — be nem lopódzott ereinkbe: és sziveink nem fognak soha többé találkozni e földön; ami pedig a menyországot illeti: kegyed tudja, mit tartok róla! S ha volna is túlvilág: kegyed fenn, én lenn.

Hát elvesztünk egymásra nézve. Én megsaltam magamat, ön pedig csalódott bennem. Az egész dologban csak az az öröndetes, hogy korán — aránylag elég korán — feltűnt a világoosság.

Most menjünk a magunk utján.

Az én utam nem tudom hova vezet, az öné bizonynyal a boldogsághoz. Még visszarezg ugyan szivében — amint leveléből fájdalommal látom — a régi melódia, de csak a szakadt hurok végső akkordja az.

Ne értse félre, nem engedhetem, hogy félreértse...!

Nem poetizálok, a meggyőződés beszél belőlem. E percben — ritka perc! — tiszta vagyok minden affektációtól.

Még fáj kegyednek egy kevésbé, hogy megrögzeni kezdő gyermekies ábrándjáról le kell

mondania — de vigasztalódjék, holnap jöhet egy más ábránd, új szerelem. És aztán ábránd nélkül is meg lehet élni!

Tudom mily vidám, mily csókolnivalóan bájos kis lány volt ön s azt mondom: lesz ön ismét olyan! óhajtom s bizom benne, hogy régi lelkülete visszatér. Megalkuvás a körülményekkel, ez a boldogság titka, melyet én, mint csalhatatlan gyógyító szert kegyednek és mindenkinek ajánlok — bár magam nem tudom használni!

Önnek végtére is be kell látnia, hogy én nagyon is gyenge, haszontalan lélek vagyok, ki nem érdemes az ön szerelmére. Egy meglehetősen kiélt, elunott, szeszélyes poltron, ki amióta él: vegetál, s vegetálni fog mindörökre. Nem honom nekem ez a föld, nem kellett volna nekem születnem. — Örüljön, hogy most, midőn kihültem ön iránt, még van bennem annyi becsület és bevallom azt, s nem hazudom. Kéjvágyból miből, később talán azt is megtenném. . .

Élni kell tanulni. Használja ki helyzetét s élvezzen, amennyit lehet. Az élet csak annyit ér, amennyi gyönyört a perc nyújt. Nekem ez az elvem, s ezt fogom követni lehetőleg addig, míg a becsülettel összeütközésbe nem jő. Ezt is önérdékből: mert a rossz lelkiismeret olyan, mint a rossz gyomor, — nyom, s ezért kellemetlen.

Utoljára beszélek kegyeddel az életben, hadd beszéljem ki magam. — Ha teheti, menjen minél előbb újra férjhez. De nem úgy, mint először. . . mert az mit sem használ. Igen, menjen

ujra férjhez. Az új élet le fogja önt kötni. Menjen férjhez!... S ha emlékében élek még eljegyzése után, ne feledjen el nekem is küldeni egy meghívó-jegyet esküvőjére. Eljövök, ha élek, a világ végéről is, hogy üdvözölhessem férjét, aki a legnemesebb lányt teheti asszonnyá. Azonban, lehet, hogy sajnálni fogom az utiköltséget, vagy nem is lesz — avagy: nem törődöm többé kegyeddel. Mert minden lehet. Én tölem — mint mondtam, minden kitelik.

Még az sem lehetetlen, hogy nászutja alkalmával egy koldus kerül valami országuton elébe s krajcárt kér — és e koldus én leszek! Mert én bennem benn van a mag, mely a szerencsétlenséget rejt magában. Velem született, s ha nem látszik, hát azért, mert el van nyomva...

Nemsokára pusztulok a fővárosból. Ha visszatérek a külföldről, mint valami kereskedelmi utazó — kérem csak nálam vásárolni kis cipőcskéket a...

Tiszteli és becsüli kegyedet (már amennyire képes) kézcsókoló szolgája:

Ardó Kornél.

Ujra meg újra elolvasta a levelet a lány. Utoljára hangosan susogta, de nem bírta tovább, s görcsös csuklásba fult a vége.

Beletemette arcát az ártatlanul gyilkoló papirba és sirt, hangosan, kétségbeesve, jajjongva, búgott, mint a vadmadár, ha szíven találta a fegyver, s épp akkor, mikor hime körül kerengett...

Az élet iránt való lelkesülése, dicsőségvágya, tervei, álmái, költészete, semmi, semmi sem tudott egy szemernyi vigaszt adni abban a bánatban, melyet viszonzatlan szerelme miatt érzett.

Egész lényege, mindene, ami olyanná tette, amilyen — „Don Quixote“ kisasszonnyá — levált róla e pillanatban, s ő sem volt egyéb most, mint egy szegény lány, aki szeret s viszont nem szerettetik.

— Irgalom! — suttogá könnyei közben a regények büszke kisasszonya. Irgalom! Hiszen szerelem egyedüli hivatás az életben, ez az egyedüli gyönyör, s ez is kinra válik. Hát mi marad akkor! Semmi, semmi!

Ó, ha itt volna! Lerogyna lábaihoz, s térden csuszna hozzá: bizonynal újra feltámasztaná benne régi, boldog, édes, üdvöztető szerelmét. — Irgalom! Hiszen így nem lehet lennie; élni, lélekzeni! Nem lehet ez, hisz szerette és szeretnie kell. Ő nem szerethet mást! nincs senki, senki a világon, csak ő...

Tärri újra elolvasta a levelet. Ama sorok, melyek kezdőbetűiktől végükig, ha lassanként is, de fokozatosan, s egyre azt magyarázták: kihültem, — még jobban szitották szenvedélyét, mert arról is beszéltek, ami a multban oly közel fényeskedett: a költő viszonszerelméről. Anyánk hirtelen halála felett, — kinek örökké béna karját csókoljuk — nem lehet nagyobb bánatot éreznünk, mint amit Tärri érzett, míg ama levelet szorította nedves, forró szemeihez, melyből szintén egy halott

meredt rája: a költő kimult szerelme. Most, hogy nem volt az többé: százszorosan érezte bűvét, báját, mely mindörökre oda van.

— Ó, irgalom!

Nincsen irgalom sehol. És nincsen vigasztalás egy mákszemnyi is.

Már kis lány korában — midőn valami ellenére történt, vagy nem kedve szerint esett meg — sokszor eszébe jutott, hogy elveszti magát. Most is, hogy könnyei apadni s kinjai mindinkább növekedni s egyszersmind megüledni kezdetek. kezét kebléhez szorítá:

— Ide! ide! — nyögé fájdalmasan. Arra gondolt, hogy golyót kéne az összefacsarodó, vigasztalan szívbe röpíteni, hadd zuzza össze, izzé-porrá, egész testét életével együtt. És lassanként odajutott, hogy keserüségéroppant hullámaik között az öngyilkosság volt a mentő eszme, egy gyilkos golyó az egyedüli remény.

Itt volt tehát az ismert és banális kibuvó. Szinte édessé vált reá gondolnia. Hogy fogják siratni. Magából kikelve, félőrülten fog bolyongani céltalan — uttalan a költő. A nekrologok rá fognak lelni, hogy mit vesztettek benne. Különösen egy.

És itt visszaemlékezett Tärri arra a gyönyörű elbeszélésre, mely bár igaz volt, mégis tetszett neki. Emlékezett „Millics Klárára“, ki megöli magát, mert nem talál viszontszerelemre életében. Életében nem, de igen halála után. Yasa csak a Klára halála után tudja meg, mit vesztett Klárában. És nem tudja elviselni annak a halálát, kit életében

visszautasított. Elnyomott, félreismert szerelme elemi erővel támad fel —, és szerelmi vágyak, kielégíthetetlen vágyakodások lázában halálos beteg lesz s meghal, mert a halálban akar egyesülni azzal, kit életében megvetett.

A legnagyobb orosz, az ismert világ és ismert idők legnagyobb kedélye volt tán egyedül képes arra, hogy a legintenzívebb lelki fájdalom közepette egy egyszerű elbeszéléssel oda toluljon a lány lelkébe.

Tárri: Millics Klára lett. Meghalt — bizony könnyei sürűbben hullottak, midőn elmulását elképzelte — benn feküdt a koporsóban, mélyen a föld alatt, de át a szemfedőn, koporsó vastag ércén, ölnyi hanton, mérföldeken át: látta kínban vergődni, haldokolni, majd meghalni a költőt. És érte...

Ez is vigasz. — De nem sokáig érte be vele. Fiatal lényében még fogatkozás nélkül való s üde erő tombolt, kitörésre vágyva, életre várva. Mit ér minden, ha mindketten meghaltak, hisz nem ezt akarta, nem ezt várta ő!

Szeretni, élni! Szeretni, élni! — Szeretni, örökké szeretni, csak szeretni...

Ujjaival belevájt mellébe, homlokát az asztal éles szögletéhez nyomta. Öntudatlanul testének fájdalmával akarta elnyomni lelke kínját. De a ruháján átszivárgott vér, bár feje a fájdalomtól nyílaltott: kétségbeesése a régi maradt, majd belevegült vérebe, elárasztotta egészen. Sőt lassan-lassan legyőzte a még ellentálló érzéseket, átalakította, felolvasztotta magában. És midőn többé nem volt

mivel küzdenie: lomhán, tompán, mozdulatlanul, mint valami óriási ködgomoly a tájat, feküdt meg kietlen, zord mélységeivel a szegény leány lelkét. Úgy, hogy az nem vergődött többé, nem könyörgött már irgalomért, nem tudott akarni többé.

Karjait feje alatt összekulcsolva, tágra nyitott szemekkel, de mitsem látva s mozdulatlanul feküdt kerevetén. Mint aki tudja, hogy elvérzik, de nem tud mozdulni helyéből, elhagyott vidéken, segély reménye nélkül.

És ebben az állapotban — bár idegeit megrázta — mégsem vette észre a villamos csengetyű csilingelését. S bár látta azt is, hogy feje mögött résztvevő arccal áll testvére, de nem figyelte meg, s mozdulatlan maradt. Egyszerre azonban felugrott, s az ajtóhoz rohant, kinyitotta.

Kornél lépett elébe. Haloványan, ünnepélyesen. Megfogta kezét, megszorítá, majd ajkához vonta, s ott tartotta hosszasan. Aztán lesütött tekintettel, halkán szólott:

— Hazudtam... Szeretlek! Tudom, hogy nem érdemellek meg... azért akartam a szakítást. De nem tudtam lemondani... Eljöttem... *szeretlek*...!

X.

Örök mulandóság.

Tüzes csókok: ez volt az állandó napirend. Kornél kétszer is feljött napjában, s abban a „szent szobában“ leültek egymással szemben, vagy egymás

mellé és szerelmes szókat suttoztak egymásnak. Majd egy heti gyakorlat után annyira bizalmasak lettek, hogy nem is ültek többé szemben egymással, Kornél nem is köszönt, ha bejött, csak mosolyogva ölelte meg s levonta ölébe. Így ültek órák hosszán át, majdnem olyan bizalmasan, mint férj és feleség. S megtörtént az, ami fiatal házasoknál olyan gyakori: kezdetben a férj osztja a csókot, de hamar kifárad, s aztán következik a feleség, s ez nem fárad ki soha.

Az újan kelt szerelem második hetében már bekövetkezik e sajátságos tünet: a költő szinte fáradtságot érzett, amint a meleg tavaszi napokon ölében tartotta „Terézát”-ját — így hívta Tárri — s az forró arcát nyakába fúrva, csókolta fáradhatlanul, s mindegyre hevesebben. Sőt egyszer kezét is elkapta, s ellenzése dacára odaforrasztotta nedves ajkához.

Ez a kézcsoók kiégette a költő szívéből azt a kis illúziót is, mely benne a lány iránt homályosan élt. Olyan lányt keresett, ki fölötte áll, kívül szemben meg kell alázkodni, mert roncsolt idegrendszere folytán arra is vágyott, s im az ellenkezőt találta fel. Nem szeretett soha még, de ha lelke bármily hevülékeny is: Tárri nem szeretheti, csak őt nem egyedül.

Nagyon hasonlítottak egymáshoz. A költő, ki telve volt affektációval, már találkozásuk első pillanatában észrevette a lányban a mesterkéeltséget. Legkönnyebben ismerjük fel s legjobban üldözzük saját hibáinkat másokban. S Kornél, kinek egész

lényege mesterségessé vált, s aki minden mozdulatában hatásra számított: nagyon is világosan látta a lány hasonló hibáit, s visszarettent tőle. Sőt tovább ment: hazugságba vette a lány idealizmusát, a költészet iránt való rajongása csak erőltetett, jámbor hazugság már. S még ezzel sem elégedett meg: igaztalanul vádolta magában Tärrit, hogy szerelme sem az igazi; hiúság az alapja, tudatlanság a magva. És így történt, hogy míg magához ölelte a lányt, elkeseredve gondolt arra, miképp ez a „báb” jegyese, s ma-holnap hitvese lesz.

Blazirtságában nem volt képes többé valami elemi szenvedélyre, s így csak langyos dühösség fogta el, amint sorsára gondolt. Ennek a lánynak minden titok nélkül való, kétségbeejtően nyílt, odaadó voltában kinzó szerelmét elunta. S ezt a lányt kell elvennie, ezzel kell együtt élnie egész életén át.

Hiába, a dolgon nem változtathatott többé. Könnyelműen mászott bele a dologba. Midőn azt hazudta neki: „szeretlek” — azt hitte, hogy egy kissé szeretni fogja. Ugy hitte: igaz szerelemre nem képes úgy sem, itt kínálkozik ez a félszerelem, — kapnia kell rajta.

S mindenekfelett kapnia kell a gazdag lánynon, a vagyonos feleségen.

Megunta a munkát. Pihenni akart s gondtalanul élni. S mint annyi más idealista pályatársa, kik vele együtt novellát, regényt, színművet s íráscikket írnak az érdekházasság ellen: kereste azt a lányt, kinek ő „nagyágát”, az meg viszont vagyónát adja. A mi kis országunk szegényes irodalmi

viszonyai — holott dolgoznia kell, hogy megélhessen! Ó, igaztalan kényszer! — s a roppant konkurrencia: őt is kényszerítették, ha élni akar. Milyen unalom! Dolgoznia, irnia, midőn már — úgy vélte — annyira belelátott a dolgokba, hogy nem vehette komolyan az írást. A megzabáltság, a csömör kellemetlen érzése vett erőt gyenge lelkén, az elmaradhatlan „vanitatum vanitas” csengett mindegyre fülében.

Tehát legjobban kényelmesen, mire sem gondolva, mit sem törődve a nagy álmokkal: élni és élvezni. Aztán váltói is nagyon felszaporodtak, a szeszélyes közönség is hidegedett iránta. Tegnap nevével volt tele az egész ország, s ma csak kiadója s egy pár jó barát, meg hitelezői harsogtatták nevét.

Az Isten hozta közelébe ezt a lányt. Nagyon megszokta már a kényelmes életet, s nagyon félt attól, ha a mult nyomora vissza találna térni. Nem tudná kiállani többé. Vacsorálni három krajcárért avas szalonnát, néha kenyér nélkül s ebédelni piccolót. . .

Ugy tudta, hogy a lánynak hatvanezer forintnyi vagyona van. Maga jegyese is így mondta. Szép pénz, lehet belőle valameddig élni. . . De van-e annyi csakugyan?

A költő egyszer közre fogta Palaczkyt. Amint kinyitotta ajkát, a titkár már tudta, mit akar. Átlátott a poétán és bizonyára megveti, ha nem kellett volna félnie tőle. Ugy látta, hogy egészen lebilincseli a lányt, s már-már megrettent: „hiába várnék, ez a fickó örökre elkaparná előlem, nem lenne az enyém

soha?" gondola megrettenve. Ijedelme nem sokáig tartott, nagyon környezete fölött érezte magát. Tudta, hogy ő lesz a győztes, de azzal is tisztában volt, miképp ártalmatlanná kell tenni azt az „átkozott affektánst". A költőt értette.

— Ó, édes Kornél, — mondá lekötelező nyíltsággal fordulva ahhoz, kit utált — rettenetesen fogy itt a pénz... Nem is merem a te szegény jegyesednek megvallani, hogy vagyona már is felére zsugorodott össze!

— Harmincezer forintot költöttek volna el egy pár hónap alatt?

— Csak tizet, — húszezer volt az egész.

E felelet felvilágosítá a költőt, hogy volta-képpen soha sem lehet ő boldog Tárrival. Most látta csak, micsoda sors várna rá. Most érezte világosan azt a rettenetes ürt, mely ama helyen kongott, hol szerelmének kellett volna „vibrálni". Végre is úgy látta, nem tud erőt venni idealizmusán, nem tud megházasodni szerelem nélkül.

Elhatározta, hogy szakítani fog Tárrival. Szerencsés véletlen jött segélyére: beteg lett. Vért hányt; ő azt erősítette, hogy a tüdejéből, de az orvos biztosította, hogy csalódik. Romlott gyomra volt a hibás. De ő nem engedett s az ágyánál szomoruan ülő Tárritól mindegyre bucsuzott:

— Isten veled! Isten veled...!

Egy hét lefolyása alatt mégis felépült. Nagyon rosszul nézett ki, majdnem csunya lett. Vonásai megnyultak, ajka kisebesedett, dereka is meghajlott egy kissé. Sokan a tüdővész ismérveit fedezték

fel rajta, pedig csak kimerültség, a gyenge test, a megrettent gyáva lélek látszhatott rajta.

Betegsége után első sétára Tärrihez indult. Az üveggel fődött, elzárt, virággal, képekkel túltömött folyosóban találta a lányt. Röviden akart végezni vele, be sem ment a szobába, s botjára támaszkodva, kezével valami virág-levelen babrálva, a gyengeségtől bágyadt és fátyolozott hangon szólni kezdett:

— Tärri: bucsuzni jöttem...

— Elutazik? Vele menjek?

— Nem utazom el, itt maradok, mégis szeretnék elbucsuzni öntől...

— Elhagy?

— Nem. — Lelkem mindig itt lesz önnél...

De —

— Megunt?

— Hogy kérddhet ilyent?! Ó, most tudom, hogy szeretem önt, most, midőn látom, hogy el kell válnom öntől... örökre!

— Miért?

— Mert becsületes ember akarok maradni, mert sokkal jobban szeretem önt, mintsem hogy magammal rántsam a mélybe, a büzhödő árokba... Teréz, én el vagyok veszve, nem sokáig élek, — érzem — de amig élek, ama rövid idő alatt halált hozok arra, akit karjaimban tartok. Csókom fertelem, ajkam forrósága halált lövel ki magából...

— Nem lehet, nem! — szólt a lány megremegve, s megszorítá a férfi nedves, lágy kezét.

— Nem lehet! — ismétlé halkan, de szenvedélyesen. Én meg merlek csókolni, adj...

A költő hátralépett előtte:

— Ne érints meg... szeretlek, égek a vágytól... el tudnék feledkezni a becsületről, s elkárhoznánk... együtt.

— Legyen, szeretlek...!

— Nem. Bucsuzni jöttem. Nem foglak látni többé, elkerüllek. Nem soká kell kerülnöm úgy is. Napról-napra jobban érzem a tudóvész rombolását, a rettenetes ragályt...

— Szeretlek!

— Menekülnöd kell tőlem. Futnod, feledned. Feledj el, el fogsz feledni...

Görcsös zokogás közt susogta a lány:

— Soha!

A költő szomoruan mosolygott:

— Az örök mulandóság feletted is és mindenki felett, csak én rajtam nem ur; én magammal viszem lehelleted illatát a sirba...

— Ne hagyj el! — zokogta a lány. — Nem ölelsz át? csókolj meg s ha ajkad a halál...

— Isten veled! — szólt a költő, s anélkül, hogy az égő, olvadó arcot, csüggedten alá bocsátott kezet megcsókolta volna — utoljára; — nesztelenül távozott.

Mereven nézett utána a meggyötrött lány! mozdulatlanul, mereven, mint egy szerelmes, vagy mint egy örült — — — — —

„Don Quixote“ kisasszony bezárta magát szobájába s napokig feküdt ágyán vetkezetlenül.

szótlanul. Egy napig nem is evett, de aztán mégis hozzányult a szobájába hozott ételekhez. Egy pár napig még nevelő-anyját sem tűrte meg maga mellett, elutasította titkárját, nem olvasott lapot. Az irodalommal nem törődött többé. Néha sirt, de legtöbbször néma csüggedtséggel feküdt hanyatt ágyán, s nézte a padmaly cirádáit, avagy fel s alá járkált a szobában. Majd leült író-asztalához, hogy egy rendszerint később megsemmisített levelet írjon.

Meg akarta magyarázni a költőnek, hogy szívesen meghal vele. (T. i. nem hitte egészen, hogy a költőben halálos kór dúl, s hajlandó annak erőszakos válakozását egy nagylelkű ténynek venni: a költő beteg, nem képes dolgozni és szegény; nem akarja imádottját beteg-ápolóvá, kitarthatóvá tenni.)

„Veled akarok meghalni!“ ez a három szó volt az eltépett levelek mottója. Aszkéta életének hatodik napján azonban nem írt többé egy sort sem, sőt nevelő-anyja s a Lontika legnagyobb örömére felöltözködött és kiment.

Hat napi kínos gondolkodás után végre rájött arra, hogy a költő meg fog gyógyulni, s akkor visszajő hozzá. Ez időt lázas munka által akarta rövidebbé tenni.

Egy regényen dolgozott, melynek hőse valami olasz lazaroni művészi tehetségű fia volt. Ugy festett, „mint Rafael“, s olyan szép volt, „mint a belvederi Apolló“. — Ez az ifju, kit „Giuseppe“-nek hívtak, — minden fiúnak ez a neve az olasz tárgyú

asszony-regényekben — rettenetes szerencsés volt a szerelemben. Végig ölelte az egész világot, bár ő félig tűzmentes maradt. De a regény végén elveszti tűzmentességét, beleszeret egy elszegényedett, acélszívű baronessebe, viszontszerelemre nem talál, s meggyilkolja magát.

A háromkötetes munka az érzelgős német s a rémes francia regények mintájára volt írva. Nem volt benne egyetlen igazi helyzet sem, de annál több túlélere állított jelenet, egyik-másik nem is rosszul megkomponálva.

„Don Quixote“ kisasszony két nap alatt befejezte a regényt és villamos gyorsasággal becsátotta sajtó alá.

„Giuseppe szerelme“ feltűnést keltett. Okos kritikusok dicsérték, mert szép lány írta, az oktalanok meg azért tömjénezték a könyvnek, mert imponált nekik, vastag három kötetével: a díszes három kötettel, melyből egyet sem olvastak el. Csak egy egy morfondi, lovagiatlan aeszthetikus, holmi agglegény, kinek nincs érzéke már a szép-nem iránt, s nagy családdal megáldott, s a női-nem iránt elkeseredett író adott a „nem tehetségtelen szerzőnőnek“ tanácsokat, a helyes mondatkötés s egyebekben. Sőt volt köztük egy olyan is, ki nyíltan kiírta: szerzőnek pedig ajánljuk, hogy ne hallgasson kritikusaira, kik a sajtót is felhasználják udvarlási célból...“

A siker mégis majdnem teljes volt. Tártrít biztatták — valami vacsora alkalmából — hogy a télen bevásárlják egy jónevű irodalmi társaságba.

A közelet legkiválóbb alakjai jelentek meg keddi „jour fixe“-jein. Oláh Tivadar, a világhírű festő, míg a fővárosban időzött, ugyszólván nála lakott.

És egy napon maga az öreg Kajdász is megjelent nála és bókolas közben — szokása szerint — vastag igazságokat mondott neki.

— Lássá, édes nagysád, ha én ilyen szép volnék, nem fáradnék regények írásával. Hisz kisujja körme — bár azt hiszem vak — tehát ez a kis huncfut vak köröm is fel ér akár Georges Elliot legszebb regényével, „Adam Bedé“-vel, melyet én nagy élvezettel olvastam, de még mindig nem annyival, mely kis kezének érintésével elfog . . Ó, ha én ilyen szép volnék!

Pedig „aránylag“ szép, volt a jóízű öreg. Rövid nadrágjában, hosszú orru cipőjében, melynek nagyságával csak orra vetekedett. Ősz haját sárgára festé a pomádé, s amint a matring-cérna egyenletességű fürtei között vájkált nagy csontos kezével, az is sárga lett tőle.

— Hiszen maga elég szép Kajdász bácsi! — viszonzá a lány, nem minden kokettéria nélkül, s nem véve be az allegórikus jó tanácsot, már másik regénytárgyon gondolkodott. Bár még az első regényből — melyet saját költségén, de egy nagy cég címével adott ki — alig fogyott el egy pár példány.

Az új regényből még csak egy pár fejezet volt megírva, midőn már az első két fejezet meg is jelent „Don Quixote“ kisasszony új havi szemléjében a „Művelt Világ“-ban. Az írók, kik ugyszólván

egyedüli olvasói voltak a nagy széllel megindított szemlének, nem győzték eléggé dicsérni az új regényt – s irónőjének jó szívét. Nagy honoráriumokat fizetett a szerkesztő-kiadónő — persze Palaczký által — s a szemle egyik munkatársát — azt, ki magyar korcsmáját nem hagyta el soha még — egy estvén látták az „Angol királynő”-ben kecs eget enni, s hozzá a lá tartarral. Amint mondták, elhatározta, hogy francia kosztra tér.

Általában jó világ kerekedett egyszerre. Egy pár fiatal író érezni vélte „a belletristika hatalmas fellendülését”. Lendület, magyar „*Sturm und Drang*” periodus! szavalá lelkesedve vezércikkíró Grácián Lukács, ki a „Művelt Világ” első számában a parlament alsó házának érdekes képét rajzolta meg. „Pezsdül, mert pendül;” jegyzé meg Recski Ádám gúnyosan s ujjjaival a pendülő pénzt jelezte. S az, ki képes volt a legtúlzóbb antiszemita vezércikkek közrebocsátására, míg ugyanazon időben a legvadabb s legérzékenyebb szemitacikkeit próbaképp megeresztette egy kiválóan vallási érdekeket szolgáló zsidó lapban, az a Recski Ádám, ki míg egyrészt drágán árulta magát egy nagy zsidó-szövetkezetnek, másrészt huszonöt forintért akármelyik műlakatosról megírta, hogy az lepipálta Benvenuto Cellinit; ez az immoralis ember: szíve mélyén el volt keseredve a modern magyar irodalom ellen:

— Általános gennyedés — mondá az ő szenvtelen hangján. — S a gennyedő tályog körül ujképletek támadnak, de egyszerre csak ezek is összefakadnak a nagy kelevénnyel, s az mindegyre

nagyobb-nagyobb lesz... Ó, mily büzhödt! (Befogta az orrát.) S mi lesz ebből? Hogy mi lesz? Van egy halál-ok, amit genyvérüségnek neveznek az orvosok...

Az iskolákban egy rövid időre be kéne szüntetni az írásra való tanítást. Mert hogy itt ma mindenki író akar lenni, aki különben csak írnoknak született. A rettentő sok lap, a tenger nyomda; s különösen azok a lapok, melyeknek ingyen-közleményekből kell élniök, vagy amelynek a redaktora maga *kénytelen* eluradzeni a budgetet. Es azok az olcsó vidéki nyomdászok, kik csak azért adnak ki lapot, hogy legyen mi dolguk a hosszú héten által. Papirkereskedők, kik hiteleznek. Egyáltalán: a hitel! A közönség, amely hisz Haprácskeövy Gögh Bélának, s két forintjával fizet elő „*Éjjeli virág*“-aira... Ó te genyedő chaotikus Uj Magyarország!

Igy beszélt Ádám s bár hitte, amit mondott, az nem akadályozta őt meg abban, hogy a hozzá érkező ingyenes munkákat kiadja a „Haza“ tárcájában. Azonkívül ő csapta a legnagyobb zajt a magyar „Sand Györgynek.“

„Don Quixote“ kisasszony határozottan sympathiált vele és nem tudta megérteni, amit róla beszéltek: t. i. hogy címeres gaz. „De hát miért, mit csinált?“ kérdé. Össze-vissza mindent regéltek neki, sajtóságos vádak, amit ő csak félig értett. Hogy beáll valami redakcióba, hozzáfér a címszalagokhoz, s az előfizetők neveit eladja valami konkurrens lapnak. Leveleket ír nagy urakhoz és segélyüket kéri egy nagy munka kiadására; a

segélyt fölveszi, — ahol kapja — de a munka nem fog megjelenni — soha. Es a többi...

Egy napon azonban Tárri is majd reá jött az Ádám ur fortélyaira.

Egy reggelen szalon-kabátban, tiszta uj kézelőkkel és gallérral megjelent nála az universal genie.

— Jöttem nagysádhoz, tanácsot kérni jöttem kegyedhez, a mi Védasszonyunkhoz. Hat magyar költőről van szó, aki hajléktalanul áll az egészségtelen tavasz bűzös atmosphaerájában. T. i. a dolog így áll: Hat magyar költő — olyanok, kik képtelenek a journalismus igáját eltűrni — élvezték vendégszeretetét egy pénztelen maecenásnak. Együtt lakának egy szobában, s valahányszor a szoba-asszonytólük kérte a mindig kifizetetlen bért: hivatkoztak a maecenásra, aki felvette a lakást. Ez azonban sohasem volt otthon... A dolog vége utoljára is az lett, hogy Galasi, Frint, Kemechey, Bod, Nagytelkesi és Uzon — mert ezek voltak a nagyobbára dalköltő ifjak: egy egészségtelen tavaszi estén, helyesen tegnap hajnalban, maecenásuk ajtaját zárva találták. S a bezárt szoba előtt a szoba-asszonya, — brutális pék műveletlen özvegye — cirók-seprővel kezében adott *jelt* az elvonulásra... És így történt, hogy hat kiváló — nagyobbbrészt dal-költőnk — hajléktalan és pénztelen áll ez egészségtelen tavaszi idők közepette!

Beszédét bevégezvén Ádám, sóhajtott. — Tárrinek kedve lett volna hangosan felkacagni, de „Don Quixote” kisasszony jónak látta szintén sóhajtni:

— Mit kéne tennünk? — kérdé résztvevőleg.

— Én öntől várom a feleletet.

— Ha az ember nem sértené meg őket...

— Nagysád pénzadományra gondol? —
vágott közbe Recski, méltatlankodva.

— A világért sem... De ha anélkül, hogy
ők tudnák...

— Ha netalán némi előleget adhatnánk nekik
általam, de hogy senki se tudjon róla.

— Igen, ezt gondolom.

— Ugy én *talán* vállalkozom a közvetítésre.

És vállalkozott is Recski Ádám, nem talán,
hanem biztosan. S a Tärri piros peluche kézi
erszénye hatalmasan megfogyatkozott. Másnap azon-
ban olvasá az újságokban, hogy Galasi és Uzon
„darabjaik“ színrehozatala céljából már egy hete
Kecskeméten tartózkodnak, hol a vagyonos polgár-
ság lakomák és egyebekkel ünnepli őket...

Don Quixote kisasszonyt undor és bosszúság
tölté el. S e kellemetlen érzések közepette nem
volt perc, hogy a költő — ki annyira felülállott
ezen a környezeten — eszébe ne jutott volna.
Az önfeláldozó, a büszke, a hősies tulajdonságok-
kal teli költő.

Kérdezősködni nem mert róla, hanem min-
denütt kutatott utána; de nem tudta feltalálni,
csak egyszer is megpillantani. — Később ugy
hallatszott, hogy vidéken van, míg egy csütörtök
estvén az operaház földszintjén megpillantotta.

Fekete frakkban, gomblyukában ibolyacsokor-
ral, egész megjelenésében üdén és ruganyosan, a

vidéki élettől szemlátomást megerősödve: szebb volt a költő, mint akár találkozásuk első estvén. Abban a padsorban ült, amelyben ő, köszönt is neki mélán, komolyan, de egyáltalán nem foglalkozott vele. Nőtársasággal jött ide, s felvonásokközben egy csinos barna gyermek-leánnyal nevetgélt.

Tárrit a féltékenység még eddig ismeretlen láza fogta el. Füle zúgott, szeme káprázott. Valami kínos sejtelen hasgatott szívében. S bár örült, hogy a költőt újra egészségesnek látja, lelkén kimondhatatlan levertség vett erőt. S ez a levertség izgatottsággá fokozódott, amint hiába várta, hogy valamelyik felvonásközben oda álljon elébe a költő s így szóljon hozzá:

— Csalódtam, itt vagyok, szeretlek.

Nem jött. Az előadás is véget ért, már a foyerben voltak s ő még mindig várta. Egy percre látta is, amint a gyermek-leánnyal karján elhaladt előtte, egy pillanatra el is komolyodott, amint szó nélkül köszönt neki, de a másik pillanatban már nevetgélve a hölgyekkel, eltűnt káprázó szemei elől.

A hotelben, hová édes anyjával vacsorázni tért be, Palaczkty találta. A titkár kimondhatatlanul jókedvű volt, úgy, hogy a saját fájdalmaival eltelt urnő idegesen kérde:

— Mi baja van magának már ma?

— Valamit megtudtam. Valamit, ami kegyedet is érdekli. Ha többet akar tudni: holnap este kilenc órákor elmén a mamája ő nagyságával a

redoute kioskjába. A crèmeszinü kalapját veszi fel, buzavirág csokrot tűz az oldalára, a veranda alatt — a főbejáratától balra — legszélső asztalhoz ül, de lehetőleg úgy, hogy az utcáról belépő csak akkor ismerje fel, ha közvetlen közelébe ér...

XI.

Fővárosi idyll.

Iratos tavasz, virágnitő május...

A tél fagya által lekötött bűz felszabadul a tavaszi nap hatása alatt s felszáll a külvárosok utcáiból, s belebőfög a belvárosba is.

Ez a sajátságos élesztő illat, mely megfekszi a vidék jó levegőjéhez szokott mellet: föllelkesíti az igazi fővárosit:

„Itt az iratos tavasz, a virágnitő május!”

Estenden a sokadalomban lökdösődve halad előre s úgy szí „friss levegőt”. Ellepi a trottoirera rögtönzött, s egy pár leánder, télizöld, futóka által képezett korcsma-kerteket és a négyemeletes ház tövében vagy a szűk udvaron élvezi a szabad természetet...

Igen, a kiosk — az más!

Az egykedvűen mormoló Duna partján, szemben azzal a szerény, kis Citadellával, — melynek ágyui a mulató, az élvező fővárosra tátonganak folyton — magas paloták árnyában, lapos süvegével olyan szerényül huzódik meg a kedves kis kiosk. A tarka sétány közepében lombokba bur-

kolva magát, olyan csendesnek tetszik, mintha csak idyllek színhelye volna ebben az éppen nem idyllikus fővárosban.

Fővárosi idyll! A veranda alatt s a kertben gázlángok csókolódnak, asztal asztal mellett. S minden asztal elfoglalva a szorongásig. A terem üresen, csak halálos sebességgel rohanó pincérek futkároznak benne. S egy öreg mágnás, aki tiz év óta minden idényben, minden áldott este szépeleg a pénztárosnénak, támogatja a pénztár trónját.

— Milyen idyllikus hely ez! — kiáltott fel Vass Tärri, midőn anyjával esti fél kilenckor elhelyezkedett a Palaczky által kijelölt helyen. Szeme élvezett, amint áttekintette a fényes társaságot.

A tavaszi divat immár meg volt állapítva. S a Lipótváros, mely közelebb esik Párishoz, mint Versailles, s távolabb Magyarországtól, mint Berlin — élő divatképekkel szolgált. A fehér ruhaderekakban, a világos színű szövetekben olyan ideálisnak tetszettek a fiatal leányok, mint Jeanne d'Arc, de közelről, a csomós gázlángok könnyörtelen világításában, a szegény Pucellehez is hasonlítottak. A nemek vonzódása — mely sehol sem nyilvánvaló, olyan mozgalmas, mint a fővárosban — uralkodott a hangulaton, s míg a fiatal gentlemanek — nagy sárga rózsákkal gomblyukaikban, látszólag frissen s vidosan, váltogattak égő pillantásokat a hölgyekkel: a vendégek között mindekit ismerve, mindenkivel szóba állva, hencegve hangosan, majd susogva rejtelmesen, sürgölődött a hatalmas Jakab, a mindenható házasságközvetítő.

Fiatal, ügynélküli ügyvédek köszönték nyájasan:

— Mi ujság, Jakab bácsi?

Bizony már keresztények is szóltak hozzá...

Tárri kellemes izgatottságot érzett, valami sejtelmes várakozással volt eltelve:

— Milyen jó itt! — mondá halkan.

Írók és művészek, tudósok és képviselők, sőt egy pár öregebb mágnás is mosolyogva köszönt feléje. Kíváncsi, gúnyos, érzéki tekintetek nyaldosták körül s ez olyan jól esett neki, úgy felmelegítette. Egy negyedóra alatt ugyszólván központja lett a diszes társaságnak és maga az arisztokrácia is — mely külön vonult ki a kertbe — reávetette kiélt, üveges, mégis vágyakozó tekintetét. Sőt a hölgyek is — a magyar arisztokráciának csodálatos szépségű képviselői — emésztő tűzzel teli szemeik elé emelték a lorgnetteot s úgy fixirozták.

Valami ujságba nézve — higyjék, hogy olvas — megenyhült szívvvel, langyos érzelmek közepette Tárri gondolkodott. Azt gondolta, hogy lehetetlen őt nem szeretni; térden csúszva fog visszajönni Ardó. Lehet, hogy ezt a meglepetést készíti előre titkára! Nem *lehet*, — bizonyos.

Nem győzte bevárni a kilenc órát. Minden percben megnézte: keblén van-e a jelvénye, a buzavirág-csokor? Nincs-e más hölgynek ilyen virága? Nem volt. Rendben vala minden s az óra is közeledett.

Kevéssel kilenc óra előtt megérkezett Palaczky. Arcátlan bizalmassággal egyenesen a dolog lényegére tért:

— A mult héten egy házasság-közvetítő bizalmasan felkért, nem tudnék-e parthiet egy híres írónak. „Ki az“, kérdeztem. Egy nevet mondott, nevet, mely nagyon ismerős volt. „Milyen parthiet akar az illető?“ kérdezősködtem tovább. „Itt a levele!“ szólt a házasságközvetítő s egy levelet nyujtott át...

— A levelet, mutassa a levelet! — suttogta kinos előérzettől elfogódva a lány.

A titkár átnyujtotta.

— A Kornél írása!

Az volt, a költő sajátkezű írása. Üzleti levél, éppen olyan, mintha valami fűszerkereskedő irta volna: „... jövedelmem nyolcvanezer forint százlékjának felel még. Élettársat keresek, ki legalább 70—80 ezer forintnyi értékkel rendelkezik. A hölgy személye iránt elnézéssel vagyok, de szeretném, ha egészséges volna... *Ardó Kornél.*“

Kápráztak a lány szemei. Felállt székéről s a földre dobta a levelet. Megbántott hiusága, egyéni gőgje megállította benne a vért. Hát ezt az embert szerette, ennek ült az ölében!? Ezt szerette... ezt az alávaló zsidót!

— Ó a nyomorult! — sziszegte olyan arc kifejezéssel, hogy a szomszédok figyelni kezdtek rája.

— Nyugalom! — mondá Palaczký — üljön le nagysád.

— Hát ezért hozott ide?!

— Azért ajánlottam önt, hogy leálcázzuk ezt az embert.

S alig fejezhette ki magát kellőleg a titkár, a veranda ellenzőjét elhárítva, előttük állott gálában, kinyalva, rizsporozott arccal, buzavirággal gomblyukában: *Ardó Kornél*...

Amint megismerte Tärrit, megrettenve hebeggett, majd amint látta a lány arcán a végtelen megvetés kifejezését, látva a helyrehozhatatlan hibát: kitört belőle igazi egyénisége — gúnyos hangon nevetett, s köszönés nélkül tovább állott.

A Duna felől sötét felhők gyülemlettek. Vége volt a bájos szőke estnek. Főváros idylljei megrettenve szakadtak félbe:

— Fizetek... Zahlen... fizetek!

XII.

El...! El...!

— Rászedve és kigúnyolva rútul! Oh, hogy ilyen férfiak is vannak, s hogy ilyen férfinak is hisznek... utálok magamat, hogy hinni tudtam, s utálok a nyomorultat, ki szivemből kicsikarta a hitet...

— Ne vonja össze a homlokát kis lány, rancos lesz idő előtt.

— Itt csókolt meg, s itt, — mindenütt! Borzalom, nincs arcomon egy üres hely, melyet hazug ajkával ne jegyzett volna meg... Mint éget! S ölében ültem, oda forrasztott magához, s én megcsókoltam a kezét, a kezét csókoltam meg! Egy szolgáló, egy rabszolganő nem lehetett alázatosabb, odaadóbb, mint én... én!

— Ne bánts a szemeit; — más lányon is megesett; szeretett — csalódott!

— Ó, ez nem csalódás, nem olyan, mint a másé, nincs, nincs a világon olyan tönkrement teremtés, mint én! Nem látszik-e rajtam, nem tudja-e mindenki, nem mutatnak-e reám ujjal: itt van, nézzétek meg, szeretköztek vele, mint egy szobalánnyal, pusztá kéjvágyból, s mikor megunták a tréfát: ott hagyták! Rászedve és kigúnyolva, megcsalva rútul!

— Palaczky mondta: nem helyeslem a dolgot, a költő már nem tud szeretni. Én is mondtam, azaz gondoltam s nem mertem mondani... Ha nem volna kiélve, nem tudná magát nem szeretni, nem tudta volna elhagyni, hogy gazdag lányt keressen... De mindig azt keresett!

Vass Teréz szemei megvillantak:

— Ah, gyűlölöm! Azt akarom, hogy itt kúszsék a lábaim előtt, kegyelemért esdekelve, bocsánatért rimánkodva!

— Rimánkodni fog!

A szenvedő lány „nem“-et intett fejével:

— Nem... nem akarom, nem akarok vele találkozni többé. Nincs. Nem is volt. Ki az?

Teréz leült íróasztala mellé. A költő arcképe nézett ott vele farkasszemet. A művészi fotográfia egy kissé meg volt kopva az ajkak körül, úgy-lehet nedves-tüzes csókok mosták le róla a fekete tuszt, — a „Don Quixote“ kisasszony csókjai. Azé, aki most egyszerre oly ellenszenvesnek talál'a ez arcot:

— Mily förtelmes arc! — kiáltott fel a lány, s odahuzta a képet keretestől együtt a földre.

Nevelőanyja csitította tovább, de hiába. Égető szégyenérzete, megbántott hiusága, megrablott illúziói kinra korbácsolták.

— El, el innét! Ne lásson senki, ne lássak senkit...! Jerünk el innét!

— Légy okos! — mondá az anya, s megható gyöngédséggel simogatván meg karját, magára hagyta.

Okos legyen! Feledje el az egészszet, tanulságot vonjon belőle! Óh, mily gögös és esetlen ostobaság az az általános hit, hogy az ember mindig parancsolhat indulatainak! „Legyen akaratod. Az akarat a fő. Az akarat mindent legyőz!” De mikor ez az akarat olyan kicsiny nyomorához képest. De mikor az emberben csak egy élő lény van: a természeté, s a dogmatikus filozófia embere nincs sehol, csak avult pergamen-lapokon.

Legyen okos! — „Don Quixote” kisasszony érezte tovább megbántott hiuságának kinos vergődését. Szobájában még ugyan befejezetlenül, délszaki virágok között ott ragyogott a saját olajfestésű arcképe. Csak a ruhát kellett még egy kissé átfesteni — aztán ki lehet állítani bátran.

Teréz odaállott arcképe elé. Oláh Tivadar festette azt, hát hasonlítani kellett valami mythológiai istennőre. Amint hogy hasonlított is. A nők, s kiválólag a női test világhírű festője, a szalon többszörös kitüntetettje, aki magyar létére a spanyol király udvari festője volt: sokkal többet látott a

nőkben, mint más halandó. Az idealizáló olasz mesterek képei közt növekedve fel, sorra másolva a Mária Immaculátákat, melyekben a nőiesség anynyira praegnáns, hogy angyalivá lesz: szeme tele lett ezekkel a formákkal, melyet változtatásan ugyan, de akár helyén, akár helyén kívül, de mindegyre felhasznált.

„Don Quixote” kisasszony nagyon szépnek, nagyon nemesnek találta ez arcképet — s magát. Ezzel kapcsolatban aztán nagyon nyomorultnak s iszonyuan kufár szelleműnek tartotta azt, ki e kép eredetijét képes elhagyni — egy ismeretlen, de nála vagyonosabb leányért. Azonfelül düh fogta el afelett, hogy ő — aki e kép tanúsága szerint is — oly szép, oly nemes, képes volt megalázkodni e semmivel szemben. És e pontnál felszakadt szívéből a képzelt szerelem legutolsó gyökere is.

Nézte tovább arcképét. Elmerülése közepette találta őt a festő. Szokása szerint virágot hozott Tährinek és amint köszöntötte: művészi csókot nyomott homlokára.

Tegezte a lányt. Tehette, már nem volt fiatal ember. Haja s szakála olyan fehér, mint az ezüst, arca azonban oly üde, mint egy egészséges őszi alma. A női test szertelen imádása s az ötven év se tudta megöregíteni. Kicsiny és jelentéktelen testalkata olyan eleven volt, mint a papírra öntött higany. Talán azért volt oly rettenetes szerencséje a nők között, hogy orvosa megjósolta neki: „myelitisben fog meghalni!”

Tähri némán nyujtotta feléje forró homlokát.

— Mily forró a homlokod, kicsike! Baj van?
— fecsegett a festő.

— Igen.

— Ah!

— El vágyom innét! Utálok e várost!

— Nos, menj el!

— Hová menjek?

— Jer velem.

— Hová?

— Párisba!

— Minek?

— Királynénak.

— Meddig?

— Ameddig akarod.

Izgatott csend következett. Páris, a világhírtű irónők, a szellem, a művészet királynőinek Párisa, a regények főhadiszállása, az emberiség szellemének gócpontja, kalandorok metropolisa, élvek Mekkája, cocotte-ok aranyországa, az illatos Páris, a csillogó Párisnak pusztá neve is felüditette s megremeg-tette egy s ugyanazon pillanatban. Remegő hangon szólott:

— Hogy menjek én önnel?

— Ha akarod, mint barátom, utitársam, ha szeretnéd, mint jegyesem, feleségem, lányom... szeretőm.

Tárri hallgatott.

— Nos? — sürgeté a művész.

— Mikor megy?

— Két óra múlva. Ha jössz velem, felöltözve vársz reám a folyosón. Feljövök.

... Felöltözve várta. S két óra múlva „Don Quixote” kisasszony „tanulmányozási céllal” Páris felé utazott.

XIII.

Egy kiállhatatlan ember.

A vonat egy nagyobb magyarországi állomáshoz ért. A kupé felett meggyújtották a lámpákat, bár a szép, világos nyári éjjel bevilágolt a leeresztett függönyön keresztül is.

A festő szótlan izgatottsággal nézte a leányt úgy, hogy az alig mert rá tekinteni. Megijedt az idős ember szokatlanul eleven szemeitől, s aggódva szólott:

— Tehát barátja s utitársa vagyok...

Oláh Tivadar mosolyogva bólintott fejével, s megfogta a leány ajkát, szemébe nézett:

— Azonkívül leányom!

— Papa!

A papa közelebb vonta kis leányát magához. Tárri feszélyezve érezte magát, de nem mert szólani, nem mert ellentállani! Félt elárulni ama gondolatokat, melyek a sajátságos tekintet hatása alatt felmerültek benne.

A festő játszott csodaszép fürteivel, illegette, nézte közről, majd távolabbról, elragadtatva szemlélte a tarkó selymes pelyheit.

— Festészeti szempontból a legbecsesebb anyag vagy a világon! — mondá lelkesedve.

A lány félelme megenyhült e hizelgesre s

már az sem tűnt fel neki, hogy ugyszólván egész testével ölében van a férfinak. (Az egész csak festészeti szempontból történik.) S a művész folytatta őszinte hizelgéseit tovább:

— El vagyok látva tárggyal életem végeig — nem fogok mást festeni soha többé, csak téged. Halhatatlan műveket akarok teremteni, hogy halhatatlanná tegyelek. — Az egész világ le fog borulni arcképed előtt, miként a Sixtinai Madonna láttára. Te leszel a modern tiszta szépség symboluma. De le kell tenned a pruderiaról; biznod kell bennem!

— Igen.

— Amely percben akarod: feleségem lehetsz. A Rubens feleségének szépsége még ma is hódít, érzelmre gerjeszt. A királyok nejeit tisztelheti egy egész ország, egy nagy festőét: imádja az egész világ. Szerelmet gerjeszt a férfiakban, irigységet kelt a nőkben. Helye van a világtörténelemben...

Odakünn az első csengetés hallatszott.

— Megyünk! — szólt gépiesen a lány.

— Kedvem volna itt maradni, s bolyongani az éjjel, — mondá, vizsga-tekintetet vetve Tährre Oláh Tivadar.

— Nem, jerünk!

— Hát jerünk.

Ott künn újra csengettek. „Tessék beszállani!” hallatszott mindenfelülről, s mindenfelé a portás rekedt hangja. A festő leeresztette az ablakot. Nővények üde lehelletével volt tele a kellemesen hűvös, félig áttetsző levegő. A kis Kárpátok erdei illatos üdvözlétüket küldték be hozzájuk a nyitott ablakon.

— Maradjunk itt az éjjelre! — könyörgött a művész.

— Ne, ne! Jerünk!

— Nézzed csak ott a jegenyéket; milyen jó bolyongani egy kissé közöttük! Ó mennyi hangulat van e percben itt; a természet minden költészete ide szállt le. — Maradjunk itt egy kissé!

— Jerünk!

— Sajátságos bájjal van teli ott künn a táj, a fák úgy terjesztgetik rezgő lombjaikat, mint az ölelésre hívó szerető... Az opálfényű égen az az amethyst kék —; mintha rajta át az égbe látnék...

— Költői éj.

— Ez a táj, ez a hangulat! Az volna a leg-szentebb képem, melyet erről festenék.

— Eszményi táj.

— S az előtérben korhadt fatörzsön álmodozó najád — te. Meg kell festenem ezt a képet; — jerünk!

A festő megfogta Tärri kezét s felállt:

— Még az éjjel tovább mehetünk a villámvonattal. Egy-két óráig bolyongunk, aztán jövünk visszakészülni Páris felé!

A lány még némi gépies ellenállást fejtett ki, aztán a művész költői hangulata által megvesztegetve, kilépett a kupéból.

Ott maradtak egyedül a perronon. A művész karonfogta a költőnőt, s a két egyformán — de mennyire különböző okból! — exaltált teremtes egész lélekkel vetette rá magát a költői szép éjre.

Oláh egy fiakkert szólított elé.

— Ki a szabadba az erdők felé! — mondá. Aztán felhasználva a Tärri szórakozottságát, hal-
kan hozzátette: Azután meg be a városba valami
szállóba...

A fiakker repült velük. A kocsis hátra se
nézett, csak az ostorával bökött jobbra-balra:

— Ez a Maglódiék repcéje... Ott a Kelein
zsidó gabonája... Ez a szép zöld bükkös meg az
eklézsiáé... A monor-béli erdő látszik amott; be
sok embert hordok ide majálisra...

Majális! Oláh Tivadar úgy érezte magát, mint
ezelőtt harminc évvel, amikor Münchenben fel-
csipett valami ártatlan modellt, egy-egy elpocsékol-
t képe árán vitte ki Brunnthalba bimbózó vadvirágok
közepette — bimbódzani. Az ártatlanság illata, han-
gulata a tájnak, szerelemmé változtatta a férfi érzé-
kiséget. Épp úgy, mint azóta százszor meg száz-
szor, s épp úgy, mint — most.

Késő éjjel volt már, s még mindig bolyong-
tak. Az ég világos színei elenyésztek lassan, a táj-
nak csak sötét körvonalai látszottak már, s a fák,
mintha álmukban susognának; egy-egy éjjeli madár
nesztelen szelte át a levegőget, a város sötét és
néma tömbje közül a kivilágított gőzmalom saját-
ságos neszelése volt az egyedüli zaj, mely jelezte
az életet e nyugodt, kedves álom közepette.

A kocsi egy szálló előtt állt meg. A művész
zavartan szólott:

— Az uton jutott eszembe, hogy csak reggel
mehetünk tovább. Egy szobában kinyugodhatod

magad egy kissé... Én addig lenn az ebédlőben meggyújtatom a lámpákat, s megrajzolom vázlatát az éjjeli tájnak.

Tárrit félelem fogta el. Érezte, hogy ki van szolgáltatva ennek a rettenetesen fiatalos ősz férfinak. Ösztönszerűleg szemrehányást tett magának, amért eljött vele. De nem adta meg magát. Gépiesen haladt fel a lépcsőn, s midőn szobája ajtajában a festő még mondani akart valamit, besurrant s gyorsan betette és bezárta maga után az ajtót.

Leült egy székre, nem mert levetkőzni, bár szerette volna legalább fűzőjét levetni. Elmerülve a gyertya fényében, nyomasztó gondolatok között virrasztott. Ama kínzó sejtelem fogta el, melyet a hölgyek akkor éreznek, ha nevetséges kényszerhelyzetbe jutottak. S egy szál hiján közel volt ahhoz, hogy e sejtelem érzésre váljon, gondolattá gomolyogjon.

Életében most tett először szemrehányást magának. Elégedetlen volt. Az idegen hely, a nagyon is merész helyzet szédülettel vette körül. S úgy éjjél felé lépteket hallott szobája mellett. A két szobát egy ajtó választotta el egymástól. S ez ajtó kulcslyuka világos volt, — valaki nyugtalanul virrasztott odabenn.

Forróság érzése fogta el a lányt. Majd rázó hideg, mely elesigázta tagjait. Nem tudott ülni s nem tudott fölkelni székéről.

Nem volt vásár a városban, s a kis szálló olyan néma volt, mint akármely más ház. A szobában a csengetyű leszakadva, az ablaktáblák be-

zuzva. — Tärri összeharapta ajkait, hogy elnyomja fogai vacogását. Hiába volt minden: az idegláz lassan-lassan elfogta minden porcikáját, még szemével sem tudott egy helyre nézni. Mégis, amint a világos kulcslyuk felé nézett, látta egy pillanatra, amint a világosság helyét egy égő szem foglalta el, — az Oláh Tivadar kitágult, szinte dühös tekintetű szemgolyója. Vak félelmében nem tudott egyebet cselekedni, mint eloltani a gyertyát. S a sötétben még jobban félt s újra meg akarta gyujtani, de nem tudta. Karjával nem tudott határozott mozdulatot tenni. A rázó hideg úgy bánt vele, mint a forgószeél egy papirdarabbal.

... És egyszerre nyílt az ajtó. Hangos lélegzést hallott. A ziháló lélekzetvétel mind jobban közeledett feléje. Már nemcsak neszét, de undok forróságát is érezte. Felvánszorgott helyéről. S a forró lehellet mégis mindközelebb érzett hozzá. Majd egy jeges kéz ragadta meg kézcsuklóját:

— Szeretlek! — susogá a művész.

— Szeretlek! — ismétlé még egyszer, s igyekezett birtokába venni a leányt. Az reszketve hátalt a falhoz. Ott is rátalált. A férfi leszorította karjait, s forró arcához nyomta holthideg fejét.

— Szeretlek... szeretlek... susogá őrzöngve, erőszakosan vonva maga után.

Tärri elalélt. De még érezte, rettegte a veszélyt. Nem vesztette el öntudatát s borzalommal gondolt a következő percekre. S ez a borzalom hirtelen erőt adott neki: kirántotta karjait s mindkét kezével a férfi arcába csapott:

— Örült! . . .

A férfi visszahőkölt. Mint a foszfor, szemei úgy villogtak a sötétben. Új támadást intézett a lány ellen. Lassan közeledett feléje, szerelmes szokat susogva. Könyörgött neki, hogy ne legyen kegyetlen, ne ölje meg, legyen felesége; s midőn a leány a szekrény mögé vette be magát s a közeledő férfihez tükröt, gyertyát és mindent, ami keze ügyébe esett, odavágott, — Oláh Tivadar dühös lett:

— Hát mért jöttél velem, mért jöttél velem!

— ismétlé vad szemrehányását, s esztét vesztve a lányra akart rohanni. S már-már ujra birtokába vette, midőn Tárri az ajtóhoz szökött s kirohant.

A szálló előtt felszökött a rájuk még mindig váró kocsira.

— Az indóházhoz! — szólott reszketve.

Pár perc alatt kint volt a vasutnál. Nem kérdezve senkit, felszökött egy vagonba, mely éppen indulófélben volt. Harmadikat csengettek: a vonat megindult.

„*Don Quixote*“ kisasszony föllélekzett.

— Pestre mén ez a vonat? — kérdé, amint beszélni tudott.

— Pestre! — felelé a kalauz, s jegyét kérte.

Nem volt jegye s pénzét felöltőjében, a szállóban hagyta. Elpirult. Tudta, hogy nincs nála pénztárcája, mégis tapogatta zsebeit. Majd kétségbeesve szólott:

— Elvesztettem a tárcámat. . . !

— Talán ez volt az? — szólalt meg háta mögött egy férfi, s egy pénztárcát nyujtott feléje.

Tärri „nem“-et intett fejével s majdnem sírásra fakadt.

A férfi megszólalt:

— Akkor meg méltóztatik engedni, hogy pénzt adjak a kalauznak. Az majd jegyet vált önnek a legközelebbi állomáson.

— Köszönöm! mondá „Don Quixote“ kisasszony, s felállott, hogy kezét nyujtsa a férfinak:

— Vass Tärri vagyok! mondá némi nyomatékkal.

— Doktor Veér György! szólt a férfi egyszerűen, s betemetkezve bundájába, behunyta szemeit.

Csend volt a kupében. A doktoron kívül még csak egy szőke, tizenkét-tizenhárom éves gyermek ült benne. Az is az ablakhoz vette magát, s nézte, hogy virrad, majd a vonat kerekeinek kattogására szöveget rögtönzött, s azt dudolta. Egy ízben — hosszú évődés, küzdelem után — meg is kérdezte Tärrit: „micsoda állomás jő most!“ — de miután az nem tudott megfelelni: nem is figyelt rá többé.

Tärri is behunyta szemeit, s aludni akart. Szerette volna átaludni azt az időt, míg haza ér. Vágyott betoppanni lakásába, s az ijedt népnek elbeszélni a tréfát? De egyszersmind ébren is szeretett volna maradni. Feszélyezte ez a sajátságos ember, aki kezdetben úgy tűnt fel, mind egy tökéletes gavallér — egy azokból a regényekből — aztán olyanná lett, mint egy közönséges nyárs-polgár —: elaludt a jelenlétében.

Veér György csakugyan mélyen aludt. Lassu, szabályos lélekezése már-már boszantani kezdé

„Don Quixote“ kisasszonyt, midőn lopva rátekin-
tett, s látta, hogy az orvos arca egészen ki van
merülve. Szemei mélyen bennfekszenek üregekben
és sötét kerüléssel vannak körülvéve. S azon felül
az egész arc olyan szelid volt, mint egy fiatal
leányé.

„Vajjon házas-e már?“ — kérdezte magától
Tärr. „Bizonyynyal!“ felelt meg magának. „Ez a
gyerek talán a fia. Nagyon hasonlít hozzá.“ S
hogy megbizonyosodjék, a fiuhoz fordult:

— Régen utazik már a papával? — kérde-
halkan.

— György bácsi nem a papám! — felelt a fiu.

— Tehát bátyja.

— Igen, a legöregebb... Messze van még Pest!

— Nem. — Soh'se volt még Budapesten?

— Nem. De most ott leszek sokáig. Talán
nyolc évig is.

— Tanulni fog?

— A György bácsi taníttat. Béla meg István
bátyám már ott van.

— Ők is tanulnak?

— Béla már orvos lesz. Segíteni fog György
bácsinak. István is egyetemre jár már. Jövőre
Gyuri is feljön.

— Az is testvér?

— A legkisebb; még a kis iskolába jár.

— Úgy hát mindnyájan fenn lesznek?!

— Igen. És együtt is maradunk a György
bácsi házában...

— Szereti a György bácsit?

— Igen! — mondá a gyermek, s annyira érezte amit mondott, hogy alig tudta kimondani.

Tärri elhallgatott. Sajátságosan érezte magát, hogy közelében a férfi még mindig aludt. Talán egy kissé meg is volt sértve. Olyan nyugodt volt mellette az orvos. Mégis csak felesége van már!

— Hát aztán ki lesz a háziasszony? Kérdé félig-meddig tréfásan a fiuhoz fordulva

— Mindig Lénike.

— Ki az?

— A néném.

— Hát a György bácsi felesége?

— Nincs. Amig mindnyájunkat ki nem tanítat — azt mondta — nem házasodik meg. S a mikor a Gyuriból mérnök lesz — jól tud rajzolni — akkor már György bácsi ősz lesz. A mama most otthon már is fehér haját lelt a fején.

Csakugyan, Tärri is ősz hajszálatokat vett észre az orvos hátrasímitott dús, fekete hajában. „Sokat élhetett ez az ember!” Gondolá magában, s újra a kis Veérhez fordult.

— Szerencse haj az...

— Bizonyosan. A bátya nagyon szerencsés: az első orvos.

— Hogy-hogy?

— A kerületben.

— Tanár?

— Igen, aztán kerületi orvos. És külön vas-
úton viszik a vidékre, nagy betegekhez.

— Könyveket irt?

— Sokat. Már mikor iskolába járt...

A gyermek nem folytathatta tovább felvilágosításait, Veér György felébredt.

— Aludtam? — kérde öccséhez fordulva.

— Igen!

— Nekem mégis úgy tetszik, hogy hallottam, amint a kisasszonynak kurizáltál! Kurizált az urti?
— kérde, mosolyogva vetvén tekintetét Tährre.

— De még hogy! — mondá videron a lány s megveregette a zavarba jött kis lovag vállát, s ő is mosolygott, míg észre nem vette, hogy az orvos fölületes tekintete egyszerre komolyan, s majdnem mereven szegződik rá. Mintha bensejébe hatolt volna ez a tekintet, s mintha ott volna mit rejtegetnie: hirtelen elfordult.

— Most veszem észre, hogy míg én itt bundában ülök, ön felső kabátot is elfeledett magával hozni! — szólalt meg az orvos, s egy plaidet nyújtott át Tährnek:

— Még meg talál fázni... Tessék! Ámbátor ha megfázik, egy betegemmel több s nekem annak igazság szerint örvideni kéne.

— Köszöm a jóakaratot... Hanem miért lennék épp az ön betege?!

— Lássá, kisasszony — nem fog haragudni rám — mi orvosok nagyon számítók vagyunk. Én udvarias voltam ön iránt, bár az udvariasság nem erényem, s nem tartom kötelező valaminek. Udvarias voltam számításból, tudván, hogy azt ön nem fogja elfeledni.

— S csupa hálából beteg leszek, hogy önt hívathassam!

— Nos — igen.

Tárrí hallgatott; meglátszott rajta: menyire megveti ezt a kiméletlen embert. S ez az ember nem akarta észrevenni ezt a megvetést, s öccséhez fordult. Barackot nyomott a fejére s fenyegetődött.

— Pestre addig be nem eresztenek, míg a vámnál álló profeszornak el nem recitálad a: „Lupus et Agnust“ . . .

Egyáltalán többé éppen semmit sem törődött Tárríval. S ez is ugy cselekedett, mintha maga volna a kupében. — Bepójálta magát a plaidbe, s ugy tette, mintha aludnék. De bosszuságára nem tudott nem figyelni az öccsével enyelgő orvos szavaira. Sőt olykor mosolyogni volt kénytelen. Majd egyszerre azt is érezte, hogy hosszan s mereven nézik. Kinyitotta szemeit s látta, hogy az orvos ott áll felette s reá tekint.

— Nem beteg ön? — kérdé sajátságos hangon. Majd magyarázatképp, s nyugodtan hozzátette: — Mert azoknak van ilyen szép arcszínök:

— A bókot köszönöm! — mondá litymálva „Don Quixote“ kisasszony.

— A bókot? Ön annak találja? Egy ilyen bókért haltam meg kicsi hijja éhen orvosnövendék koromban. Ahol conditióm volt, ott adtak ennem is. Bécsben a Leopoldstadtban, a gazdámnak volt két leánya; vala olyan lábuk, mind egy kisebb-fajta sandolin... Az egyiknek, mikor beszélt, az orrlíkai mindig vibráltak. „Affektál“, mondá a mama. „Ó, a kisasszony soha sem affektál, hanem sziv-

baja van; *ne tessék férjhez adni!* nyilatkoztam én. S ők is nyilatkoztak rövidesen: kiadták az utamat. Bécsben, magamra hagyatva, egy krajcárnyi segítség reménye nélkül, pajtások hiányában mivé lettem volna a népkonyha nemes intézménye mellett is: ha egy antiquar, kihez könyveim bevittem kosztra — meg nem szán és egy olcsó szerelmi levelezőt nem csináltat velem, a szigorló orvossal... Hanem mégis én boncoltam fel ama kisasszonynak hulláját, ki életében annyira „affektált” az orrával. Fogtak neki valami szigorló orvost, ki nem értett a pathológiához, de annál szegényebb ördög volt; el is vette feleségül, s egy reggelen holttestet talált ágyában. — Eh, szinte örültem, amint a Trüsch-kisasszony zsiros szívét boncoltam; mégis igazam volt...

— De hisz akkor ön rossz ember! — mondá Tärri, szinte megrettenve.

— Talán az is. Hisz még az iskolai tapasztalati lélektanban is az áll, hogy több az emberben az ugynevezett rossz hajlam, mint a jó... De hisz ön ezt épp oly jól tudja, mint én!

— Miből következteti?

— Ha meg nem sértem, azt hiszem, kollegák vagyunk: — ön is tanít... tanítóné.

— Nem ismeri nevemet?

— Nem volt még szerencsém. De abból következtettem, hogy ön éjjel magánosan utazik... Majdnem minden éjjeli utazásom alkalmával találkozom eggyel-eggyel, s majdnem mindig szerencsésen össze is veszünk.

— Miért?

— Nagyon adják az ideálist s vénnek. Ami külön-külön is kellemetlen, hát még együttvéve!

— Nos, ugy ez egyszer nem veszhét össze: nem vagyok tanítóné —

— S azonkívül üde...

— Mindamellett nekem volna kedvem önnel összeveszni!

— Miért?

— Ámbátor ön lekötelezett, de...

— Mondja ki...

— Ön...

— Öszinteség!

— Kiállhatatlan ember!

Az orvos elkacagta magát.

— Nos, ön ugyan megadta nekem. De hozzá vagyok szokva: nem sympathiálnak velem a hölgyek.

— Talán igazuk van.

— Mint mindig: érzésük szerint cselekszenek.

— Ami egyedül helyes.

— Természetes.

— S ön meg van elégedve magával?

— Meg. Jól érzem magamat. Révbe jutottam...

— Itt vagyunk! — kiáltott fel lelkesedve, örömében részegülten a kis Veér.

A vonat berobogott az indóház üveges csarnokába.

— Hová küldjem a pénzt? — kérdé Tärri. Az orvos egy névjegyet nyújtott át. Sietősen

kezet fogott vele, még le is segítette a kupéból, s aztán magára hagyta. Az indóház előtt újra találkoztak. S itt az orvos mintha nem is ismerte volna, bár rá nézett, nem is üdvözölte; beleült kocsijába s elrobogott.

„Don Quixote“ kisasszony is felült egy fiakerbe s haza hajtatott. Az uton nem a festővel való kalandjára, hanem a kiállhatatlan emberre gondolt, s bizonyos ideges félelem fogta el. S észre sem vette, hogy a belvárosban, egy szerkesztőség előtt ott ácsorog Coriolán s köszön neki.

Kora reggel volt, a szeméthordó kocsi csengetett végig az utcán, mosdatlan, álmosképű cselédek szaladgáltak killiért, ujságért a reggelihez.

XIV.

Atyimovies Coriolán sajtópöre.

Összehajtotta plaidjét Coriolán, vállára csapta s aztán megindult reggeli hat órakor.

A plaidere nem volt jó idő, nagyon süttött a nap, s a jó román izzadt keményen. A ruhája téli volt, a drága szép tavaszi nap eltévesztette a kalendáriumot és perzselt, mint juliusban; a reggel pedig minden más volt, csak nem reggel. Hazugságokkal és ellentétekkel volt telve a levegő. S ama percben, holott Coriolán lelke a diadal előünnepét ülte: egyik cipőjének sarka leszakadt s a románnak nem voltak birtokában azok az erőművi hatások, melyek a leszakadt sarkot helyére vissza-

helyezzék — nem volt csirize, se csirizre való pénze. S így akarata ellenére sántítani volt kénytelen.

„Ha Tärri most meglátna!” gondoló s az ijedség gyomrába nyilallott. Valami kinos sejtelem fogta el, hogy amilyen szerencsés ember: Tärri épp most fogja meglátni, amint félsarokkal szemben sántít vele — és minden illúziójának vége lesz. S csakugyan, alig bandukolt be a belvárosba, a szűk utcán majdnem mellette robogott el egy kétfogatos, s a halvány Tärri kegyetlen, de mégis imádott bálványa ült benne. Az utcán, amerre elrobogott, csak úgy repültek le előtte a kalapok, neve hangzott fel, hizelgő jelzők jelszava, majd az általános figyelem moraja közepette. Az egész utca bálteremmé alakult át e pillanatban, bálteremmé, melyben az általános csodálat tárgya, a fetirozott bálkirályné: Vass Teréz volt.

Coriolán köszönt, Tärri nem üdvözölte viszont.

„Nem vett észre; annál jobb!” gondolta Atyimovics. Majd fájdalommal gondolt arra, hogy mégis csak meglátta, de szégyelte megismerni. Öltözetbeli hátrányain kívül meg se volt borotválva. Iszonyattal képzelte el: micsoda tüskés lehet az arca. A nap is sütött azon az oldalon, s ő jól tudta, hogy arcbőrének texturája nagyon is érdekesnek látszik teljes világítás mellett. Oh, miért nem ment éppen akkor árnyékban?!

Egy darabig kinozta magát a bércentúli románok hős ivadéka, de mégis csak megvigasztalódott. Diadalának előünnepét ülte, s kéjjel gondolt arra

a percre, amelyben kétségkívül impozáns termetét teljesen érvényre juttatja egy sötétbarna színű s az időhöz mért divatos öltözék.

A sötét-barna s az időhöz mért divatos öltözék! Egy hónap óta — az alatt a válópör is megindult — ez volt ábrándjainak költői tárgya, életének célja, álmainak bűvös látománya. Egy sötétbarna rövid kabát, esetleg asztrakán-gallérral, a vállon kivattázva, hogy még szélesebb legyen tőle, elől keményített sirtinggel kipécézve, hogy dombo-rubbnak lássék a mell. S egy ugyanily színű nadrág, némileg hullámos, de alól mind-mind szűkebb. S egy kissé rövid, de nem nagyon...

Elképzelte magát ebben az öltözékben s a kép, melyet fantáziája festett neki, nagyon csinos volt. A kalaptól eltekintve, — mely szintén sötétbarna, mindazonáltal fekete szalaggal... Igen, még ha a kalap nem is lenne fején, még úgy is teljes erejével feltámadna a régi szerelem az imádott lányban. A lányban, kit környezete, körülményei s mi minden más eltávoztatott tőle, hogy annál gyönyörteljesebb legyen a viszony újraébredése.

A sötét-barna s az időhöz mért divatos öltözék! Midőn majd egyszerre odaáll elébe ebben az öltözetben. (A fővárosi borbélyok is csodákat képesek művelni egy hálás fejjel.) Barna selyem nyakendőben áll elébe. Aztán szól:

— Lásd, lettem valamivé, akarsz-e keblemre jönni? Keblemre, karomra, mindörökre?

A lány felel:

— Akarok!...

Atyimovics diadalának előünnepét üli e percben...

Diadalának édes sejtelmét ünnepelte egy hónap óta. Nyomoruságának, szörnyű elhagyatottságának tetőpontján jelent meg neki a sötét-barna s az időhöz mért divatos öltözk. Minden ruhája teljesen lerongyolt róla, s a tavaszi napok szélső hidegsége ellen felső kabát helyett egy esernyőt hordott kezében: akkor látta legvilágosabban feltűnni a jövő Coriolánját, prémes kis kabátban, ugyanily színű nadrággal, mely felül hullámos, de alul mindegyre szűkebb, rövid is, de nem nagyon. S ez a kép táplálta őt ezután. A házi koszt úgy se lett volna erre többé képes. Az elcsapott iktató, miután a Palaczky által ígért nagy hivatal késett s miután időközben hiába igyekezett „nagy ember“ lenni: — beállt ügyvéd-segédnek. Nem volt olyan hülye, hogy éhen haljon s inkább egy időre mégis elfeledkezett Tärri iránt tartozó kötelességéről, mintsem hogy a közel jövő gyönyöréről lemondjon. Képes volt havi husz forintért alantas munkát végezni, szaladgálni, mint egy hordár, kifogásoltatni ortographiáját az irodavezető által, ki képtelen volt felfogni azt a helyzetet, azt a magas pontot, ahol ő magamagát látta s ahonnan lenézte a nagy orru zsidó ügyvéd-jelöltet s benne az egész férfivilágot...

Azok a füzetes és nem füzetes, francia és magyar regények, melyeket nagy adagokban habzsolt be Ballán s szedegetett itt, teljesen megerjedtek benne. S im felszállt az erjedés gőze, befeje-

zódott a folyamat: megjelent az általános káb-álom. S gyenge agyrendszere nem protestált — átengedte magát.

A szerelem, a teljesülő szerelem reménye táplálta, midőn nem volt mit ennie. A sötét-barna öltözék látománya melegítette, midőn a plaide is zálogban volt. Négyen éltek havi husz forintból, a legsötétebb nyomor köszöntött be hozzájuk, s ő ezt a sötétet is aranyosnak látta, mint a festő a bűzös miasmákat terjesztő mocsarat, melyre a felkelő nap rátűz. Élt a jövőben. S nem vette észre, hogy tej s cukor nélküli cukros tejbe rizskását ebédel. Abból a híres fajtából, melyet az utcájokbeli szatócs gyári áron alul adogatott el, ama sajátos fekete pontok miatt, melyek benne jelentkeztek. (Ezek a fekete szemecskék, a kereskedő szerint növényi termékek, sok vásárló szerint azonban a rizses fiókban tanyát vert egerek névjegyei voltak.)

Nem vette észre a koszt sarkalatos változásait. Nem tudta felfogni az öreg Atyimovics kesertiségét, melyet afelett érzett, hogy a pünkösdi ünnepekre nemcsak süldőt, de még hetes malacot se vehettek. Ugy látszott, hogy szája ízét is elvesztette: felhabzsolta az ételt s szaladt otthonról. Nappal a hivatalba, estve — a *románokhoz*.

A belváros déli részében, valami kis korcsmában gyültek össze minden estve, s egy hosszú asztalnál oly szigorú arckifejezéssel vacsoráltak, mintha vér-bíróságot ülnének, nagy titokban. Szever, a cukrász, oly dühösen vagdalta szét a sertés-

combót, mintha csak valami chauvin magyar szíve volna.

A románok végkép el voltak keseredve. „Itt az idő!” — mondá egy estve „jónevű” Axente István. „Itt az idő!” — zúgták utána a fővárosban tartózkodó bércentúli románok. „A cselekvésre!” — folytatá Axente halkított hangon. „Cselekedni!” — sugták utána még halkabban a leigázott nemzet fiai.

Axente kijelentette, hogy nem jár többé a magyar egyetemre, hol vandal-pusztítást végeznek minden ellen, ami román. (Kétszer buktatták meg az alapvizsgán.) Egy másik egyetemi polgár meg várta honfitársaitól, hogy azok nem fognak többé magyartól vásárolni. Egy a fővárosban ragadt oláh ügyvéd a magyar ügyvédek ellen kelt ki, s indítványozta: minden román csak olyan ügyvédet vállalhasson, ki honfitársa is. Axente minden indítvány után ismételte:

— Acuma jeszte timp! Könyvtár

„Az idő itt van...!” — S nap nap után, minden estve úgy találták, hogy nagyon is elérkezett. A megaláztatások ismétlődtek, a magyarosítást erőszakkal űzi a kormány, a magyar társadalom, ez a maroknyi nép, amely rá ült büszke nyakára a nagy, a régi, a hatalmas román nemzet bércentúli ivadékainak. S abban az országban, mely igazság szerint az övék: elnyomja őket, béklyót ver ajkára, szellemére.

Szever, a cukrász, Axente, az egyetemi polgár, Domicletian, az ügyvéd, Junius, a dobozkészítő, s a nagy római nevek többi tulajdonosai,

jogászok és bölcsészek, aranyozók és mozgatható könyvkereskedések tulajdonosai szilárd elhatározottsággal s ritka egyértelemmel zúgták:

„Acuma jeszte timp!”

S egy estve — Szever által bevezetve — Coriolán is e szavakkal üdvözölte őket:

„Acuma jeszte timp!”

Tányérrezgető „Szetreaszka” volt rá a felelet.

Ezt a megéljenzését nem tudta elfeledni többé Coriolán. Igyekezett kiérdemelni. Nem tudta nélkülözni többé. Túlzók között a legtúlzóbb lett. Fantaszták közt, maga a beteges fantázia.

Ah! hisz itt nyílik az ut — nagy emberré lenni. Véletlenül találta meg, amit kutatva keresett. „Legyen nagy ember!” — nos, most az lesz.

Azonkívül születésénél fogva szívébe volt oltva a magyarok iránt való gyűlölet, s most teljes erejében feltámadt az benne. Láta, mennyire el van szigetelve tehetségeivel, kiejtését is kinevetik, feleségét is elrabolták, egyesültek, hogy elzárják előle az utat... Megakadályozzák, hogy nagy ember legyen.

Elhatározta tehát, hogy nagy ember lesz, de az ő bőrére. Egy forradalmi kiáltványt akart szerkeszteni, közzétenni a helyi román lapban, szétküldözni mindenfelé. Kitűzni a román irredenta zászlaját, hadd lássa meg a bércentúli móc a büszke színeket, lássa meg s vaduljon meg tőle, szeme káprázzék, arca ragyogjon ma a felkelő naptól, holnap a kicsurranó vértől. Magyar vértől, feketétől...

Sok sajtópört tárgyaltak ebben az időben.

Atyimovics Coriolán szeretett volna egy sajtópört. Sajtópört, amely iránt az egész világ érdeklődjék. A padok tömve, első sorban a hölgyek: hölgyek között az első — : Vass Teréz.

Ő a vádlottak padján. Halványan. (Az nap reggel kell borotválkoznia.) És sötét-barna színű divatos ruhában... A vád dörög, — ő csendesen mosolyog. De aztán megszólal. Először lassan, majd mind hangosabban. Hangja cseng, szeme csillog, melle feszül, ékesszólása, érvei lesujtanak a vádló feje fölött, mint a guillotine... Szónoklata órákig tart s ezen idő alatt feszülten figyel rá egy hölgy. Arca versenyt pirul az övével, s midőn kimondja záró szöveget: — „Itt az idő!” — egy kiáltás tölti meg a levegőt: „Szetreaszka Coriolanu Atyimovics!...” S ebben a kiáltásban benn lesz az ő éljene, az ő édes hangja is.

A tárgyalás véget ér. Felmentik. (Megdöbbszent a magyarság szavainak igazsága miatt.) Testvérei vállukra kapva viszik ki a teremből. A Fortuna kapuja előtt négy-lovas fogat vár rá. De mielőtt bele ülne a fényes hintóba, megpillantja maga mellett a hölgyet, amint csodáló szemmel tekint fel rája, ő oda lép hozzá, megcsókolja kezét s szól:

— Lettem valamivé... akar-e helyet foglalni jobbomon?

A lány mondja:

— Igen!...

Nem. Coriolán meggondolta a dolgot. Nem,

még ekkor nem fog szólni hozzá. Nagy lesz a győzelem, de ez még nem elég . . . Fáklyásmenetet rendeznek neki. Forradalmi jelszavak hangoznak az utcán. Az utcán — az egész országban. Majd kiüt a harc. A győzedelmes viadal. Lángolnak a falvak. A román birodalom segélyt küld a bércen-túliaknak. Északról az orosz testvérek, a Királyhágón át a fejedelem tör elő vérrózsákkal kirakott fegyverzetben. Megdörrennek az ágyuk, zúg a gránát, sustorog a bomba s lecsap a főváros közepén. Ég a gőgös Budapest, visitanak a magyarok . . .

Atyimovics Coriolán — a diktátor — az ujlaki hegyről nézi a kacagtató pusztítást. Majd ő is belevegyül a harcba. Jaj az irodavezetőnek, ki orthographiáját kifogásolta, s cimezte lajhárnak. „Most számolunk!” kiált felé, amint rá lel a nyavalyásra. „Kegyelem!” ordítja az. „Ti sem kegyelmeztetek!” így szól a válasz. Puska ropog, szurony villan — : egy halálhörgéssel több, a nagyorru holtan bukik lábai elé . . .

S ebben az általános öldöklésben, a vértócsákon keresztül egy halvány alak közeledik feléje.

— Segítség, Coriolán segélj! — kiáltja s ölébe hanyatlik.

— Királynéul tekintse mindenki ezt a hölgyet! . . . Ez harsona válasza és rájaztug —

„Szetreaszka!”

Atyimovics rendesen a földön aludt valami szalmátlan szalmazsákon. Ha nagyon mozgatta a lábát, úgy önkénytelenül is megvakarta vele az

őreg fejét. Közel feküdtek egymáshoz és az apa gyakran nyugtalankodott Coriolán miatt. Nagyon ébren aludt az, ugyszólván csak szendergett, s álmában egyre kiabálta:

„Szetreaszka!”

Sőt egy alkalommal ébren is minduntalan ezt a jelszavat emlegette. Irt, s amit irt, felolvasta. A kiáltványon dolgozott. Nem szólt senkinek, csak egy estvén készen vitte el a románok közé. Midőn Axente ismeretes jelszával üdvözölte, azt felelte rá röviden: „Acuma”, s kihuzta zsebéből a kiáltványt. Felolvasta:

„*Bércentúli románok!*” Ezer bajok közepette lesütöttétek ugyan fejeiteket, de szíveitekben benmaradt a bizalom, hogy ismét felemelhetitek azt. Mert nem tudtok ti félni. Most, midőn egyre közel halálotokat hirdetik: ereitekben gyorsabban, erősebben lüktet Traján gyarmatosainak vére. Még lassan lépdel bocskorában a móc, de arcának tiszta, határozott jellege többet fejez ki, mint a magyar-nak részegség s egyéb mámortól eltorzult arca. S ha akarni fog, a játék ránézve csak egy pillanatot műve.

Bércentúli románok! A forradalom következik. Nem mi, a magyarok proklamálják azt. Ők hirdetik halálunkat, hát nem is lehetséges más helyzet. Csak az a nemzet, mely lemond jövőjéről, csak az tehet úgy, mintha az ellenség kihívását meg nem értené. Vegyétek fel a keztyűt: kézbe a fegyvert.

Nincsen fegyverünk? De lesz és fogunk for-

radalmat csinálni. Mert ne feledjétek, hogy akik ellenetek küzdenek: kezeitekben vannak. Szenteitek közül kettőt töröljétek ki s tegyétek helyébe a Golyót és a Dinamitot. Ezek tanítanak meg titeket magyarul.

Utáljátok a magyar nyelvet s köpjétek azokra, akik azt beszélik. Bontsátok ki mindenfelé a román zászlót. Szedjük össze sorainkat. A román nép nagy tudott lenni minden időben. *Vae tibi ridenti...* *Coriolanu Atyimovics.*"

... A hallgatók ajkai nyitva maradtak. Mint mikor meglepetve hallja az ember a saját hangját egy másik ajakáról. Szinte megijedtek; de annál nagyobb volt az öröm, a diadal, midőn fölocsudtak bámulatukból. És Coriolán újra hallotta az üdvöztető „Szetreaszká”-t. A fiuk szent félelemmel tekintettek rája. Nem azért, mintha nagyobb politikusnak tartották volna maguknál, hanem mert erkölcsi bátorságot láttak benne. Diokletján hóbor-tosnak találta, de azért derék fiúnak; mindazonáltal elhatározta, hogy azon esetben, ha valami találna lenni, „magához ragadja a hatalmat.” Szever, a cukrász, bámulta csupán a nagy románt, minden fenntartás, minden kritika nélkül. Ha magukban voltak s Coriolán szokása szerint elsülyedt ábrándjaiba, gyengéden megveregette a jó fiu szelid, szöszeke fejét:

— *Kis fej, kis fej*, de csak mindig gondolkozol!...

A „kis fej” nem igen gondolkodott többé: a dolog készen volt. A cikket beadta a titokban meg-

jelenő helyi román lapba s onnan átvette egy, majd az összes magyar lapok...

De a sajtópör még mindig nem érkezett meg. A város nem lett izgatott, a kormány nem vesztette el a fejét, mindössze principálisa verte el az irodából. — S Coriolán sürgősen tartotta más irodát keresni arra a kicsi időre, míg megérkezik a sajtópör. A fiuk adogattak neki kölcsön, meg otthon csináltak egy kis pénzt az ideiglenesen eladott butorokból... „Csak türelem és titoktartás!” — mondá a jövő néptribunja, nyomorgó, éhes családjának. S az öreg Atyimovics is e jelzavakkal birta hallgatásra a lassankint felszaporodott hitelezőket, a szatócsot, a „szenes” embert s egyéb barátjait.

A szegény vak leány, csak annak nem volt embernyi esze: nem akart várni, tünni. Nem tudta nélkülözni a kis csirkéket, melyek otthon körülserglették, s a galambokat, melyek felszállottak vállára és odatörleszkedtek arcához. Aztán a város is oly rettenetesen zúgott körülötte, egyre zúgott, egyre tombolt, mint valami nekibőszült óriási állat, mely eltiporja azt, ki érc-patája alá kerül. Ugy érezte szegény, hogy oda került, ott van, s nem is fog többé épen fölkelni... De a kerületi orvos egészen mást beszélt. Azt mondta, hogy a lány rossz étkezés s egyéb „káros hatányok” miatt, gyomor- s mi minden hurutot kapott. „Talán kigyógyul, talán nem, láza azonban lesz okvetetlen!” S a lázak csakugyan megjöttek, s csak akkor hagytak alább, amidőn már nem volt min emésztetni...

A haldoklás sokáig tartott. S midőn már félig benn volt a megsemmisülés végtelen országában a lány, anyja, apja s valami jószívű asszony újra meg újra felsírta erre a tüneményszerű életre. Erre az életre, mely olyan kegyetlen, sivár, ha bölcsesz nézi s olyan érdekes, olyan gyönyörteljes, ha szerelmes, vagy akár csak egy csirkék, galambokkal játszó szegény vak leány érezi.

Coriolán csendesen sirt, de csak felületes fájdalommat érzett, amint a testvért elföldelték. A temetés napján kapta meg a sajtópört. Göröngyöt vetett a koporsóra s üdvözítő gondolatok jártak a fejében. Tárgyalási teremmé alakult át a temető, elevenültek, emberekké alakultanak a sírkövek. Egészen benn volt már a fantazmagóriákban. Bágyasztó láz fogta el álom helyett, mintha haschist evett volna. Olyan nehéznek érezte testét reggel, mintha sárrá változott volna át. De erőt vett magán: felugrott ágyából s moly-ette plaidejében, kora reggel megindult a belváros felé: diadalának előünnepet ülni.

Egy szerkesztőség előtt nézte: nem mutatkozik-e valami izgalom az utcán? Mutatkozott. Megpillantotta Tärrit kocsijában. Aztán valami kis ünnep volt s az egész város tolakodott ki a zöldbe. Az egész világ az utcán volt. Az új tavaszi ruhák, a boulevardok lombosodó fái, a kora érett cseresznye pirossága, vidám s ünnepélyes hangulatot adott mindennek. Mintha csupa boldogság volna az egész főváros, mintha nem volna az egész területén egy boldogtalan ember.

„Örüljete!” — gondolá magában Atyimovics Coriolán s gonosz mosoly ült ki ajkára. Megvette a hirlapokat — sajtópöréről adtak hirt azok s olvasta az utcán. Majd érezte, hogy kandi tekintetek vetődnek rá, sőt sugást-búgást is hallott: „Ni, Atyimovics Coriolán!” „Itt megy a kegyetlen!” „De milyen kopott...!” Voltaképen pedig nem hederített rá senki, csak úgy nem vették észre, mint a trottoirra esett gombostűt. De Kant híres tételét, hogy talán minden belőlünk sugárzik ki — igazolta ő egyre s már-már csak azt látta, ami belőle fakadt.

Bekóborolta a belvárost, szólt a fiuknak, fogadta az üdvözléseket délelőtt, estve tervezgetett a korcsmában, s másnap reggel megint utrakelt a belváros felé s egy pohár szilvórium mellett nézte a hirlapokat, nincs-e szó róla. Egyikben-másikban még vezércikket is talált. Egy-egy magyar publicista megkongatta a harangot! „tűz van! tűz van!” Örültnek és gaznak jelentették ki a vérszomjas román, a forradalmi kiáltvány szerzőjét. S a felelősséget eleve is a kormányra hárították.

Coriolán látta, hogy a kávéházban mindenki ránéz. Ijedt tekinteteket vett észre. Őt magát is megszédítette egy kissé a gondolat, hogy ő milyen kegyetlen ember. De a szitkok, melyekkel a magyar lapok eláraszták, csak tüzeltek sajátságos dühét. S e düh közepette, a hirnév szokatlan érzésének közepette: Tärrire gondolt.

Mit fog mondani Tärri? Nem itéli-e el ő is? Meg volt győződve, hogy nem. Hisz az ő ereiben

s Traján gyarmatosainak vére foly apai ágon. Sőt nemcsak el nem itéli, hanem... hanem —

Coriolán levelet várt Tärritől. Levelet, melyben magához hívja. Meg volt győződve róla, hogy az meg fog jönni. Nap-nap után, kora reggel újfent megindult a belvárosba: mit szólnak a hírlapok. Azok csakhamar elhallgattak s napirendre tértek fölötte. Hiába nézte, nem talált többé egy apró hirecskét is. Eseményeket várt, látott, de azok nem érkeztek el. Utoljára a levélbe kapaszkodott s a lapok átnézése után sietett a posta elé. Ott várta be a postást:

— Van-e?

— Nincs!

Ez a kérdés s ez a felelet hangzott el minden nap a posta kapuja előtt s Coriolán leverve, de megtörve nem, bandukolt tovább s másnap megjelent újra s álldogált a reménykedő népség között, melynek egy része mindig ott ólálkodik a postapalota táján. Lassan-lassan egy typussal szaporította azokat a tipikus alakokat, kik egyre levélre várnak s annak meg nem érkezése miatt a postásra vetnek.

A levél csak nem jött, de a sajtóper tárgyalásának napja közeledett egyre. Sorvasztó izgatottság vett erőt a kegyetlen románon. Képtelen volt enni, képtelen aludni. Otthon s az utcán is — félreeső helyeken — egyre védbeszédén gondolkodott. Nagyszerű gondolatai támadtak. De mikor le akarta írni, hogy betanulhassa: elfeledte jórészt. Lassanként azonban mégis csak elkészült a beszéd. Már csak egy pár nap választotta el a diadalmas

naptól. S addig is, míg fantáziájának legkedvesebb gyermeke a sötét-barna s a divathoz mért öltözetek megrendelhetette : felpróbálta a Szever szalon-ruháját. Egy kicsinyt bő és rövid volt az neki, de azért megkapólag állott. Elöl egy kissé ki kellett tömni, felvette alája a meghalt testvér karton otthonkáját. Csak a cipővel volt egy kis baj.

Igy, majdnem teljes ornátusban, hangját egészen kieresztve, Cató szilárdsága s Demosthenes hevével dörögte az öreg Atyimovics fülébe : „Mit tettek önök ? Árulás után magukhoz kerítették a főhatalmat !“

A házmaster gyakran benézett, hogy mérsékletre intse Traján gyarmatosainak ivadékát, s Coriolán halkabb hangon harsogá az öreg felé : „Még van idő, tegye le az orgyilkos fegyvert... !“ A vén timár kivette szájából a szortyogó pipát, s kitátva száját, bámulva hallgatott. Az asszony is hallgatott, bár egy kissé sajátságosnak tartotta a dolgot, s kérte Coriolánt, ne erőltesse meg fejét. Néha rosszul járnak a nagyon okos emberek...

Coriolán azonban mindegyre szavalt. A házmaster intései, hangja elcsuklása, a fellépő lázak se hatottak rá többé : kieresztette hangját egészen ; már csak négy nap választotta el a tárgyalás napjától. Sietnie kellett az éjjel is nappá tennie. Le se feküdt, hanem kiment az utcára ; susogva magában, vándorolt céltalan, míg kiért a kis-pesti ligetbe.

Mikor utoljára volt künn, sötét fellegek huzódtak el fölötte, körülötte senki. Poseba helyezkedett, s szemben egy gyalog bodzával, beszélni kezdett. „Mélyen tisztelt esküdt urak !“ Lombosodó fák, s

fakadó virágokkal csókolódzó szél neszelése azt susogta neki: „Halljuk!”

Atymovics Coriolán védbeszédét tartja. Lassan kezdi, majd belemelegedik, s hangja egyre harsozóbb lesz. S amint oda ér: „Még van idő, tegyék le a fegyvert!” hangja elfül, köhögési roham vesz rajta erőt s kicsurran ajkán a piros, habos vér. . .

A roham egy percig tart csak. Végtelen gyengének érzi magát, de erőt vesz természetén, oda-dül egy fához, s míg hideg rázza tagjait: Atyimovics Coriolán tovább folytatja védbeszédét.

Ujabb roham. Lenyeli a vért, hogy visszatartsa élet-erejét. Ijjedve kap melléhez. Hiába. A vér már minden köhögés nélkül csurran ki ajkán, s egyre nagyobb mértékben.

Egyetlen gondolata, hogy betegsége miatt el kell halasztani a sajtópert! Iszonyatos félelem fogja el. Félelem és tehetetlen düh. A tüdejébe nyílaló fájdalmat észre sem veszi. Csak azt, ami szívébe vág. Kigombolja kabátját s meztelen mellét neki fordítja a szélnek. Dacolni akar a természettel. S e dac közben újabb roham fogja el s lebukik a vigan virágzó szegény bodzára s összetöri azt is.

— A nagysága csak maga van itthon, nem lehet bemenni!

Az öreg Atyimovics félretolta az előtte álló szoba-leányt s behatolt a szentélybe, — Tärri szobájába.

Elmerülve irt „Don Quixote” kisasszony s megreppenve fordult hátra, amint az öreg megszólalt:

— Coriolán haldoklik! — hebegé olyan halványan, mintha ő is haldoklanék.

A lány elsápadt. Majd hirtelen megvillant agyában, hogy ezek valami rosszban törik a fejüket. Talán zsarolni akarják. Benyult fiókjába, szó nélkül pénzt akart adni az öregnek. Az öreget elfutotta a düh:

— Nem tetszik érteni? Coriolán haldoklik a kórházban... Meghal, meghal! Látni akarja...

— Hazugság! — susogá *Donna Quixote*. Az öreg torkához kapott, a düh fojtogatta:

— Nem akar jönni...?!

— Nem! — felelte reszketve a lány.

A buta és félénk apa a lány keze után kapott s megszorította reves kezével, megcsókolta, megöntözte rezgő könyeivel:

— De meghal, ha el nem jön... nevét emlegeti egyre...!

— Jó, elmegyek! Bár nem érdemli! — szólt Tärri hirtelen elszántsággal s bár egész teste reszketett, toilettet csinált s a beszólitott szobaleányt kocsíért küldte. Aztán elindult — haldoklót látni.

A Rókus előtt újra megrettent s vissza akart fordulni. De az öreg megfogta a kezét; most már ő volt az ur s szemei fenyegetőleg csillogtak:

— Jerünk!

A betegszagos, a poshadt, carbolos levegőben inogó lábbal lépett felfelé a szép leány. Még mindig a menekülésre gondolt s titkos pillantásokat váltott szobalányával. S midőn felértek a félémeletre, az előtt az ajtó előtt, hol fekete táblán, kopott, fehér

betüivel van felírva : „*Mellbetegek osztálya*” : megállt s nem akart belépni.

Az apa kinyitotta az ajtót s megfogta a vonakodó karját, behuzta maga után.

A hosszú és keskeny terem túl volt tömve. Az alacsony ágyakon vergődtek a betegek mint egy-egy földi-giliszta, amelynek az ásó elvágta a felét. Ebben az osztályban a nehéz betegek voltak elhelyezve, azok, kiknél már csak az lehetett a kérdés, hány nap mulván teszik ágya elébe a fekete spanyolfalat. Azt a nagy fekete ellenzöt, mely a betegek elől elfödi a haldokló kinjainak látványát. Azt a vaskos deszkafalat, melyet egy-egy fiatal haldokló küzködvén a halállal, az élethez való dühös kapaszkodásában elrug, mint egy faforgácsot.

Protekcio sarokágyhoz juttatta Coriolánt. Ott kényelmesebben lehet meghalni. Az osztály-orvos reggel kiadta a rendeletet, hogy a spanyolfalat oda kell állítani. A haldokló gyöngéd figyelemnek vette azt. . . . Nem érezte közeledő halálát, csak szerfölött való álmoságot. Nagyon félt, hogy el talál aludni.

Ma volt a tárgyalás napja, a diadalmas nap s kora reggel a fiatal alügyész is eljött kérdezősködni, megnézni a beteget. Egészen le volt verve, amint tudtára adták a vádlott közel halálát:

— Tehát a tárgyalásra nem jöhet el? — kérde rosszkedvűen.

Az osztály-orvos kivette óráját:

— Reggeli nyolc óra, — négy óra mulva a halottas kamrában lesz.

Az alügyész búsan csüggesztette le fejét. Egyszer kap hálás ügyet s akkor is elhal előle a vádlott. Hiába készítette el hatalmas vádbeszédét, hiába tanulmányozta pusztán ez alkalomra híres angol és francia ügyészek beszédeit — minden fáradsága s minden, amit e fáradság gyümölcseül várt: tönkre ment! Csak néhány napig várt volna a vádlott!

Nem várhatott tovább. Az agonia ugyan nem köszöntött be még, de érverése nagyon lassu lön, s minduntalan levegő után kapkodott. S midőn lélekezett: torzójával kigyószerű mozgást vitt végbe. Színe olyan lett, mint a félig érett szederé, bőre csontjához tapadt, arcának körvonalai mind határozottabbak lőnek, közeledtek a kőszerűséghez.

S e kinok közepette, már-már a halál ölében Coriolán nem adta fel a várat. Követelte, hogy adják elő a szalon-ruhát, fel fog öltözködni, mén a tárgyalásra.

— Szever, a ruhád, csak délelőttre add még kölcsön... hamar, elkések! — sziszegé, míg a feje vonaglott.

A jó Szever, aki elhanyagolta üzletét is a túlságosan sokat gondolkodó „kis fej” miatt, fájdalommal gondolt arra, hogy nagy és hosszú takarékoságának eredményét, az ünnepi ruhát Coriolán a másvilágra viszi el magával. Mégis csekély habozás után haza szaladt a ruháért, elhozta s felöltöztette a haldoklót.

— Meg akarok borotválkozni! — szólt Coriolán.

— Hagyd el! így is jól nézel ki! — Vigasztalta a cukrász.

— Adjatok tükröt — susogá a váz.

Valahonnan tükröt keritettek elő. Atyimovics kezébe vette s bele nézett egy pillanatra, de nem láthatta meg magát. Sajátságos állapot következett be: nem látott s nem hallott, de belső érzése annál finomabb lön. Nagy nehezen felült ágyában. Szever megtámasztotta hátát, hogy vissza ne essék. Elöl az ápolóné állott, hogy kéznél legyen, ha a fiatal mellbetegek gyakori szokása szerint a haldokló fel akar ugrani ágyából, s a földön szándékozik kimulni.

A betegek künn nagyrészt meglehetősen nyugodtsággal beszéltek a haldoklóról. Az nem olyan betegségben szenved, mint ők...

Az osztály segédorvosa is megérkezett. Még fiatal doktor volt, még érdekelték a halálküzdelmek. Figyelt s megfogta a haldokló üterét. Kérdést is intézett hozzá, a haldokló nem értette, de eltalálta:

— Igen, jól érzem magam, hanem elkések a tárgyalásról, hagyjanak elmenni... — zűszsikelte el-elesukló lélekzetvétel közepette. Igyekezett leszállni az ágyról. De nem volt többé egy csepp izomereje, nem voltak többé ruganyos izmai, — szétmállottak. Bőre is, amint hozzá ért, horzsolódott le, mint a mész a falról.

S ebben a félig már megrohadt állapotban se adta fel a várat. Beszélni kezdett, rekedt, de érthető hangon.

Atyimovics Coriolán védbeszédét tartja.

Kezével hadonáz, míg karja is elbénul s lehanyatlik végkép.

Hangja is kimarad aztán s csak felpuffadt, hűs ajkai járnak. Lassanként az is megbénul s tüdejének hörgésén kívül nem árulja el más, hogy él még. Egyszerre azonban kinyitja szemeit s végignézi környezetén.

Vass Teréz áll közel ágyához. Igaz részvéttel, de nagyobb irtózáttal. A haláltól való félelem minden kis életet kiűzött arcából, tekintetéből, olyan az, mint egy szobor feje Coriolán szemei fölc sillannak s hangja megjő újra:

— Lettem valamivé... Akar keblemre jönni, keblemre, örökre...

A leány reszket.

— Intsen igent! — szól az orvos.

Tárri némán int igent, de ijedten hátrál, amint a haldokló keze után nyúl.

— Tudtam, hogy az enyém lesz, hogy szeret... Nem is lettem volna ilyen kegyetlen, ha nem óhajtottam volna lángolóan... Adja ide a kezét, forrjon az ajkamhoz... a kezét.

Halálos félelmében hideg verejték ütött ki a lányon. Háta mögött az öreg Atyimovics állott, s toltta előre, a haldokló ágya felé.

— A kezét, adja oda a kezét.

S egyszerre csak érezte a lány, hogy forró, vizes kar fogja át s szorítja magához. Tüzes, büzt lehelő ajak keresi ajkát, megtalálja s szivja, mint egy undok nadály... S mint a nadály, ha tele-szivta magát, lehull: Coriolán is kibocsátotta karjai-

ból a lányt, feje lezuhant az ágyra, még egyet hörgött, — s nem gondolt többé soha a sötétbarna, divatos öltözékre.

Amíg az orvos az ájuldozó Tärrit segítette ki a szomorú helyről, az ápolónő iparszerű nyugodtsággal kötötte fel a halott állát s a ruhát rendbe szedte rajta, a Szever újdonszerű szalon-ruháját, mely csupa víz volt a halálverejtéktől.

A szegény Szever fölsóhajtott:

— Temessék el ebben a ruhában... Neki adom! — mondá szomorúan. — Úgy se lesz, tudom, nekem soha többé! — tette hozzá halkán. Majd megsimogatva a halott hullámos hajától körülvelt összeaszott fejét, odafordult az ápolóhoz és sajátos büszkeséggel s olyan hangon, mintha náthás volna, szólott:

— *Kis fej, kis fej*, de mennyi ész, mennyi ész!...

XV.

Kopogtatás és hallgatódzás.

Hazakisértette magát az orvossal, s lefeküdt. Nem szólt senkinek, hogy hol volt, csak azt kérdezte folyton:

— Nem érzik-e rajtam halott-szag?

Nem érezték rajta, csak az eau de cologne illatát. Ő azonban csóválta fejét s levette magáról minden ruhát, bebújt ágyába. Ott sem érezte magát jól, s átment az özvegy szobájába. Maradása nem

volt itt sem, s a diványra vettetett magának ágyat. Ott egy pár percig nyugodtan feküdt, majd dudolni kezdett valami daltöredéket, mindegyre ugyanazt:

„Ha már enyém a szíved,
Hűségre még ki vágy . . .“

Ugy délfelé egyszerre vége szakadt a danának, s megjelent az, ami jövetelét már régebben jelezte, itt volt a hölgyek modern réme, megjelent: a *hysteria*.

Először karja reszketett „Don Quixote“ kissasszonynak, majd szemei szikráztak, s fülei ugy csengtek, mintha ezüst-csengőt csenditettek volna meg bennök.

A félelem karjának remegését átvitte lassanként válla és fejére is, míg testének egyes részei, mintha egészen elhaltak volna.

Elkiáltotta magát:

— Orvost, orvost!

A szobalány csakhamar elhozta az orvost. Valami boldogtalan ifju volt az, ki a váci-utca egy harmadik emeleti hónapos szobájában lakott, s más beteg hiányában önmagát gyógyította mindenféle képzelt bajokból, persze jó sikerrel. Csak gyomrát nem gyógyithatta ki a jó és gyors emésztés betegségéből semmiképen.

Az orvos magával hozta lázmérőjét — szép cégtábláján kívül egyedüli klenodiumát — és végtelen zavarral kérte Tärrit, tegye a hónaljába.

— No egy kis láz van, — mondá aztán — de ez nem a főbaj, úgy látszik. . . Hanem a család,

ő nagysága családjáról szeretnék valamit tudni. Milyen bajban szenvedtek? Apai és anyai ágon, s az oldalrokonok?

— Halálos betegségben haltak meg a néhaiak mindannyian! — mondá az özvegy komolyan.

— Az jó! — jegyzé meg az orvos, s ezek után felkérte a beteget:

— Engedje meg, hadd vizsgáljam meg a mellét...

Ez ellen maga az özvegy is tiltakozott. Tárri pedig a fal felé fordult, fokozódott ingerültséggel, nyomorult állapotában óhajtva, de egyszersmind félve is a halált.

A szegény orvos látta, hogy nem boldogul, irt hát valamit, aztán újabb látogatással fenyegetődzve elődalgott.

— Orvost, orvost! — kiáltotta a lány. Majd kimerülten, nyögve susogott:

— Ne hagyjanak meghalni, ne hagyjanak meghalni!

— Kit hivassak? — kérdé az özvegy.

A lánynak egy név jutott eszébe: Dr Veér György. Kinjai közepette is küzködött magában: hivassa-e, nem-e? Egy pillanatban elhatározta, hogy inkább meghal, mintsem erre az emberre szoruljon, a másik pillanatban azonban már inkább élni akart...

Veér György megérkezett. Mintha nem is ismerné a lányt, a multa való minden utalás nélkül, keresetlen komolysággal, ellentmondást nem tűrő fensőbbiséggel hatolt egyenesen a dolog közepébe. Törülközőt kért, s azt minden előljáró beszéd

nélkül a lány meztelen mellére, majd hátára borította s hallgatódzott. A lány keblének virágzó szépsége, hátának csodálatos báju vonalai, az a peluche-szerű bőr s mindaz, ami egy szép női torzót ragyogóvá tesz: nem látszott az orvos-férfi előtt e percben másnak, mint valami kóros állapot burokjának. S az asszony, de maga a lány is a sajátságos bánásmód hatása, a tekintély nyomása alatt egy szóval sem protestált a szent misztériumok ezen feltárása ellen. Engedelmeskedve, mint egy gyermek, úgy türte Tärri a férfi hallgatódzó fejét keblén. S az ellen sem volt kifogása, midőn az orvos eldobva a törülközőt, végigkopogtatta hideg kezével a meztelen törzset, hogy a nyílalás helyét s a sziv-csucs lökését kitapintsa, kikopogtassa.

Aztán ahelyett, hogy kérdezősködjék, ő maga mondta el nagyjából az előzményeket, szavainak megerősítésére várva:

— Lázás élet, fokozott agyműködés, valami kis szerelmi csalódás, aztán valami nagy izgalom?

A lány fejével igent intett, az orvos folytató:

— Valami szokatlan látvány?

— Igen, igen!

— Az enyészettől való félelem, mely kiválólág a szép testeket gyötri...

— Az...

— Nos pedig attól ezekben az években nincs mit félnie. A baj muló, csak a sok gondolkodástól őrizkedjék — ha lehet. Próbálja meg szellemét elaltatni, hölgyeknél az közönségesen sikerül is, az állati élet túlnyomó önöknél.

Szemei még mindegyre szikráztak, fülei még mindegyre csengtek a lánynak, s így nem igen tudta megérteni az orvos kicsinylő szavait, de azért mégis kiérezte egész bánásmódjából, hogy úgy tekinti őt, mint aki szellemileg gyermek hozzája képest. És inkarnált büszkeségének dacára érezni kezdte meg-imádott énjének csekélységét, s ezzel szemben szinte ijesztő tekintélyét ennek a leányos arcu tudósnek. Nem mert neki ellentmondani, hagyott magával cselekedni mindent — hitt vakon.

Alig egy negyedóraig volt ott az orvos, s anélkül, hogy rendelvényt irt volna, nyugalmat ajánlva eltávozott.

Másnap hiába várták, nem jött, harmadnapra azonban újra megjelent. Mielőtt megérkezett, Tárrit órahosszant át gyötörte az ideges remegés, de elég volt alakját megpillantani, s csekély érzékbeli zavaroakon kívül eltűnt minden kórjelenség.

— Nos, — mondá a doktor, a baj valóban sokkal kisebb, mintsem magam is hittem volna. Ugy látszik nem eredendő, csak amolyan szerzett. Az életmódot meg kell változtatni s beáll a régi rend.

— S ha esetleg nem változtatnám meg?

— Eggyel több lenne a hiszterikus hölgyek száma. Eggyel szaporodnék az okok légioja, melyet Schopenhauer állított a nők ellen csatarendbe. S eggyel — azzal, kit majd kezével boldogít — újra szaporodnék ama férfiak száma, kiknek egész élete folytonos gyötörtetés.

— Ez bizonyos?

Veér György nem felelt. Kalapja után nyult s újra nyugalmat ajánlva, megjegyezte, hogy egy pár napig nem jöhet el, s addig, míg visszaérkezik, maga helyett orvos-öccsét ajánlotta.

Izgatottan várta Tärri a fiatalabb testvért. Nem mintha előre is érdeklődött volna iránta, de egyet-mást szeretett volna megtudni tőle a „kiállhatatlan ember”-ről.

Az öcs nagyon igénytelen ember volt s mindigre bátyjáról beszélt. Bátyjáról, aki istenként állott szemében. Elbeszélte, mint küzdött az az élettel, miképen járta ki a középtanodákat, nap-szamosok tanyáján lakva részeg tótok között, faggyugyertya világánál tanulva Homéert. Szóltott egyetemi tanulmányairól, melyet aljas és kimerítő munkák árán fejezhetett csak be. Elbeszélte, mi módon szerzett pénzt György a szigorlatokra. Egy gazdag bécsi család előleget akart neki adni. Előleget, melyet majd betudnak lányuk nászhozományába. . . György nem fogadta el. hanem igenis elfogadta azt a helyet, melytől fázott az egész orvosi tudomány. Morvaország valami mezővárosában kiütött a pecsétestifusz s rakásra hullottak benne a lakosok, orvosakkal egyetemben. A városi orvos is elhalt s ennek a helyére pályázatot hirdettek tudorok és szigorló orvosok számára. Egyetlen egy pályázó volt: — György.

Desdemona se hallgathatta nagyobb, a figyelemben szinte feloszló éberséggel Othellót, mint az igénytelen orvos elbeszélését Vass Teréz. S ez elbeszélések részleteiből lassanként egy hatalmas

alak rakódott össze, oly nagy, oly erős, oly sajátos, hogy elfogta szellemének egész látóhatárát. S amint fokenként mind-mind életteljesebb lőn ez alak, olyan arányban tért vissza a leány egészsége. Mintha egész multját, csalódásai, izgalmai, meglepetése és borzalmaival egyetemben, a szereplőkkel, a haldokló Atyimovicssal, a rothadó csókjával együtt kizárta volna a szellemének életéből ennek a jéghideg „mészárosnak” az alakja.

Még egynéhányszor visszatért ugyan kísérteni a haldokló *hős* vázalakja, de nem oly sűrűn, mint betegsége kezdetén. De ha visszatért is, nem rémité el többé oly rettenetesen, nem rázta össze idegeit, ha megesapta az utolsó csók borzalmas íze kicserepedzett ajkát. Az önvád is elhallgatott s nem tért vissza, csak még egyszer — éjjel.

Álmatlan betegápolója, a kis Lonta ott feküdt ágya előtt a szőnyegen, s látva, mily nyugodt édesen alszik testvére, eloltotta az éjjeli lámpát s — egy hét után először — levetkőzött. Alig hunyta be szemeit, elnyomta az álom. Aludt édesdeden, amint a fiatal lányok szoktak: hangtalanul.

A tárgyaknak még körvonalai sem látszottak, olyan sötét volt a sűrűn befüggönyözött szobában. S talán a világosság e hiánya, talán más, legédesebb álmából ébresztette föl a beteget.

Körülnézett: nem látott semmit. Szólni akart: nem tudott, elrekedt az éjjel. Megvakult és elvesztette hangját; — ez a gondolat csapott le rája. Le akart lépni az ágyról s úgy *képzelte*, hogy mozogni se tud, kezét se tudja felemelni.

Összezsugorító félelem fogta el. Nem mert mozdulni.

A vádló jelent meg. Előáll Atymovics Coriolán a ballai otthonban szerelmesen; de videran jó a lucskos temetőbeli szcéna Atymovicsa, aztán a boldog Atymovics, Atymovics az esküvőn, amikor Pestre érkeznek, a fővárosban, az utcán rongyosan lótvá-futva utána, a törvényszék előtt, amint szemébe mondja, hogy gyűlöli, míg az előszobában lopva, mint a megvert kutya, megnyalja, megcsókolja kezét...

A holt helyett száz alak van itt. De az aljas, a kufár, a pénzért való Atymovics nincs sehol.

Lontika nyugodtan alszik a földön.

„Isten!” nyögi a beteg. De a néma csend — maradt néma, a vak fekete ür nem lesz világosabb egy hajszál-sugárral sem.

Nincs menekülés, jó a visszatörulás: körülötte villámgyorsan felépül a jelenet — Coriolán utolsó percei a kórházban. Ujra ott van abban a földfeletti sirteremben, újra látja a váz haldoklását, újra érzi csókját —

A csókot, mely bosszuállásképpen beléje oltotta a halált.

„Te tettél tönkre, halj meg hát velem!”

A beteg úgy képzelte, hogy nem tud megmozdulni. Talán már meg is halt s ez az iszonyatos gyötrellem talán már a föld alatt kinozza s megmarad a végtelen időben!

A hysterikus képzelt tehetetlenségét ez a gondolat győzte le: a beteg megrázta ágyát, hogy re-

csebbe-ropogva rogyott az alatta össze s majdhogymég nem sértette a kis betegápolónőt is.

Lontika ijedve ugrott fel, hirtelen gyertyát gyújtott s ott látta testvérét a földön fuldokolva, hörögve, pala-szinü arccal.

A kis leánynak magának kellett futni az orvosért, a cselédek kiszöktek, a cselédszoba ágyai üresen, érintetlenül állottak. Nem sokat gondolkozott, nagykendőt kapott a nyakába, s a házmesterrel együtt szaladt a fiatal Veérért. De a bátya is megérkezett már.

Egy negyedóra sem telt el, s Veér György ott ült a beteg ágyánál. Battiszt keszkenővel törülte a verejtéket annak lázas homlokáról, míg kezével csuklóját szorította meg.

A beteg rávetette szemeit, majd mintha szégyellené magát, lehunyta ismét. A kínos, a zürzavaros érzés lassanként engedett arcán.

Az orvos szeliden nézett rája. Szánalom fogta el, látva ezt a gyönyörű testet az undok kór játékszerekép.

— Mikor támadt a roham? — kérdé hirtelen, Lontikához fordulva.

— Nem tudom. Elaludtam... — hebegé megszeppenve a leány.

— No, no! Nem baj, jó, ha aludni tud, annak a jele, hogy nem beteg! Szeretem az egészséges kis lányokat.

A beteg kinyitotta szemeit és egy kissé mosolygott.

— Ne féljen! a betegeket is szeretem, ha

meggyógyulnak. Mit mosolyog? hogy nem kér a szerelemből! Az igaz, hogy ma nem vagyok szép, de van egy szerem —

— Mi az?! — vágott közbe mohón a kisírt szemű özvegy.

— Hja, az az én titkom! Amerikai kenőcs, amivel majd egyszer bekenem magamat s attól olyan szép leszek, hogy a Teréz, meg a Lonta nagysám, ha meglát: se álma, se étvágya többé, se inni, se aludni nem tud — ugy belém szeret.

A beteg lehunyott szempillákkal mosolygott tovább. A bizonyosság ez emberének közelében megrettenve foszoltak szét képzelődései. Elég volt a doktor kezének érintése — és láza lassanként elmúlt. Nyugodt lett és örült a létnek. S ahogy fokként leülepedtek szenvedései, olyan mértékben töltötte el babonás hála érzése s önkénytelenül is visszaszorította a „kiállhatatlan ember” kezét.

— Köszönöm, hogy eljött... és értem...
— susogá elfogultan.

— A legutolsó varrólányhoz is elmegyek, mindegy, az ember szavát adja erre, amikor orvossá lesz.

— Hát mégis ad a becsületszóra!?

— Egy kicsit, — felelt az orvos gúnyosan mosolyogva.

— Miért mosolyog?

— Láss, édes Tärri kisasszony, nem szeretem a nagy szavakat... becsület... erény s a többi. Embernek kell lenni...

— Hogy, hogy?

— Affektációval van tele a világ.

— Célzás akar ez lenni?

— Nem.

A társalgás félbeszakadt. Szótlanul nézték egymást. Majd az orvos ismét a roham fellépésének körülményeiről tudakozódott:

— Ha nem tudom a részleteket, segíteni se tudok. Gyónjon meg.

— Mit?

— Egész élettörténetét.

— Husz éves leszek, a nevem Vass Tárri.

— Özvegy...

A leány rémülve, de egyszersmind megkönnyebbülten nézett orvosára.

— Hogy tudja?

— Tudom.

— Tudakozódott?

— Igen.

— Miért?

— Betegsége érdekelt.

— Tehát mindent tud.

— Semmit se tudok, mert nem tudom, miért titkolta állapotát.

Tárri felelni akart, az orvos nem engedte.

— Mára elég, majd máskor! — szólt s köszönt, megcsipte a kis Lonta állát s elment.

Ettől az éjtől fogva új érzés vett erőt a lányon; érzés, melynek alapját nem a romantika s a magyar hölgyek egyrészének sajátos rajongása, meg félműveltsége szolgáltatták, érzés, mely egyénisége tiszta, fertőzetlen mélyéből fakadt fel.

Érzés, mely minden másnak bevált, csak nem szerelemnek; színei között nem volt ott izzó vörössége az érzékiségnek, nem tette meleggé az egyesülés vágya. Csodálat volt az, melyben van része az irtózatnak is; teljes megadás, melyből nem hiányzott egy kis dac sem, — ígézet volt mindennekfölött.

Veér György szorgalmasan látogatta a beteget. Ujra megvizsgálta és konstataulta — a baj megszűntét. Tárri ugyan panaszkodott még, de az orvos nyiltan kifejezte:

— Az nem áll, önnek többé semmi baja. Elismerem, hogy nem készakarva akar félrevezetni, de önök ideges hölgyek, kettős világban élnek, egy reálisban s egy képzeletben: ez utóbbiban szívesebben tartózkodnak... keljen fel s kocsizzon ki. Pokolba a könyveket s az író tollat, meg kell szüntetni az irodalmi vállalatokat, s férjhez menni valami vidéki okos, józan urhoz. Mindenek fölött abban hagyni a regényírással. Multkor véletlenül kezembe akadt könyve, s olvastam is belőle egy pár lapot, nem tudta unalmamat elűzni. Érdekes. Képzeltetésre sincs tehetsége, azt hiszem, nincs önnek még képzelő tehetsége sem... Aztán a dolog pénzbe is kerül.

„Don Quixote“ kisasszonyt nem fogta el a gyűlölet ez igaztalan s kegyetlen támadásra, csak a lélek fázó érzése, a csüggedés dermedete. Nem is szólt egy szóval sem ellent, bár az orvos mind kegyetlenebb, kegyetlenebb lön.

— Most pedig szeretném, ha soha se akadna egymással többé dolgunk... legyen mindvégig egészséges. Ne legyen rám szüksége soha.

Soha!

Mily kegyetlen élel furódott a lány fülébe ez a szó. Egészen megbénította érzékeit, szólni akart, de nem tudott.

Az orvos nem volt meghatva egy cseppet sem. De némi hallgatás után, minden zavar nélkül, mindazonáltal egy nuanceszal élesebb hangon szólt:

— Egy-kétszer mégis el fogok jönni, nem az ön gyógykezelése szempontjából, de szeretném megfigyelni, miképen nyeri vissza teljes egészségét. Egyedül a tudomány vezérel, s épp ezekért a látogatásokért nem is kívánok honoráriumot...

És mindennapos lőn az orvos az egészséges leány házában. Egy pár percig tartottak kezdetben eme látogatások, majd hosszabbak lőnek. Az orvos ugyan megtartotta teljes komolyságát, de gúnnyal színezte. Ahol csak alkalma akadt, mindegyre üzte, üldözte „Don Quixote” kisasszony idealismusát, az élet és emberekről való nézeteit:

— Mintha diákkori kedvencemet Schillert olvasnám, mikor önnel beszélek! Nincs önben egy mákszemnyi igazság sem, minden képzelődés, mely még mint ilyen, sem következetes: szavak, örökké csak szavak... Chromo-kép: — ez ön.

„Don Quixote” kisasszonynak egy villanásra vágya támadt megkérdezni:

„Miképen legyek hát más?!” De nem kérdezte meg, hanem sértődve fordított hátat, bár érezni kezdte, hogy némi, bár nagyon kevés igazság van e szavakban.

Ezek az összeszólalkozások mind gyakortab-

ban ismétlődtek, s bár bizonyos bensőséget ruháztak a viszonyra, kölcsönös ellenséggé tették az orvost és betegét. A lány érezte gyengébb voltát, s leküzdhetlen félelem vett rajta erőt. Rémülettel látta, mint olvas lelkében az ördögi ember, s nem tudott előle menekülni. Elítélte hideg igazságszeretetét — ő materializmusnak nevezte azt, — s ennek dacára izgatottan mindegyre várta. Barátjai és ismerősei közepette azt kereste folyton, kit gyűlölni vélt, azt, ki egy egész fejjel vált ki közülök. Palaczkival, a fiatal írók és művészek, népszerű legény-képviselőkkel együtt szapulta, ha távozott s szívében mégis titkos örömet érzett, midőn György vitatkozás közben érveinek egymásból egymásba folyó erejével legyőzte az egész hadat. S hogy bánt velök! Mint macska az egérrel, csak játszott. Utoljára nem is mertek vele szóba állni, azt mondták: „nem érdemes!” — Palaczk, az ő vízsla szímatjával, rögtön megérezte, kivel van dolga, s míg más alig vett róla tudomást, ő már mérlegelte: milyen hatást tesz a doktor a lányra. S ijedten vette észre a hatás nagyságát. Félelme annál nagyobb volt, mert látta az ellenség túlnyomó erejét. Ez nem fél-ember többé. Nem a rossz emlékezőtehetségű hazug, nem a petyhüdt testű kéjenc: becsületes, okos, egészséges ember. Egy olyan férfi, kinek engedelmes feleségévé szívesen lesz az olyan büszke leány is, mint Tärri. S már látta az igazság erejét, mely átalakítja a lányt, s kivonja az általa előkészített anyagi és szellemi bukásból, ellenaknát és az ő már-már fellobbanó aknáinak, elragadja orra elől

azt a falatot, melynek megszerzését életeéljául tűzte ki. Elkecsereedett gyűlölet fogta el.

Ó milyen szépen magyarázta meg a becsület iránt való gyűlöletet a jó Ferenc.

Tervének alapelve a lány anyagi tönkretétele volt. Tudta, hogy a szegény „Don Quixote” kis-asszonnyal könnyű lesz elbánnia. Még azzal nem számolt, megkönyörül-e rajta? elveszi-e avagy csak ágyasává teszi. De hogy minden akadályt elhárítson, jó eleve megindította a válópert felesége ellen. S most, midőn már azt hitte, kezében van a madár, hirtelen, mint egy *deus ex machina*, mint egy regény kiegészítő alakja: előáll dr. Veér György. — Nagy gyönyörűséget okoz vala neki, ha megfojthatja ez embert, de mivel a társadalmi illem nem kedveli az ilyen eljárást, egyelőre megelégedett azzal, hogy rágalmazza Tárri előtt. S „Don Quixote” kisasszony nagyon szívesen kontrázott neki. Együtt szidták fékezhetlen pénzvágtyát, a szegény betegeken elkövetett kinzásait. De legtöbbször beszéltek meg rossz szívét.

„Jó szív: nincs!” — mondá egy alkalommal az orvos: nosza szétszedték ezért a mondásért izekre az ő rossz szívét. Csak sötétet találtak benne.

S mégis nem igen használt ez a rostálás. Sőt az orvos, alakjának folytonos felhívása által, mind jobban-jobban beleedződött a lány vérébe. S azonfelül olyan dolgokat tapasztalt Tárri, melyek még támolgyóbbá tették anélkül is határozatlan ítéletét

A doktor praxisának súlypontja az Angyalföldön volt. Ezen az áldatlan földön, a nyomor e kedvence mezején. Itt, hol már építik a munkásházakat, a vérben gázoló tőke megfűtta a takaródót. Egy pár malom lassan-lassan ékes városrészeket emel, s a düledező viskókból hurcolkodik ki, aki tud. Ott fognak hát lakni nemsokára egy csomóban, s elbeszélhetik egymásnak a mult szenvedéseit. Csak ezek a szenvedések ne vájtak legyen begyógyulhatatlan mély barázdát a kemény vállakon...! Csak e magas és derűs szobákban ne kelljen majd a jövő munkásának nyomorúságot, igaztalanságot látnia!

György ezen a roppant területen olyan ismerős volt már, mint otthon. A házak nem voltak számozva. Különböző házak se voltak, csak amolyan nedves tákolmányok, sötét szurdikok. Ismerte a betegeit névről, s akárhányszor megszólította őket az utcán. Éjjel, midőn maga a bennlakó se mert kóborolni ezen a félelmes „Angyalföldön”: ő fűtyörészve járt-kelt. S ott, hol nem fogy ki a ragály soha — a betegség ragálya, melynek legjobb közvetítője a piszkos nyomorúság — azon a helyen, hol harmadik szomszédból kérik kölcsön az orvosságra valót, husz krajcárt adnak egy látogatásért — negyvenet, ha a beteg gyermek halálát jósolja meg az orvos, — a hagymáz és vérhas intenzív gözkörében: Veér elemében érezte magát.

Tárri szobaleánya kijárt az Angyalföldre az unoka-testvéréhez — nem volt a szeretője — s híreket hozott haza onnan. Halott-ébresztő Krisztust

látott a lelkiismeretes orvosban az egész lakosság. A henyélni vágyó léhűtők meg előzékeny bankárt. Szidta a betegeket, különösen az asszonyokat, de játékot és ruhát hozott a nyughatatlan, himlőző gyermeknek, hus-kivonatot, olajat, mindenféle izes dolgokat a kimerült munkás népnek. Veszekedett, ha meg nem adták a vizitért járó két hatost, de azért ezüstforintokat nyomott a borzas, varras gyerekek kezébe.

Tärri egyszer célzásokat tett jótékonyására. Nem értette el. Szidta a szegényeket:

— . . . Nevetséges a sok siránkozás, jajveszék-lés! Nem hallotta-e már ön is száztól meg száztól, kik most szegény sorban vannak, a hiu dicsekvést. „Az apám micsoda gazdag ember volt. Hüj, hát még a nagyapám. . . ! A magam ura voltam. . . !” Nos, a dolog olyan, mint a deszka-hintán: egyszer az egyik fél van fent, a másik lent, s a másik percben a viszony ellenkezőre változik, kik most gazdagok, azok szegények lesznek újra, talán maguk, talán gyermekeik, unokáik, ivadékaikban. . . S viszont. Igazságos a természet, csak azt nem szabad tőle kívánni, hogy egy emberrel törődjék. Nagyban és egészben kell szemlélni. Eltüri egy hangya eltapodását, egy-egy ember éhen való halálát, mert nem szenved vele a nagy egész: egy hangya, s egy — vagy tegyük fel százezer ember nélkül a föld vigan foroghat tovább. Az egyéni szenvedések pusztá álmok a nagy egész életéhez képest. Teszem fel, ha ön és én nem leszünk vala, más színe azért nem lett volna a világnak.

Holott például ön a mindenség központjának tartja magát s előtte a vilárendszernek csak addig, s annyiban van jogosultsága, amennyiben magának róla képet alkot... Utálok a jajgatást!

— Tehát nem szánja a szegényeket?

— Nem.

— S nem segít a kolduson?

— A rendőr jut eszembe, ha látom.

— Nem érez részvétet egy betege iránt sem?

— Ha kell: mutatok.

— Szeretnék egyszer vele menni a külvárosokba.

— Hogy irhasson a szenvedésről tárcát?

— Enyhíteni a nyomort, ha tudom.

Egy pár nap mulván az orvos beállított a lányhoz:

— Jöjjön.

— Hová? *Széchenyi Könyvtár*

— A tárca-tárgy után!

— A betegekhez?

— Oda. A kocsí lenn vár. Az eső esik. Láthat gombát a szobák falán... Hanem ha rosszul érzi magát, szóljon, különben is kíváncsi vagyok, meddig bírja.

És elmentek. De közel az Angyalföldhöz, az újpesti uton az orvosnak eszébe jutott, hogy mégsem elég erős még Tárri az ilyen látogatásokra. Visszafordította a kocsit. Az uton keveset beszéltek s mindegyre jelentéktelen dolgokról. Csak az a nevezetes dolog történt, hogy az orvos kerülőutat választott a hazamenetelre. S midőn a lány

lakása előtt kiszállottak, mintha várt volna valamire. Tärri nem hívta fel. Nem volt otthon senki, csak Lontika. Az édes, mégis mostoha testvér, kivel nem tudott beszélni, nem tartotta érdemesnek szóba állani. Most mégis leült melléje s beszélt neki: „a fád, a rossz emberről”. A kis lány egy darabig izgatottan hallgatta, majd kipirulva közbevágott:

— Nem lehet, ez nem lehet igaz! Én tudom...

És védte a doktort, kit a legnemesebb, legnagyobb s legszebb embernek tartott a világon.

Tärri megdöbbsent:

— Talán szerelmes vagy bele? Láttam, hogy gyakran beszélgetett veled. Mondd meg, ha igaz, ha szerelmes vagy?

Lontika felkelt székéről, s fejét elfordítva Tärritől, kinézett az ablakon, s míg fejletlen vállai vonaglottak a sirás visszatartásától, halkán szólott:

— Szerelmes? Nem! De szívesebben lennék cselédje neki, mint a legszebb férfinék felesége.

Tärri odament melléje s megfogva vállát, merően szemébe nézett, aztán kacagva mondá:

— Nos, neked adom, akarod?

Hamupepejke felvetvén rá szemeit, már nyugodtabban szólott:

— Boldog volnál Tärri, boldog lehetnél, ha a tied volna...

Aztán a szegény testvér alázatosságával más hangon folytatta:

— Akarsz uzsonnát?

— Nem. Csak a cigarettés dobozom s egy pohár vizet.

XVI.

Hangulatok.

Junius végén Tärri sürgönyt kapott Párisból, Oláh Tivadartól, melyben ünnepélyesen kezét kéri. „Lázás állapotom arra kész, hogy választ sürgönyileg kérjem”, így szólt a távirat egy része. Ez időtájt érkezett Ardó Kornéltól is egymásután vagy négy levél, mely arra volt hivatva, hogy meggyőzze Tärrit a költő igaz szerelméről s bebizonyítsa ártatlanságát a „kioszkbeli” ügyben. Ezek a levelek, melyek egyenként költői alkotások voltak s meghatóan inkarnálták a szenvedő szerelmet, — csak hiúságára hatottak immár a leánynak. Elolvasta a leveleket, szívébe nyilalt is valami sajátságos érzés — de ezzel vége volt az egésznek. Eldobta a leveleket, s nem válaszolt rájuk. S midőn látta, hogy a költő mindenhová utána jár, erőszakkal törleszkedik hozzá, beszélni akar vele, szóval, mint egy kis kutya, úgy futkároz szoknyája után: elfogta az az érzés, melyet az elkényeztetett hölgyek a nagyon is szerelmes udvarló iránt éreznek — a megvetés érzése.

A hónap végével jelentkezett Kazacsay Albin, a dúsgazdag táblai bíró két küldöttje is — az egyik államtitkár, a másik huszárezredes — s a nevelőmamától engedélyt kértek, hogy Tärri kezét küldőjük számára megkérhessék.

Tärri nem adott határozott választ. „Gondolkodnom kell — mondá s megpróbálnom, hogy

tudnék-e én az én Albin barátomba szerelmes lenni...!”

— Tessék csak megkísérteni — szólt a huszárezredes — ha nagysád akarja, bizonyval sikerülni fog... Albin szeretetreméltó tulajdonságokkal rendelkezik: negyven éves, megállapodott férfiú s dúsgazdag ember.

Tärrí csakugyan megpróbálta, tudna-e a kérése szerelmes lenni. Elegáns termete volt annak s hasonlatait a stift-dámák s egyáltalán az udvar köréből vette. Egy kissé rövidlátó volt, mint majdnem minden igazi nagy ur — s nem tudott az élettől mit kezdeni, mint minden igazi gavallér. Türelmetlenségből akarta elvenni őt is... meg aztán tetszett, kimondhatlanul tetszett neki a Tärrí — nyaka

„Don Quixote” kisasszony nem tudott határozni. Oláh Tivadar s Kazacsay Albin kétségkívül két olyan alak, aki mellett módja lenne lassankint kifejlődni azzá, amivé indult — Sand Györggyé. Megtarthatná önállóságát ezek oldalán s működési körét megnagyobbíthatná. Aztán meg a nyár elején estek a dolgok. A szerelem misztériumaira szegződtek ismét gondolatai. Álmatlan éjszakákon ismét jelentkezett a szerelem nélkül szükölködő szeretni-vágy...

Hivatta az orvost.

— Gyónni akarok önnek, doktor.

— Figyelek! — felelt Veér György közönyös arccal.

— Két komoly kérőm akadt.

— Menjen férjhez hozzájuk!

— Goromba! Mind a kettőhöz?

— Ha úgy tetszik — igen. A természet voltaképen nem is úgy alkotta önöket, hogy monogamiában éljenek.

— Ön sérteget

— Gyónását hallgatom...

— Befejeztem...

— Csalódás! azt hittem: első férjéről fog beszélni.

Tárri megdöbbsent. Hát még meddig fogja kísértetni ez a rettenetes emlék? Ugy vélte, hogy már végleg leszámolt vele. Élt, szolgálatot tett neki, megtízezett érte, — meghalt. — S most ez az ember, ez a „mészáros“ semmije neki, mint valami feltolakodott bíró, vallatni akarja! Dacosan felelt:

— Vallatni akar?

— Nem, de utoljára is tisztába kell hozni ezt a dolgot...

— Micsoda érdeke van önnek benne?

— *Semmi*... ön miatt!

— Nos, jól van, hát vallani fogok...

Elejéről kezdve, majdnem őszintén beszélt el utóbbi éveinek történetét Tárri. Persze, amint ő felfogta. Az ő szempontjából nem tett egyetlenegy hibás lépést, nem követett el soha igaztalanságot:

— Egy emberre volt szükségem, ki az oltár elé álljon velem, az iktató vállalkozott, s én megtízezett érte. — Szerelmes volt belém... én is mintha vonzódtam volna hozzá... Nem tudtam magam sem, mit érzek, de nem igen haboztam:

könnyelműen neki adtam kezemet. De az esküvő után egy óra múlva: már meggyűlöltem. Nem lettem nejevé, poltron volt... Hogy meghalt: remélem, nem én vagyok az oka?

— Csunya játék, kegyetlen játék! — mormolta maga elé az iszonyat kifejezésével szelid arcán az orvos, s elfordult a lánytól. Az hallgatagon figyelt rá: látszott rajta, hogy le van sujtva.

— Ön tehát engem okol?! — szólalt meg végre félhangon.

— Nem, de érzem, mintha annak dacára, hogy vonzódok önhöz, most meg kéne vetnem!

— Megvetni?!

— Meg. Hanem azzal kár önnek törődnie. Mit használ vagy árt önnek az, ha akárhogyan gondolkodom önről? Egy-egy pillanatra, mintha vont volna valami — valószínűleg hamis étvágy — magához, de most fázom... fázom közelében!...

— Hisz ön nem nő!

Könyek törtek elő a lány szemeiből. Visszafojtott, de mégis elötörő sirása alig hangzott az ünnepélyes csöndben.

Az orvos közelebb lépett hozzája:

— Nem úgy gondoltam — mondá tettetett szigorral — nem úgy... lecke akart lenni az egész, olyan, amilyen nekem mániám... az igazság hajhászása kapott el, megbocsájt ugy-e?

Tárri lassan zokogott tovább. Nem fődte el arcát, engedte szabadon leperegni könyeit. Az orvos leült melléje s becézve simogatta haját,

kezébe fogta kezét — mint azelőtt — s mintha szokatlan és viharos érzés vett volna rajta erőt: alig tudott lélekzeni, alig tudott beszélni:

— Kár rám hallgatnia... nem kell hallgatnia rám... ki tudja mi beszél belőlem? Ismer ön engem?

Az orvos fejét mindközelebb-közelebb vonzotta magához a lány kigyuladt arca. Már-már érintkeztek is. György visszafojtotta lélekzetét s úgy megszorította a leány hanyagon lebocsájtott kezét, hogy az felszisegett.

— Ó, hogy kinez ön...

Veér György fölugrott. Megrázkódott egész testében, s mintha e rázkódásra egészen átváltozott volna — ismét a régi „a jéghideg orvos lett”. Eszébe jutott, miért hívták ide s egyszerre visszatalált a társalgás elejére:

— Ajánlom, menjen férjhez! — szólt, kezét fogott Tárrirel s eltávozott.

Alig tette be maga után az ajtót, Tárri is felállt s az ajtó felé támolgott. Ugy érezte, hogy valami mondanivalója lett volna még. Mi? maga se tudta. Csak azt tudta bizonyosan, hogy a kérőket vissza kell utasítania. Aztán várni tovább! Mire?

Másnap délben ismét eljött az orvos. A mama, szokása szerint, ismét nem volt otthon. Egyidő óta Grácián Lukácsal minden délelőtt a németalföldi festőket tanulmányozta az országos képtárban. „Don Quixote” kisasszony épp Palaczkival vitázott irodalmi dolgokban, havi folyóirata ügyében.

— Bocsánat, zavarom? — kérde az orvos, midőn belépett.

— Éppen nem! — felelt a lány s az édeskésen mosolygó Palaczkyhoz fordult.

— Titkár ur, holnap megbeszélhetjük az ügyet.

Egy darabig némán ült egymás közelében a három sajátságos ellenség. Palaczky érezte, hogy nincs rá szükség, még sem tágitott. Vitát akart felidézni. Veér csak „igen” s „nem”-mel válaszolt. Mig megunta a dolgot s felkelt:

— Megyek az „Angyalföldre”. Ma négy halottam van, a gyerekek hullnak, mint a legyek. Az egész telep egy nagy difteritisz-fészek! — szólt menésközben.

— Nem fél, hogy megkapja? — szólt komolyan Tärri.

— A felnőtteket nem igen bántja; — aztán, aztán aludni nagyot s meghalni egy kicsinyt: a két legjobb dolog.

— Ne beszéljen ilyen!

— Mért?

— Mert mindjárt elmegyek vele!

— Jöjjön, ha mer!

— Hát ön gyávának tart?

— Minden nőt a halállal szemben.

— S ha megmutatom, hogy nem vagyok az?

Az orvos meghajolt s Tärri átment hálószobájába öltözködni.

Magukra maradtak a férfiak. Palaczky Ferenc és Veér György farkasszemét néztek egymással.

Palaezky valamit akart mondani, Veér ajkait harapta vakító fehér fogával. Érezték, hogy a természet törvénye szerint most nekik itt birokra kellene menniök. Végre is mosolyogtak egymásra. S a titkár arca csak arra borult be ismét, midőn látta, hogy robognak el orra előtt a —

— Szerelmesek?! — suttogá szép fekete tömött bajuszába s szurok-szemei megvillantak, végigkísérve az utcán a robogó hintót.

Ezt az intenzív, ezt az elszánt s dühös tekintetet érezte tán öntudatlanul az orvos és barátnője: oly leküzdhetlen zavarral fordították el egymásról tekintetöket. Valami bánatos izgalom vett erőt rajtuk. És mosolyogtak e különös érzéshez. Gúnyolódtak magukban önmaguk fölött. Majd nyiltan is. Tärri szólott:

— Doktor, úgy érzem, meghalni megyünk!

— Igen, s ez nekem tetszik.

— Szeretne felboncolni, tanulni rajtam, ugy-e?

— Ugy.

— Pedig attól az ön orrocskája paprikás! Irtózáttal tölt el a gondolat, hogy holttestemet férfi keze érintse... a profán gúnyolódás... Meghagyom, esküvel kötelezem az embereket arra, hogy nem bántanak majd...

— Nem mindegy már önnek, ha meghalt?

— Nem.

Annyi meggyőződés, annyi igazság volt e sajátságos irtózatban, hogy Veér, ámbár nem tudta megérteni, nem tudta felfogni és megmagyarázni magának, mégis megdöbbsent: milyen sajátságos

lény ez itt mellette, mintha az élet közönséges törvényei nem is léteznének rája nézve!

Ez a gondolat zajgott agyában, s olvasztó hangulat vette hatalmába.

Kiérték a homokos utra. Porfátyolba burkolva már látszottak a főváros gyarmatai s a közelben a sankos vidék aranyos tavasznak — s a pornak — homályosan ragyogó párázatában látszott. A gyárak, a műhelyek, a viskók, a kocsik, az állatok, az emberek, — melyeket mindig mint a nagy szalon — a természet — műtárgyainak látott Veér: most szokatlan benyomást tettek rája. Valami kimondhatlan varázs van mégis ebben az életben, ebben a látományban, az állatokban, az emberekben s ebben a sajátságos igazságnélkül való lányban — aki mellette ül! Miért épp ennek kell mellette ülni?

Ugy vélte mindig az orvos: tisztában van az étellel, s im: teménytelen kérdés rajzott fel benne. Pozitív kérdések, melyekre ködszerű válasz volt a felelet.

— Mégis rettenetes az a halál — susogta felocsudva merengéseiből. S én önt idehozom, magam sem tudom miért, ide a fekete forráshoz.

Tärri szinte vidoran mondá:

— De ön is velem jön.

— S mit ér ön azzal, ha én is meghalok?

— Mit? Semmit — mindent!

— Hogy érti?

— Nem is értem.

— En sem. Furesa napunk van. Micsoda gyerekes hangulat fogott el bennünket...

— Hát önnek is vannak hangulatai?

— Nincsenek. Vagy vannak : beteges tünetek...

— szólt szárazon az orvos.

Kizököntek a hangulatból. A lány is újra felöltötte alakját :

— Milyen könnyelmű vagyok én, egy nőilen férfival sétálgatok egyedül.

— S még hozzá egy oly nőtlen emberrel, ki örökös legényi fogadalmat tett!

— Hogy, hogy?

— Csak nem képzelem, hogy megházasodjam valaha?!

— S miért nem?

— Nem érzem szükségét. Pénzre nincs szükségem, aztán sok a nő-paciensem s végül a — testvérem jól főz...

— Tehát, ha mindezek nem volnának, vagy elmulnának : megházasodnék?

— Bizonyyal.

— Tehát a házasságban nem talál mást, mint kényelmes életet, melyet helyettesíteni is lehet?

— Ne haragudjék rám, de igazán nem talállok!

— Nem haragszom önre, mert... mert... hogy is mondjam? Megvetem önt.

— Tehát kölcsönösen megvetjük egymást s együtt kocsikázunk! Mintha össze volnánk egymással kötve... Sajátságos.

— Érdekes!

— Nagyszerű!

Az ellenségek egymásra néztek s nevettek.
 Az Angyalföld terült el előttük. S e polgárisan
 vad telepről ordító sirás hallatszott feléjük.
 — Nézzünk közelebb! — mondá az orvos.

Temettek. Citromsárgára festett fakoporsóban
 kicsiny gyereket. Egylovas bérkocsi szolgált halot-
 tas hintónak s az ott állt már a ház előtt. Vörös
 egészséges képü kocsisa feszelt a bakon: „Tyűh,
 be soká hozzák!”

Vasárnap volt s a meghalt gyerek kis barátjai,
 háromtól egész tiz éves koru gyerekek hancuzták
 körül a kocsit, álldogáltak a ház előtt, lestek be a
 halottas udvarba. Ottan valami kőműves bakon
 feküdt a kis sárga koporsó. Pap már elvégezte a
 ceremóniát (nem sok igénye van egy négy éves
 kőművesgyereknek) apja is siratta eleget, de az
 anyja, az nem tudott tőle elválni. Ráborult a festett
 fára, hiába noszogatták, csitították, kérték tőle a
 koporsót: nem adta, reá fektette összedagadt képét,
 megölelte, úgy sirt, zokogott, görcsös siránkozással:

— Ó, én lelkem gyermekem... milyen okos
 volt... hogy tudott már mindent a ház körül,
 akármiért küldtem: elhozta a boltból... milyen
 hasznát vettem...! Beli fiam! Lelkem, Beli fiam!

A gyerekek kint is emlegették, sajátyszerű
 titkolódzással, ünnepélyességgel említették e nevet:
 „A Beli, a Beli!”

— Meghalt! — szólt az egyik halkan.

„Meghalt!” — mondták utána a rongyos,

piszkos angyalok. S úgy képzeltek, hogy a Belit valami kitüntetés érte. Ünnepe. Csak egy kis szőke náthás hangú gyerekek nem ment fejébe a dolog, s oda dugva fejét a nagyobbak közé, selypítve ismételte:

— Methalt, methalt? Miélt?

Nem igen tudtak neki válaszolni. Egy nagyobbacska lány adott valamelyes feleletet:

Meghalt, mert nem szerette a Jézust!

— Én szeretem... Én is szeretem! — zsinatolták a kicsinyek. Még a fekete zsidó fiúcska is szerette. (Ha megnő, fogja-e szeretni?)

Az apróságok nagyon sokat beszéltek a halálról. Valami ünnepélyes az. Mért sir a kőművesné, a Beli anyja olyan nagyon? Mit kap a Beli a Jézuskától? Mikor jön vissza? Kérdések kérdései.

Felvilágosításokat csak a nagyobbacska lány tudott adni. Azt hallgatták:

— A Beli nem jön többé vissza! — mondá.

A gyerekek lehorgasztották fejüket, de voltaképen nem hitték a dolgot. Az egyik bukó galambokat pillantott meg, amint a kaba üzte őket Uj-Pestről erre felé. Elkiabálta magát:

— A kaba, jön a kaba!

És neki iramodott az utcának, arra, amerről a galambok ijedt szárnycsattogása hallatszott. A többi is utána, sivitva, zsinatolva, kiabálva:

— A kaba, a kaba!

Csak egy pár vén asszony maradt a halottas ház előtt, ahonnan még egyre hallszott az anya keserves jajgatása.

A bérkocsis a bakon csóválta a fejét:

— Jesszus, tán még most haldoklik az a gyerek...

Aztán kiabált:

— Hozzák-e már, vagy mi lesz?!

Nem hozták, az anyát nem lehetett gyermekétől elválasztani. Pedig a gyászoló család rokonai is — fiatal mester lányok — nyughatatlankodtak, a gyászközönségnek szánt egyetlenegy kocsiban. Szerettek volna már kocsikázni. A vörösképu bérkocsis is mindegyre türelmetlenkedett, míg végre nem tudta tovább türtőztetni magát, s egész arcát elfutotta a vér, vastag nyakában meg kidagadtak az erek, amint teljes erejéből bekiáltott az udvarra:

— *Lesz-e már ma vége a komédiának?!*

— Oh a gazember! — kiáltott fel undorral s felháborodással Veér. Tárri elfogódva intett igent fejével. Az utcasarkon álltak, s onnan nézték végig a sajátságos jelenetet. Kellemetlenül érezték magukat:

— Jerünk innen — mondá az orvos.

Kocsijuk felé indultak. Kar karban, a lány a férfihez simulva. Messziről férj és feleségnek hitték a munkások.

— Utoljára is igaza van annak a baromnak! — szólalt meg Veér, amint újra a kocsiban ültek. — Igaza van. Ma vasárnap s ő még ma szórakozni akar, a gyerek meg utóvégre is meghalt...

Jerünk tovább!

Nagy faraktár előtt állott meg a koei. A majdnem holdas terület ölbe rakott tüzelőfával volt tarkázva. A farakodó szélén állott a fából tákoltt őrház.

— Itt egy beteg van, ma reggel hozták hírül. Bemegyek, bejön vagy megvár? — szólott az orvos.

— Bemegyek — felelt Tärri.

A fakalitrkában szinte forrott a levegő. A fenyő-falak hasadékain ki és be, keresztül és kasul ugrált a vakító napsugár. Mégis oly rideg képe volt a kis putrinak. Egy tarisznya, egy póc és egy szalmaszék az összes butorzat. Meg végre a nagy faládára rögtönzött ágy, ahol valami nagy sáros köpönyegen fekszik a beteg bakter. Öreg, koei-sívelt ember, aki tud tisztességet, de nem tudja, mit keresnek itt nála ezek az uri félék.

— Én vagyok, az orvos! — szólalt meg Veér s közeledett a beteg felé.

— Nekem ám nincs pénzem kérem...

— susogta szégyenkezve az öreg.

— Nem baj! Majd lesz.

— Nem lesz kérem.

— Mért nem?

— Nem ad a gazdám, fát meg nem tudok már vágni. Aztán senkim sincsen.

— Majd jobban lesz megint. Hol a bibi?

Veér megvizsgálta a beteget. Megdöbbsent az eredménnytől.

— Ennek az embernek még ma meg kell halnia. — sugta a Tärri fülébe.

És az öreg bakter megerőltetve nyakát, kinézett az ablakon :

— Ellopják mind a fát, ha nem vigyázok — szólott és haldokolva ügyelt ki tovább a rakodóra.

— Jertünk tovább! — mondá az orvos.

Nem mentek tovább. Veér eszébe jutott :

— Nagy próbára teszem az ön idegrendszerét, félek, nem talál jól kiütni. Aztán ha kollegáim megtudják, hogy nő-assistenst hordok magammal!

Beültek a kocsiba s hazafelé hajtattak a városba.

— Haza viszem, s én nyomban vissza hajtatok. Nem is tudom, miért hoztam el? — szólalt meg Veér.

— Én akartam — válaszolt a leány.

— Furcsa nap ez a mai — beszélt tovább az orvos, olyan hangon, mintha hangoson gondolkoznék. — Furcsa nap. Hangulatok fognak el. Az az ostoba fa-csősz is szinte meghatott. Még se jó, ha az embernek nincsenek gyermekei... Ha valaha elhatározom magamat, hogy megházasodjam: csak azért tenném, hogy gyermekeim legyenek!

A lánynak nem volt megjegyzése ezekre a szavakra. Csak később jutott eszébe megjegyezni :

— Én meg ha ösmerném azt a lányt, akit ön valaha megkér, annak mondani fognék valamit, és —

— És?

— És tudom, visszautasítaná az ön kezét,

azt a kezét, mely nem egy nő, de egy butordarab után nyul.

— S tegyük fel, ha önt kérném meg, mit válaszolna?

— Ne tegyük fel.

— De ha például, csak például mégis! Nos —

— Azt válaszolnám: nézze, mennyi lány van, akiben nincsen önérzet — válasszon azokból!

— S ha esetleg szeretne?

— Az nem lehet eset. S ha igen, akkor is elutasítanám... Hanem ne beszéljünk erről. Holnap bál van a Margitszigeten. Szeretném látni, hogy táncol ön! Eljő?

— Nem.

Másnap a bál első vendégei között volt — Veér György. Kevés vártatva utána jött nevelő anyjával Tärri. Tekintetük azonnal találkozott. Az orvos odalépett betegéhez, köszöntötte, de alig szólhattak egy pár szót, felhallzott a tánczene, Tärri előjegyzett táncosa odalépett hozzá:

— Nagysád, kezdik, jerünk!

A lány egy pillanatig gondolkozott, aztán a Veér karjába fűzte karját s a bosszuságtól szinte merev fiatal ember felé fordulva szólott:

— Megenged a képviselő ur, de a doktor urnak már sokkal régebben ígértem el ezt a táncot. Bocsásson meg, de elfeledtem... De nagyon régen volt. Ugy-e doktor?

— Igen! — felelt Veér. Dacos fejét meghajította egy kissé a képviselő előtt, s vitte táncosát a zene elé...

XVII.

A materiálista.

Közel a virágcsináló műhelyhez, a toronyban meghuzták délre a harangot. Nem a levesnótát, mert ezek a fővárosi dolgos lányok a kávéért élnek-halnak.

Még csak pár pillanatig berregett a varrógép, búgott a fodorító-masina, rezegtek a csináltvirág drótkocsányai s sziszegett a szál a leányok kezeiben, aztán egyszerre megállt a munka.

Akinek kalapja volt, az azután kapott, kinek meg csak *mindent* elfödő nagykendője — kedves nagykendő! — az meg azt kapta magára s egy perc alatt üres volt a virágcsináló műhely; csak egy-két kisasszony — akit lent várt az udvarlója — maradt még ott s a nagy toilette-tükör előtt igazgatta, egyengette, szépítgette magát sokáig. De végre azok is elmentek s nem maradt ott senki, csak egy nagyon furaképű serdülő lány, a műhely manója — Csuzma Névi s a kis Lontika.

A kis lány hátrahuzódott, úgy, hogy alig vették észre. A zugban oszt elővette táskáját, gyümölcsöt meg egy darab kenyeret vett ki belőle, gyorsan megette, aztán halkán mondá:

— Megebédeltem.

És újra munkához fogott.

A nagy műhelyben, a lányok leheletétől, az izzadságtól s a melegtől súlyos és savanykás levegőben egyedül gyors lélekezése s munkájának halk nesze hallatszott. A műhely manója nesztelenül, mintegy

prédára leső macska ült a nagy tükrözüveg ablak előtt, s úgy nézte, hogy járnak-kelnek kint az emberek, tarka képek, melyek valószínűleg beszélnek is, de zsvajukat a vastag üveg nem ereszti által.

Néha-néha egy-egy ur bemosolygott rája, arra kinyújtotta a nyelvét vagy elhuzta a száját s úgy mulatott. Mulatott mindenen, de különösen a rossz lányokon, akik csoportostul jártak erre. Ösmerte már valamennyit, s nagy érdeklődéssel kísérte stereotip kalandjaikat, tudomást vett róla, ha egyen-egyen új ruha volt s nevetett, ha egyik-másik vidéki ur nem merte őket megszólítani s csak ment utánuk félénken, de fáradhatlanul. . .

Most is egy ilyen gavallért nézegetett s egyszerre hátrafordulva Lontika felé, felkiáltott:

-- Pipőke itt megy a szeretőd!

— Nincs nekem, ne bánts engem! — szólt az, s összeszorítva ajkait, dolgozott tovább.

Szempillái remegtek, látszott rajta, érezni lehetett, hogy mindjárt — mindjárt sirva fakad.

Rossz napja volt nagyon. Miért is mondta otthon, hogy már ma a műhelyben marad, nagyon sok a dolog, nem mehet haza ebédre? Miért is kellett neki virágcsináló lánynak lenni? Ama két hét óta, amióta itt van, nem volt egy jó órája!

De mikor otthon még rosszabb, de mikor azért jött ide, hogy otthon ne legyen!

Mindegy!

Dél volt. A lányok nagyrészt elmentek. Lontika maga maradt a virágcsináló műhelyben.

Lontika összeszorította ajkait. Szempillái egyre

remegtek. Látszott rajta, hogy mindjárt, mindjárt sirva fakad. Egyáltalán ma nagyon rossz napja volt. Tegnap reggel is kimaradt a hajából egy csomó, fésülködés közben. Az pedig a legrosszabbat jelenti. Mi rossz jöhet még?! Itt nem maradhat a lányoktól, otthon meg semmibe se veszik. A tegnapi esti mulatság alkalmával sem engedték, hogy ő szolgáljon fel.

— Nem vagy te eseléd! Te csak tanulj virágot csinálni, az művészi foglalkozás, legalább abban lehetsz kiváló. Volt már rá eset... De ha az izlésemet adhatnám neked! — ezt mondogatta egy idő óta Tärri és — persze — a nagynéni is.

Nagyon igazok voltak. Azt belátta maga a kis leány is. Otthon nem volt mit csinálnia, a szobaleány kivette kezéből a törlőrongyot, a partvist, — a tisztogatást. S egy kisse — kénytelen volt elismerni — utjában is van az urali testvérének, nénjének. Ha híres emberek jöttek, meglátták, kérdezték mindjárt: „ki az a csinos kis barna”. S Tärrinek azt kellett felelnie: „a testvérem, de...!” Nem lehetett bemutatnia. Haza meg már bajos lett volna küldeni, mégis csak rendben tartotta a spajzot s „Don Quixote” kisasszonyt senki sem tudta úgy megfésülni, mint ő.

Ó, miért vágyakozott, miért jött el ide, s miért nincs ereje hazamenni?!

Mit tegyen? hova legyen?!

Utoljára is Tärri eszelte ki neki a költői foglalkozást: „virágot csinálni? ó mi szép; nem keresni, de élvezni csak!”

— És dolgozni ernyedetlenül, mert fő a szorgalom s az izlés. Ha Tärri adhatna neked az izléséből. De ha egész napon tanulsz s bele nem fáradsz, úgy művésznő lehetsz! — szólott az özvegy.

A kis Lontikának azonban semmi kedve sem volt művésznőnek lenni. A gazdáit, két vén kisasszonyt, a folyton csibukozó, s a leányokat csipkedő apjukkal együtt, a vásárlókkal egyetemben egyre gúnyolta, míg a lányok ő rája nem kaptak. Szidta őket, ha malackodtak, nem járt velük kávé-mérésbe, se a színházba, pedig gavallér akadt volna. „Affektál!” azt mondták a lányok. „A lelkem „szotty” hogy teszi magát!” — szólott Csuzma Névi, s hajrá, megindították ellene a tú-háborut. Egy darabig nevetve tűrte, aztán csak tűrte, végre szenvedte fájdalommal:

— Oh, hagyjatok engem békén, mit vétettem én nektek, ne bántsatok...!

Nem bántották, csak enyelegtek vele. Hosszu volt neki Tärri ruhája, a haja meg nagyon is a homlokára csapott, a keztyűt se szerette, — nevezték Hamupipőkének:

— Hamupipőke, itt megy a szeretőd!...

— Hamupipőke, elszórtam a gyöngyöt, szedd fel!...

— Hamupipőke, szaladj kilíért!...

— Hamupipőke, vidd vissza, — vajaszt hozzá!...

— Mamzell Betti, a Hamupipőke mind elgörbíti a drótot!...

— Nagysád, a Hamupipőkével már megint nem lehet egy szobában maradni!...

— Oh, te utálatos Hamupipőke...

Szegény Pipőke! Ezek a gonosz fővárosi gyerek-lányok, a Csuzma Névi, meg a többi és a nagyobb lányok is úgy közre fogták, hogy utóvégre azt se tudta: fiú-e vagy leány? Mind a sarkaig érő szép fekete hajába — ennél se volt egyéb szép rajta, — mind odaszállott az ő régi helyre-bátorsága. Utoljára alig mert mukkanni, — megadta magát. Beszélhettek akármit ezek az istentelen teremtesek azzal a „jól kinéz“-féle jargonjukkal. Nem igen felelt többé vissza, lehajtotta fejét és dolgozott.

— Oh, a szent! — susogta a gonosz Névi.

A szent nem volt többé szent, — megszűnt gyermek lenni. Minden regényolvasás, minden utánzási ösztön nélkül, egyedül tiszta véréből fakadva, megjelent neki az élet legnagyobb bűbája: — tizenhat évnek szerelme.

A doktor egy párszor beszélt vele, nagyon is szívélyesen, úgy, mint más kisasszonnyal, úgy, mint Tárrivel, sőt bizonynal nem lett volna a kis Lonti szerelmes, ha azt nem hiszi, hogy tetszik a nagy, hatalmas és jó embernek. De bizonynal mindenki más, csak ő nem tudott semmit is szerelmének születése, ereje, mértéke, határai felől. Abban az aranyos homályban volt, amiben csintalan gyerekek, kik hanyattfekve a napsütötte gyepen, behunyják szemeiket, s mégis látnak vagy éreznek bizonyos izzó, határozatlan szint.

Izzó s mégis határozatlan szín: tizenhat éves leány szerelme foglalkoztatta most s kizárt lelkéből mindent, mi nem harmoniál vele. Az az érzés, mely még tetőpontján sincs, s már is lemondástól keserű. Beszélhettek már most akármit a virágcsináló leányok, tűszurásaikat nem igen érezte a kis leány, a betelés reménye nélkül való szerelem járta át egészen.

— Neked adom! Akarod?... — mondá Tärri. S csakugyan Veér egy idő óta észre sem vette, meg se szólította többé. Ha jött, egyre Tärrirel foglalkozott, vitatkozott, veszekedett, gúnyolódott és — szemei égtek.

Nem tudta békén elviselni ezt a fordulatot — s igyekezett szabadulni hazulról, kiverni a fejescskéjéből az aranyos tücsköt — virágcsináló lány lett. Azontúl oszt keveset láthatott, volt otthon, de hamar elleste a titkot, s megtudta egy napon a könnyörtelen igazságot, amit nénje is csak sejtett, azt, hogy Tärrinek joga volt így szólni: „Neked adom, akarod!”

S erre a napra következő reggelen, lesütött szemmel, szinte morosus arccal, szólt a kis lány otthon:

— Nem jövök ma haza ebédre, sok a dolog, s messze van...

A doktor volt meghíva az nap ebédre.

— Pedig talán lesz valami!... — jegyzé meg Tärri gúnyos mosolygással. Lontika nem hallott többé semmit, futott a műhelybe, leült a helyére, s meg se mozdult. Olyan serényül dolgozott, annyi akarattal, s mégis ügyetlenül.

Csakugyan nem volt izlése, s Tärri végtére is, nem adhatta neki az övét. . . . Nagyon nyomorékok voltak a virágai, s a szirmok olyan egyformák, mint a krajcár. A mamzell nem egyszer kikapta a kezéből, a drót szinte belevágódott a kis lány kezébe :

— . . . Nem így, hisz ez nem papucs !

Lontika a nyelvét sem nyújtotta ki, midőn a mamzell elfordult, hanem szónélkül dolgozott tovább. El akart szédülni a munkában, s ebben a szédülésben elfeledni mindent. De a virágok, ha csináltak is, beszélni szeretnek. Ha narancsvirágot csinált, az így szólt hozzá : „Milyen szép leszek a gomblyukában !“ Ha myrtus-bimbót szárazott, az megmondá : „Be szép koszoru is lesz a Tärri fején belőlem !“ A többi virágnak is volt valami mondanivalója. Az imént azalea-szirmokat vágott, s már a szirmok is beszéltek : „Ilyen szirma volt annak az azaleának, amit az orvos tegnap testvérének hozott, milyen fura azalea ! . . .“

És ezt a beszédet hallotta fülébe susogni egész délelőtt, ez a beszéd nem hagyta nyugodni délben, a magányban sem.

Lontika nagyon félt, hogy meghallják ezt a kelletlen beszédet. Körülnézett a műhelyben, még most sem volt ott, csak Szemen Évi, meg a két vén kisasszony jött meg. Mindnyájan ebéden voltak még.

A műhely manója meg egyre nézegetett ki a tükör-üveges kirakaton, s egyszerre csak felkiáltott :

— No de ezt csak elfogadod szeretőnek, Pipőke, hé!

Lontika ösztönszerűleg kifelé nézett: Veér György haladt el ott éppen abban a pillanatban. Először elhalványodott, meghidegült egészen a kicsiny lábáig, aztán meg görcsös sirásra fakadt:

— Ne bántsatok, ne bántsatok! — kiáltá kétségbeesve s kötényébe temette égő arcát.

A lányok szállingóztak befelé. Megálltak a síró leány előtt:

— Eltört a méceses...

— Kapocs a pityér...

— Keztyű az orrodra...

— Szaladj utána, még nincsen messze! — sipitá.

Puff! Az Évi szavai kicsorrantották a poharat. Nem tudott türni, nem tudott gondolkozni többé, hanem öklével a gnóm-képű lány szemébe csapott.

— Csitt! — kiabált közbe a két vén kis-asszony.

— Gyilkos! — kiáltották vissza a lányok s körülállották a felmérgesedett kis madarat. Csuzma Névi, de a többiek is zúgva emelték fel kezeiket. Lontika remegve huzódott a falhoz és védő szer-száért zsebébe nyult, zsebkendője után. De rémület, amint kihuzta zsebkendőjét, zsebe is kifordult utána és onnan egy csomó drága myrtus- és narancsvirág hullt a földre, mindnyájuk szemeláttára.

— Zsivány! — hallszott fel egy éles hang. Az ördög-fiókok utána:

— Zsivány!

És Lontika ott állt, mint valami márványból való szent lány, s nézte a földre hullt virágokat.

Átvillámlott agyán a gondolat: tehát most tolvajnak fognak tartani, kikiáltani zshiváynak. S nincs, aki védelmére kelne, aki megvilágosítaná az igazságot! El van veszve...

— Tolvaj! — zúgtak tovább a leányok, s odahívták a mamzellokat. A másik szobából áttipegett a csibukozó öreg ur, és mind a hárman összecapták a kezeiket:

— Tolvaj!

A kis tolvaj merően nézte a földre hullott virágokat, s csak hebegett, hebegett:

— Nem loptam... elrontottam... féltem megmondani... azért!...

— Azt mindenki mondhatja! — szólt az öreg ur, ki egy csipésért egyszer nagyon a kezére kapott.

— Én láttam! — visitott Névi.

— Ki kell kutatni, le kell vetkőztetni! — indítványozta az öreg.

Névi nyomban hozzája kapott, s végigkotorásztta a zsebét, a meztelen testét is. De nem talált semmit.

— Már eladta! — jelenté ki lehangoltan.

A mamzell is megvizsgálta, ő se talált mitse. S a kis tolvaj hagyott magával cselekedni mindent, s csak sirt, csak hebegett.

— Elrontottam... nem loptam... féltem megmondani... azért!...

— Hozzátok elé a kalapját! — kiáltotta az egyik vén kisasszony.

Csuzma Névi előhozta.

— No, lányom, már most mehetsz haza, ide ne jér többé! — szólt a kisasszony, s megfogva reszkető kezét, fejébe tette a kalapot, karjára fűzte kosarát, s kivezette az ajtón.

Ki volt lökve. Még hallotta, amint kacagva, zúgva kiáltották odabenn a rettenetes szót, de aztán mitsem hallott. Se az utca zaját, se semmit. Szaladt... sietett...

Haza ért. Nem tudta: hogyan? Jött-e vagy hozták?

Végre is otthon volt. Leült az előszobában és kis mellére szoritotta kezét, hogy visszatartsa mindegyre előtörő sirását. Még lélekzetét is visszafojtotta, hogy észre ne vegyék. Egy darabig csak azért, azontúl meg mert egyszerre eszébe jutott, aki nem lélezkzik, az meghal. Ó, ha meg tudna halni itt ezen a széken s nem látná, amint gúnnyal, talán szitokkal is ajkukon megjelennek *övéi* s kérdik: „Miért jött haza a kisasszony?” „Miért nem akar többé a műhelybe menni?...“

Amint erőszakkal visszafojtotta a lélekzést, átrohan agyacsáján a keserű, a kétségbeesett, a banális kérdés: Mit tett, hogy így kell szenvednie, mit követett el a jó Isten ellen, hogy ilyen kegyetlen sujtja, egyedül csak őt kinozza az egész világon! S ez a kérdés úgy elfacsarta szívét, hogy mély sohajjal lett vége az öngyilkos szándéknak s a sohajból pedig — mint felhőből eső — lassan-

lassan permetező sírás lön. Sirt, sirt esendesen a kis lány, míg olyan vizes, olyan levert lett, mint valami viharos éjjelen eltévedt tuba-madár. Fejét belefurta az előszoba diványpárnájába, hogy meg ne hallják odabenn — meg ne lássa senki.

Meglátták. Veér jött be egyenesen, de halkán hozzája lépett, s szeliden megérintette:

— Mit csinál itt, kicsike?

A kis lány nem felelt s karjaival elfödte arcát.

— Összekoccanás? — suttogá az orvos s gyengéden elhárította a síró lányka karjait.

Lontika fejével nemet intett.

— Bántotta valaki?

— Bántott... mindenki bánt...! Ó, doktor ur, ne hagyjon! — zokogta végre s belekapaszkodott a férfi karjába.

Veér mosolygott s megsimogatta a lány arcát.

— Majd végzek én azokkal! Csak bizzam! Törülje meg szépecskén a szemeit, aztán jerünk be...

Karonfogta s bementek. Mindketten nagyon el voltak fogódva. Alig köszöntek. Lontika gépiesen ült le az ablak mellé s várta, míg kérdezni fogják.

Nem szólt hozzája senki, alig vette észre az özvegy. Mintha az is zavarban lett volna?

A nappaliban rekkenő hőség volt s Vassné mégis nehéz selyemben ült a nagy karosszéken. Arcán a fehér festék megizzadt, aztán összetöredezett. A megkövéredett halálnak lehet ilyen képe.

Tärri nem volt benn. A szomszéd-szobából egy hamisan játszott Chopin-szonáta hallzott át.

— Tärri komponál, — jegyzé meg az özvegy s kitüntető szívéllyességgel maga mellett mutatott helyet Veérnek :

— Addig *mi* csevegjünk !

Veér hallgatagon a földre nézett. Az ablaknál a megázott, viharverte tuba ült némán. Az özvegy is elhallgatott, bár látszott rajta, hogy valamit mondani akar.

De a mély csendben egyszerre susogott a szőnyeg-ajtó s belépett Tärri.

Kék-selyem reggeli köntösben, kis piros török cipőben, hajában, mellén tele nehéz illatu jázminnal : agyégítő, vérforraló nyáréjji álom.

A „nyáréjji álom“ köntösének uszályára lépve meg-megbotlott, amint odalépett az orvoshoz s kezét feléje nyújtá. Széchenyi Könyvtár

Kezet fogtak, aztán elfordították egymásról tekintetüket. (Az ember szeretne, de nem tud a napba nézni.)

A néma csend egy hallgatóval szaporodott. Veér ujságokat forgatott kezében. Tärri hátradőlt a diványon s a padmalyt nézte.

Az orvos sajátságos, nyugodt, majdnem üzleties hangja vágta át a csendet :

— Szeretem, hogy mindnyájan együtt vagyunk !
— szól, az özvegy felé fordulva.

Tärri hirtelen lehunyta szemeit, fehér arca egyszerre színes lett.

Az ablakban „Hamupipőke“ elhalványult.

Veér egy kis szünetet tartott s csak ezután beszélt lassu, monoton, majdnem bántólag nyugodt hangon:

— Meg kell házasodnom! Meggondoltam a dolgot: és a legény-élet mégse olyan kényelmes... Azután finánciális okok is...

Tärr felugrott helyéről s odatámaszkodva nevelő-anya székének támlányára, hidegen közbe vágott:

— Uram, ön nem tartozik nekünk számot adni céljai s okairól...

— Nem valóban nem! Vagy ahogy veszszük... — felelt Veér, némi zavarral s felállt. Egy pillanatig hallgatott, majd az özvegy felé fordulva, újra folytatá, nyugodt hangon:

— De mégis, ezeket szükséges volt előre bocsátanom. Nem szeretném, ha a veronai Romeó színében tűnnék fel, amidőn nagysádtól ezennel lánya kezét kérem...

Pillanatnyi szünet következett. Az izgatott csendben azonban egyszerre felhangzott a Tärr fátyolozott, majdnem rikácsoló hangja. Közelebb lépett Veér Györgyhöz, megvetőleg végignézte gyilkoló tekintetével s mintha valamely színműből tanulta volna be a szavakat, mondá:

— *Én pedig megvetem önt s nem leszek az ön neje soha...*

A férfi hátrahőkölt, válla megrándult, ajkába harapott, de hirtelen visszanyerte ismét éber hidegvérét s végig villantotta tekintetét környezetén. A feszesen ülő özvegyen, a halvány „Don Quixote”

kisasszonyon s a kis Lontán. És arca egyszerre diadalmas szint öltött, alakja visszanyerte ruganyosságát, szeme hideg fényét, hangja gúnyos simaságát. Rámosolygott Tährre s szólott:

— Nem is kegyedet merészkedtem érteni, hanem — a Lonta kisasszonyt . .

S odalépve Hamupipőkéhez, mélyen meghajlott előtte, s tiszteletteljesen megcsókolva annak remegő barna kezecskéjét, mondá:

— Ugy-e ön nem veti meg az egyszerű embert s eljön hozzám, lesz az én kis feleségem?!

XVIII.

Az arckép.

Veér György másnap későn ébredt föl s bár kinyitotta szemeit, úgy tetszett neki, mintha tovább álmodnék.

Tehát tegnap óta vőlegény. Eljegyzett egy kis tudatlan, naiv és nem épen csunya lánykát. Mért? Szerette? Nem. Gazdag? Kegyelem-kenyéren él.

Milyen kegyetlen álomnak is ez egyszerű, megmásíthatlan valóság!

A bágyadt ember feltápáskodott. Szobájában világosan látta a tárgyakat és — nagyon is tisztán a történeteket.

Visszafeküdt ágyába s behunyva szemeit, elgondolta, átszenvedte a valóságot: vőlegény. El van jegyezve azzal, ki neki teljesen idegen, s akinek összes érdeme az, hogy testvére egy

lánynak, akiért minden csepp vérét odaadná s kinek odaadni egész lényét: egyedüli örült vágya. Ah, tehát végre is be kell vallania, amit maga előtt is tagadott eddig: örült, esztelen szerelmét... Oly érzés fogta el, mint az öngyilkost, ki robogó vonat elé a sínekre fekszik, hogy eloltsa áldatlan életét, de midőn közvetlen közlről érzi, hallja a gőzgép gyilkos kerekeinek kattogását, az élethez való akarat, a boldogság jogtalan vágya túlnyomják keserüségét, menekülni akar, de érzi, hogy késő, nincs menekvés, egy pillanat s ő megszűnt... és megszűnt minden. Öntudata homályossá lesz, de e homályon keresztül tör egy végtelen örületes vágy: élni... élni...!

György már-már érezte, hogy hogyan tiporja el a végzet öntudatlan kereke, s tudta hogy maga feküdt eléje. Egy pillanatra a menekülésre gondolt. De meggyőződött, hogy az lehetetlen többé. És dermedtség fogta el, a lemondás dermedtsége. Aztán óriási akaratereje erőt vett kinjain. Felugrott:

— Ejh, e fogom feledni. Boldog házasetet élek. Gyermekeim lesznek s majd egyszer nevetve fogom elbeszélni az egészet, ha ugyan nem tölt el a szégyen a multak miatt...! mormogá magában és csengetett.

Egyik öccse jött be és elhalványult, amint meglátta bátyja halotthalvány arcát.

— Beteg vagy, bátya?

— Egy kissé. — Küldj mosdóvizet — Az előszobában mondd meg az ambulánsoknak, hogy csak egy óra mulva rendelek.

— Urihölgy vár odakünn.

— Annak is mondd meg. Itt a víz? Tedd be kívülről az ablaktáblákat. Huzd be a külső ajtót. Egy óráig semmiesetre se zavarjatok.

György ismét maga maradt. Megmosdott. A hideg víz fölleveníté egy kicsinyt. A szobában még lámpa égett.

György levevé az ágya feje fölött függő arcképet. Kivette keretéből s anélkül, hogy megtekintette volna, meggyújtotta a lámpánál s a kályhába dobta.

Az arckép egyik csücske lobbort vetett. Veér ijedten kapott az égő fotográfia után s kezei közt nyomva el lángját, körülnézett. Milyen furcsákat gondolhatna most az a páciens, ki véletlenül betekintene ide, hogy mit csinál a doktor?!

A sarokban lázmérő készülék, feliratos s experimentumokra szánt orvosságos üvegek, villanytelepek és sebészi eszközök, kiváló koponyák, ébrények spirituszban, jellegzetes csontvázak szárazon kezelve s az előtérben egy gyerek, ki titokban, bezárkózva a tüzzel játszik...

A doktornak úgy tetszett, mintha halk s gúnyos kacajt visszhangoznának a minden oldalról elzárt falak. — Hallgatódzott, majd idegesen hátraszegé fejét:

„Megnézem még utoljára... Abban csak nincs semmi nevetséges?!“ — gondoló magában.

És a Tárri arcképének szemlélésébe merült. Quixote kisasszony ezuttal mint „Noémi“ szerepelt. Világos, hogy mint Jókai „Arany ember“-ének Noémije. A simán fésült fekete hajban művészileg

elszórt tearózsák, melyek árnyékot vetettek az alacsony homlokra s ezzel még jobban bemélyeszték az ugyis beesett szemeket. A derék egyszerű faconja alig látszott a rózsaozön közül. S a kebel... Valóban! ha Noémi a Senki szigetének rózsaszürete alkalmával Ellingernél learcmásoltatta volna magát, azt csak ily kosztümben teendi. És a beállítás! A Van-Dyk-i beállítás! A festő, ki Quixote kisasszonyt ez alkalomból a fotografushoz kísérte, még akkor is, midőn a kisasszony már a működni kész sötét kamra előtt ült, de még azután is folyvást igazgató a bájos fejet, nyakat, törzset, lábakat, s mig ajka az ingyen kéjtől remegett, egyre szavalá: „A beállítás a fő; nagy világosság, kevés árny, s viszont...”

S mig a keresetlen ember e keresett arcmost szemlélte, el nem nyomhatott egy lénye mélyéből eredő felkiáltást:

— Mily szép, az tagadhatlan, hogy szép!

Aztán letette kezéből „Noémi“-t és fel-alá járva tovább füzte akaratlanul, tovább gondolta gondolatait:

Azt gondolta, milyen szép ez a lány, de milyen silány. Aztán a szépség kérdésével foglalkozott. Mi a szépség? Egy külső esetleg, melynek az ujság ad hamis értéket. Egy hónappal a házasság után csak akkor érezzük, hogy feleségünk szép: ha más mondja, aki még nem birta, s aki előtt még uj... Az érzékek bigottak és fanatikusak: hisznek, epednek, biznak valamiben, s vágyakodnak valamiért, ami nincs. A vágyak nem telnek be, csak megzabálnak... És mégis: egész életét adta

volna oda, ha csak egyszer is birhatná. Pedig úgy érezte: meg van csalva, egy vak ösztön uralodik fölötte: kóros állapot, melyet gyógykezelní lehetetlen...

Lehetetlen? s az értelmes akarat? Le fog mondani, ellent fog állani, el kell felednie az egészet!...

A még mindig füstölő arckép ott feküdt az asztalon. A kályha ajtaja nyitva, a lámpa lángja magasan; nem valami kellemes illat uralkodott a szobában. — „Tärri-Noémi“ hamvadó hajában egy pillanatra némi lappangó szikra csillogott fel. — A doktor nyomban eloltotta kezével s füzte tovább évődéseit:

„Szegény arckép! El kell pusztulnia, mintha az ezüsthalgos papír ártott volna valakinek! Hisz, ha jól vesszük, eredetije sem bántott senkit. Olyanná lett, amilyenné születése és életviszonyai tették. Okos embernek nem lehet a kaméliát okolni, azért, hogy nincsen illata! A természet rendezte be így... De hát bolond ember az, aki a kaméliát választja kedvenc virágának! — Be kell látnom, hogy érzékeim bolondot akarnak velem elkövetni. Azaz, hogy akartak, mert ma már minden későn... És mégis nekem úgy tetszik, hogy szerencsétlen vagyok. Ha változtatni lehetne a dolgokon!...”

„Vagy talán úgy lettem volna szerencsétlen. Egy rajongó oldalán. Élettársa egy nőnek, aki természeténél fogva minden más, csak nem nő. A színésznő is lehet olykor asszony, de ő soha! Rideg, hiu bálvány, kinek a tömjén mindene.

Tömkelege a hamis illúzióknak, egy női Don Quixote, akiből minden természetességet kifacsart a regényesség, s aki minden képtelen könyvhősbe szerelmes, de élőt senkit sem szeret. Egy tökéletes emberi organizmus, mely nyilvánosan sugarat eszik s verseket iszik rája, de titokban — úgy lehet — jóllakik a husból s elteltségét pezsgővel. . .

György — ki tudja mért? — úgy látta, hogy egy pillanatra az arckép szeme titkos bánatot, emésztő, hallgatag szenvedést fejezett ki e percben. — Fölsóhajtott s gondolkozott tovább.

„Szegény leány! Talán nem is olyan rossz, mint amilyennek én hiszem. Áldozata ferde viszonyoknak. Ki ítélheti el érte? Modoráért?! Mert nem lehetetlen, hogy ami bántó rajta, csak a modor, mit szerencsétlen viszonyai raggattak rája. S utoljára, mi az a bántó rajta? Az, hogy kifürkészhetlen? Hátha a feltétlen dicsvágy, százados félszegség alatt egy elsodort szűz szenvedése rejlik. Volt idő, midőn oly sajátságosan nézett reám, mintha panaszkodott volna. Mit panaszolhatott? Miért nem kértem meg! Ha megkértem volna. . . Szeretném boldognak tudni, ha én boldogtalanná leszek is. . . E vágyat is az érzékek okozzák? Bajosan. . .

„Bizonyyal. De hogyan? Azt nem lehet tudni, de mégis: mindenesetre. Mi köthet már a felületes lényhez, mint az esztelen ösztön. Vajjon vezethetett volna az boldogságra engem? Lehetetlen. Veszített volna erejéből s egyszerre csak ott találtam volna magamat, ahová vezetett: avaron, egyedül. — Jó, hogy így történt. Ma tán még fáj lemondanom

konok, megszokott, megjegecesült vágyamról, de holnap? örülök a szakításon.“

„Ha ugyan nem örülök bele!“

Az orvosságos polcon egy barna üvegen fel volt írva: „Chinin.“ A doktor ez után nyult s bevett belőle. Ugy hitte, hogy láza van. Valószínűleg idegláza, mert az ambulánsok csoszogása az előszobában növelte fájdalmait. Fejében hasogatódzott, mintha az egész éjszakán rossz bort ivott volna. — Érezte, hogy ki van merülve, beteg, alig tudja mozgatni tagjait, foga vacog, majd megóriási forróság, aztán halálos bágyadság fogja el egész testét. — Lefeküdt a szőnyegre.

Közel a földhöz!

Behunyta szemeit, s úgy tetszett neki, mintha nem tudná azokat kinyitni többé. És bekövetkezett az előtte még ismeretlen pillanat, midőn az élethez való akarata csak igen gyenge hullámokat vetett; majd lassanként ezek is elsimultak, mozdulatlan, kietlen lett egész lénye, s megszűnt élő lenni, mielőtt szíverése megállt volna.

— Bátya! a betegek... szólott be kívülről az öcs. — György fölápáskodott, de nagyon nehezen. Kétségbeesett sóhaj szállt fel melléből.

— Ah, megöl a *nyomorult*!

Talán magát, talán a lányt értette az utolsó szó alatt. Inkább a lányt, kinek csonka arcmását néma dühvel szoritotta, törte össze markában. Vagy inkább magát, hisz már a másik pillanatban szeliden, részvéttel egyengeté ki az összegyűrött arcképet, s lázas ajkához emelé...

Az öcs megint megszólalt az ajtó mögött:

— Bátya, a betegek...

— Én is beteg vagyok!

— Vass Tärri kisasszony vár...

György erősen föllélekzett. Halálos betegség után az élet jellemző jelensége. Egy pillanatra ujólag jelentkezett az élet gyönyöre. Ez a név oly hatással volt rá, mint az aknába temetett munkásnak a világosság, midőn napok múltán egyszerre hirtelen megpillantja újra. Egy csepp fény: egész sugár-özön!

— Vezesd az elfogadó-szobába. Azonnal ott leszek; — szólt, pedig meg sem gondolta, mit beszél.

— Ha beteg ön, maradjon itt; nem félek én a hálósobától sem! — szólalt meg kívülről egy csüggeteg hang.

Don Quixote kisasszony egy kissé el volt rekedve. A doktor egyszerre ruganyossá lett e hangtól, kabátot vett, jól-rosszul beteríté ágyát s ajtót nyitott.

Tärri a szokottnál is halványabb arccal állt előtte.

Kezet fogtak; egy kissé talán hosszasabban is a szokottnál. Mindenki más, csak ők nem vehették észre, hogy a két összefogódzott kéz mindig így szeretne maradni. — A lány vont ki előbb a magáét. Kíváncsi örömmel nézett szét a férfi szobájában. Levegőjét jónak, az egészet barátságosnak találta. Hogy férfi volt mellette, nem rettent meg a csontvázaktól, sőt hozzájuk lépett s meg-

tapogatá a megfehérített csontokat. — Hallgattak, de ennyi őszinteség még sohasem nyilatkozott beszédükben. Gyöngédek voltak egymás iránt, egészen otthonosak egymás közelében. Teljes bájjal leszállt rájuk az otthon érzete s minden hevesebb vágyat beburkolt bennük. — György érezte, hogy ez érzés fokenként jobban és jobban erőt vesz rajta s egész lágggyá, olvadóvá teszi. Gyönyörrel tölté el ez állapot, de épp ezért szabadulni akart tőle. — A csontvázakra mutatva szólt:

— A halott élet...

— Itt meg az élő halott! — viszonzá Tárri s magára mutatott.

— A „Márványszív“ hősnője? — Gyermekek koromban olvastam egy angol regényt, az volt a címe. Tartalmára már nem, de lilaszin borítékára még emlékszem. Valakinek alighanem márványszíve volt benne s így meg volt halva még élve...

— Nem azért jöttem, hogy gúnyoljon.

— Hát miért? Hogy ön kifejezhesse újra megvetését?

— Ezzel végeztünk. Az orvoshoz jöttem: ad-e arzént?

— Szívesen, hogyne. Hány dekagrammot? Tetszik megmérgezni az egész várost?

— Nem, még magamat sem, bár talán jobb volna! Hanem beteg vagyok. Az idegeim tönkre vannak téve, nem tudok aludni s mindenem fáj, vén lány leszek tizenkilenc évvel. Magok ma csodákat művelnek az arzénnel.

— Tehát jó; arzent parancsol. Csak azt szeretném tudni, hogy óhajtja: vassal, vagy tiszta alakjában...

— Tudja mit? Mérgezzük meg magunkat egy kicsinyt — együtt.

Tärr komolyan nézett a beszélőre, s az komolyan nézett rá vissza. Két halálra szánt tekintete, két öngyilkosjelölt villamos pillantása volt ez. A lány György kezébe tette kezét:

— Nem bánom...

A doktor elmosolyogta magát:

— S a testvére?...

— Igaz, az ön jegyese!...

— Nos?!...

— Tudja mit, vegyük be őt is a társaságba.

— De ő nem fog akarni.

— Ön nélkül nem lesz kedve élni, s szívesen meghal önnel.

— De én nem.

— Hát kivel?

— Önnel együtt — egyedül.

— Mért?

Ez a „mért“ megakasztá az öngyilkossági terveket. Zavartan egymás szemébe néztek, s hallgattak. Tärr nyugpontot keresett szemeivel s az asztalon megpillantá saját arcképét. Örömet érzett. De elfordítá fejét, mintha mitsem látott volna. György észrevette e tekintetet. Boszankodott magára, aztán megörült az alkalomnak, hogy szólhat. Megmondhatja... Mit? Szemébe nézett a lánynak. Mintha hideg gúny lövellt volna rá az

acélszürke szemekből. Meghökken, de elpalástolt zavarral mondá:

— Az öcsém szerelmes önbe. Összegyűjtötte az uzsonnapénzét, s megvette az ön arcképét Sárkánynál. Hatvan krajcárt adott a lurkó érte, pedig csak tizenhat éves! Vagy épen azért? — Kisasszony, ön elrontja a fiatalságot! erővel kellett elvennem a gyerektől „Noémiját.”

— S hol égett meg?

— Én dobtam a tűzbe, de mikor már lobbot vetett, eszembe jutott, hogy hát tulajdonképen ez a szegény arckép soh'se vétett nekem s kivettem a tűzből.

— Eredetije vétett talán?

György nem felelt, pedig ajkán volt a válasz: „Igen, te vétettél ellenem, elraboltál magamtól, hogy kicserélhess. A nyugodt, hideg, boldog s büszke férfi helyett, amilyen voltam, olvadó, örült gyermekké varázsoltál, amilyen vagyok.” De nem szólt. Bár arra is gondolt, hogy e vallomás vallomást csikarna ki: „Én öntudatlan tettelek téged olyanná s te akaratlan tettel engem hozzád hasonlóvá. Egyformák vagyunk. Legyünk eggyé!...” De hátha hideg gúny, csengő kacaj lenne a felelet? És ha nem az volna? Ki lehet-e vajjon többé bujnia az öncsinálta helyzet alól! Tudna-e játékot üzni egy szegény, ártatlan leánnyal? Meg tudná-e törni a másik lánynak adott szavát? Oh, ujján az a vékony kis arany jegygyűrű nem ékszer többé, hanem mázsás lánc, mely ellenállhatlan erővel testébe vájt, örökre odakötötte a gályához. Sorsa

feltartóztathatlanul ragadja magával tova... Előre!
Hova? Legjobb esetben ha együtt halhatnak!

Ez is remény!

Tärri lehajtotta fejét s a diván sarkába huzódott. Csupa szomorúság volt ledér külsejü, könnyelmü alakja. Bánta, hogy idejött. Kockára tett mindent s elvesztett mindent. Ez a férfi csakugyan nem szereti őt. Hogy is hihetett szerelmében? Mely alapon? — Jó lesz hát megmenteni a látszatot. A kifogás, amellyel idejött — betegsége — beválik, hisz igaz. Jó lesz gyorsan végezni. Aztán tova innen. Hová?

Miért is jött volna másért?

— Végezzünk, szólalt meg a lány. Gyógyítson meg, ha tud. Nem leszek hálátlan... Idegbajom van. A legkisebb neszre megremegek. A legkisebb zaj bánt. Szeretnék elbujdosni az emberek elől. Nem tudok aludni... Tagjaim gyengülnek. Rohamosan hanyatlom. Mi lesz ebből, mi ez?

— Nem szerelmes?

Tärri a György szemébe nézett. Az mosolygott. A lány válaszolt:

— Uram, ne értsen félre!

— Pedig ezek a jelenségek ama kórt juttatják eszembe. Vagy talán ezelőtt...?

— Vallatni akar?

— Nem. Receptet írok.

Leült az asztalhoz. Papírt vett elő s egyetlenegy szer, egyetlenegy arány nem jutott eszébe. Majd az összes mérgek nevei nyüzsögtek fel agyában. — Ha mérget írna? A lány meghalna...

Eldobta a tollat:

— Kisasszony, önt nem lehet orvosilag gyógykezelní.

— Azaz hogy ön nem tud.

— Igen, én nem tudom. Hanem egy tanácsot adhatok: szakítsa ki magát környezetéből!

— Melyikből?

— Abból, mely nem önhöz való.

— Az irodalmi világból?

— Igen.

— Amely engem szeret, méltányol?

— Szemben, de háta mögött Don Quixote kisasszonynak nevezi.

— Akit szeretünk, azt gúnyoljuk.

— Igaz, ön afelett nem panaszkodhatik, hogy nem szereti az egész világ. Gyerekek és aggok törík magukat utána, hogy megöleljék, vagy hogy megölelhessék. — Bocsánatot kérek, nem tudom, melyik az igaz! — De nem érzi-e, amint körülszáldossák, hogy egyszer majd lecsapjanak rája! Tudom én, mi végre? Ne kérdezzen engem, de nézzen magára, ön szép... igen szép... a legszebb lány, akit valaha láttam, kívánatos; — ne féljen, én nem vagyok önbe szerelmes; doktor vagyok! — És észre kellett volna már vennie, hogy száz léhütő közül tíz házat akar építeni az ön zsebéből, a többi kilencven pedig... Igen, Don Quixote kisasszony!

Tárri megdöbbsent:

— Hol hallotta ön e nevet?

— Az utcán kiabálják.

— S hiszi, hogy rám illik?

— Tudom.

— S mi jogositja önt fel, hogy ily metsző nyíltsággal beszéljen velem?

— A száanalom...

— Pusztán?

— Egyedül. Szeretném, ha legalább ön iránt könyörületes lenne ez a rettenetes élet... Én már félig-meddig leszámoltam, én már benn vagyok az orkánban, felkapott, magasra emelt, hogy annál mélyebbre ejtsen le... Mit is beszélek én önnek össze-vissza, hiszen ön is hallja, mint zúg az élet, ez a pokoli orkán, hogy szakít ki mindent tövestől: összetörve, szétszakítva... Vigyázzon, gubbaszkodják meg valahogy nagyra ne nőjön, lássa, a füvek meglapulnak, megmaradnak.

— Jó tanítás, ugy-e? Már én nem veszem hasznát, de maga, édes Teréz, még talán...

Tärri fölvette kalapját. A tükör elé se állt, hogy megigazgassa.

— Isten önnel!

— Ne menjen el, még nem mondtam el mindent!

— Mindent? Hát lehet ennél több is?

György erőltetve kacagott.

— Na, most sikerült önt rajtesipnem. Tehát mégis, a hiuság a fő! Nem, nincs tovább. Mese volt eddig is. Ha tudtam volna, hogy leveri e tréfa... Csak nem könyezik? Istenem, érzékeny jelenet...

Tärri megtörülte szemeit, de még mindig nedves szemmel mosolygott:

— Ó, nem sirok. Ellenkezőleg : nevetek. Nevetem magamat. Másnak kell elmondania azt, amit én tudok legjobban.

— Mit, szóljon.

— Azt, hogy el vagyok veszve !

— Miért ?

A „miért“ ismét megszakítá a társalgást. Zavartan, hallgatagon álltak egymás mellett. A leány rendellenes lélekezése meghallatszott a csendben.

— A sirás előjele. — György az ajtóhoz támaszkodva, Tärri időnként meg-megremegő karjait s keskeny fejr kezét nézte. Villámszerű gondolatok kintózták. Egy pillanatra az, hogy ajkához vonja az előtte fehérülő kezét. Majd meg arra gondolt, hogy ereje azonnal el fogja hagyni, s a lány lábai elé omlik. S ez elképzeléseket most nyomban követte az érzés, mely máskor csak kivitelüket kísérte volna. S ez érzések összefolytak, majd feltámadtak ujra, s folytonos rázkódtatásban, őrült izgatottságban tartották, úgy, hogy majd elveszté eszméletét, s óriási erejébe került, hogy a földre ne rogyjék.

— Nincs jól kiszellőztetve ez a szoba ; — szólalt meg Tärri, — jerünk innen. Megengedem, hogy elkísérjen — ha akar, s ha betegeitől meg tud szökni.

— Örömmel. Ma úgy is el kell mennem önökhöz.

— Kell ?

— Kell !

— Nos, annál jobb. A lóvasuton fogunk

menni, annak is a fedélzetén, ha ugyan nem szégyelli. A péklegények, kofák s gyármunkások, ott hál'istennek még nem ismernek...

— S legalább nem lesz holnap az ujságban egy cikk e cím alatt: „Vass Tárri a nép között.”

— Majd gúnyolódhatik az uton. Megyünk?

— Amint tetszik.

Karonfogva haladtak le a lépcsőn. Mint jövődöbeli rokonokhoz illik...

Csakhogy az utcára érve, Tárri alig tudott lépni. Nagyon bágyadt volt.

— Talán egy fiakkert szólítsak elé? — szólt György.

— Nem bánom. Hisz ön sógorom volna, vagy mi? Hát együtt fiakkerezünk. Ez már nem árthat nekem. De ön előbb ki fog szállani. Nem akarom, hogy otthon tudják, hol voltam: nem szeretném velök közölni, hogy beteg vagyok.

Beültek egy fiakkerbe. A kocsis dévajul cset-tintett a nyelvével, tágra nyitotta szempilláit s mosolygott.

Arra gondolt, hogy ezek magázták egymást, mikor beültek, de nem lehet tudni, vajjon nem fognak-e tegeződni, ha kiszállanak?!

A „rokonok” a sarokba huzakodtak egymástól. Vigyáztak, nehogy ruhájuk egymáséihoz érjen. De Tárri egyszerre közelebb huzódott Györgyhez:

— Lássá, sógor, most nagyon jól érzem magamat. Majdnem elfeledem, hogy el vagyok veszte.

— Elveszve?! Miért!

— Magam sem tudom biztosan. De nagyon nehéznek érzem magam körül a levegőt. Úgy látom, úgy kezdem észrevenni, hogy hamis uton indultam s többé nincs visszatérés, s a vég... A vég: a pusztulás! Sajnál?

— Sajnálom!

— Sajnálhat is! Érzem, hogy minden más-képp lehetett volna. De ma már késő. Hogy miért? nem tudom. Nagyon, de nagyon nehéznek érzem az élet terhét. Mintha megkoppasztották volna szárnyaimat. Ki? Hogy? Miért? nem tudom. Szóval: nem tudok semmit, de úgy érzem magamat, mint néha, midőn azt álmodom, hogy végtelen magasságból bukom lefelé, villámsebességgel közeledem a földhöz, s már-már látom a helyet, hol egy pár pillanat múlva élettelen, összezúzva fogok feküdni.

Ez volt az utolsó vallomás, mely Tärri ajkán ellebbent. Azt is a fiakker piszkos, bordó bársonya itta fel. S nem szóltak többé egymáshoz az egész uton. De e hallgatás, halott halvány arcuk, — melyet a bensőjükben végbe menő emberfeletti küzdelem okozott, — zavart, lesütött, majd merengő tekintetök: csak folytatása s megerősítése volt ama titkolt, de mégis világos szerelmi vallomásoknak, melyet egy órán át egymásnak tettek. Mindenki más, csak ők nem érthették meg egymást. Szerelmesek sorsa.

S mintha a végtelenség felé törekedtek volna, akármily bátran, rohamosan is hatoltak előre, a

cél nem közeledett egy percre sem feléjük, a távolság maradt a régi, s bár volt pillanat, midőn kevés hiányzott ahhoz, hogy egymás karjaiba omoljanak — maradtak egymásnak örökre elérhetlenek...

NIX.

Hamupipőke férjhez megy.

Igaz, bizonyos: Lontika férjhez megy. És a kis Hamupipőke nemsokára leveti magáról a cselédi mezt s felöltözik ékes ruhába, selyembe, atlacba. Utoljára is kisült az igazság: — egy vőlegény, egy férfi, — egy férj...

Istenem, egy férj! És az a Hamupipőkéé. Egyedül az övé, úgy, hogy nincs benne semmi kétség:

„Hamupipőke férjhez megy!”

A házmester gondolkozott: — vajjon ne menjen fel gratulálni a kisasszonyt. A dolog már úgy is egészen bizonyos. Az egész ház tudja. A szobalányok is tárgyalják már a dolgot s egy fél-óraig elállnak a vízvezetéknél s eldöntik a leendő új pár jövőendő boldogságát. A Vassék szobalánya örök boldogságot ígér nekik: „a Lontika kisasszony arca ugyan szeplős, de a teste... a *testje*: — akár a leesett hó!”...

Egy szép napon oszt' a szemetes kocsis is megtudta a dolgot. És alulról lassanként felfelé kezdett terjedni a hír. Fel az emeletre, háromba, negyven partáj közzé. És a lépcsőkön, a gangokon

ugy, mint a szobákban s ahol csak eladó lányok vannak a házban, a meglepő újdonság hallatára ez a stereotyp megjegyzés kél: „Né, milyen szerencsés!”

Vassékkal átellenben az első emeleten nap-hosszanta elálldogál két — már érett — zsidó leány s a folyosó vasrácsához támaszkodva nézi, egyre nézi, amint ablakánál a kis Hamupepejke serényen, vidáman hajtja a varrógép kerekét, varrja vigan menyasszonyi kelengyéjét.

Felsőhajtának. Talán az jut eszökbe, hogy a házból lassanként férjhez megy minden leány, csak ők maradnak még mindig az anyai fészekben, mely megnőtt szárnyaiknak immár nagyon szűk lett... Nézegetnek által és susognak egymás között:

— Tudod-e, hogy a keresztény lányok nyárban nem viselnek nadrágot? Mennyivel jobb nekik! A leggazdagabbnak a staflirungját is kiállítom ötszáz forintért... Fogadni mernék, hogy ennek a kis fricskának sem csinálnak többet nyolc ingnél, mégis férjhez megy...

Lontika az ablakon által köszönti őket. Vidám főhajtása mintha azt mondaná nekik: „jó napot, férjhez megyek, *hát ti?!*” Hallgatnak és félnek egymásra tekinteni. Az üvegajtó mögül anyjuk nézi őket. Kimegy hozzájuk s eltalálva gondolataikat, sétálni hívja őket. Azt felelik: „minek?!“

Szegény öreg zsidó asszony nem válaszol rá semmit, csak hallgatja a lányok keserü vádját, ideges, töredezett, hiányos mondásait, sors, társa-

dalom, faj és szerencsétlen anyasága ellen, de legjobban fáj neki az az egy pár szó, amit susogva ejt ki az egyik:

— Mama! nézd, az a kis fricska is férjhez megy...!

Boltos segédek szaladgálnak fel s le a lépcsőkön, hurcolják a holmit a menyasszonyos lakásba. Kásmir és piros selyem paplanokat, bodros párnahuzatot. Lányos mamák a házban megállítják őket s megnézik a holmit, tapogatják, bírálgatják, drágálják, ócsólják. — Egyik mondja: „Hol a monogramm?“ — a segéd feleli: „alul“, megjegyzi rá egy nádszál „szép leány“ nagyon komoly arccal: „ott nem ér semmit!“

Maga az özvegy sem szereti alul a monogrammot. A monogramm legyen középben s legyen lehetőleg nagyszabású! utasítja a varrónőt. „Ó, elég nekem a hegyiben s akármilyen kicsiny!“ — zsirmál a fricska szeliden.

— Hagyja azt ránk! — jegyzi meg szárazon Tárri s maga ügyel fel, hogy minden rendes és diszes legyen. Maga jár a divatkereskedésekbe, maga választja ki a sok drága holmit, s amikor a kis lány hálából elkapja a kezét s megcsókoltá orozva: összeborzad, mintha hideg sikló érte volna:

— Hagyjon el, ne érintsen, varrjon, két hete van már csak. Annyi?

— Három.

— Három. Huszonegy nap, huszonegy éjszaka... Mit sir? Varrjon.

Lontika varr. Az özvegy a divatlapokat nézi.

Tärri némán üldögél a karosszéken s hallgatja a varrógép berregését. Időnként, mintha álomból kelne, meg-megszólal:

— Haza hozták az „esküvő“ harisnyát?

— Haza.

— Meddig ér?

— Térden felül, sokkal; de nem kék, rózsaszínű.

A gép elhallgat egy percre. Tärri türelmetlenkedve szólal meg:

— Varrjon...

A menyasszony lázasan folytatja tovább a munkát. Szegi az ingeket. Szép, puha battiszt-ingek. A vér fejébe tolul, olyan sajátságos gondolatai vannak. A tű egymásután törik bele a munkába, míg elkészül végképp.

— Próbálja meg! — szólal meg Tärri a zugból.

Lontika engedelmeskedik. Becsukja az ajtót, leveti ruháit s inget próbálni odaáll a szoba közepébe. Az özvegy felteszi a stechert, Tärri közelebb lép és bírál:

— Az ujj rövid, ki látott ilyen rövid ujjat? Itt meg szűk...

A menyasszony mosolyogva, pirulva hallgat s forog, amerre forgatják, csak a nyakát húzza be s a lábait szorítja össze, a kurta, zömök láb-szárait.

Egyszerre ijedten magához kap. Kopogtatnak.

— Nem szabad, ki az?

— Veér.

— Lontika próbál... várjon! — kiált ki Tärri.

Akárhányszor megtörténik az ilyen véletlen. A doktor elmén, vagy türelemmel vár míg kinyitják az ajtót. Nem feszélyezi többé már ez az eset, csak a Veér szokásos mosolya hozza mindegyre zavarba a menyasszonyt. Szeretne elsülyedni, ott nem lenni s úgy látni, amint a „világ legelső férfiája“ mosolyog s nyájasan mindegyre ezzel köszönt:

— Nos, kicsike, készen-e már az esküvői ruha, az enyém már kész: kék frakk sárga gombbal...

Ezzel megcsipi a menyasszony gömbölyü állát s odaül Tärri közelébe.

A megvetett férfi s a lenézett leány órák hosszán el tud egymással veszekedni. Szinte kipirulnak a vitában. A hölgy keze szinte közel ér a férfinak hajához — hogy megcibálja!

Ilyenkor a gépvarrótű még jobban törik, mint máskor, a gép mindegyre megáll s Lontika megfordul széken s nézi őket.

— Varrjon! — szól idegesen Tärri.

Kábultan varr tovább a lány, a gép zajában csak töredékeket vesz ki az ellenségek beszédéből:

„...Ön mindegyre engem tüntet ki társalgásával s a testvéreimet veszi el...”

„Ön bosszus reám, mert nem omoltam az első szóra karjaiba...”

„Én nem vágytam s nem vártam arra, hogy karjaimba omoljon...”

— Lontika! — kiabál közbe „Don Quixote“

— ne lármázzon olyan nagyon a géppel, nem értjük egymás beszédét.

A gép hangja meghalkul, az „ellenségek“ is halkabban beszélnek :

— Le fogom beszélni hugomat, hogy önhöz menjen !

— Tessék megpróbálni !

— Mit tenne, ha sikerülne mégis ?

— Megpróbálnám talán megkérni — önt s ha ön is tagadó választ adna : elvenném a szakácsnémat !

— Komolyan beszél ?

— Nem !

Ilyenmódon nagyon lassan készültek az ingek s az utolsó két hétre szabásznét kellett fogadni, hogy készen legyen a kellő időre minden. Veér siettetette a dolgot :

— A őszre már szeretnék meleg otthont !

— Szereti a teát ? — kérdezte Pipőke.

— Igen.

— No, akkor minden este főzök magának. Ithon is én főztem... Ha forr a víz, még akkor én a tűzön hagyom...

— A tűzön hagyja, igazán a tűzön hagyja ?

— szólt fura lelkesedéssel az orvos s megcsókolta, gyöngéden magához ölelte a karja alá buvó s macskaként hozzásimuló leányt.

Ezzel lettek bevezetve a szeretkezések. Tárri ásitva nézte az ölelkezőket. Néha ott is hagyta őket magukra, néha azonban ideges bosszúsággal kiabált rájuk :

— Ez nem illik... más előtt...

Pedig már csak egy hét volt hátra, egy hét mulva itt az esküvő. A kelengyéből már csak a nadrágok, az abroszok s a hálóingek voltak hátra. Ezeknél a tárgyaknál különben is hosszabb vita fejlődött ki. A szabászné három „wattmoll“ alsót is ajánlott. A menyasszony azonban kijelentette, hogy ő nem fázik.

— De fázni fog! — mondá a szabászné.

— Nem kell szemtelenkedni! — szólalt meg heveskedve Tärri.

A „wattmoll“-nadrágokat kitörülték, de két nagy bolyhos fürdőlepedőt bevettek a sorozatba.

— Ha fürdik — mondá a rideg józanságu szabászné — nem tud mit adni neki, amibe megtörülközzék.

Tehát fürdik is? Erre nem gondolt senki. Az első emeleten egy patikárius lánytól kérettek mintát. Azt üzenté, hogy: „nincs!“

— Dehogyan nincs! — szólt a szabászné, — én csináltam a smizettjeit, láttam, de nem akarja, hogy lecsináljuk a mustrát —

A hálóingekkel is sok baj volt. Az özvegy azt mondta:

— Hálóing nem kell, de hogy legyen: hatot kell csinálni, hármát elől betéttel, hármát simán.

Tärri elrendelte, hogy tizenkettőt csináljanak. S gyenge szemei dacára ő is segített monogrammot himezni rájuk. A törölrongyokat is ő „merkelte“ ki. A konyha-ruhákról azonban mindenki elfeledkezett, miglen Léni mama megérkezett Balláról s a konyha-

ruhák számáról s a vászon rőfének áráról kérdezősködött:

— Nincs, csakugyan nincs még! Pedig a legfőbb, nincs egy csirkét mibe takarnotok...

És miután ő vette kezébe ezt az ügyet, nagyon erélyesen és gyorsan elvégezte. Sorra járta a rőfösöket, becsmérelte portékájukat, lealkudta a bőrüket is; itt-ott türelmüket veszítve ott is hagyták állni a pudli előtt s azt mondták: minden portéka elfogyott.

A cseléd-ágyra való házi-vászon lepedőket is ő vette meg, még pedig a saját pénzén. Sajnálta is a drága jó kis vászont: „ezek alá a r...k alá be kár is!”

Szóval, a fehéreneműi készen volt nagyrészt. Tele volt vele az ebédlő. Itt egy ing, az asztalon piros flanell alsó, a székeken szanaszét abroszok, párnahuzatok, paplanlepedők. Lontika hol ezt, hol azt vette a kezébe s egy álltőhelyében elálmélkodott, édesdeden elgondolkozott, hogy ez mind az övé?

A tanult szabászné — különösen ha magukra voltak — hasznos tanításokat adott a kis menyasszonynak s minduntalan szívére kötötte a kedvezőtlenül álló színes alsó-nadrágok ügyét:

— Ha egy férfi piros alsó-nadrágban látja a feleségét, kirázza a hideg...

Az asszonyi csáberő alkalmazásáról is hasznos utasításokkal szolgált az idős leány.

„Hogy az asszony legyen mindig tiszta, mindennap tisztát váltson — ha teheti, — tegyen illatpárnát a fehéreneműibe, ne egyen sokat a férje

előtt, soh'se mondja, hogy éhes, nézze meg a szobalányt, akit megfogad, tagadja el, ha beteg, a férfiak utálják a betegséget!"

Lontika mindezt nagyon a szívére vette. Elhatározta, hogy soha életében másra nem fog gondolni, mint arra, hogy férjének tessenek. Tisztába jött azzal, hogy mit fog főzetni az esküvő utáni napon. Mindennel tisztában volt, csak azzal nem, ami az esküvő után történik. Érzelmi gondolkodását minduntalan erre a kérdésre terelték. Homályos gondolatait, naiv tudatlanságát édes sejtelmek aranyos köde burkolta be. És éjjel, álmában ezek e sejtések sokkal észszerűbbek, körvonalozottabbak voltak, mint nappal. Egyszer már azt is álmodta: az esküvő elmúlt... késő éjjel, nyitott szemekkel feküdt ágyában...

Az utolsó napokban ezek a kéjes álmok tették bágyadtá a kis leányt. Járása elvesztette ruganyosságát, s ha néha-néha sétára menve a Veér karján végig haladt az udvaron, a lépcsőn álldogáló lányok irigykedve nézték szinte lusta járását.

Nagyon meglátszott rajta, hogy férjhez megy. Az ajka is fehér lett, mint a fal, a szeme is beesett. Gyönyörű nagy haja azonban mintha még nagyobb lett volna, majd lehuzta a kerek kis fejét.

Tárri ritkán ment velök sétálni. Hanem mindig nézte őket, amint egymás karján, vigan beszélgetve, fesztelenül végig mentek az udvaron. Lontika ilyenkor nagyon kedvesnek látszott. Mint valami tarka csiz. — Erősen belekapaszkodott vőlegénye karjába s le nem vette róla tekintetét.

Ó, a hízelt macska!

És ilyenkor estve, ha hazajöttek s Veér eltávozott, Lontika ismét „Hamupipőke“ lett. Tärri kiszolgáltatta vele magát, gúnyolta, sőt sértegette is. A menyasszony türt némán, míg egyszer letérdelve nénije elébe, alázatos és szomorú hangon kérdé:

— *Haragszol?*

„Don Quixote“ kisasszony gúnyosan, erőltetett hangon felkacagott:

— *Én, magára?*

És fel s alá járkált a szobában. Háló-köntösének az uszálya seprerte a szőnyeget, összehordta a ruhadarabokat. Megállt az asztalnál s pusztá szórakozottságból eloltotta a lámpát. Sötét lett az össze-vissza hányt szobában. A testvérek nem látták egymást, de kölesönösen hallották lázas lélegzésüket.

Percek teltek így el. A menyasszony valami virágcsokron marisgált, zavartan, telve félelemmel. Tärri az udvari ablakhoz állva, nézte, hogy gyúlnak ki rendre az ablakok. Végre megszólalt:

— Magával nem lehet tréfálni!

— Tehát tréfálnak, úgy-e csak tréfálnak, tréfa az egész! Mondja meg, ha az, nem fogok sirni, nem, csendesén viselem magam, ígérem... Ugy is sejtettem én... hogy az nem lehet... nem lehet... igaz.

— Micsoda?

— Hogy ő engem... engem akar! —

És csak két nap hiányzott még s itt az esküvő.

Veér tegnap hazautazott, de már holnap itt lesz. A családját hozza. Az özvegy kíváncsi volt, miféle emberek? Uri család-e? Igaz-e, hogy a nénje nem visel tunikát?

Megjöttek. Egyszerű, tönkre jutott, kedves uri nép, majdnem agyoncsókolták a menyasszonyt.

Nagyon tetszett nekik, bujt hozzájuk nagyon.

Veér és Tärri hátrahuzódva nézték a vidám jelenetet. Csak egy éjjel választotta már el őket az örök elválasztatástól. Egy szóval sem árulták el egymásnak, hogy ez a gondolat égeti agyukat folyton. Nézték egymást mereven.

— Fáj a fejem! — mondá a lány.

— Megrontotta a gyomrát — válaszolt a férfi s hozzá tette — én sem érzem jól magam.

— Mi baja?

— Kellemetlen utazásom volt.

Ennyi volt mindössze, amit közös gyötrelmeikből egymásnak előadtak az utolsó éjjelen.

És Hamupipőke másnap igazán, biztosan férjhez ment.

XX.

Vigas az irodalomban.

— Anya, levél! Lontitól.

Kezében egy levéllel Tärri benyitott nevelő-anya szobájába, de nem talált ott senkit. Elolvasta hát még egyszer ő maga a sajátságos helyesírással irt nagybetűs levelet. Aztán összehajtotta s a nők kedves rejtékhelyére, keblébe tette. Meg kivette,

elolvasta újra, aztán hirtelen apró darabokra tépte, nekieresztette a tűznek. Csak egy darabka menekült meg valahogy s a szőnyegen hátára feküdve, tartalmával beletűzött a lány szemébe ezzel az egymagában értelmetlen mondattal: „olyan, olyan boldog“ !

Tehát boldogok. „Olyan, olyan boldogok“ — amint a testvér írja. Az esküvő óta két hét telt el már, — azt mondják — de az új párnak úgy tetszik, hogy csak két nap... Még Veér sem az az utálatos mészáros többé, hanem gyöngéd, mint Chateaubriand valamelyik férfialakja. Ó Pál, Pál!

„Két hét óta folyton utazunk. Lontika ma a Guadalquivirben, holnap a Quadianában fürdik. Ó, hogy pocsol! Vasárnap Madridban voltunk valami serenade-on. A huncut iberek mindjárt táncba kezdtek. Az én szenorám is ropta. Nem tudtam, önök nem is mondták, hogy micsoda kis Terpsichore ez...“

Veérnek emez utóirata szóról-szóra megmaradt a lány emlékezetében. S a kályha nyitott ajtaja előtt állva, a mormolva égő parázs zizegéséből e szavak váltak ki. S a tűz vörös izzása, a sárgás láng s a kályha szájában gomolygó, ragyogó parázsat, finom füst különféle színeivel különféle képeket alkotott. Fényes képek, ragyogó színek, tarka káprázatok : a Manzaneres partja... egy férfi karján karcsu nőalak... a ragyogó kék láthatáron nincs egyetlen egy fekete pont, egyetlen egy élő... de mégis: egy kis tarka madárka... „Teréz“,

szól a férfi... „György“, feleli a nő... „Ó milyen rossz voltam én“... „De most milyen jó vagy“... „Mégsem olyan rossz, mindig szerettelek“... „Én is, de féltem bevallani“... Csend. Az aranyos láthatáron végiglehel tündéri est. Mély árnyékok a vizen, lomhán lóbálja diadémját a pálma, remegnek a platánok... Megszólal a kis tarka madár...

Ropp. A parázs összeesett, a láng megfult, nehéz, fojtó füst szállt fel az üszökből, — Teréz fölkiáltott:

— Meg kell örülni... meg kell örülni...

Két hét óta úgy érezte, hogy meg kell örülnie, s ha nem lelt volna vigaszt az irodalomban, talán meg is esett volna vele ez az emberi dolog.

De lelt némi vigaszt az irodalomban. Kábult fővel olvasott, kezdetben nem értett ugyan semmit, de heves fantáziája mégis csak a legerősebb volt benne, s lassankint megfogta az olvasmányok képeit. S a képzelt élet el-elfogta az igazi élet képét, mely ridegen és vigasztalanul állott előtte, mint a reménytelen szerelem tudata, mint egy halott szerető.

— Megőrülök, megőrülök! — susogá kétségbeesésében szinte megmeredve.

Az utolsó üszök is kihunytt. A nagy lakásban meghallszott, amint a fényezett butorok repedeztek. Az ablakok előtt az utcáról jövő világosság, hátrább meg minden sötét.

— Anya, anya! — kiáltá a lány.

A válasz a cselédszoba felől hangzó zörejt volt. Talán a gyuródeszka esett a földre.

— Ki az? — kiabálta újból.

Nem felelt rá senki. S bár alig volt valaha a konyhában, arra felé tartott.

Lábujjhegyen ép akkor lépett ki onnan két alak. Amint meglátták, visszahőköltek.

— Maga az Mari! — kiabált ijedten a szobaleány után.

A szobaleány elősompolygott. Arca, ruhája, mindene összegyűrve, ő maga pedig kinos zavarban.

— Én vagyok, nagysága...

— Hát a másik?

— Rokonom, most jött.

— Anyám elment?

— El. Levelet hagyott az asztalon.

Mit írhat neki anyja? Érezte, hogy újra valami szerencsétlenség éri. S amint felbontotta, tudta is.

Az özvegy széptudományi szempontból s hogy a németalföldi iskolát tanulmányozhassa, Gráciánnal Bajorországba utazott: „Ha megátkozol is, de el kell mennem. Lukács ösztöndíjat kapott s el kell utaznia. Nem engedhetem, hogy maga utazzék. Gyengeségét kihasználnák, ha nem volnék mellette. Szüksége van nemtőre...”

De mivel a vasúttársulatok még a nemtőket sem szállítják ingyen, a nemtő szükségesnek találta a „kincs” kézi-pénztárát is magával vinni. Ezért azonban külön „szellemileg térden állva kért bocsánatot” leányától.

Ez a levél egyszerre leválasztotta szeméről azt az évszázados hályogot, melyen át anyját

mindig rendkívüli lénynek látta. Most egy vén parázna asszonyt látott maga előtt.

... Az egymásba nyíló szobák ajtai tárva-nyitva. Az egész lakást egyetlen gyertya világítja meg. Barlangi homály, száraz, hideg barlangi levegő még hidegebbé tette a lány magányát.

Ime, tehát egészen egyedül van. Az egész világon csak ő van egészen elhagyatva, egyedül.

De nem, eszébe jutott, hogy ma feketére szellemes társaságot hitt meg. Az óra három-negyedet ütött kilencre. Csengetett.

— Mari, gyujtsd meg a lusztert... Az előszobában ég a lámpa? Hol a szakácsnő? — szolt s erélyesen adta ki rendeleteit.

A fényárban uszó szalonban várta vendégeit. Keblében keresztülfüzte karjait s mosolyogni akart. Elhatározta, hogy nem fogja magát megadni. Célja és hivatása van. Ezeknek fog élni. S ha meg kell halnia a halhatatlanságért: hát meghal. Nem, nem fogja megadni magát. Előre! A szive fáj, agyán örületes nyomás? Hadd fájjon, fájjon csak. Ki mondja, hogy meg akar állni féluton? Ki meri mondani, hogy reménytelen szerelemtől sorvad? Hogy megőrül bele, hogy meg kell örülnie? Ki mondja, ki meri mondani? Félre az utból, szívéből kicseppenő vér, légy dicsőség rózsájává! Előre, mind feljebb, excelsior!

Csodálja hát az egész világ. — És különösen az egyetlen egy gúnyosan mosolygó ember. Ez a világ, ez az egész világ. A világosság és az élet, az élet és a halál.

„Don Quixote“ kisasszony mosolyogva fogadta vendégeit. Többen jöttek, mint amennyien érkeztek. A „Balassa Bálint-társaság“ egy ötödrésze volt itt.

A legtöbb, vacsora után, a jóllakástól tele optimizmussal, vígan csókolt kezét a házikisasszonynak. De voltak olyanok is — különösen egy-két fiatal — kik szemökkel kutatva, orrukkal szimatolva keresték a hideg buffet-et. S miután nem találták, meglehetősen szórakozott, sőt pesszimisztikus tekintettel néztek egymásra, Palaczkyra s tudakolták egymástól:

— Lesz pezsgő?...

A másik percben pedig ihletett arccal hallgattak Don Quixote kisasszonyra, ki valamely új novellájának tárgyát beszélte el egy nagyobb társaságban.

— Pompás! Micsoda lélektan!

— És a meseszövés!

— Előlem írja el ezt a tárgyat, megálljon!
— kiáltották közbe, közelebbről, távolabbról, akik vacsoráltak, lelkesedve, akik nem, csak halkán.

Tárri tele volt tárggyal, eszmével, mesével. Vagy három hosszabb novella-thémát beszélt el s a társaság kérésére megígérte, hogy sietve fogja megírni.

— Hol fognak megjelenni? — kérdé egy szakértő aggodalmasan.

— Folyóiratomban.

— Hallom, hogy pompásan megy, nagysádrakásra gyűjti belőle a pénzt.

— Ellenkezőleg, — szólalt fel a háttérben Palaczky — negyven előfizetők van s azok is kezdenek bennünket elhagyni, hogy nem közöljük a dolgozataikat s kevés talányt adunk. És amit adunk, nagyon könnyű nekik. „Már ők előbbrehaladtak“, írják egyenként, méltó aprehenzióval. Aztán van két vén kisasszonyunk, akiknek nem adhatunk elég szolid fejezetet. Egy külön embert kell tartanunk, hogy levelezésben álljon e két hölgygel s meggyőzze őket ennek vagy annak a fejezetnek ártalmatlanságáról. . . „Minek adnak a fiajta unalmas kezdő íróktól, mint az a *Boz!*“ panaszkodik valami fiatal egri menyecske. . .

Ő nagyságának óriási áldozatkészsége tartja csak fenn ezt a lapot, hogy ő is meddig fogja fenntarthatni: kérdés.

Mínta az egész társaság elrémült volna az irodalom e szomorú állásán: kellemetlen csendesség lőn egyszerre.

Sokan egymásra néztek. Aztán Tärrire, ki a meglepetéstől halványan, ajkát harapva habozott, hogy szóljon-e? Mégis szólt:

— Ön ezt nem mondta nekem, Palaczky. Most mondja először; mindig nagy sikerekről beszélt. Sikerekről, melyek csak késnek anyagilag is azok lenni. . .

Uraim, a folyóiratot fenn fogom tartani, amíg csak egy krajcárom lesz.

Eközben a kávé is felszolgálták. A szívek megenyhültek egy kissé.

— A folyóiratot fenn kell tartani, kulturális

cél, hazafias cél, s ha áldozatokkal is! — szólt meg egy kicsiny zömök alak, akinek épp egy regénye jött a folyóiratban, s már írta a másikat, hogy valahogy folytonossági hiány ne támadjon.

Ettől a megszólalástól kezdve az ő öblös hangja lett urrá a szalonban. Beszélt, beszélt s nem engedett senkit szóhoz jutni.

— Ó, milyen erkölcsi természet! — sugta szomszédjának egy fiatal író, ismételve a mester mondásainak utolsó szavait.

— Csak valamit hoznának enni! — hallzott fel válaszul a fuvolaszerű óhaj.

Az erkölcsi természet beszélt tovább. Ritka pillás ravasz kis szemei vérmessége tüzeiben égtek. Gyönyörű boltozatu tar fejét magasra emelte, elnézve a hallgatók feje felett s mint egy új illés, neki eresztette dühének korbácsát az egész társadalomnak. Mindenki gazember. (Csak azok, kik itt vannak, azok nem. Ó, itt mindenki monsieur Bienvenu.) A magyar társadalomnak nincs egy becsületes tagja. Zsebtolvajok ülnek a legzsirosabb hivatalokban. A kulturális intézetekből ki kell kergetni a galambkufárokat s desinficiálni a helyiségeket. A tűzoltókat be kell záratni. A dalárdákat fel kell oszlatni. Az egyleteket szétkergetni... A hivatalos lap szerkesztését szépirodalmi íróra kell bízni... Semmi se maradjon a helyén, kő kövön ne maradjon. Halál a tűzoltókra, az önkéntes tűzoltó-egyletek bandáira... a hangszerekre, pikulák és fagótokra...

Marat gyilkolási monomániájából, ebből az egykor a világot rémes lángba borító vésztűzből,

volt egy hatalmas völgy a regényíró szemeiben, gőgös és alázatos, kedves és affektált, ravasz és őszinte arcán. Ezen az arcon, ebben az emberben, mely a lehető legélesebb ellentéteket egyesítette magában: a nagy költőt a rossz mesteremberrel, az erkölcs dühös szeretetét a minden áron való boldogulás vágyával.

Az erkölcsi természet beszélt tovább, tovább. Kitért a maguknak reklámot csapó írók ellen, s ebben a percben nem tudott többé arról, hogy ő is egy önfeláldozó tanítványa által teleharsogtatja a vidéki sajtót nevével, hire, dicsőségével. Kikelt ama írók ellen, kik husos hivatalokba ültek s rútul, gyáván, elhagyták az irodalmat; s míg érces hangjától maga-maga megittasult, nem gondolt arra, ami vágya volt örökösen: egy dúsan jövedelmező hatalmas hivatal. Érezte nagy, — de mozgató motor nélküli képességeit s követelte, hogy ezért a legutolsó tűzoltó is hajoljon meg előtte, s mert ezt nem tették: hát halál a tűzoltókra... az átkozott muzsikáikkal. Halál, de mivel azt az írónak nem lehet osztogatni, hát egyelőre csak képben — regényes pamphletek képében.

Regények helyett soha még érdekesebb regényes pamphleteket nem írt senki, mint ez a zseniális bosszuálló, ki a poézis helyett saját epéjébe mártotta tollal írt. Jaj annak, aki valaha megbántotta! Nem állott elejébe nyílt sisakkal, hogy te: Barnabás István ezért, meg ezért gaz és arcátlan pimasz vagy, hogy az védhette volna magát szintén nyílt sisakkal, de lerajzolta a Barnabás István

külső képét és tetszés szerint belehelyezett egy gazembert. S a tájékozatlan közönség előtt felhuzta a gépet.

Leirt mindenkit, modern módra dolgozott. És szívesen bele hagyott látni műhelyébe.

...Tudom én, hogy amikor nem fogják emlegetni többé azokat, akik most nevükkel telítik a levegőt: fel fog ragyogni egy név! Mit érek vele! De mégis, a gyermekeim...

Egy nagy könycsepp morzsolódott szét a regényíró szemében. Igazi könycsepp, igazi érzés szülötte, az egyetlen prisma, melyen át be lehet látni ebbe a zűrös szívbe.

Tárri és a tagtársak nagyrészt meg voltak hatva. Sok jó fiu volt köztük, szívesen tűzbe mentek volna érte e pillanatban. A társaság egyik aesthetikusa föltette magában, hogy ír a mesterről egy egész tárcasorozatot. A társaság közlönyének a szerkesztője, bár a lap mindegyik számában volt legalább is egy cikk az erkölcsi természetről: elhatározta, hogy személyesen dorongol le minden magyar elbeszélőt a lapban, hogy a regényíró egyedül maradjon. (Ő költő volt s maga iránt való tartozó kötelességét már teljesítette ez irányban.)

Az irodalmi vita egyszerre bennszakadt. Pezsgőt szolgáltak fel. A regényíró hátrament egy kissé kifujni magát. A szerkesztő sugva kérdezte, vajjon nem akar-e kimenni? Miért olyan veres?

— Mit is beszélek ennek a libának, elpletykál mindent! Bosszankodom magamra! — sugta vissza, aztán megtörülve homlokát, halkán kérdé:

- Pali, mit tart maga erről a lányról?
- Nincsen tehetsége, csupa hóbort!
- Én is azt hiszem...

Tärri odalépett a beszélgetőkhöz. Saját kezével vitte oda a regényíróhoz a pezsgőt. Jóindulattal mosolygott az s magasra emelve a poharat, szolt:

— Magyarország legelső irónőjeért, annak ragyogó tehetségeért iszom e modern nektárt s innám érte, ha méreg volna! Lenne!

Eljenezték és kocintottak a legelső irónővel, aki úgy érezte magát, mint az a vidéki lány, aki éppen olvassa valamely fővárosi lapban, hogy ő volt a bálkirálynéja. S a lányok jellemzetes tulajdonságához hiven, keblén megfeszült a derék tricotszöve s ujjával gyengén frou-froujához kapott.

A nem vacsorázott ur kedvetlenül morfondírozott karosszékében, majd odaszólt egy lelkesült szomszédjának:

— Ugyan mit okoskodtok ezzel a lánnyal, hisz egy mondatot sem tud megfogalmazni, megírni helyesen.

— Éppen azért nem árthat!

Az augurok mosolyogtak. A kötekedő sárga arcán a vörös bajusz is mosolyra állt. Érezték, hogy e tréfában milyen nevezetes taktikai alapeszméje van letéve az ő nagyságuknak.

Lassanként valamennyi kedélynek olyan aranyos színe lett, mint a maradék pezsgőnek a palackokban. Lehetett arról beszélni, amiért tulajdonképpen összegyűltek.

A társaság másod-titkára kijelentette, hogy

Vass Tärri már is — tagjának tekinti. Egy hét múlva lesz a választás s rajta kívül nincs más kandidálva, mint Török Péter, aki egy könyvet irt Taine analisztikus módszeréről, tekintettel a magyar irodalomra. Amiben Taine-t nem hagyja békén s kéri, hogy térjen az ő álláspontjára. A könyv tizenkét párhuzamból áll. Az első paralella: Musset és Ardó Kornél... Török Pétert Ardó ajánlja. Ó, milyen nagyot fognak bukni.

— Hanem jó lenne, ha a dolgot még megbeszelnők. Hol gyűlünk össze a választás előtt való napon? — kérdé a regényíró a ragyogó tehetségre hosszú, nyalakodó tekintetet vetvén.

— Itt! előzte meg Palaczky a házikisasszonyt.

Az „esetélynek“ az éjjel vetett véget. Palaczky lekísérte a vendégeket a lépcsőn, sőt, hogy „tessék-lássék“, el is kísérté őket egy darabon, de csakhamar visszatért Tärrihez. Alig akarták beereszteni.

— Visszajöttem — mondá meg-megbicsakló hangon — visszajöttem, mert nagysád a kérdezősködőknek nagyon zavartan felelt: hol van kedves anyja?

— Megszökött! — felelte a lány keserű kacajjal.

— Kivel?

— Gráciánnal.

— Kegyed egészen magára maradt.

— Nem, a munka lesz velem.

— A munka nem élő.

— De éltet.

Állva beszélgettek. Tärri kezében gyertyát

tartott, haja már le volt bocsájtva, hálósobájába indult. Palaczky keztyűjét sem huzta le. Az utolsó szó után azonban letette kalapját:

— Aztán még másért is vissza kellett jönnöm.

— Ardó boszuállásból agitál ellenem, tudom,
— vágott közbe a lány.

— Nem ez. Másat akarok mondani. Olyasmit, amit szeretnék elhallgatni, amit halogatok már hetek óta.

— Szóljon.

— *A nyomdász nem hitelez többé.*

— Nos, hát fizessen neki!

— Nincs miből. A pénztár egy hónapja kifogyott... Nem mertem szólani, egy hónapja hitelbe nyomatom a folyóiratot... Már ezrekre rug a tartozás. Pörrel és foglalással fenyegetnek bennünket — kegyedet. Egy hét múlva a választás, senki sem tud semmit, csak addig ne lenne baj...

A titkár a tönkrejutott ember siralmas hangján beszélt, de mig beszélt, tekintetét, mint valami horgot, a lány arcába vágta. Az nyitott ajakkal, rémülettől kitágult szemekkel nézett rája. És hallgatott akkor is, midőn a titkár, bevégezve beszédét, a választ várta. A lány kezeivel befödte arcát s kinosan felnyögött — ez volt a válasz.

Palaczky sietett folytatni vallomásait:

— De én azt hiszem, nem fognak addig várni. Pedig ha valami kellemetlenség támad, ezek az urak — istenem, ők is csak emberek — el fognak pártolni öntől az utolsó pillanatban. Egy irónő, akinek a butorait árverezik! Ó, ezt ma nem

tudják megbocsájtani! És a Répássynál megrendelt új regényért is ki kell a választás előtt való napon fizetni az ötszáz forintot... Ötszáz forint! Az egész készpénzkészletünk tiz forint.

A titkár elővette duzzadt pénztárcáját, abból tiz forintot s letette az asztalra:

— Itt az utolsó maradvány, leteszem. S leteszem egyszersmind tisztemet is. A számadásokat is elküldöm, tessék átnézni: megtalál benne minden kiadott krajcárt... Én mondtam, hogy ez az élet mire vezet.

— Tehát elveszett minden... minden! — susogta a lány s végigvonta kezét homlokán.

— Nem. Még van vesztetni való: a becsület, a világ becsülése. Még nincs elhallgattatva a hirnév, de ha itt felhallszik a dob... mit fognak mondani?!

Tárri a falhoz támaszkodott, hogy le ne rogyjék. Könnyei nem akartak megjönni, de mennyivel szánalmasabb volt így vigasztalan, csendes kétségbeesésében, amint egyre suttogetta magamagának:

— Mit fognak mondani... Mit fognak mondani?

— A világ rossz. Nem lehetetlen, hogy így szól: „a kalandornő“!

E szó a dac és a düh ruganyosságát keltette fel a lányban. Főlegyenessedett s olyan kézmozdulattal, melytől meghűlt a vér a titkár ereiben — kiáltá:

— Nem! Nem leszek az! — S betört szobájába.

Egy ezüstművű kis női revolverrel tért vissza:

— Itt van! — szólt diadalmasan.

A titkár mosolygott:

— Nem jól teszi. Sokan félreérthetnék ez öngyilkosságot.

„Don Quixote“ kisasszony kiejtette a pisztolyt kezéből.

Ime itt állt tehát fegyvertelenül. Élnie nem szabad. A boldog álmoknak vége s a keserű életnek is eltűnt a fénye, megjött a szégyene, iszonyatos, szennyes nyomora. Koldus lett és meg fogják vetni. Azt akarta, hogy csodálják, a világ és — egy: és nevetni, gúnyolódni fognak fölötte.

— Haza kellene mennie Léni mamához! — vágta el gondolatait a Palaczky éles hangja.

Haza, haza! Hol is az ő hazája, ki az ő anyja? Nincs, nincs sehol senkije! Az anya az ott-hon: tudatlan, házsártos, nevetséges parasztasszony s kislelkű, nyomorult kisvárosiak.

Balla! Gyűlölte a házat, ahol született, gyűlölte az utcákat, és ő, még hogy az embereket. Nem vágyott többé soha haza, csak akkor, ha majd nagy, nagy lesz s hire, fénye betölti az egész országot. Gyönyörködve hallotta előre is az irigyek bókjait s szivta be a tömjént...

— Haza, a Léni mama meg fogja talán becsülni! A ballaiak is örvideni fognak! — szólalt meg újra Palaczky.

A lány megcsóválta fejét.

— Nem, nem akarok haza, itt akarok maradni! — s minden átmenet nélkül hirtelen megragadta a férfi kezét:

— Ó mondja, talán még sem így . . . ha lehetne még segíteni?!

— Tudom, ön segíthet még, ha akar! — És a férfi kezét keblére vonta, odaszorította hevesen.

Palaczky Ferenc mereven állott a megtestesült könyörgés előtt. Nem heveskedett. Lassan élvezte a pillanatot, olyan lassan, amint enni szokott.

Tehát végre! Megjött, érkezett az a perc, melyért éveken át kellett küzdenie. A pillanat, melyhez hasonló minden ember életében csak egy akad. Aki felismeri: eléri célját, aki elvétí: vessen magára, ne az életre.

A luszterekben már nem égtek a gyertyák. Egy szál gyertya világította meg az egész termet. Az és a leány aranyos haja, nyaka, melyről lepattant a gallér.

Palaczky megsimogatta a lány lehajtott fejét. Aztán szólt:

— Egész életem gyümölcse, szakadatlan munka eredménye, vagyonom, mindenem az öné. Mindenem és én, az élet . . . vér! Parancsoljon vele!

Térdre rogyott a lány előtt, csókolta lábát, ruhája szélét, kezét . . .

— Hát megment?! — kiáltott fel a lány.

Palaczky felemelkedett. Zsebébe nyult s kivette tárcáját s megrázta a levegőben:

— Jaj annak, aki ki nem tér az utból! — szólt s páthoszában zömök alakja mintha megnyult volna. Majd megfogva a leány karját, magához vonta, védőleg szorította kebléhez.

A jelenet némaképletté vált. Pillanatokig álltak

ott a szoba közepén s az érdekes csoportnak szatirajaképen feltűnt s megállapodott a falak virágos tapettáján hosszú árnyékuk a megnagyobbodott silhouette torzképével, mely fejeiket átvitte a padmalyra is és lelógatta a magasból...

Hajnalodott. Palaczky kérdé:

— S mit ad ön nekem mindezért?

— Mit adhatok?

— Szeressen csak egy kicsinyt, alig... És engedje, hogy én szeressem továbbra is, amint szeretem, amióta ismerem, még kis leány korában, emlékszik? Azóta én nem vagyok az, aki vagyok. Elhagytam hivatalom, szakítottam a várossal, ahol születtem, megtagadtam családom: mindezt önért. S dolgoztam emberfölötti erővel, mint egy zsidó, kapartam össze a pénzt, sárba, zuzba a két tiszta kezemmel, hogy majd ha önnek szüksége lesz az eredményre, azt mondhassam: itt van — önért!

Micsoda kinokat állottam ki, ha tudná! Hogy féltem: más teszi önnek a szolgálatot, amiért én éltem, amit életcéloomul tűztem ki. Az imádók közepe, mig ön annyi mosolyt pazarolt el, nekem a reménnyel kellett beéernem: mosolyog még rám is...

És most bágyadtan, zavartan mosolygott is rá a lány. Hitte a férfi minden szavát s ez a romantikus szerelmi vallomás nem esett neki rosszul. Isten és embertől elhagyatva, szélén szégyen és nyomornak áll az im elébe s vasmarkával feltartja a fenyegető, az eltiprásban gyönyörködő sorsot. És mennyi érzés, milyen szerelem szól máskor és

mással oly hatalmas, most és vele szemben oly reszketeg beszédéből. Hatalmas vállai hogy megrándulnak, hogy reszketnek, míg beszél:

— Meg fogjuk mutatni a világnak: ki ön. Az én gránit fejemet teszem lábai alá talapzatnak s onnan fog emelkedni az élők fölé mint egy világító torony...

A férfi éveken át visszafojtott szenvedélye, óriási méretű érzéki szerelme olyan hullámokat vetett bensejében, hogy alig tudott immár állani. S beállott a szenvedély deliriuma: testének, agyának, minden szál idegének már csak egy akarata volt, gondolatai érzéseinek körében forgottak s ajka égő velőjétől, forró vérétől, szenvedélyes költői páthosra ajzott. Majd újra odacsúszott a nőhöz s annak ellenzése dacára beleforrasztotta testét testébe, kiszivta ajkának nedvét, tüzet szemének, szava elállt, mély és töredezett sóhajokba fűlt... el akarta magát jegyezni. De midőn már-már elérte küzdéseinek célját, az elalélt lány visszanyerte öntudatát s a csendet megrázó sikoltással kapott kigyúladt arcába.

A szobaleány lámpával kezében jelent meg az ajtóban. Úrnőjét a földön találta félfekvő helyzetben, fehéren, mint a mész — Palaczky az asztalhoz szökött s kalapja után nyult. Csak ennyit mondott:

— Jól van! — és kibotorkált a szobából. Az ajtónál azonban visszafordult és halkán szólott:

— Tessék hívni, ha szükség lenne rám!

Husz nap mulva már szükség volt rája — az

ügyvéd s a végrehajtó jelent meg az előszobában. Bent nagy társaság volt, kihivták az urnőt. Foglalni jöttek a választás előtt való napon.

A szobaleány Palaczkyért szaladt. Az megjelent, sajátjából elégítette ki a követeléseket, nyugtát adatott magának róla, aztán az urnőnek kezét csókolva szólott:

- Elmenjek, vagy maradhatok?
- Maradjon! — mondá a lány.
- Rég vannak itt a vendégek.
- Régen.

Bementek. Az urnő és a titkár tompa lehangoltsága még a mindig magával foglalkozó Répássynak is feltűnt. Sietett elintézni az új regény ügyét.

A szerkesztő és a titkár titkos pillantásokat váltottak s végül az utóbbi kifizette a honoráriumot.

— Tehát holnap! — mondá a regényíró zsebre téve a pénzt — holnap találkozunk.

A „Balassa“-társaság tagválasztó gyűlését értette.

December másodikán, szerdai napon választották meg ott az első nőtagot. Nagy lelkesedéssel és nagy szótöbbséggel.

Fiakkeron vágatott Répássy megvinni a hirt „Don Quixote“ kisasszonynak.

A lányt az ebédlőben találta feltűnően hanyagul öltözködve, fehér hálóköntösében olyan volt, mint a kaba által megtépázott galamb. Szemben vele Palaczky ült, könyvet forgatva kezében, olykor-olykor rápillantva a lányra, ki megtört fényű

szemeivel nyugpontot keresett a levegőben, de nem talált.

— Fáj valamije? — kérde a regényíró.

— Fáj a szívem — válaszolt a lány s majd sajátságos réveteg mosollyal, fejének egy büszke mozdulatával folytatá — de semmi, lelek vigaszt az irodalomban.

XXI.

Meztelenül.

Olyan téli reggelen, melyből a fővárosi gyönyörű napot jósol, amidőn a köd nagyon átlátszó párázatán áttetszik az ég ragyogó kék teste, olyan reggelen, amelyben fáznak az emberek, de azzal melegítik magukat: milyen pompás napos idő lesz mármia: Vass Teréz szokása ellenére nagyon korán kelt fel. Megmosta egész testét, felöltözött s az íróasztalhoz ült.

Elbeszélést akart befejezni, de alig irt egy pár sort, letette a tollat s kezébe véve asztalán heverő, mindig megtöltött revolverét, azt forgatta kezében, játszott a nagy gyerekek e kedvenc játékszerével s a cső hideg acélját forró homlokához szorította.

Végre is belátta, hogy ebből az életből, melyet már csak nyögve tudott tűrni, másképp nem lehet kibontakoznia, mint a minden csomót megoldó halál révén. S ez előtt a halál előtt olyan világosan látott egyszerre, mint olykor a haldoklók. Gondolkozásának, érzésének kusza száalai egymásba vetéltek mégegyszer, előszörre és utoljára. Utoljára érte

el ezt az emberi tökélyt, hogy legyen a halálnak nagyobb diadala.

Látta magát, amint nekiindul a világnak. Mit is akart, mik voltak céljai?

Megindul egy fényes tűzoszlop után árkon-bokron, csatakon és rózsán gázol keresztül. Kergeti, kergeti szakadatlan, lelkendezve, fulladozva, tövis testét kimarja, vérét eresztí sok kemény akadály, míg végre a tűzoszlop helyén mit talál? feneketlen, bűzös, mérges mocsarat. Annak a gáza villott messziről s most, hogy lába belémerült: nem ragyog többé, csak fojtogat — a Kiválóság, Nagyság, a Hir, a Dicsőség!

Ó, milyen rettenetes halál vigyorog ki belőle! Hát ezért kellett visszautasítani azt, akit szeret és szeretett, ezért kellett magában erőszakkal elfojtania egyedül igaz szerelmét s ezért kellett magát odaadnia szerelem nélkül, szíve után ezért kellett még testét is föláldoznia! Itt hunyt el először a boldogság s ennek kellett martalékaul esnie a boldogtalanság tisztaságának. Először az élet öröme, aztán a becsület és önbecsülés! S mindezekért a kárpótlás: egy tűzoszlopnak a helye — mocsár, bűz, piszok! Ez az a vigasz, mely a mérhetetlen fájdalmat, a megkövesült kétségbeesést volt hivatva eloszlatni. Ó, milyen örültség ebben biznia, mikor tudhatta vala, hogy azt a bogot, melyet ő kötött meg, s amely alatt összeroppant, csak a halál tudja megoldani.

Üdv a halálnak.

A hatodik oldalborda fölött a sziv... susogta

a leány s föltépte mellénykéjét, meztelen keblével a nagy tükör felé fordult. Letette kezéből a fegyvert s keblét vizsgálta a tükörben:

— A hatodik oldalborda fölött. . . — ismételte magában, a szív helyét keresve. S amint homályos szemmel a tükörben vakító mellét nézte, háta mögött halk nesz hallszott s a tükörben megjelent a Veér György alakja.

Teréz szemeihez kapott. Azt hitte: az örület lázképe mindez, agyrázó kiáltásban tört ki:

— György! — és megfordult

Csakugyan Veér György állott az ajtóban. Az ajtó kalincsához támaszkodva ő volt az, senki más nem lehetett, csak ő, magas, de megtört alakjával, fájdalmas arcával, mélyen fekvő barna szemei mondhatatlan epedő tűzével, lányosan remegő ajkai-
val. Tekintetük egymásba ütközött, mint a villamos áram két különböző sarka, s láthatatlan, csak általuk érzett szikrákat szórt, izzást vitt végbe a levegőben.

— Itt vagyok! — szólt fejét lehajtva a férfin.

— Ön az? — szólt kételkedőleg, álomszerűen a lány.

— Én! — mondá közelebb támo-lyogva a férfin. Szünetet tartott, megsimítá homlokát s nehéz lélekzetvétellel folytatá:

— Én vagyok, vissza kellett jönnöm.

A lány behunyta szemeit, kibontott hajával elfödte ajkát s az asztalba fogódzva, inogó testtel hallgatta tovább Veér György halk beszédét.

— Visszajöttem. Elhagytam feleségemet, az

ön testvérét, akit azért tettem nőmmé, mert önt nem tehettem azzá, mert ön kigúnyolt, megvetett . . . Meg akartam mutatni, hogy erős vagyok, hogy le tudok önről mondani, meg akartam mutatni: nem vagyok önnek, nem vagyok lánynak rabja, a magamé vagyok . . .

Nem vagyok az, rabja vagyok, nem tudok szabadulni öntől, testvére karjában, odaadó ölében önre gondoltam, a tenger mellett, ragyogó ég alatt, idegen délszak paradicsomában, pálmák árnyában, virágok szinpompájában önt láttam, önre gondoltam. A levegőben, amit beszíttam, vágyakozást szíttam be: önnel egy levegőt lélekzeni, lehelletét beszívni; a csók, melyet testvére nyomott ajkamra, elundorított minden csóktól, s csak az ön ajkának tüzére keltett bennem vágyat, emésztő epedéssel teltet.

Visszajöttem, itt vagyok, szöktem. Feltörtem a más boldogságát, a testvére boldogságát, a társadalom törvényét, büszkeségem, meggyőződése, hitemet, mindenemet, hogy megtagadva mindent, ami van, ami szent, ami kötelez, azt valljam, amit vallanom bűn, gyöttelelem, de gyönyör, hogy csak önt, egyedül önt szeressem, szeretem . . .

Nem fogódzkodott többé. A szenvedély tüzeben megdicsőült fejét magasra emelte, büszkén, szabadon, melle kidomborult, kitárta karjait.

A lány odavetette magát, a karok összezáródtak, a két sark, a két test összeforrott egy isteni ölelésben, egy néma csókban, ebben a csókban, mely majd megfojtotta őket, a férfit, aki nem tudott lélekzetet venni, s a zokogó leányt.

Percekig tartott a boldog önkívület. Végre fölocsudtak. A lány még mindig csendesén zokogott. Veér szólott:

— El fogunk menni Indiákra, ott leszek, kormányszolgálatban... jerünk még ma, most mindjárt, itt hagyunk mindent, a multat, az embereket... öltözzék, siessünk, megakadályozhatnak.

Eltolta magától a lányt, felszakította ruhás szekrényét.

— Siess!

A lány hátrahuzódott, megállt a fal mellett, egy darabig imádattal nézett a férfira, aztán olyan arccal, mintha valami hatalmas szerv szakadt volna meg benne, szólt:

— Nem... nem lehet... — s szemével a fegyvert kereste az asztalon.

A férfi felordított:

— Jönni fogsz, jönnöd kell! — s valamelyik székről egy köpenyt hurcolt elé, erőszakkal pólyálta belé a reszkető leányt, megragadta karján s felrántotta az ajtót:

Egy meggémberedett alak állt előttük — a Palaczký alakja. De csak egy percig volt meggémberedve, a másik pillanatban már elfogta előlük az ajtót. Gyilkos szemei kimeredtek, véresen forogtak üregeikben. Lába alatt rengett a padló, karjai mint acélrud zárták el a kijáratot:

— Ki akar meghalni?! — hörgé eszeveszetten.

A lány halálos rémülettel huzta vissza magát, Veért. Palaczký is belépett a szobába s bezárta maga után az ajtót.

Olyan csend következett, amelyben a szívek verése kalapácsok ütéseként hallszik.

Palaczky Ferenc körülnézett s észrevette a pisztolyt. Mohón ragadta kezébe, aztán az egy testet alkotó párra szegezte:

— Ki akar meghalni? — sziszegte alig hallható hangon s mint a macska, feljök csuszott, megragadta a Teréz karját, de a másik pillanatban már hátratántorgott: Veér hatalmas ütest mért mellére.

Ismét egy pár lépésnyi távolság volt köztük. Vad, öldöklő tekintettel méregette egymást a két férfi.

— Az utból! — kiáltott Veér.

Palaczky felkacagott:

— Kellene a másik is... mind a két testvér, de ezt megvettem...

A rimám, az enyém!

Veér megfogta a lány arcát, szemébe nézett mélyen, aztán kiszabadította magát a leány karjából s a káromlóra rohant. Pusztá kézzel a fegyveresre. Egy hirtelen rohanással vetette magát rá, félkezével átfogta fegyveres kezét, a másikkal pedig végigvágott arcán, hogy vér csordult ki nyomában s elfutotta egész képét.

— Bizonyítsd bitang... Felelj, mutass!...

— A rima az enyém... — hörgő Palaczky s kiszabadítva fegyveres kezét, a férfira célzott, de karja egyszerre megcsuklott, más irányt vett s ez alatt véres arca ördögi eszmétől ragyogott fel.

— Vagy vidd, legyen a tied — hörgötte s

elcsattantotta a ravaszt — és Vass Teréz egy rövid sóhajjal lerogyott a földre, egyet rándult, alig vérzett, meghalt.

Dél volt. Kintorna szólt a nagy, háromemeletes házban. Rekedt dallamát gyümölcsös kofa kiabálása zavarta meg.

— Szőlőt vegyenek, szőlőt! — kiáltott a kosár alatt meggörnyedve, a ruhájába kapaszkodó sárga képű kis gyerekre mosolygó asszony. Sovány képét kérdőleg fordította az emeletek felé, az első emeleti folyosóra, ahol éppen nyílt egy ajtó. Palaczkly tántorgott ki rajta véresen.

— Szőlőt vegyenek! — kiabálta feléje a kofa-asszony. Palaczkly rémülten nézett le rája: az első pillanatra azt hitte, a felesége.

Nem az volt, bár hasonlíthatott arra a másikra ez a szegény kofa-asszony, aki várakozásában csalódva, megzökkentette hátán a puttont s ment tovább.

A napsütötte utcán alig tudott előre törni pacuhájával, gyerekével. Az aszfalt is alig látszott ki a járókelőktől.

A szép téli napon, a főváros kedvenc idején egész ember-áradat zúgott végig a váci-utcán. S a legszebb áradatban csodálatos szépségű női fejek usztak. Az egészségesek hidegtől kicsipett telt arca, formás, élénk pirosra fázott fülecskéik ragyogtak a téli nap színes fényében. A nap fényében s az életkedv tüzeiben, az élet örömeitől átjárva ruganyosan. S a férfiak is, a kísérők s a magánosak, sokkal erőteljesebbeknek látszottak hosszú és széles kabát-

jaikban... A kirakatokból is új, ragyogó dolgok kacagtak ki a sétálókra. Képek, könyvek, mintauruhába öltöztetett szép viaszbabok, tükrök, aranyos egyházi szerek, — az égben kötendő s az egyház által megáldott házasságokra figyelmeztetve a naiv lányokat... És ehhez a tündéri szép képhez a pompás keret: a házak között bemosolygó azur-kék ég, a levegőben lóbálódzó különféle bálokat hirdető tarka zászlók...

Milyen szép az élet! Ezt az érzést fejezte ki a kellemes zsongás, a szabályos hullámmzés, melyet egyszerre zavart kiáltások, zürzavar váltott fel... A képkereskedő berohant boltjába:

— Az arcképe... hol az arcképe... ki kell függeszteni... az arckép...

Vége.

Országos Széchényi Könyvtár

MMK

MM
K

OSZK

OSZK